

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

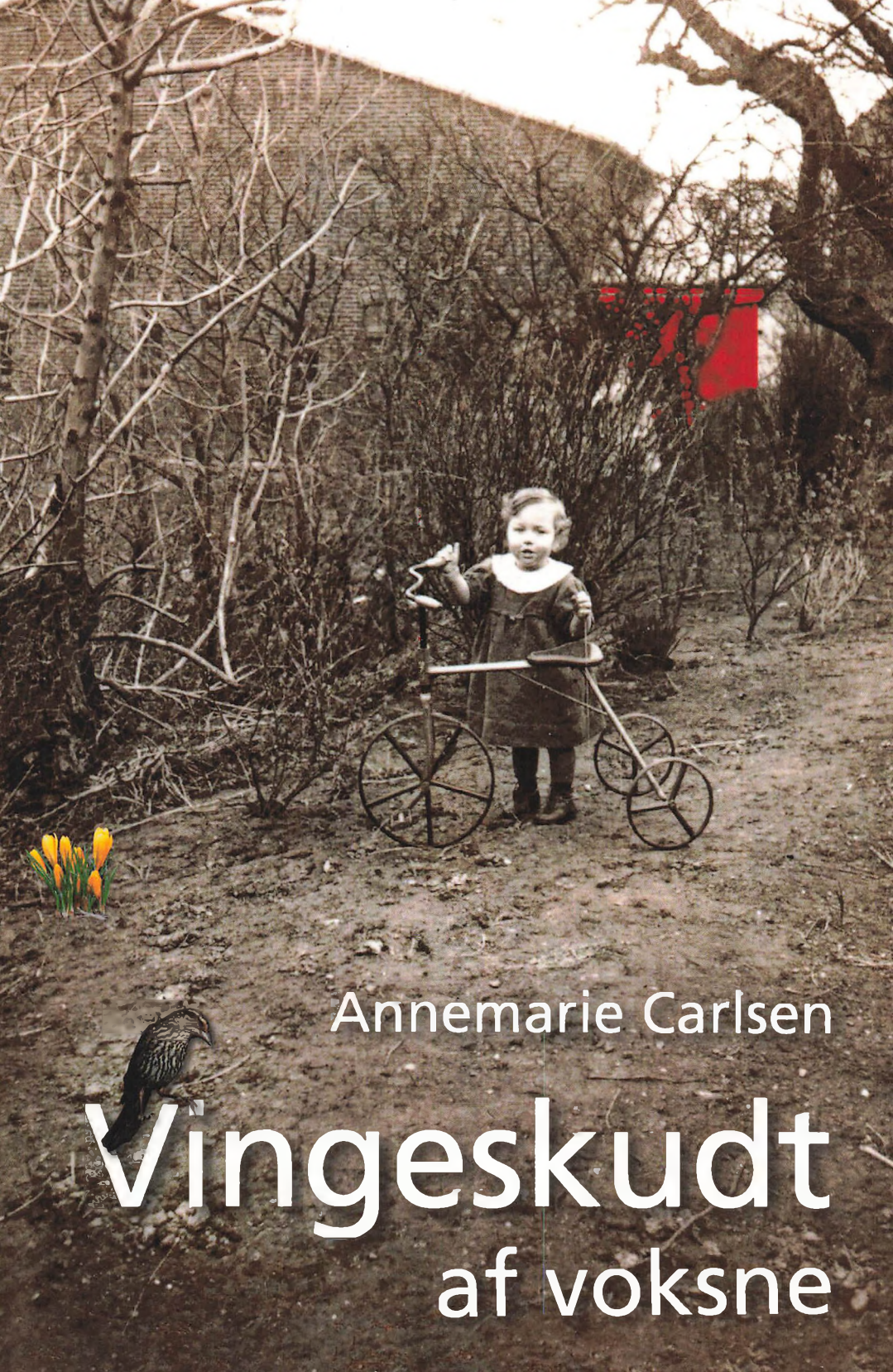
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Annemarie Carlsen

Vingeskudt af voksne

Annemarie Carlsen

Vingeskudt af voksne

Vingeskudt af voksne

1. udgave, 1. oplag

Copyright © 2022 Annemarie Carlsen

Udgivet af forlaget Kahrius

Korrektur: Forlaget

ISBN 978-87-7153-423-8

Bogen er sat med Minion Pro

Printed in Denmark 2022

Udgivelsen er støttet af VELUX FONDEN under Fondens fundatsbestemmelse, der giver mulighed for at støtte aktive ældre. Kvalitative og redaktionelle vurderinger i forbindelse med udgivelsen er varetaget af forlaget og forfatteren.

Forord

Min historie handler i høj grad om at være uønsket. At blive født ind i en verden, hvor det handler om at få anbragt dette uønskede væsen et sted i det håb, at det skete aldrig var sket. Dette lille væsen, som var et bevis på en affære, der aldrig skulle have båret frugt, men som trodsede døden og lod sig føde, og som hele tiden ville minde om noget, der helst burde været svævet bort i skyerne.

Men jeg blev på jorden, og min historie handler også om mit liv på godt og ondt, mine erindringer og positive oplevelser i dagligdagen. Det har været en glæde at opdage, hvor meget jeg egentlig husker og nu som voksen – vil huske.

Jeg tilegner denne bog til mine børn, børnebørn og oldebørn, som jeg også føler, skal vide, hvor højt jeg elsker dem. Jeg er meget bevidst om mine reaktionsmønstre, jeg har ikke turdet fortælle dem hvorfor, men må denne bog give stof til eftertanke og til at frydes over livets små glæder.

1

Historien om, da min mor blev gravid, har jeg fået fortalt af nære familiemedlemmer. Jeg er endvidere i besiddelse af Mødrehjælpen for Aabenraa-Sønderborg, Haderslev, Tønder og Vejle Amts Personalakter om sagen.

Der kunne jeg læse, at min mor søgte om ophold på Kongevej i Sønderborg hos en overlægefamilie Ekkert, hvor hun skulle arbejde som husassistent. Min mor blev født i 1918 på en gård på Broagerland som den ældste af fem, og jeg var hendes førstefødte. Hun forventede at føde i april 1942, men ønskede brændende, at barnet døde. Fødslen skulle foregå i Sct. Johannes Sogn i Aarhus, og barnet anbringes på børnehjem.

Jeg kunne også læse min fars navn, og at han var landmand. Han var også født i 1918, og hans daværende adresse var Centralhotellet i Broager. Med hensyn til faderskabssag stod der, at stævningen, sammen med min mors fødselsattest og hendes egen dåbsattest, blev sendt til politiet i Sønderborg i april 1942, og resolutionen fra Aabenraa-Sønderborg Amt blev modtaget måneden efter. Min mors månedlige indtægt var 60 kroner plus kost og logi, blev der oplyst.

De havde truffet hinanden i Broager og kendt hinanden et par måneder. De var ikke forlovet og havde ingen forbindelse mere. Min far ville gifte sig med min mor, men det ønskede hun ikke. De havde haft samleje et par gange først i juni, min mor mente sig besvangret den 1. juli 1941, og samleje havde fundet sted i et tomt værelse i hendes barndomshjem. Hun havde ikke haft samleje med andre i avlingstiden.

Det var fru Ekkert, overlægefruen fra Sønderborg, der havde henvendt sig til Mødrehjælpen for at få hjælp til min mor, da fødslen var nærtstående. Det blev aftalt, at min mor skulle rejse til Aarhus den 15. marts 1942 for at føde på Den Jyske Fødselsanstalt, så ville Mødrehjælpen tage sig af barnet derefter. Mødrehjælpen havde skrevet til Den Jyske Fødselsanstalt for at få et indmeldingsnummer, som de så sendte til min mor.

Efter fødslen sendte min mor et brev til Mødrehjælpen. Hun skrev, at hun havde født en pige på fem pund den 17. marts, som

hun ønskede, skulle på børnehjem, men ikke i Sønderborg eller Graasten. Mødrehjælpen foreslog Strib Børnehjem og bad min mor om at ringe til dem.

Den 22. marts 1942 ringede Den Jyske Fødselsanstalt til Mødrehjælpen om, at pigen var alt for lille til at blive vænnet fra brystet. Den lille pige var mig, og den 26. marts blev jeg døbt Annemarie Knutzen på Den Jyske Fødselsanstalt. Jeg læste senere i kirkebogen, at faderen var MK234, hvad det så end stod for – det lød som en maskinpistol, syntes jeg.

Mødrehjælpen fik at vide, at min mor havde fået brev fra sin mor, hvori hun blev spurgt, hvad hun havde tænkt sig at gøre, og nu vidste hun ikke sine levende råd. Min mor aftalte med overlægen på Den Jyske Fødselsanstalt, at jeg kom med hjem til Broager, det havde min mormor krævet. Han ringede til overlæge Ekkert i Sønderborg, der blev meget forundret. Overlægerne besluttede, at jeg allerede nu skulle på børnehjem, og min mor rejste hjem indtil 1. maj. Mødrehjælpen ringede til Strib Børnehjem, der talte med Den Jyske Fødselsanstalt, og aftalen blev, såfremt de ikke inden dagen efter fik besked fra min mor, så ville de hente mig ved toget i Fredericia. Mødrehjælpen skrev til min mor, at hun ikke måtte tage mig med til Broagerland, hvis hun stadig agtede at bortadoptere mig. Hun skulle i så fald give besked direkte til Strib Børnehjem.

Men jeg kom til min mormor, og det viste sig at være lykken. Min onkel har senere fortalt mig, at min mormor havde forlangt, jeg skulle komme til Gammelgab, og Mødrehjælpen fik en henvendelse fra min mor, der fortalte, at jeg blev hos hendes mor, som var blevet meget glad for mig. Jeg kunne læse, at der i notaterne stod, at "barnet skal blive hos moderens forældre", men min morfar døde ung af et hjerteslag i 1939, så det var alene min mormor, jeg skulle blive hos, og min onkel, som boede på gården.

Angående stævningen til barnefaderen kunne jeg læse, at "*moderen ville vente til efter fødslen, fordi hun indtil det sidste håbede, barnet døde. Faderskabssagen blev fastslået ved anerkendelse. Barnefaderen skulle betale for barnets opholdssted til den til enhver tid gældende normalbidrag fra barnets fødsel at regne. Barnets opholdssted var Broagerland, hvor normalbidraget for tiden indtil den 01.04.1942 udgjorde kr. 285,00 og derefter kr. 315,00, indtil barnets*

fylgte 1 aar, derefter kr. 252,00 indtil barnets fyldte 18 aar. Bidraget for tiden fra barnets fødsel og indtil 17. september 1942 forfaldt straks. Barselfærdsbidrag var kr. 54,00. Barnemoderens underhold i 2 md. før og 1 md. efter fødslen var det for hendes opholdssted gældende normalbidrag. Barnemoderens opholdssted var Sønderborg, hvor normalbidraget for tiden indtil 01.04 udgjorde kr. 35,00 md. Og derefter kr. 39,00 md. Disse bidrag forfaldt straks”.

Den 9. juni 1942 ringede Mødrehjælpen til min mor og meddelte, at resolutionen forelå. Hun fik den udleveret sammen med en forklaring angående begæring. Leveattesten for mig blev afleveret, og min mor fortalte dem, at jeg var hos hendes mor, og det gik godt.

Den 8. oktober samme år fik Mødrehjælpen en opringning fra min mor med forespørgsel, om bidraget var ophørt. Hun havde ikke modtaget noget den 17. september som lovet. Hun mente, det kunne være, fordi barnefaderen var kommet i Frikorps Danmark, og hun ville gerne have besked snarest. Mødrehjælpen forklarede min mor, at hun skulle henvende sig på socialkontoret angående bidragets udbetaling.

Jeg havde søgt i Statens Arkiver, Landsarkivet for Sønderjylland, Haderslevvej 45, 6200 Aabenraa om indsigt i ovennævnte, og jeg fik tilladelsen mod at skrive under på, det var til eget brug. Der skulle gå 75 år, før det blev tilgængeligt, hvilket ville sige i 2017, og vi skriver nu 2022.

Det var en stor mundfuld, fordi det understøttede, hvad mine onkler, min moster samt min mors kusine havde fortalt. Jeg fortrød mange gange, at jeg ikke havde spurgt dem mere ud og bedt dem fortælle alt, de vidste. Hver gang der blev fortalt noget, mærkede jeg den varme, der lå bagved, men også den alvor og usikkerhed, de udviste. Selv var jeg for bange til at spørge, en besynderlig følelse af ”uanset hvad, så er det nok min skyld det hele”, og det, sammen med afmagt over ikke at kunne fortælle dem om årene, som havde været så rædselsfulde, gjorde, jeg ikke turde stille spørgsmål. Min mor havde i 1944 giftet sig, og det var trods alt deres søsters/svigerindes mand, det drejede sig om, og jeg var bange for, hvad de ville fortælle. Noget, jeg stadigvæk led under – overgreb, løgne, fortællinger, ikke at være ønsket. Jeg var efterhånden blevet en ældre dame, da vreden kom. Æsken inde i mig, låst og ombundet

med kæder, sprang op, og alt væltede ud. Ting, som jeg ikke ville huske, dukkede op, og så kom idéen med at skrive en bog. Da kom mine notater fra alle årene, de officielle papirer og det, jeg havde fået fortalt, mig til hjælp. Jeg havde overvejet at skrive en socialrealistisk bog i flere år, men hver gang spændte afmagten og følelserne ben. Var det noget, jeg kunne klare? Ville nogen tro mig? Var jeg skyld i det, der skete? Var jeg et dårligt menneske? Var jeg grim? Var jeg ikke taknemmelig nok? Kom jeg i spjældet? Tankerne var mange.

Jeg lærte at gemme smerterne, både de psykiske og fysiske. Det var ikke mig, det gik ud over, men "den anden". Det var frygteligt at stå ved siden af sig selv og se på, at det var "den anden", der følte smerterne. Det kan næsten ikke beskrives eller forklares, det følte som at være adskilt fra sin egen krop. Det at mangle tilliden til de voksne gjorde, at jeg følte mig fuldstændig magtesløs og meget alene, men jeg kan også huske, jeg ikke ville have, andre skulle kunne se noget på mig. Jeg havde endda fantasier om, at andre kunne se, hvad der skete, hvis mit hår ikke sad pænt, hvis jeg gjorde nogle forkerte bevægelser og mange andre ting. Men mine onkler, min moster og min mors kusine og mand var jeg tryk ved, de måtte bare ikke komme alt for nær.

Måske kunne det at skrive om det befri mig for de smertelige oplevelser, måske ville jeg endelig kunne føle sig som et helt menneske. Det var da værd at prøve, tænkte jeg.

Min mor havde gjort alt for at komme af med mig, fortalte hendes kusine. Hun var rejst til Sønderborg, da hun ikke ville have, nogen skulle vide, at hun var gravid, men hun havde altså betroet sig til sin kusine. Graviditeten var ikke synlig, mens hun boede hjemme på gården, da hun snørede sig ind. Hun styrtede sig selv ned ad trapper, drak alt muligt, ja, gjorde alt for, at barnet skulle dø, fik jeg fortalt. Gården lå i den lille landsby Gammelgab, der ligger på Broagerland, og hendes kusine boede i samme, så det var ikke sært, min mormor fik nys om, hvad der foregik. Min mor havde jo fået job som husassistent hos overlægefamilien i Sønderborg, og hun kom ikke hjem på besøg, hvilket de havde undret sig over.

I 1942 var det ikke nogen nem situation at være gravid med et uægte barn, at skulle fortælle om de meste intime ting til myndig-

hederne, at være ugift, ikke at ville beholde barnet, at skjule det for familien, ikke at ville giftes med barnefaderen og gøre alt for, at barnet skulle dø. Det var lidt af en mundfuld, og jeg har faktisk stor forståelse for den vanskelige situation, enhver, der oplevede dette, ville stå i. Men jeg har ingen forståelse for det had, hun nærede til mig, det var jo ikke mig, der var gået i seng med en mand og blevet uønsket gravid, det var hende. At en voksen kvinde gav et barn skylden for det skete, gik over min forstand.

Mange uægte børn blev født på Den Jyske Fødselsanstalt i Aarhus, de sørgede nemlig for børnehjemsophold bagefter. At føde på Den Jyske Fødselsanstalt som ugift var også meget nedværdigende. Der blev gjort stor forskel på kvinderne. Helt op til slutningen af 1950'erne blev de gifte, frugtsommelige fruer fra det pænere borgerskab behandlet fint, hvorimod ugifte piger og kvinder, der var "kommet galt af sted", skulle, da min mor lå der, bære ens kitler om formiddagen og bistå med forefaldende arbejde. Og så hjalp det ikke, hun kom fra en velhavende, respektabel gårdmandsfamilie i det sønderjyske. Hun havde virkelig behov for al den hjælp og omsorg, som hun kunne få, men dengang "lå man, som man havde redt".

Prisen for at være et "uægte" barn har været stor for mig. Altid at blive rettet på, altid at skulle være artig, altid at undgå at være til besvær, altid at være taknemmelig, altid at føle sig forkert og så videre. Når jeg så samtidig mange gange fik at vide, at jeg var grim, utaknemmelig og desværre ikke var som min kusine, så var selvværdet ikke stor. Men at vide, det er lykkedes for mig ikke at køre mit liv videre i samme spor, gør mig ofte glad. Jeg ved, jeg har gjort, hvad jeg kunne, så mine dejlige unger ikke skulle få de samme oplevelser. Jeg håber virkelig, de føler sig meget elskede af deres forældre. Jeg kan gøre alt for mine tre drenge og deres familier. Sandsynligvis er der meget, jeg har kunnet gøre meget bedre, men jeg har faktisk skullet lære ved at se på andre, hvordan det kunne være. Havde jeg som barn åbnet op over for en voksen, kunne jeg måske havde fået hjælp, hvis de var opmærksomme over for problemer af den slags – og ville hjælpe. I mange år troede jeg at have forsonet mig med oplevelserne og låst dem inde i æsken, så de aldrig ville slippe ud. Men jeg tog fejl, og det virkede på mig som en flodbølge, da æsken sprang. Jeg var voksen og selv

mor, men magtesløsheden kom igen. Jeg så engang titlen på en bog "Smil, klovn, græd, hjerte", og sådan har jeg følt det mange gange – ingen skulle se noget på mig eller have ondt af mig.

1948-1952 Gården på Krammarkskobbel

Foto: Det Kongelige Bibliotek

Knutzen-ejere af gården på Krammarkskobbel i Gammelgab

Jes Peter Knutzen *1881 - †1939, købte gården i 1912.

Gift i 1918 med Magda Julie Hamann.

Hans Christian Knutzen *1922 - †2005. Købte gården af sin mor i 1951.

Gift i 1956 med Inger Kirstine Jensen.

Jes Peter Knutzen *1956 -

Gift i 1986 med Lilian Pedersen.

Gården blev solgt i 1993.

Jeg kom til at bo hos min mormor, og det er den lykkeligste periode i mit liv, indtil jeg selv fik en dejlig familie. Hvor ville jeg ønske, de havde lært hende at kende!

Min slægt stammer fra gården "Nørskov", også kaldet "Knudsboel" i Varnæs på halvøen Sundeved i Sønderjylland. Derfra kan slægten følges via gården "Stridsbjerggård" i Varnæs over Skodsboel og "Knutzen Teglværket" i Iller til gården på Krammarkskobbel i Gammelgab. Den gård, som betød alt for mig.

August Korse, realskolebestyrer i Broager, har skrevet meget om Broagerland, og han fortæller følgende om den jord, gården lå på. Sandemanden, en mand med politimæssig myndighed, Lorenz Tychsen, byggede en gård på jorden, derefter gik den i arv i Tychsen-familien i fire generationer indtil 1912, hvor enken efter den sidste sad barnløs tilbage. Hun var min morfars tante, og han købte gården af hende det år. Allerede 1914 byggede han en ny svinstald til, og i 1925 tilkøbte han land, så da han døde ung i 1936 af en blodprop i hjernen med hjerteslag som følge, var den på 44 tdr. land, som min mormor drev videre med hjælp fra min onkel Christian.

Min morfar hed Jes Peter Knutzen og blev født i Iller i 1881, tysk, men af pæredanske forældre.

Sønderjylland hørte jo under Tyskland i perioden 1864 -1920. Da hans forældre drev teglværket i Iller, havde han i 1900 arbejdet som teglværksarbejder i Mecklenburg-Schwerin, men det var landbruget, der trak.

I 1915 blev han indkaldt til Munsterungsausweiss, der svarer til den danske session. Under anmærkning blev der skrevet Fus-sartillerie G, altså ville han blive indkaldt som soldat under artilleriet og skulle marchere til fods. Bogstavet G kunne stå for geeignet (egnet).

Den 1. marts 1917 kom militærpasset med indkaldelse under den Preussiske Bundesstaat med forvaltning i Sønderborg. Han skulle gøre tjeneste ved "Truppenteil: I/E. 84 4 Komp.", men han blev allerede sendt hjem igen den 29. april samme år. Grunden dertil kendes ikke.

Min mormor Magda Julie Hamann blev født i 1886 i Sechendorf i Schleswig-Holstein. Da hun blev konfirmeret i 1901, boede familien i Tinglev Sogn. Det var jo tysk, og i 1913 kom hun til gården Gammelgab. Sechendorf er en lille by på vejen mellem Blekendorf og Sehlendorf i Plønområdet. De to giftede sig i Broager Kirke i 1918. Hun var noget af det smukkeste, hun var den trygge havn, ligesom min onkel Christian var og blev for mig, indtil han døde.

Min mormor og morfar fik fem børn sammen.

Den første blev født i 1918, og hun blev min mor, Cecilie Marie. Den næste, Sophie Christine Johanne, kom i 1920. Hun døde

som niårig af lungebetændelse. De to blev født, da Sønderjylland hørte under Tyskland. Efter genforeningen kom endnu en lille pige i 1921, Maria Dorothea; i 1922 en dreng, Hans Christian, og i 1923 endnu en pige, Anna Louise, som kun blev tre og et halvt år gammel. Hun døde af en sjælden sygdom, encephalitis lethargica, der angriber hjernen. Der var en verdensomspændende epidemi mellem 1917 og 1928 uden nogen åbenbar grund, og den forsvandt lige så mystisk.

Min mormors forældre, mine oldeforældre, døde begge to i 1940, og deres børn skulle selvfølgelig arve. Anden verdenskrig var i gang, så det var ikke ligetil. Arven blev stående på en spærrekonto i Flensborg i henhold til militærregeringens love nr. 52 og 53, hvorefter overførsel fra Tyskland til Danmark ikke kunne finde sted på det tidspunkt. Min mormor var enke og kunne selvfølgelig godt bruge pengene.

Hun skrev til Udenrigsministeriet i Danmark på sine egne og sine tre søskendes vegne. De boede i Danmark, de andre søskende boede i Tyskland. Hun var ikke uden humor, da hun underskrev brevet sådan:

Vi vil gerne bede om svar herpaa. Med tak forud.

En kagekone i Bur

En musiker i Rinkenæs

En flittig husmor i Lambjerg

Og en fattig stakkel i Gammelgab.

Hvornår hun fik pengene, og om hun i det hele taget fik dem, ved jeg ikke. Men jeg ved, de indsendte indfødsretsbeviser og vielsesattester til Udenrigsministeriet.

Min mormor døde i 1952 kun 66 år gammel. Jeg husker meget, meget tydeligt, at min mor slæbte mig ind til kisten i stadsstuen. Jeg skriver ”slæbte”, jeg var så bange. Der fulgte ingen ord med, og mange, mange år efter syntes jeg, min mormor sad under trappen i baggangen, der gik op til loftet over stuehuset. Hun lå i kisten, som om hun sov, og så meget fredelig og køn ud. Men jeg var skrækslagen. Jeg var ti år gammel, og i skolen havde vi talt om, hvordan et

dødt menneske så ud, det var der mange mærkværdige meninger om blandt mine klassekammerater, fantasien fejlede ikke noget. Én var helt sikker på, at min mormor var blå, og jeg fantaserede om, hun nærmest ville være malet blå, men hun lå der så smuk, så smuk. Hun lå på "lit de parade", så familiemedlemmer, venner og naboer kunne komme og se hende. Denne ceremonielle fremvisning er normalt forbeholdt konger, præsidenter og paver, men ingen fortjente det mere end hende. Jeg husker ikke meget fra selve begravelsen, men kan stadig se for mig, at der var strøet grønt i stadsstuen og på hele gårdspladsen. Min verden brød fuldstændig sammen, da hun døde.

Min mormor og morfar

De tre tilbageværende søskende skulle nu dele løsøret. Min mormor døde knap to år efter, min onkel Christian havde købt gården. Han havde givet den pris, han skulle, han har pointeret flere gange over for mig, at han ikke fik den billigere, fordi det var ham. Min mor, der var blevet gift, boede nu i Haderslev, og min moster og onkel i Hostrupskov ved Aabenraa. Onkel Christian fortalte endvidere, at min mors mand havde lavet ballade, da løsøret skulle deles, og han havde sagt til ham: "Nu kan I tage, hvad I vil, men så skal I ikke komme igen efter mere", og så gik onkel Christian i stalden og viste sig ikke, før de var kørt. Min mors mand havde

bagefter ringet til min mosters mand, idet han mente, der var mere at komme efter. Han havde udtalt: *"Selv lamperne kan vi tage"*, hvortil min mosters mand svarede, at det blev uden ham. Mine to onkler holdt kontakt med hinanden og fortalte om telefonsamtalerne. Begge mine onkler har fortalt mig om det. Men min mor og hendes mand kom dagen efter, og de fik, hvad de ville have. Onkel Christian fortalte også, at han aldrig havde brudt sig om ham, min moster og onkel havde heller ikke, men de prøvede at få det til at gå. Grunden til, de ikke havde brudt sig om ham, kunne jo være, at han var bysbarn, og de var landbørn, det var jo to forskellige verdener dengang, men jeg ved det ikke. Sanssemæssigt erindrer jeg dog, at de tre hold havde det meget rart sammen i de sidste mange år, men der er nok blevet slebet nogle kanter af inden. Og helt sikkert er det, at det med mig sad dybt i dem alle på hver sin måde. Det fremgår tydeligt af det, jeg har fået fortalt.

Jeg havde et halssmykke, som jeg altid gik med i Gammelgab. Det var af blik og cirka 3 x 2 cm, og der stod mit navn og andre oplysninger på. Det var et "krigssmykke", hvis jeg nu skulle blive væk. Jeg har passet på dette helt op i mit voksenliv, men kan desværre ikke finde det. Det var godt forbudt, jeg havde det altid i munden.

Jeg boede altså på gården i Gammelgab hos min mormor og onkel Christian. Jeg kan erindre en smule fra mine første seks år. Jeg elskede min mormor og onkel Christian og var meget knuget af sorg, da jeg pludselig skulle "hjem" til Haderslev og gå i skole.

Ved gavlen af gården, ud mod Krammarksvej, var der to store træer og en dør, og årstallet 1800 var sat på med store, sortmalede bogstaver. Gården er nu revet ned, men hvor ville jeg gerne have haft disse tal! Det er dog en trøst, at jeg for mange år siden fandt en stor sten på gårdspladsen, som jeg passer godt på. Den ligger hjemme i min stue og betyder meget for mig.

Gik man ind på gårdspladsen, lå stuehuset til venstre. Døren mod vejen med de to store træer var indgangen til en aftægtsbolig, hvor min mormor skulle bo, når hun engang ikke arbejdede mere, hvad hun desværre ikke oplevede. Fra indgangen kom man ind i en gang, og der førte en dør til et køkken og en stue. Fra køkkenet gik man ind i et smalt kammer, hvor der stod en seng og et skab.

Der skulle min mormor sove. Jeg har selv sovet der mange gange, og mine børn har også, når vi besøgte onkel Christian og Inger, som han blev gift med. Jeg erindrer ikke, der var varme i dette kammer, men jeg kan huske fejl. Dynen var tung og klam, men der kom en varmedunk i, det var skønt.

Fra gårdspladsen gik man ind ad hoveddøren, som førte ind i en stor hall, døren til venstre var den, der forbandt resten af stuehuset med min mormors aftægtsbolig. I hallen var flotte klinker på gulvet, der stod en stor kiste, og der hang en telefon på væggen, og så var der en blomsteropsats, selvfølgelig med en blomst på. På telefonen var der et håndtag, der skulle drejes på, inden man fik fat i en dame (hende kaldte vi æ central). Hun sørgede for, vi kom til at tale med den, vi skulle.

Der var flere døre i hallen. Én gik ind til den fine stadsstue, som jeg altid forbandt med juletræet, fine gæster og senere min mormor i kisten. Der var gamle møbler, og til jul, når nisserne puslede rundt i lo og lade, og vi havde spist julemaden, kom tidspunktet, hvor døren til stadsstuen blev slået op, og træet stod der med lys på. Træet fra gulv til loft. Det havde julemanden selvfølgelig ordnet, var jeg overbevist om. At det var onkel Christian, der puslede, og min mormor, der tændte julelysene, drømte jeg ikke om. Jeg kan huske, vi engang kørte i kane til kirke juleaften, men jeg husker kun denne ene gang, så der må have været meget sne. Min to gange tipoldefar Jes Hansen Knutzen fra Skodsbøl havde, sammen med to andre agtværdige borgere, deres egen hatteknage i Broager Kirke. Den findes endnu hængende i kirken, men nu kun som et kuriosum, og den er omtalt i skriftet om kirken. Den hænger på sydvæggen i hovedskibet og stammer fra dengang, der var pulpitur i kirken.

I Broager Kirke hænger en hatteknage med teksten: "Tre agtværdige borgere fra Skodsbøl har brugt denne hatteknage: Knutzen, Wilhelmsen og Thøisen." Knutzen var min to gange-tipoldefar.

En anden dør fra hallen førte til dagligstuen, hvor der var dejligt varmt. Der stod en kamin, som var muret op af firkantede, lyserøde fliser, og der var en låge af "sølv" i midten. Den var meget smuk. På ringene inden for denne låge var der en kedel til at varme vand i, og det var også der, min mormor lagde æbler, så de blev steget. Jeg kan endnu dufte disse æbler, en vidunderlig duft. Vi fik altid kamillete om aftenen, inden vi skulle i seng, og der blev snakket og spillet med os. Kamillen var selvfølgelig plukket ude. Lige inden for døren stod et skrivebord op ad væggen, og over det hang der i brunt træ en udskåret avisholder. Den har jeg altid godt kunnet lide. En meget smuk ting var, når min mormor plukkede en buket havre, lige inden de blev høstet, og tog den med ind i dagligstuen. Hun havde da gemt "sølvpapir" i alle mulige farver, når hun havde købt eller fået marcipan fra det tyske, og så viste hun mig, at jeg skulle rykke en lille smule af et "sølvpapir" og vikle det rundt om havrens bjælder. Sikke en smuk buket i mange farver! Den stod selvfølgelig fremme. Det var en fryd for en lille piges øjne.

Mange år efter, i 1995, da mine to ældste børnebørn var henholdsvis syv og fem år, syntes jeg, de skulle opleve den samme glæde. Jeg havde plukket havre på en mark inden høst og samlet "sølvpapir" i mange år med dette ene formål for øje. De kiggede på mig, jeg kan endnu se mit barnebarn på syv for mig, da det lidt overbærende kom: "*Farmor, er det ikke nemmere, hvis vi sprayer dem?*" Ja, der var lige et par årtier imellem. Så det opgav jeg, hun havde jo ret. Men jeg morede mig. Jeg samler dog stadigvæk på "sølvpapir" og vil prøve med mine oldebørn. Det kan være, de hopper på det.

Den sidste dør fra hallen førte til køkkenet. Der var et rigtigt gammeldags komfur med ringe på. Ringene kunne tages af, så der blev et hul ned til ilden. Hullet passede til de gryder, der skulle bruges. Til venstre for dette stod kassen med kvas og en høkasse. I den kunne gryden sættes i med låg på, og maden koge færdig eller holdes varm. Når der skulle hugges kvas til komfuret og kaminen, stod min mormor udenfor i en mørkeblå, langærmet kjole med små, hvide blomster på, et forklæde, tykke strømper og håret bundet stramt i en knude i nakken. Jeg syntes, det var sejt, at min mormor stod med en økse.

Der stod et langbord i køkkenet, vi kunne være mange til daglig. Jeg har fået fortalt, der har været elleve, med karle og piger. Onkel Christian sad for bordenden, han ville have ro under måltiderne, og det skulle vi nok efterkomme. Dengang spiste man davre, unnen og narre, i dag morgenmad, middagsmad og aftensmad, som dog er det samme. Han kunne være streng, men han var altid meget retfærdig og gjorde aldrig forskel på børn, det elskede jeg. Ikke noget med at gå og være bange for at få skylden for noget, jeg ikke havde haft med at gøre. Til gengæld kunne jeg være sikker på, at havde jeg lavet noget, der ikke passede ham, så fik jeg det at vide. Og så var det overstået, han bar aldrig nag.

Fra 1920 og indtil min morfar døde, havde de tre faste tjenestekarle og -piger ansat. Derudover kom "de løse", når der var travlt. De havde en meget trofast tjenestepige, som tjente dem i ti år, indtil hun blev gammel. Min oldefar, Hans Christian Knutzen, *1848 - †1934, boede der, da han havde solgt teglværket i Iller, indtil han døde i 1934. Karlene var noget yngre, men ens for dem alle var, at de var danske, noget, der dengang gav en signalværdi efter anden verdenskrig. Da min morfar døde i 1939, drev onkel Christian, der knap var atten år, gården videre sammen med min mormor og en enkelt karl fra Als, der kun var fire år ældre end ham.

På et senere tidspunkt blev der lagt vand ind i køkkenet. Det var en stor ting, der var bare det ved det, at vandet løb ud af køkkenvasken, som nu var af stål og ned i en beholder, som skulle tømmes efter brug. Først senere kom der rigtig afløb. Der hang altid en fluefanger ned fra loftet, en af de brune, gammeldags, klæbende modeller, snoede. Når fluen først blev fanget af denne, ville det bestemt blive dens sidste hvilested. Onkel Christian giftede sig efter min mormors død med Inger, og hun gav hver dag køkkenet en omgang fejning og vask efter spisning og sprøjtede for fluer, før hun fik sin velfortjente middagslur.

Fra køkkenet gik der døre til hallen, soveværelset og bryggeret. I soveværelset er det eneste, der stadigvæk står klart for mig, natbordet med min mormors tænder i et glas vand, når hun sov. Det var med gysen, jeg så på dem. At kunne tage sine tænder ud gik næsten over min forstand. Der var én dør mere fra køkkenet, og det var den mest spændende. Når den blev åbnet, kunne vi gå

op ad nogle trin og kom så til et rum med alverdens herligheder, spisekammeret. Der stod maden, ikke mindst bradepander med kager til karlene og pigerne, ja, til alle på gården. Hylderne var så dybe, at man kunne stå i spisekammeret og smøre, skære ud og så videre. Der hang også et flueskab henne ved vinduet, – mod nord, selvfølgelig. Det var et mindre skab med fluenet for og en hylde i, og der blev opbevaret blandt andet lagkager – det var datidens køleskab. Se en lagkage stå derinde, det var mums, på et eller andet tidspunkt havnede et stykke nok i min mave, så det var bare om at vente. Vi kunne også gå nogle trin ned, og så kom vi til viktualierummet. Der var alt det syltede, saltede, henkogte og andet forråd gemt, og jeg husker det som et mørkt rum. Det røgede hang ved skorstenen på loftet og duftede fantastisk.

1945 Mig i klapvognen

1946 Jeg fire år gammel

1946
Mig med
Dukkelise

1948
Mig tryk
ved min
mormors
side

Når der blev arbejdet i marken, var jeg tit med min mormor ude med kaffe og kage, jeg følte mig meget betydningsfuld. Kaffen, med enten sukker eller mælk i, blev hældt i sodavandsflasker – termokander var der ikke noget, der hed. Jeg kan se den lysebrune farve for mig endnu. Saftevandet kom også i flasker, og kagerne blev skåret ud i portioner. Det hele kom i en kurv, og så gik vi ud i marken med det. Det var så dejligt at sidde der og være en del af det hele. Jeg har tit undret mig over, at jeg ofte gik barfodet, stubbene kunne mærkes, men sådan skulle det være. Det var mit eget valg ikke at have fodtøj på. Men støvler gik jeg også i, når vi skulle i marken.

Jeg har været med, når der blev hakket roer, det var hårdt, især når solen bagte, men jeg var helt overbevist om, at min indsats var lige så stor som de andres. Arbejdet bestod i at hakke ukrudt op og tynde ud i roerne. De har nok moret sig, for meget gavn har jeg sikkert ikke gjort, når jeg efterrationaliserer. Tværtimod røg der sandsynligvis nogle roer. Om efteråret skulle roerne tages op, når toppen først var taget af, og roerne blev brugt som vintermad til kvæget.

Gården havde nogle meget kraftige arbejdsheste, som jeg fik ondt i skridtet af at sidde på, de var meget brede. De blev spændt foran markvognen, og så blev der læsset roer, halm eller andet på. Hvis der var noget, jeg kunne – og stadig kan – lide, er det kålrabi som mos blandet med kartofler. Halvt af hvert.

Hans hed mælkekusken, der kørte i hestevogn rundt til gårdene og hentede jungerne med mælk i til mejeriet. Jeg var tit med ham, og der var mange at snakke med undervejs. I Dynt var der en købmand, vi altid holdt udenfor, og som voksen har jeg tit tænkt på, hvorfor vi egentlig gjorde det. Jeg kan huske, jeg af og til fik bom (bolsjer), men mon ikke Hans var inde for at ryge og få en lille gewesen og en snak. Jeg ved det ikke, det blev der ikke snakket højt om, men jeg tror det, der kunne nemlig gå en rum tid.

Om formiddagen, når posten kom cyklende, og vejret var fint, holdt han ud for et bestemt køkkenvindue, sad enten på sadlen eller i vindueskarmen og fik sin kaffe, mens der blev snakket. Han var iført uniform, han var meget flink, og så fik han afleveret de sidste nyheder fra turen. Han var spændende for en lille pige – tænke sig: En mand i en flot uniform med knapper, der skinnede.

Det kunne næsten ikke blive større. Han måtte virkelig være en betydningsfuld mand, næsten lige så meget som kongen, syntes jeg.

Nå, tilbage til gården. Fra køkkenet gik der, via en mellemgang, en dør ud til bryggerset, som var meget stort. Det blev brugt til meget, og det var også der, vandpumpen stod. I det ene hjørne var gruekedlen til kogetøjet. Når der var vaskedag, storvask, blev det rene vasketøj lagt over hækkene i haven for at tørre. Alt tøj blev repareret, når det var nødvendigt. Strømperne blev stoppede, undertøjet lappet, ligesom alt andet tøj. Der var ikke noget, der hed at smide ud og købe nyt.

Der var altid rent i bryggerset, der blev simpelthen spulet. På et senere tidspunkt blev der lavet et badeværelse med vaskemaskine, som man kunne komme til fra mellemgangen. Jeg husker, da min dejlige tante Inger engang troede, hun var rigtig kvik og lagde den plukkede grønkål i vaskemaskinen for at få den skyllet. Du milde, hvor blev onkel Christian tosset. Grønkålen endte i alle hjørner af vaskemaskinen, som skulle skilles ad, før den kunne bruges igen. Jeg synes, det er en sjov historie, men jeg stod jo heller ikke i suppedasen.

Jeg har faktisk spekuleret på, hvordan toilettet så ud, før det nye blev bygget. Jeg kan overhovedet ikke huske noget om det, men min fætter, Jes Peter, har fortalt, at før det nye toilet var der et latrin, som det kaldtes. Det bestod af en spand med bræt eller sæde henover til at sidde på.

Jeg husker, at toiletpapiret var avisepapir, det var klippet i fir-kantede stykker, og senere kom det brune toiletrullepapir. En stor fremgang, til trods for det var stift og kradsede. Natpote var der også, den stod i soveværelset og skulle selvfølgelig tømmes hver dag.

I bryggerset stod den gamle gyngestol, som havde været onkel Christians. Når min kusine og jeg sad på den og gyngede, råbte vi: "Øv, vitte momo, øv, vitte momo" – sønderjysk, selvfølgelig. Så kom min mormor løbende, og vi morede os kongeligt. Det var ikke kun legen, der betød noget, men den varme og kærlighed, vi mærkede, var stor. Uanset hvad hun var i gang med, og der var nok at gøre, så smed hun, hvad hun havde i hænderne og kom løbende.

Lugte fra gården sidder i næsen på mig endnu, lugten af dyrene, maden, kamilleteen, æblerne fra ovnen og den helt specielle mor-

morlugt. Møddingen kan jeg også stadig lugte, og jeg elsker faktisk den lugt i modsætning til mange andre. Den minder mig om køer, høns, heste og grise. Møddingen lå klods op ad staldene og lugtede af det udmugede halm fra husdyrbestanden. Møget blev spredt på marken før efterårsplojningen, der var ingen tvivl, når man var på landet.

Jeg husker også onkel Christians latter, den gav tryghed. På et senere tidspunkt købte han en grammofon, der kunne afspille 78-plader og jeg elskede, når der blev spillet "Ved landsbyens gadekær" og "Der sidder en vovse". Selve nålen i pickuppen på grammofonen var af jern og skulle udskiftes med mellemrum.

Han havde en overgang en schæferhund, en sød en, men hvis jeg tog hans træsko på, bed den mig i hælene, mens jeg hylende løb af sted. Det varede noget, inden det gik op for mig, det var på grund af træskoene, den bed. Dem havde jeg ikke noget at gøre i, denne ellers milde hund markerede lige sin utilfredshed.

Mellem dette store bryggers og kostalden var der bygget, ja, man kan vel kalde det et kæmpe grovbryggers. En form for overgang mellem den store kostald og det store bryggers. Det var der, i grovbryggerset, der blev slagtet. Jeg kan endnu se dyrene hænge ned fra loftet, og hønsene, ja, det undrede mig altid, at der kunne være så mange blommer uden skal i en høne. Onkel Christian huggede hovederne af hønsene, og jeg kan stadig se dem løbe hovedløse rundt. Der lugtede af slagting, men der blev også lavet alt, selv blodpølser. En dør gik fra grovbryggerset ind til et karlekammer. En gang imellem kunne min kusine og jeg ikke dy os og drillede den stakkels karl gennem det åbne vindue, når han fik sin middagslur. Vi skulle nok sørge for at holde afstand, så han ikke fangede os. Men han sladrede aldrig, jeg er stensikker på, at fik min onkel det at vide, faldt der brænde ned, og det vidste han godt. Så vidt jeg erindrer, var der ikke varme i dette rum, det må have været koldt om vinteren.

Der var en stor port i hver ende af dette grovbryggers, og uden for den port, der vendte mod syd, var der en dam omgivet af træer. Det var forbudt os børn at lege ved dammen, men det var dog for fristende for min kusine og mig, når de andre sov til middag,

og alt åndede fred. I dammen lå en firkantet kasse, der skulle forestille en båd, så vi entrede den og roede ud. Det blev heldigvis ikke opdaget.

Til venstre for søen lå den store have. Der var en lang havesti, hvor der var plantet lyserøde alunrod langs kanterne. En anden blomst, jeg husker fra haven, er løjtnantshjerte, som jeg forgæves har forsøgt at få til at gro i mine egne haver. Ned mod stuehuset, ud mod vejen, var der en flagstang med et rundt bed udenom. Det var i øvrigt der, påskeharen havde gemt en påskerede med godter til mig et år, hvor onkel Christians schæferhund spiste den for næsen af mig. Det var en katastrofe, syntes jeg. Ellers gemte påskeharen også rigtige æg, der var kogt i vand med løgskaller, så de havde en skøn farve. Dem spiste vi bagefter. Jeg tænker med glæde tilbage på disse påskeoplevelser og på, hvad man gør ud af det i dag. Det kan være en dyr omgang, men det kan vi takke os selv for, og det er faktisk en skam. Jeg ville gerne se mine børnebørn og nu også oldebørn fryde sig over rigtige hønseæg, der var kogt, gemt i haven af påskeharen og spist som det eneste bagefter til morgenmad.

Bagerst i denne have var der mange stikkelsbærbuske, og som de bær dog smagte! Jeg elskede dem, og gør det stadigvæk. Ud mod vejen, op ad hækken, var der et æbletræ med meget små æbler, men de smagte himmelsk. Der var en lang hæk rundt om haven, ikke høj, det var der, det vaskede tøj blev lagt til tørre, når der havde været store vaskedag.

Porten i den anden ende af grovbryggerset gik ud til gårdspladsen, der var belagt med toppede brosten. Midt i grovbryggerset var der en dør til kostalden. Hvor var der hyggeligt! Alene lugten af køerne derinde, jeg elskede den. Stalden var stor, og der var mange køer og kalve. Der blev malket på gammeldags manér, indtil malkemaskinerne holdt deres indtog. I kostalden var der plads til roehakkemaskinen, og der var sat gynger op. Renden bag køerne, hvor de sked, brugte vi også, det tog man ikke så nøje. I den anden ende af kostalden var der en dør, der gik direkte ud til møddingen.

I 1966 fik onkel Christian etableret et udmugningsanlæg – en møddingstransportør.

For enden af transportøren, nederst – cirka en meter under jordhøjde – blev møget skrabt ud ved hjælp af møgskrabere.

Disse møgskrabere var i en muret underjordisk kanal, som

gik fra svinestalden og ind under kostalden. I svinestalden var én gulvlem, og i kostalden var tre gulvlemme, som man åbnede og simpelthen skubbede møget fra dyrenes møgrende ned i kanalen. Kanalen var cirka 35 meter lang. Det var den eneste ”fodring”, der skulle til.

Møddingtransportøren havde en metalbuekonstruktion, som holdt selve transportøren ved hjælp af stålwirer. Den var monteret i bunden af møddingetransportørhullet, cirka 1,5 meter nede i et rundt hul. Så udover at kunne justere højden af transportøren ved hjælp af føromtalt virer, kunne man også dreje/flytte selve transportøren og derved ”udlægge” møget efter ønske.

Min fætter Jes Peter har fortalt, at han af og til måtte kravle ind i kanalen, når en skraber var faldet af, og der derved blev skabt en ”møgprop”, som skulle fjernes med håndkraft. En håndfuld adgang, mens han lå i en kanal på cirka 50x50x50 cm. Det var han bestemt ikke vild med.

Det var nye tider for landbruget i 1950'erne, før blev der brugt mands- og hestekræfter, men mekanikken holdt sit indtog lidt efter lidt. Udover transportbåndet til køernes møg fik min onkel i 1956 en flot traktor, en Ferguson. Den var lille i forhold til de traktorer, der findes i dag, men det var en stor dag og en lettelse i det daglige arbejde. I 1947 tilbød USA's udenrigsminister George Marshall de europæiske lande økonomisk hjælp til at genopbygge landet efter krigen, den såkaldte Marshall-hjælp, og mange bønder fik en traktor. Jeg husker ikke året, hvor malkemaskinerne holdt deres indtog på gården, men jeg mindes en tøndeformet spand med slanger og stålrør, et til hver pat, og en støjende, men hyggelig skramlen, når de blev gjort rene.

Til venstre for møddingen var der en stor stald, hvor grisene holdt til. Der var et farligt spektakel, når det var spisetid. Bare de hørte onkel Christian komme ind, gik de amok. Jeg kunne godt lide at gå og snakke med dem. Engang var der en so, der havde fået en byld. Han fik den gennet ind i en bås af gitter udenfor, lige stort nok, til soen kunne være der, og så stak han hul på bylden. Jeg husker, der kom meget materie ud, men onkel Christian vidste, hvad han gjorde, og soen blev rask. Brugte unødige penge til dyrlægen kunne der ikke være tale om.

Ved siden af grisestalden var hønsegården. Der var mange høns, og jeg var med til at hente æggene. Et billede, der står tydeligt for mig, er, når min mormor vaskede vinduerne på disse staldlænger. Det foregik med en vandslange, til al skidt var af ruderne, og så var det færdigt. Der var virkelig mange vinduer.

Min morfar fik bygget en lade mod vest omkring 1930. Min fætter har fortalt mig om den, jeg husker noget, men ikke det hele. Det var en af de første lader, som ikke havde bærende stolper i midten, som ellers ses i ældre lader. Tagspærene af jern kom med toget til stationen i Dynt. Det var egentlig en maskinlade til opbevaring af redskaber, som han også senere anvendte den til. Desuden var der tre stier til grise og tre låger, hvor grisemøget blev smidt ud af. I laden havde onkel Christian ofte grise gående, når der var fyldt op i den anden grisestald. Når han ikke havde grise i denne lade, måtte min fætter bruge de tre stier til kaninopdræt, som han dog siger, ikke gav nævneværdigt overskud. Da han sammen med sin kone købte gården i 1986, anvendte han selv de tre grisestier til griseopdræt. Primært søer med smågrise, hvilket var en knokkel.

Når køerne skulle hjem fra marken, skulle vi forbi møddingen. Onkel Christian havde engang vores den yngste med nede for at hente disse køer. Han gik med en kæp i den ene hånd og den lille dreng, der ikke var mere end tre år, i den anden. Alle vores tre drenge har været med dernede for at hente køer mange gange, da de var små.

Fra kostalden kunne vi komme ind i hestestalden, og det var altid med en vis ærefrygt, jeg gik derind. De kunne jo sparke, hvad jeg aldrig oplevede, men jeg passede meget på. Der var en kæmpestor lade i tilknytning til hestestalden. Der stod alle maskinerne, og fra denne lade kunne halmen komme op på loftet. Der måtte vi gerne lege oppe, men en gang da min kusine, jeg og Preben, der kom fra Skelde, legede deroppe, faldt jeg ned i et hul mellem halmballerne. Det var farligt, jeg kunne ikke få luft, men de fik mig trukket op. Det var en rigtig grim fornemmelse at være klemmt fast mellem halmballer, jeg var bange.

Der var også en længe mod gårdspladsen, over for stuehuset, der bestod af tre rum. Traktoren stod i det ene, onkel Christian og min tantes bil i det andet, og i det tredje rum ser jeg altid for mig min fætter Hans Christian reparerende på sin knallert. Ved siden

af denne længe mod vejen blev der lavet en urtehave, hvor min tante dyrkede en masse. Der var altid gang i hende, hun var meget flittig, altid glad og i godt humør.

Loftet over stuehuset var noget helt for sig. Der hang røgede slagtervarer ved skorstenen, og det gav en herlig duft. Der var familiemuseum deroppe, blandt andet et datidens massageapparat, der dog var defekt, så vi fik stød, når vi prøvede det. Der var store kister, og selvom jeg vidste, der lå ekstra dyner, tøj og lignende i, gjorde de mig altid bange. I et stort, gammelt skab, som min onkel langt senere forærede mig, hang familiens gamle klæder, blandt andet en soldaterjakke. Den havde tilhørt en af min oldefars brødre, han havde båret den under sin værnepligt. Der hang også en meget flot kjole med indbygget korset, så den virkede slankende. De unge kvinder må have lidt noget, afhængig af deres kroppsfacon – disse korsetstænger var af metal. Det var et meget specielt skab, træet var fantastisk smukt, og udover en rundstang til bøjler var der allerbagerst en knagerække, også til tøj. Så det fortæller lidt om dybden på skabet. Det gik næsten helt op til loftet, så vi kunne desværre ikke beholde det, det overtog hele huset. Jeg kunne såmænd have bygget til for at beholde det, men fornuften rådede. Vores ældste søn fik det, men de skaffede sig senere af med det, det fyldte også for meget hos dem.

Jeg fik en gammel kaffekværn af onkel Christian, den havde tilhørt hans fætter Hans fra Stubbæk. Vi havde den hængende i mange år, men den har vores den ældste også fået. De er de eneste af vores sønner og svigerdøtre, der har interesse og ikke mindst plads til den slags.

På et tidspunkt blev der bygget værelser på loftet, hvor jeg sov i det ene, når jeg kom på ferie. For at komme op på dette værelse skulle jeg over loftet, og efter min mormor var død, var det en overvindelse. Jeg kunne se hende nede under trappen til loftet, jeg var overbevist om, jeg ville støde på hende deroppe, men hun viste sig aldrig. Det var nogle modstridende følelser: Jeg ville så gerne have, hun viste sig, men jeg ville heller ikke have, hun gjorde det, hun var jo død, og jeg var bange. Jeg skulle ikke nyde noget af at fortælle det til nogen, de ville nok synes, jeg var skør.

På værelset var der en kasse med mønter, blikmønter, som der kunne bides i. Der var mange, og desværre fik jeg aldrig spurgt on-

kel Christian, hvor de stammede fra, eller hvad det var for nogle.

Der var en tegneserie af Aage Lippert – ”Gris Mathis”, som jeg læste og læste. Der var tekst til på rim skrevet af Harald H. Lund, og serien var en fast bestanddel af ugebladet Landet helt fra 1940 og hele bladets levetid. Der var andre tegneserier i dette ugeblad, men det var ”Gris Mathis”, jeg elskede at læse. ”Bamse og Dukke Lise” var en anden elsket tegneserie. Den blev trykt i Familie Journalen, som min mor holdt. Dukke Lise havde en rød kjole på med sorte prikker, og hendes underbukser kunne altid ses. Bamse havde blå- og sortstribede bukser på, der gik til knæene og en sort bluse. Desuden gik han med butterfly, og de kom ud for mange utrolige oplevelser. Spændende.

Jeg havde en veninde, der boede på stationen i Dynt, Krammarkvej 20, ikke langt fra gården.

Stationen blev bygget i 1910 af Königliche Preussische Eisenbahnverwaltung og var en imponerende bygning. Den lå ved Broagerbanen, der gik mellem Vester Sottrup og Skelde 1910-32. I tiden under Tyskland, indtil 1920, hed stationen Dünth. I 1920'erne blev stationen nedrykket til billetsalgssted. Herfra går Banestien mod nordvest til Broager. Denne banesti havde vi meget glæde af. Vi pakkede kokasser ind i brunt indpakningspapir med bånd om og lagde pakken på stien. Så lå vi bag ved nogle buske på skråningerne, og når gårdkonerne kom cyklende hjem efter at have købt ind i Broager, samlede de pakkerne op og lagde dem i deres indkøbskurv sammen med madvarerne, og vi morede os kongeligt. Selve Banestien var ikke bredere, end toget havde kunnet køre på skinner der, og der var skrænter til siderne. Det var en hyggelig rute at gå.

Ellers var jeg sommetider oppe i Gammelgab hos min mormors niece Sophie Margrethe Schulz (*1916 - †1983). Hun var gift med Niels Kristian Kristiansen, og de havde fire børn, Inger, Karl, Viggo og Regnar, som var spændende at besøge.

Viggo blev politibetjent og kom meget hos onkel Christian, som i 2003 fortalte mig, at Viggo havde betroet ham, at han altid havde været forelsket i mig og stadigvæk var det. Jeg kan ikke mindes, jeg har set ham, efter jeg var sytten år, og havde slet ikke den opfattelse. Men han var en rigtig sød fyr.

Efter jeg var ”hevet” hjem til min mor og hendes mand i Haderslev, og de var blevet gode venner med min mormor og onkel Christian igen, kom jeg ofte på ferie i Gammelgab. Det var en større historie. Jeg skulle køre med bus, først fra Haderslev til Aabenraa Busstation, hvor jeg skulle vente på en anden bus, så gik turen ad Varnæsvej, forbi Hostrupskov, Varnæs, Bovrup og videre til Vester Sottrup, Nybøl og så Broager. Et sted undervejs, jeg husker ikke hvor, var der en landevejskro med en bænk udenfor, og der skulle jeg vente længe på den næste bus. I Broager var en lille busstation, hvor jeg skulle sidde og vente på onkel Christian, som for det meste kom til tiden, men på grund af malkningen kunne han godt være forsinket. Men så var jeg dernede, det var som at komme hjem. Da var der også gået det meste af en dag.

Ringridning er virkelig noget for sig. Broager Ringridning er en pragtfuld oplevelse, og når jeg senere besøgte onkel Christian og min tante sammen med min familie, og det faldt sammen med ringridningen, var vi nede på pladsen. Børnene på Broagerland deltog med pyntede dukkevogne og cykler. Hestene var striglede, de skinnede, og så havde de flot seletøj på, alt var pudset. Gårdmændene og karlene, der deltog, var også flotte. Hvide bukser, sort jakke, lange støvler og en hjelm på hovedet. Der var stil over det og en stemning på ringriderpladsen, som gjorde alle glade.

Onkel Christian har fortalt, at der var en dag, hvor der var virkelig gang i det. Der blev holdt ringriderfest for deltagerne og deres hustruer, kærester og ansatte, og der kunne ske meget. Mange blev fulde, så slagsmål var der nok af.

Foreningen hed indtil 1958 Sundeved Ringriderkorps, men skiftede så navn til Broager og Omegns Ringriderforening. Der er tivoli, øl og dansetelte. Ringridningen foregår i flere baner, også kaldet galger. En ring er ophængt i en lås mellem galgens stolper, og hver ring har en diameter mellem 11 mm og 32 mm. Hver rytter har en lanse og skal så på sin hest i fuld galop forsøge at få ringen med lansens. I Broager er der først et stort optog, hvor mange deltager med kreative udklædninger, opfindsomme remedier og forskelligartet musik, så der er larm i gaden. Sidste gang, min husbond og jeg var til ringridning i Broager, var i 2018, hvor vi var sammen med min fætter Jes Peter og Lilian samt to fra vores ame-

rikanske gren af slægten, der var på besøg. Ringriderpølsen skal også lige omtales, den ligner en 15 cm lang medisterpølse og er lavet efter tyske traditioner. Vores drenge har også deltaget, da de var små, og et år kørte de med i en pyntet lastbil gennem Broager, det sørgede onkel Christian for.

Beskrivelsen af gården er en blanding fra min mormors tid og tiden, efter onkel Christian blev gift i 1956 med Inger. De fik tre børn: Jes Peter, Hans Christian og Annette. Jeg kan huske, da de to drenge blev født, led jeg meget af jalousi og var bange, noget, jeg slet ikke havde grund til. Jeg følte, onkel Christian nu ikke var min mere og ville nok glemme mig. Men det gjorde han bestemt ikke, jeg fik en hel familie mere. Noget, der varmer mig meget, er, at både onkel Christian og min moster hvert år ringede til mig, når jeg havde fødselsdag.

Vi boede en tid på Sjælland, herefter i Aarhus og havde ingen bil. Det var andre tider, der skulle planlægning og penge til, hvis vi skulle over vandet eller rejse langt, som vi gjorde, når vi bare skulle til Sønderjylland. I dag regnes det ikke for noget med afstande i lille Danmark.

Da Jes Peter og Lilian overtog gården i Gammelgab i 1986, flyttede onkel Christian og min tante til Farverløkke i Broager, hvor de købte et dejligt hus med have. Der kunne vi godt lide at besøge dem. Til huset hørte en udestue med bindingsværk indvendig, hvor vi sad, når vejret var til det. Senere flyttede de til Nørretoften i et mindre hus, da kræfterne efterhånden svandt.

Den 1. november 2005 blev onkel Christian indlagt på Aabenraa Sygehus, og den 5. november ringede min tante og fortalte, at han skulle have det ene ben sat af under knæet, så jeg kørte straks ned for at besøge ham. Vi tog igen derned den 24. november, men han var ikke at finde på Aabenraa Sygehus, det viste sig, han lige var overført til Sønderborg, så der tog vi til. Vi var også nede at besøge min tante, og vi spiste aftensmad ved Jes Peter og Lilian. Onkel Christian døde den 29. november, dagen før sin 83-årsfødselsdag. Dødsårsagen var alderdom fremskyndet af mulig bindevævssygdom. Det var en smuk begravelse, og jeg havde den glæde, at min fætter bad mig om at være med til at bære kisten.

I juli måned 2006 tog vi til Broager for at besøge min tante Inger, Jes Peter og Lilian. Min tante havde gennem længere tid ikke haft det særlig godt, og efter onkel Christian døde, kom hun på plejehjemmet Vesterdalen i Broager, hvor hun døde sidst på året af en hjerneblødning. Jeg havde en aftale med min fætter om at besøge dem, da telefonen ringede, og han fortalte, at hans mor lige var død. Hun blev begravet ved en smuk højtidelighed fem dage før juleaften fra Broager Kirke. Det er ikke første gang i historien, at to mennesker, der har været så tæt knyttede, dør kort efter hinanden. Hvor jeg dog elskede dem. De ligger begge begravet på Broager Kirkegård lige bag min mormor og morfar. Min fætter Hans Christian, der døde i 2018, ligger begravet hos sine forældre.

På min mormors gravsten er der en hvid fredsue. Den har altid betydet meget for mig, den var symbolet på et menneske, der for mig ikke havde nogen fejl. Jeg ved, min mormor ligger dernede, og det har jeg det godt med, men denne idé med, at der ikke må ske duen noget, har fulgt mig gennem årene. Jeg har mange gange fortalt mig selv, det er "bare" en gipsue, men det hjælper ikke, den skal være der.

Jes Peter, min ældste fætter, er ham, jeg har set mest til. Når han var færdig med sit arbejde som svagstrømsprojektleder på Flyvestation Skrydstrup, kørte han forbi sine forældre for at se, hvordan de havde det, så hver gang, jeg var dernede, kom han der også. Hans ekspertise inden for det tekniske var stor, og flere gange blev han sendt til for eksempel Afghanistan for at tilse teknikken. Han blev gift med Lilian, og da de købte gården af onkel Christian, drev de den som fritidslandbrug, inden de solgte og flyttede til Smedevej i Broager. De havde begge fuldtidsarbejde, så gården blev for meget. Gården og jorden blev solgt til Thøger Tychsen på gården Krammark. Jes Peter og Lilians to piger voksede op i disse skønne omgivelser i Gammelgab og senere Broager.

Lillian arbejder endnu som kantineleder hos EUC-Syd, og min fætter har et seniorjob på en fabrik lige overfor, hvor de bor, Ejnar Hansen Maskinfabrik, der fremstiller komplekse komponenter.

Til huset i Smedegade hører der en stor grund, og udover stuehuset yderligere en meget stor bygning, så der er plads til at røre

sig. Hele huset er tip-top renoveret og meget flot og hyggeligt. De er nogle dejlige og sjove mennesker at besøge.

Min fætter kom en dag hjem og fortalte glædestrålende, at han havde købt en båd, og det er der en sjov historie om. Han ville selvfølgelig have sin skønne viv med ud at sejle, båden lå i Egersund. Alt var idyl, indtil fru'en skulle på toilettet og fandt ud af, det kun kunne lade sig gøre, hvis hun sad med måsen ud over rælingen. Så var det sket med kærligheden til den båd og særlig til min fætter den aften. Han måtte sælge den og købe en ny med toilet. Vi har været med dem ude at sejle på Flensborg Fjord ved Egersund, det er en helt vidunderlig fornemmelse at sidde der i en båd med masser af vand til alle sider. Min dejlige husbond oplevede at være kaptajn for en kort bemærkning.

Jes Peter er meget slægtsinteresseret, han hører til de få, der virkelig lyttede til, hvad hans far fortalte, og kan huske det. Endvidere har han værnet om alle de gamle papirer og sager fra familien. Det er også ham, amerikanerne, den udvandrede del af familien, henvender sig til og besøger, hver gang de er i Danmark, hvor jeg så har den glæde, at vi altid bliver inviteret derved.

En sjov historie, som onkel Christian fortalte, handlede netop om nogle af de slægtninge, der var en tur i Holland. Mens de går på gaden, ser de en dansk bil og sætter en seddel under vinduesviskeren. På den havde de skrevet, om ejeren af denne danske bil ville hilse Hans Christian Knutzen i Gammelgab. Minsandten om ikke denne familie satte himmel og jord i bevægelse for at finde onkel Christian, og det lykkedes. Min fætter har mange gange oplevet, når han spurgte, om der var noget, amerikanerne kunne tænke sig at se, at der blev svaret: Jo, de kunne da tænke sig en tur til København og Aalborg – på samme dag. De har nogle helt andre indstillinger til afstande, men jeg forstår godt min fætter, at han sommetider blev meget træt.

Vores fælles tipoldeforældre, Hans Christian Knutzen og Anna Margaretha Petersen, teglværksejerne af Knutzen Teglværk i Iller, fik i alt syv børn, hvoraf de tre emigrerede til Amerika og stiftede familie. De har mange efterkommere, og det er disse, der vil til Danmark for at se, hvor deres forfædre kom fra. Slægten betyder meget for dem, og vi er alle *cousins* til dem, enten vi er i familie eller ej.

Min onkels anden søn Hans Christian erindrer jeg mest som en sød fyr, der altid sad på hug ved sin knallert for at reparere den og ellers var en sjov fætter at lege med. Hans liv blev lidt trist, han blev narkoman og var desværre uden for pædagogisk rækkevidde. På et tidspunkt flyttede han til Kiel, hvor han mødte Ruth, som han giftede sig med. Jes Peter har fortalt, at han engang var taget til Kiel for at lede efter sin bror. Han havde været på diverse værtshuse, hvor de ikke alle steder var glade for at se ham, da de troede, han var fra politiet, men ville godt snakke med ham, da han fortalte, han var bror til Hans Christian. Det endte med, han fik at vide, at Hans Christian boede på en losseplads i en olietønde, og der fandt han ham. Senere flyttede Hans Christian til Aarhus, mens Ruth blev i Kiel. I 2011 fortalte Jes Peter mig, at han sammen med Lilian havde været i Aarhus for at besøge sin bror i Lystrup, hvor han havde boet de sidste seks år. Den tidligere udlejer kunne fortælle, at det på det sidste var gået kraftigt ned ad bakke, det var igen alkohol og narko. Han var flyttet efterladende et syndigt rod. Ifølge udlejeren fik han disse nedture, når han mødte lidt modstand i livet – udlejercitat: ”Bare en simpel influenza kan få ham til atter at gå i hundene.”

Hans Christian havde tillige mistet et par af sine venner i miljøet (døde), og Ruths søn Martin begik selvmord ved at tape vinduer og døre til i sin lejlighed for derefter at tænde for gassen. Årsagen skulle være narkogæld.

Hans Christians udlejer fandt hans nye adresse i Stautrup ved Viby J. Den nye bolig skulle være noget, kommunen havde bidraget med. Et lille, enkeltstående rækkehus med køkken, stue og soveværelse. Hans Christian var ikke påvirket, da de kom. Han fortalte, at han – igen, igen, igen – var i et afvænningsforløb og tre gange ugentlig deltog i anonyme narkomisbrugsmøder. Han fortalte endvidere, at han stadigvæk havde lidt kontakt med Ruth, som desværre havde fået kræft, vistnok i leveren.

Han døde i 2018. Han blev fundet af en nabo, der syntes, der sværmede for mange fluer ved huset, og kontaktede myndighederne. Hans Christian blev fundet død på gulvet, han havde været død et stykke tid, og han blev bisat i 2018 fra Ravnsbjergkirken i Viby, hvor vi deltog sammen med Jes Peter og min kusine Anette med deres familie.

Hans Christian ligger begravet på Broager Kirkegård i samme grav som sine forældre. Personlig synes jeg, det var godt, han døde. Jeg ville være meget ulykkelig, hvis det var et af mine børn, der havde det sådan, og så meget tror jeg da på Gud, at han har taget imod Hans Christian, og at han nu har det rigtig godt sammen med sin far og mor. Ingen har fortjent, at det går sådan, men det er svært at komme på rette køl igen, når først det er gået rigtig skævt. Det kan ske for alle, mange gange handler det om at være det forkerte sted på det forkerte tidspunkt, og der skal virkelig kamp til for at ændre det.

Min kusine Anette var en lille efternøler. Hun var en køn pige, og lige som min tante altid glad. Hun blev gift og fik to drenge. De blev skilt, og hun fandt senere en anden mand, og de bor i Sønderborg og har det virkelig godt sammen. Det kunne vi se, da vi for et par siden var inviteret til fest hos dem. De er begge to mangeårige medlemmer af Broager Frivillige Brandvæsen under mottoet: *"Det æ dem fra Broue det daue, di spel det, do haue"*. De har optrådt til ringriderfester, byfester, kaffeborde i pensionistforeninger, og hvor der ellers var brug for et festligt indslag. Deres to sønner er også bundmusikalske, den ene spiller sågar på sækkepibe, hvilket kan få mine hår til at rejse sig, men han gør det godt.

Da vi holdt guldbryllup i 2012, kom min kusine og hendes mand i deres campingvogn, og de spillede begge om morgenen ved Fælleshuset i Hørretløkken. Campingvognen holdt parkeret ud for, hvor vi bor, og der sov Annette. Hendes mand skulle spille til et arrangement i Sønderjylland om aftenen, så han kørte hjem, efter de havde spillet om morgenen. Dagen efter kom han til morgenmad hos os, så han havde da fået kørt noget.

Min moster Marie, som blev døbt Maria Dorothea, døde af hjertestop. Hun havde i et stykke tid været indlagt på sygehuset i Aarhus, hvor jeg besøgte hende hver dag med kaffe og kage. Vi fik rigtig snakket sammen. Hun havde det dejligste sønderjyske sprog og en dejlig latter, og hun fløjtede fantastisk. Alt var positivt i hendes øjne, men når hun så på mig på en bestemt og alvorlig måde, vidste jeg, der var noget, hun ville fortælle mig. Om min barndom, min mor, ja, hele historien fra dengang. Desværre var jeg ikke så

klog, at jeg spurgte hende om meget, der lå mig på sinde. Jeg turde faktisk ikke, hvad jeg ærgrer mig over i dag. Både min moster og onkel ligger begge to begravet på Ensted Kirkegård ved Stubbæk, hvor vi har været forbi en del gange. I modsætning til min mor blev hun danskfødt. Det var efter Genforeningen i 1920, hvor Sønderjylland (Nordslesvig) blev stemt hjem til Danmark.

Min onkel Max døde af knoglekræft. Han lå i længere tid på Amtssygehuset i Aarhus, og ham besøgte jeg også hver dag med kaffe og kage. Han var en meget lun fyr, som kunne fortælle. En af de ting, han fortalte om, var netop løsørearvesagen efter min mor-mor. En dag, jeg kom på besøg, stod min mor og hendes mand der. Da de ville gå, spurgte jeg, om de ville med hjem og have kaffe og hilse på de andre, det var en lille omvej på seks kilometer, men det ville de ikke. Da de gik, sagde min onkel ordret: "Hun er ikke god ved dig, og det har hun aldrig været." Jeg tog ham i hånden, og så snakkede vi ikke mere om det.

Min moster og onkel boede på et husmandssted i Hostrupskov, en lille kystby beliggende ved Aabenraa Fjord syd for Aabenraa. De fik to børn, en pige og en dreng, og der har jeg kun dejlige ferieminder fra.

1975 Mikael, Morten og Erik ved moster Maria og onkel Max

1969 Mikael, Morten og Erik til ringriderfest i Broager

1970 Min fætter Jes Peter klar til ringridning

1970 Onkel Christian på sin Volvo Buster BM400

1983 Møddingtransportør

1993 Onkel Christian og mig til ringridning

1998 En dejlig eftermiddag med onkel Christian og tante Inger ved Vemmingbund

3

Jeg kom til at gå i skole i Haderslev, jeg skulle pludselig flytte til min mor og hendes mand. De boede på Moltrupvej.

På første sal, Moltrupvej 31, boede en ældre, enlig frk. Jørgensen, og hun fortalte, at de havde boet hos hende i et værelse. Frk. Jørgensen, som jeg altid kaldte hende, var utrolig sød og meget glad for mig. Til min konfirmation forærede hun mig et armbånd i guld, det var ciseleret, og jeg besøgte hende i mange år. Da jeg blev ældre, troede jeg, det var et "tyskerarmbånd" – der kunne fås så mange skinnende smykker i det tyske, og de kostede ikke så meget som i Danmark. Mine børnebørn fik lov til at lege med det, ja, de havde det endda med ude i sandkassen, så min forbløffelse var stor, da vores første barnebarn skulle konfirmeres i 2003 i Malling Kirke, og jeg syntes, hun skulle have det af nostalgiske grunde. Jeg ville have låsen repareret og tog ind til en guldsmed, der vurderede smykket til 7.000 kroner. Jeg anede ikke, det var så dyrt et smykke, tænk, hvis jeg havde smidt det ud.

Vi boede i lejlighed på første sal på Moltrupvej 27. Vi kom ind ad fordøren, og der var til højre en trappe, som førte til en smal gang. Der var en dør til højre til køkkenet, et meget smalt et.

Lige inden for døren til venstre stod der en gasovn til bagning og madlavning. Den var ikke ret stor, vel cirka 40 centimeter bred og cirka 50 centimeter lang. Der var glas i lågen. Jeg mener, der var gasblus til madlavning, Jeg erindrer lyden, når der blev sat en tændstik til. På tændstikæskerne kunne Tordenskjold ses, en stor søhelt. Jeg kan huske, vi sang om ham i skolen, der var mange vers, men de vers, jeg endnu kan udenad, er kun to:

*Jeg vil sjunge om en helt
vidt berømt ved sund og bælt,
om en herre kæk og bold,
om den tapre Tordenskjold.*

*Tordenskjold i søen sprang,
kuglerne omkring ham sang,
gennem bølgen dyb og kold
svømmed' Peder Tordenskjold.
/1858: Godfred Rode/*

Der var også en tændstikæske med Kong Christian X på, ”Kedde Kryds” som min onkel sagde. Danmarks konge, det var med ærefrygt, jeg så på disse æsker. Og så kan jeg også høre min onkel sige: ”Svovlstikker”. De var overtrukket med svovl, og hovedet indeholdt gul fosfor. De kunne tændes ved stryging mod alle overflader. Der var stor forgiftnings- og eksplosionsfare, og de er i dag forbudte.

Den næste dør gik ind til et soveværelse, hvor der var en dobbeltseng og et klædeskab. Døren efter gik ind i en stue, og der husker jeg faktisk kun et spisebord med stole omkring. Jeg erindrer svagt et dækketøjsskab.

Min mor havde en legetøjsforretning i Slagtergade og senere en grønthandlerforretning i samme gade lige overfor. Det var min mor, der passede grønthandlerforretningen, men på min halvsøsters fødselsoplysninger i kirkebogen står der ved hendes far: Grønthandler. En meget tidlig morgen var jeg med min mor på GASA, Gartnerens Salgsforening, hun skulle købe ind. Da der var tomater ”under hammeren”, trykkede jeg på en knap, og det var ikke så godt. Prisen var for høj, og alle kiggede. Men købet blev annulleret. Hvor var jeg flov, og min mor var sur, hvilket jeg godt forstod. Forretningen lå på Slagtergade 44 - 46. Til venstre for var der en frisør/barber, og mellem disse to erhverv var en port. Legetøjsforretningen lå skråt overfor i et indhak. Vinduet til denne var ikke ret stort, og døren var til venstre for, det er sådan, jeg ser det for mig.

De har haft to unge piger i lejligheden. Den første hed Marie, og hende husker jeg som glad og smilende, den anden erindrer jeg ikke. Hun fejede skidtet ind under gulvtæppet, blev der sagt.

Min onkel har fortalt, at engang min mormor besøgte dem, var hun meget vred, da hun kom hjem. Hun fortalte, ”de” havde siddet og pjattet ved spisebordet, mens jeg blev sat på en stol i et hjørne og ikke måtte sige noget, før de var færdig med at spise. Min mormor havde sagt til min onkel: ”Havde far bare været her, så havde han sat dem på plads.” Men han var død i 1939. Historien passer meget godt med, at jeg husker, jeg altid skulle sidde med fingrene på bordpladen, indtil de sagde, nu måtte jeg tage dem ned og spise. Det er noget, jeg har haft mareridt over, og som jeg stadig kan drømme om. Det oplevede jeg aldrig, min halvsøskende skulle. Men opdragelsesmetoderne var noget anderledes dengang.

De huse, der lå ud til Moltrupvej, havde en meget lille forhave, ellers var haverne bagtil. Et par huse længere nede mod Slagtergade lå der en ejendom, hvor der boede flere familier. I en af stuelejlighederne boede en pige, jeg gerne ville lege med. Hun havde et glasøje, og dengang kunne man virkelig se, det var et glasøje, det var frygteligt, når hun tog det ud. Hendes far havde været med i krigen, i dag ville man nok sige, han var ramt af PTSD (posttraumatisk belastningsreaktion). Jeg oplevede, han ofte skreg meget, og så holdt jeg mig væk.

Om søndagen blev jeg sendt ud på fortovet i pænt tøj, hvilket også betød hvide strømper, og så var det bare om ikke at blive snavset. Jeg turde næsten ikke røre mig, men vandrede bare frem og tilbage. Overfor var der et hus, hvor der boede en familie Møberg. De havde en datter, Joan, som jeg legede med. En tid skulle jeg lægge et stykke sukker i vinduet til storken, så den kunne bringe mig en lillebror eller lillesøster, og sjovt nok var sukkeret væk hver morgen. En dag sidst på året 1947 blev jeg sendt over til Joan, for nu skulle der ske noget, og vi sad og kiggede ud ad vinduet over mod vores lejlighed. Jeg fik en halvbror. I skolen fortalte jeg om sukkerknalderne til storken, og hvor blev jeg mobbet. Jeg troede fuldt og fast på det.

I 1953 var jeg elleve år gammel, og det var en stor sensation, at Moltrupvej 51, et 200 tons tungt hus, skulle flyttes 38 meter og hæves 1,17 meter. Huset stod i vejen for den nye omkørselsvej. Som 11-årig var det fantastisk at se et hus blive flyttet, og der var mange tilskuere til dette fænomen.

Min halvbror blev gift, og de fik en lejlighed på Sønderbro i Haderslev. De fik to piger. Hans kones familie var medlemmer af Jehovas Vidner, og det kom ægteskabet til at bære en smule præg af. Min mor fortalte, at de brød sig ikke meget om hende, fordi hun var Jehovas Vidne, og det gik ud over børnene. Der var ikke noget, der hed fødselsdage eller jul, men jeg mente nu nok, det ville komme, når børnene blev større. Ganske rigtigt, det skete, større var indflydelsen fra Jehovas Vidner ikke, men de var jo selvfølgelig også to om at bestemme det. De rejste på et tidspunkt til Grønland, hvor min halvbror arbejdede et stykke tid, men kom da hjem til Danmark igen. Senere blev de skilt, og han bor nu på en stor, gammel

gård i Aastrup øst for Haderslev sammen med en meget sød kvinde. Han har været aktivt medlem af Dansk Folkeparti i Haderslev, og så vidt jeg erindrer, opstillet til byrådet.

To år efter, i 1950, blev min halvsøster født på Amtssygehuset i Haderslev. At de kun var halvsøskende, anede jeg selvfølgelig ikke noget om. Hende fik jeg aldrig et nært forhold til. Hun er otte år yngre end mig, og det betød noget, da vi var børn. Som voksne udviklede vores liv sig i forskellig retning, så det var perifert, hvad vi havde med hinanden at gøre. Hun giftede sig, og de fik to børn, en dreng og en pige. På et tidspunkt var hun ikke så gode venner med min mor og hendes mand. Det handlede om hendes mand, som de ikke brød sig om. Da havde jeg den oplevelse, at min mor ringede jævnligt til mig for at spørge, hvordan det gik. Det undrede mig, indtil det gik op for mig, at det var min halvsøster, hun fritekte mig ud om. Min søsters mand begik på et tidspunkt noget ulovligt og blev dømt. De blev skilt, og hun giftede sig mange år efter igen og bor i dag i en lejlighed i Haderslev. Han er vist en fin fyr. Jeg har dog hørt, han er blevet dement, og det er bestemt ikke ønskeligt for nogen.

Der var ikke mange penge mellem folk, så legesagerne måtte vi mange gange selv opfinde, eller de måtte ikke koste noget særligt.

Jeg samlede på glansbilleder, og de skulle selvfølgelig helst have noget skinnende "sølv" eller "guld" på sig. Dem kunne man købe mange af i Flensborg. Vi byttede med hinanden.

Påklædningsdukker havde jeg også mange af. Store Marie, Lille Marie og Sorte Marie var meget populære, det samme var prinsesse Margrethe, jeg tegnede mange selv, og de fik masser af tøj. Det kunne der gå mange timer med. Tøjet havde små "splitter", som bukkedes, så tøjet blev hængende på dukken.

Vi spillede nipsenåle og det foregik på den måde, at vi lagde hver sin nipsenål med hovedet mod hinanden. Så gjaldt det om med langefingeren at knipse spidsen af den ene hen over den anden. Hvis det lykkedes, havde man vundet modstanderens. Jeg havde en pude til nålene, og selv den dag i dag har jeg svært ved at se nipsenåle til salg uden at skulle hen og røre ved dem og muligvis købe. Mit barnebarn Katrine har fået mine nipsenåle, som jeg købte, efter jeg blev gift, da hun er den eneste pige blandt børnebørnene, og jeg har allerede spillet med den ældste af mine oldebørn, da hun var fem år gammel.

Vi spillede også marmorkugler. Vi trillede på skift marmorkuglerne hen ad gulvet eller jorden, og ramte man de andres, vandt man dem.

Hønseringe hæftede vi sammen to og to og spillede op ad en mur. Vi hønsede. Den, der kom nærmest muren, havde vundet i første omgang, og så gjaldt det om med hånden at skubbe til sine egne ringe. Kunne man ramme de andres hønseringe, vandt man dem.

Sjippetove blev meget brugt, især lange reb, hvor der stod en i hver ende og svingede rebet rundt, mens en tredje hoppede rundt i midten af rebet. Der fandtes mange variationer af denne leg.

Pigerne var i mange år meget interesserede i at samle på uldtotter i forskellige farver, og jeg kan forestille mig, det har været mødrenes skræk. Vi plukkede en uldtot af de sweatere, som veninderne havde på, og gemte disse mellem siderne i et gammelt klad-

dehæfte. Det var spændende at se, hvor mange forskellige farver der kunne samles.

Der var også mange forskellige boldlege, som vi kunne være flere om. Jeg husker især, når vi stod med tre bolde på størrelse med tennisbolde: Først skulle alle tre lige op i luften tre gange, så op mod væggen tre gange med underkast og til sidst også mod væggen med "overkast". Ingen bolde måtte falde på jorden imens. En anden meget brugt leg med bolde var, når vi stod overfor hinanden på hvert sit fortov og kastede en større bold, som så skulle ramme kantstenen ved den anden. Kunne man det, fik man et for-søg mere. Og havde bolden så meget kraft på, at den kom tilbage til den, der havde kastet, var det bare perfekt. Der var ikke så mange biler dengang, så gaden blev brugt meget til at lege på.

I skolen var rundbold og langbold meget brugt. I rundbold forsøger to hold skiftevis at få point ved at ramme en bold med et boldtræ og løbe en omgang rundt om fire kegler. I langbold er man to hold, ét ude- og ét indehold. Så vælger man en opgiver, som sørger for, at bolden kommer i luften på en sådan måde, at indeholdets spiller kan ramme den med et boldtræ. Mens bolden er ude, skal spilleren løbe omkring den firkantede bane, der er delt i tre sider, uden at udeholdet stikker/rammer ham med bolden. Ved tre "døde" skiftede holdene plads.

"Erobre land" legede vi også mange gange. På et stykke jord blev der tegnet land, for eksempel et stort, firkantet stykke, der blev fordelt mellem deltagerne. Så skulle vi efter tur prøve at "erobre land" fra hinanden. Vi havde en dolk, det var der altid en af drengene, der havde, som vi kastede ned i modstanderens jord, og så blev der skåret parallelt med knivbladet, så modstanderens felt blev delt. Modstanderen bestemte så, hvilket stykke han ville beholde. Man skulle stå i sit eget land, når man kastede, og når ens land blev så lille, man ikke kunne stå der, var man færdig.

Gemmeleg gik ud på, at en af deltagerne stod ved et træ, talte til 50 eller 100 og måtte ikke kigge. Imens skulle de andre gemme sig, og når personen, der talte, råbte: "Kommer!"; så skulle han/hun finde de gemte.

Ved "Tik" løb vi rundt på et aftalt område, og én blev valgt til at "være den". Vedkommende skulle så tikke ved at røre ved én, der så blev tikkeren.

På et tidspunkt, sidst i 1940'erne, fik jeg en celluloiddukke. Den var jeg meget stolt af, og stor var min sorg, da min halvbror en dag bed den i et af benene. Han var ikke så gammel og bed i alt, lige som andre små børn. Senere, i 1980'erne, fik jeg nogle nye ben til den, men i en lidt anden indfarvning. Celluloiddukker kan meget nemt gå i stykker, jo ældre de bliver, og i dag har jeg kun hovedet tilbage, men det passer jeg til gengæld godt på.

At samle på billeder af filmskuespillere var også et stort hit. Jeg havde mange, og jeg husker, jeg skrev til Poul Reichardt, om jeg måtte få et billede med autograf, og det fik jeg.

Jeg var så heldig at få et par brugte rulleskøjter, og det var lige sagen. Dengang var rulleskøjter en metalplade med fire hjul under. De blev spændt fast til almindelige sko med læderremme, og det var ikke altid, sko og rulleskøjter passede sammen. Min mor og hendes mand havde et sommerhus ved Kelstrup Strand, det hed "Jette". Der boede vi, når vejret var til det, og jeg kørte på rulleskøjter til skole. Der var cirka 16 kilometer, men det gik hurtigt.

Vi hinkede også, det krævede bare et stykke kridt og en hinkesten. Vi tegnede felter på fortovet eller gaden med kridt, og så hoppede vi på ét ben fra felt til felt, samtidig med at vi puffede hinkestenen foran os med foden. Vi måtte endelig ikke lande på stregerne, så var det om bag i køen. Vi kunne også hinke uden hinkesten ved at hoppe på ét ben, nogle gange to, afhængig af, hvordan felterne blev tegnet. Faconen kunne være en hoppemand, en snegl eller en klassisk kvadrat.

Der var også sanglege som "To mand frem for en enke", "Tag den ring og lad den vandre", "Bro, bro brille", "Jeg gik mig over sø og land", "Tornerose" og mange andre.

Brugte skøjter har jeg også haft, der var de samme problemer med at få skøjter og fodtøj til at passe sammen som ved rulleskøjterne. Jeg havde et par skistøvler, som jeg brugte. Det var almindeligt fodtøj til vinteren. Skøjterne skulle skrues fast til støvlerne med en skrueøgle. Haderslev Kommune havde i nogle år tilfrosset Haderslev Dam om vinteren og havde sat højttaler op, så der lød musik ud over skøjtebanen. Det var virkelig flot, der var lys, så man kunne se, og vi skøjtedansede. Det var meget almindeligt, at vi arvede skøjterne efter andre, så det var sjældent noget, der var nyt, men det betød ingenting.

Stylter var som regel hjemmelavede. Det var to kosteskafter med – som regel – to plader sat fast på hver, og så skulle man træde op på disse plader, tage kosteskafterne under armhulerne og gå på stylterne. Det var en morsom leg, men balancen skulle være i orden.

Som teenager begyndte jeg at samle på tekster til slagere fra ugebladet Tempo, dem har jeg endnu og har oplevet at have dem med til komsammen med mennesker af samme årgang som jeg, og der blev sunget godt til.

Jeg samlede også på servietter, og så var der poesibøgerne. Poesibogen, hvor familie, skolekammerater, lærere og andre skrev et vers, så man havde et dejligt minde. Senere kom venindebogen, hvor der kunne skrives, hvilken farve man bedst kunne lide, hvilken musik, hvilken rejse og så videre. Den har mit barnebarn Katrine fået.

Desværre har min mor smidt det, jeg samlede på, ud, det eneste, jeg har, er min dukke. Den havde hun givet til min halvsøster, men der protesterede jeg alligevel og fik den.

Min mor og hendes mand købte hus på Solbakken 31, matr. nr. 1578 opført i 1928 i Haderslev, da jeg var ti år. De købte det i 1952 og solgte det igen i februar 1978 for 400.000 kroner, hvorefter de flyttede til Danmarksgade 13 i Vojens – et hus, som firmaet Ove Arkil ejede. Der blev min mors mand lagerforvalter. I august 1971 købte de et hus i Hammelev, matr.nr. 417, for kr. 150.000. Da han døde i marts 1995, blev huset solgt for 595.000 kroner, og min mor flyttede til Haderslev. Hun døde i 2005 på plejecentret på Hiort Lorenzens Vej 69, lejlighed 35 i Haderslev.

Men tilbage til Solbakken. Det første år havde jeg værelse sammen med min halvsøster, vi lå i køjesenge. Min halvbror havde et værelse ved siden af med adgang gennem det første. Det blev besluttet, at de to på henholdsvis fem og tre år skulle have det første, og jeg fik mit eget. Jeg var elleve år og blev meget glad, tænke sig at have sit eget værelse, men havde jeg kendt grunden til det, var glæden nok ikke så stor.

På værelset var et karlekammerskab i afsyret eg, og en dag, da jeg tog den nederste skuffe ud, fandt jeg en del grisetænder, der lå bag skuffen, det var en pudsigt oplevelse. Jeg har tænkt en del over, hvor de kunne stamme fra. Skabet kunne have stået i et kammer ved onkel Christian, hvor ét af børnene for sjovs skyld samlede på grisetænder. Da min mormor døde, var savnet så stort, at jeg skrev digte til hende, og dem havde jeg gemt under skuffen, jeg var bange for, min mor ville finde dem. Hun fandt dem i forbindelse med grisetænderne, hun blev så gal, og jeg så ikke digtene mere. Jeg turde ikke fortsætte, men gemte nye digte inde i hovedet. Når jeg bad fadervor, inden jeg skulle sove, talte jeg ofte med min mormor for at fortælle, hvor meget jeg savnede hende.

Udover skabet var der et bord, også i afsyret eg. Det var et spisebord med klap, og så var der en seng. Rummet var ikke stort, men det var mit. Der var skråtag med et kvistvindue.

Den mand, jeg stadigvæk troede, var min far, kom ind til mig om aftenen for at sige godnat, jeg var lykkelig for det, det kunne min mor ikke finde på. Han var mange gange den rareste, uanset hvad han gjorde. Han holdt ofte hånden over mig, når min mor var

efter mig. I baglysets klare skær kan jeg godt se, hvorfor han gjorde det. Han ville ikke risikere, jeg sagde noget.

En aften kom han helt hen til sengen, satte sig på knæ og kyssede mig, samtidig med at hans fingre legede med mine kønsdele. Jeg erindrer det med rædsel, det står printet i min hukommelse, jeg lå stiv af skræk og turde ikke sige noget. Jeg syntes, kysset var væmmeligt, hans mund vulgær, den store tunge, der kørte rundt i munden, og resten rigtig modbydeligt. Efter den aften var jeg bange, hver gang jeg kom i seng, og det havde jeg god grund til at være. Han var min far, hvor kunne han! Det var meget ydmygende, helt instinktivt vidste jeg, det var forkert. Det var så frygteligt, og jeg følte mig meget alene. Hvem skulle jeg sige det til, og hvad ville der ske, var det normalt? Kunne en rigtig far finde på sådan noget? Jeg begyndte at få mareridt og drømte mere og mere om, jeg var adopteret, og at mine rigtige forældre ville komme og hente mig en dag, og så ville alt blive godt. Da jeg følte mig meget presset og rigtig, rigtig bange, tog jeg mod til mig og konfronterede ham med, at jeg ville fortælle det til nogen. Han svarede, at ingen ville tro på mig, det var min skyld det hele, det skulle han nok sørge for, de fik at vide. Så jeg klappede i. En anden meget væmmelig oplevelse var, da jeg var sytten år og havde fået meget hård mave, da forlangte han, jeg skulle bøje mig ned, og så stak han et stykke blødgjort håndsæbe op i bagdelen på mig. Jeg turde ikke gøre andet, end han sagde. I dag kan jeg ikke forstå, at jeg ikke både råbte og skreg og rendte min vej. Oplevelserne er også grunden til, jeg altid har antennerne ude, hvis jeg får den mindste fornemmelse af et misforhold mellem børn og deres voksne. Jeg er meget følsom på det punkt, og kan jeg hjælpe et barn i sådan en situation, er der intet, der kan forhindre det.

Morgenen var også hver eneste dag en lidelse. Jeg turde næsten ikke stå op. I stueetagen var der allerbagerst i en tilbygning et badeværelse, og han sørgede altid for at komme derud, når jeg vaskede mig og børstede tænder. Jeg var meget angst og turde ikke forlade rummet, jeg stod nærmest naglet fast, mens han trak sin tissemand frem, så jeg kunne se den og stod så og tisede og børstede tænder samtidig. Jeg var skrækslagen, men lærte ikke at se

noget, selvom jeg så. Det lyder mærkeligt, men det var min måde at kapsle det inde på. Det kan være svært for andre at forstå, hvorfor jeg ikke bare forlod badeværelset, men jeg turde ikke, og hvad ville jeg komme ud til? Min mor? Jeg ventede hele tiden på, hun skulle komme brasende ind på badeværelset. Det var både et ønske og ikke et ønske. Ville hun komme og hjælpe mig? Ville hun skælde mig ud, fordi det var min skyld? Ville jeg få klø?

En dag kom vi til at snakke om, hvor den lejr, jeg havde været på med skolen, egentlig lå. Grænseborgen ved Hejlsminde. Min mors mand havde købt en motorcykel, og han syntes, vi skulle køre ud og se lejren. Jeg var glad, min far ville vise mig, hvor lejren lå, og vi skulle køre på motorcyklen. Jeg var chokeret, da vi kom hjem. Jeg kan ikke fortælle, hvor vi kørte hen, men han parkerede motorcyklen langt fra alfarvej og gik om bag et markhegn. Der var ingen mennesker, ingen køer, ingen lejrskole, intet, kun os og naturen. Jeg må have set meget bange og forskrækket ud, for pludselig skulle vi køre tilbage. Der skete ikke noget, men hvad han fortalte min mor om lejrskolen, ved jeg ikke. Hun spurgte ikke mig om noget, det syntes jeg, var underligt, men jeg ved heller ikke, hvad jeg skulle have sagt. At jeg havde set et markhegn?

Jeg vil ikke gå mere i dybden om overgrebene, det overtræder alligevel en tærskel, jeg troede, jeg kunne lukke op for nu, men grænsen er nået. Han er ikke værd at spille krudt på, en lille mand, skriver jeg, og alligevel fylder det en del i min hverdag. Der går ikke en dag, uden jeg væmmes.

Da vi flyttede til Solbakken, begyndte jeg at bide negle. Det er der mange børn, der gør, men jeg var nervøs, hver gang jeg bed, og jeg er overbevist om grunden dertil. Jeg bider i øvrigt stadigvæk negle, når det fylder for meget i mine tanker, men de kan heldigvis også være pæne indimellem. Så er det en fryd at kunne tage neglelak på. Desuden kan jeg stadigvæk den dag i dag kradse hul på min hud, bare jeg får færten af en lille knop. Jeg synes selv, jeg mentalt er meget stærk, men det kan jeg ikke vænne mig fra, og så har jeg accepteret, sådan er det. End ikke min skønne husbond er klar over dette. Somme tider, når noget gør fysisk ondt, dæmper det noget andet, lærte jeg.

Jeg lærte også hurtigt at lægge låg på, gemme skammen, ensom-

heden, følelserne, vreden, angsten, opkastfølelsen, mindre-værdet, bilde mig selv ind, det ikke handlede om mig.

Badeværelset blev også brugt til at anbringe mig, når de syntes, jeg ikke var, som jeg skulle være. Så kunne jeg sidde der, til børneværnet hentede mig, sagde de. Sjovt nok kom de aldrig, og nogle gange anede jeg ikke, hvorfor jeg sad der. Jeg havde hurtigt fundet ud af, jeg ikke skulle have min egen mening, hvis den var anderledes end deres. Det gjaldt også, når vi var i byen, så skulle jeg se på dem, når jeg blev spurgt om noget, de nikkede, hvis jeg måtte svare. Det var især slemt, når vi besøgte hans familie. Nu skulle man tro, jeg var en uartig pige, men det var jeg ikke, jeg prøvede at tilpasse mig så meget som muligt, så jeg gik i et med tapetet. Så kunne det være, de ikke så mig.

Jeg erindrer en meget grotesk oplevelse. Jeg havde en venindering, magen til den, min veninde bar. Det var meget populært, og den var bestemt ikke dyr. Hun betalte også min, jeg havde ingen lommepenge. Jeg havde fundet den, løj jeg. En af de gange, jeg sad på toilettet og ventede på børneværnet, fik jeg den underlige tanke, at det måske var, fordi jeg havde en venindering, de ikke kunne lide mig, så den skyllede jeg ud i toilettet og fortalte min veninde, jeg havde tabt den. Den episode har sommetider martret mig, og jeg kan levende forestille mig, hvad en psykolog kunne få ud af det. Men nogen løsning har jeg ikke selv fundet. Det skulle lige være angst over, hvad der ville ske. Hvad det var for en mekanisme, der gjorde, at jeg fokuserede på veninderingen, ved jeg ikke.

En anden gang kom han hjem fra arbejde og havde en gave med til mig. En helt gennemsigtig natkjole, det var virkelig, virkelig nedværdigende. Jeg var teenager og var begyndt at få bryster, jeg menstruerede, så jeg har været cirka 15 år. Jeg kan se sceneriet for mig endnu: Jeg stod midt i stuen og var hunderød og meget forlegen. Min mor stod og så på, mens jeg fik den, og jeg husker endnu følelsen af at være svigtet. Hvorfor greb hun ikke ind, det var da ikke naturligt? I det hele taget er jeg overbevist om, at hun vidste, hvad der foregik, og jeg hadede hende for det. Der er ingen undskyldninger for en voksen kvinde, der lader sit barn i stikken på den måde.

Den lykke, jeg følte, da jeg fik mit eget værelse, blev afløst af angst. Jeg vidste ikke, hvor eller til hvem jeg skulle gå. Jeg følte

mig snavset, uren helt inde, og jeg var meget, meget ulykkelig. Jeg ville så gerne fortælle min kusine det, men turde alligevel ikke, jeg vidste, hun ville gå til min moster – og hvad ville der så ske? Ingen ville tro mig. Jeg var overbevist om, jeg ville komme på børnehjem. Jeg tog engang mod til mig og gik ned til lægen, dr. Hansen, for at fortælle om det, men modet svigtede mig, og jeg forlod venteværelset, inden det blev min tur.

Det med at føle sig uren har jeg ikke kunnet lægge fra mig. Om morgenen, uanset hvor vi er, hjemme eller på besøg, så skal jeg i bad inden morgenmaden, ellers har jeg det ikke godt resten af dagen. Det gælder også den dag i dag. Vores venner respekterer, jeg vil have mit morgenbad, nogle få er klar over grunden, de andre synes ganske givet, jeg er skør. Men jeg kan bruge det til at sige til mig selv, nu har jeg været i bad og er ren. Jeg kan tydeligt se ham stå med tissemanden ude, mens han børster tænder, jeg ser det for mig hver dag, og selvom jeg siger til mig selv, han ikke er tankerne værd, dukker synet frem. Jeg kan heller ikke sidde ved morgenbordet, hvis Mogens ikke har været i bad. Han respekterer det, men jeg er ikke sikker på, han forstår det. Han har aldrig talt med mig om det skete. Han lukker i, jeg tror ikke, han ved, hvordan han skal takle det. Det er en stor sorg for mig, men det kan jeg ikke ændre på.

Jeg har dog svært ved ikke at være en lille smule vred over, at min mor, efter jeg blev "hevet hjem" til Haderslev, stadigvæk ikke kunne lide mig. Jeg fik meget ofte at vide, at jeg var grim og kalveknæet, at jeg skulle være taknemmelig, og "*hvorfor er du ikke som din kusine*". Som barn og ung tager man ordene bogstaveligt, så jeg var til langt op i mit voksenliv sikker på, jeg ikke var særlig køn, og den dag i dag får ingen mig i shorts eller kjoler, der går over knæet. Når vi er ved stranden, og jeg gerne vil bade, har jeg som regel et håndklæde omkring, som jeg helst ikke smider, før jeg er helt nede ved vandet. Det er kalveknæene, der generer mig, det værste er dog, når jeg ser mig i spejlet, kan jeg ikke se, jeg er kalveknæet. Hvor kan voksne mennesker dog, enten bevidst eller ubevidst, skade børn ved det, de siger. Det med at være taknemmelig fandt jeg aldrig ud af, hvad handlede om, men jeg spekulerede meget over det, og den eneste konklusion, jeg kom frem til, var, at der

var noget i vejen med mig. Set med voksenøjne vil jeg mene, det betyder, jeg skulle være taknemmelig for ikke at blive afleveret på et børnehjem, da jeg blev født, men at være kommet ind i det, hun nok syntes, var en familie. *"Hvorfor er du ikke som din kusine?"*, ja, det pinte mig også meget, men siden skete der det groteske, da min mor langt senere arbejdede på sygehuset i Haderslev som sygehjælper, og min kusine blev ansat på samme afdeling, fik piben en anden lyd. Nu lød det: *"Det er så pinligt og flovt, når hun råber 'hej, moster', hver gang hun ser mig."* Ja, sådan kan det gå. Det har ganske givet været en forfærdelig tid for hende, da hun skulle have mig. Men det var trods alt hende, der blev gravid og fødte et barn, ikke mig. I en meget sen alder har jeg indset, at jeg hverken kan leve min barndom eller ungdom om, men jeg tænker med glæde på årene hos min mormor og onkel, de elskede mig. Mine svigerforældre og så min egen dejlige familie betyder alt for mig.

Jeg lærte at gemme smerterne, både de psykiske og de fysiske, i en lille æske i mit indre med kæde og lås på. Jeg lærte mig selv, at skete der overgreb, var det ikke mig, det skete for, men en anden. Jeg fik – og har stadig – en meget høj smertetærskel, havde og har meget svært ved at græde, mens nogen ser det. Jeg går i enrum, når jeg skal græde. Det med at stå uden for sin egen krop og ikke føle noget var en lettelse lige i øjeblikket, men et traume på sigt. Problemet, eller måske lettelsen, var, da denne lås sprang, og det hele væltede ud engang midt i 1990'erne.

Min mors mand fik på et tidspunkt det, der blev kaldt en røvskubber, hvortil mormor sagde: *"En cykel, hvorefter man it ska 'pikkel mæ æ been"*. Så han har fået den, inden hun døde i 1952. Jeg fik lov til at prøve den, men var så uheldig at vælte. Den var ikke helt nem. Det var i øvrigt ulovligt, at jeg prøvede den, sådan én skulle indregistreres ligesom en bil, men det var spændende at få lov. Det var en stor nyhed og fremskridt dengang.

En dag i 1956, jeg var fjorten år, gik jeg på gaden i Haderslev og fik nærmest et chok. Jeg så en kulsort neger – kulsort! Aldrig havde jeg set noget lignende. Det var en seværdighed. Jeg har senere fået at vide, at en lille dreng som syvårig blev fjernet fra den vestindiske ø St. Croix og sendt til Danmark. Han blev uddannet lærer og var ansat i Nakskov Skolevæsen, og mange sagde, det var ham, jeg

havde set. Jeg ved det ikke, men det er meget tænkeligt. Dengang blev ordet neger brugt, vi spiste også negerkys og negerboller, og ordene var der ikke noget i vejen med. Martin Luther King kaldte sig selv for neger. Barnelærdommen gik på, at negrene var sorte, blegansigterne hvide, indianerne røde, og kineserne gule. Bogen "Lille Sorte Sambo" var en meget elsket og populær børnebog, som de fleste havde. Jeg har selv læst den mange gange for mine børn og fortalt, han kom fra Afrika, og først mange år senere, efter de var blevet voksne, gik det op for mig, at Lille Sorte Sambo stammede fra Indien, og der ingen tigre er i Afrika.

Personlig ser jeg ikke noget negativt i ordet neger, og jeg synes, det er lidt tragisk, at mange er blevet så nærtagende. Neger betyder i øvrigt sort. Jeg ved, det er politisk ukorrekt at bruge ordet neger, da mange synes, det er nedsættende. Men jeg bryder mig ikke om, der skal ændres noget med tilbagevirkende kraft. Det historiske bør vi holde fast i og ikke ændre, uanset hvad det er. "Elefantens vuggeviser", som alle børn elsker, havde to linier i slutningen af et vers, der lød: *"I morgen får du en negerdreng, og ham skal du bruge som rangle."* Negerdreng er siden blevet til en kokosnød. Ligesom Statens Museum for Kunst i København, der ændrede neger og hottentot på oprindelige titler med ordet afrikaner. Jeg er helt enig i, der kan tænkes anderledes fremover, men ændre på det historiske – nej. Hvad ville der dog ikke komme ud af, hvis vi krævede at få fjernet ordet blegansigt? Ordet blegansigt betyder et hvidt menneske i forhold til indianerne, et ord, der både er spøgende og nedsættende.

Da jeg boede hos min mormor, var det moderne at have en prinsessekrølle. Prinsesse Margrethe havde øverst på hovedet en krølle – "en rulle" – af hår, og jeg har set billeder, hvor jeg har det samme. Ellers husker jeg mest, efter jeg var kommet til Haderslev, at skulle der krøller i håret, blev papillotterne lavet af det gamle, brune toilet-papir, mrk. 00. Et ark blev rullet sammen på den lange led, og håret blev viklet omkring det, og så blev der slået en knude. Krøllerne kom virkelig til at se ud derefter. De strittede i den retning, de havde lyst til.

På et tidspunkt, da jeg var fjorten år, fik jeg lov til at blive permanentet. Varmpermanentet, det var en meget langsommelig af-

fære, som varede i tre - fire timer. Mit fugtige hår blev rullet op på spoler helt fra hårrødderne, og så blev der tilkoblet et elektrisk apparat, som varmetørrede håret. Jeg husker stadig den første permanent, jeg havde en bræmme lige under håret på nakken, der var blevet småbrændt. Det sved i lang tid.

I 1960'erne blev det moderne med opsat hår. Håret blev længere, touperet og ofte opsat med en valk. Skuespilleren Audrey Hepburns hår var et forbillede. Vi, der ikke havde råd til en valk, brugte franskbrød – ja, det lyder vanvittigt, men sådan var det. Så kom tiden, hvor jeg selv rullede håret op med købte curlere og mange gange sov med dem i, så kunne jeg styre krøllerne efter at have ligget, måske uroligt, i sengen. Det var besværligt.

På et tidspunkt, det var, efter jeg var blevet gift, blev Carmen Curlers det helt store hit. De blev opfundet i 1963 og var en moderne erstatning for curlere. Forskellen var, at Carmen Curlers blev opvarmet i en speciel kasse med varrestave. Der var flere forskellige størrelser på curlerne. Jeg kunne så se på en termostat, om curlerne var varme nok til, at håret kunne rulles op. Det var en lettelse, kassen var også nem at tage med på eventuelle ture. Carmen Curlers blev solgt til et amerikansk kosmetikfirma, fordi hårmoden skiftede, og fabrikken i Kalundborg lukkede helt i 1990. Men der findes en del af dem på loppemarkeder.

Efter dette blev jeg også permanentet, men nu tog det ingen tid og gjorde ikke ondt. Krøllerne kunne laves så store, at håret ikke krusede. Jeg har masser af hår, fine hår og hvirvler, som gør det vanskeligt at sætte, som jeg vil have det. Så i mange år fik jeg det klippet meget kort, nærmest karseklippet, så det strittede lige op, så kort, at jeg bare kunne vaske det om morgenen, og så sad det. Det var en lettelse, men det blev jeg også træt af – af forfængelighed. Så nu, i mine ældre dage, er mit hår kort til halvlangt, og det kræver et frisørbesøg hver sjette uge. I 1960'erne og 1970'erne var tørshampoo noget, man købte for at spare på en hårvask, og jeg har da prøvet det nogle gange. Det var et pulver, som blev drysset og gnedet ind i håret, og det var egentlig ikke noget, jeg brød mig om. I dag er tørshampoo et hit, nu kan det sprayes i helt tørt hår, men støver en del og det kan købes alle steder, hvor der forhandles plejemidler. Det har jeg ikke prøvet.

Tøjet var jo også et kapitel for sig, men meget styret af økonomien. Det var forældrene, der bestemte, hvad der skulle købes og hvornår. Det var meget almindeligt, at man fik nyt tøj til pinse, altså en gang om året. Jeg kan se på billederne fra min mormor, at jeg som helt lille gik i kjoler med smocksyning og lignende. Hvad jeg havde på i skole i de små klasser, erindrer jeg faktisk ikke. Men i mellemskolen var det enten lange bukser, kaldet slacks, flade sko og en trøje eller bluse eller i stedet for bukser en nederdel med vidde. Trøjen var som regel ulden. Jeg husker, da jeg var fjorten år, blev der sendt bud efter et par slacks til mig fra Daells Varehus per efterkrav, og de var ternede. Jeg havde dem ikke ret længe, de blev slidt i stykker ved lårene, når jeg cyklede, stoffet var ikke så stærkt.

I 1950'erne kom begrebet teenager til Danmark fra Amerika. Det var noget helt nyt, jeg havde kun hørt om, at man først var barn, så blev man konfirmeret og var pludselig voksen. Sådan hed det sig i hvert fald, for i det daglige var der ingen forandringer.

Men der kom nogle modetendenser, som vi så op til og prøvede at efterligne. Der var strutskjørtet, som i den dyre version bestod af flere lag stof, men som af mange piger, blandt andet mig, blev omsat på den måde, at vi syede en gardinspiral af de stive, men bøjelige ind i skjørtet nederst. Så kunne vi gå der og svinge. Jeg blev inviteret i biografen af en ven, som prøvede at tage min hånd, men det kunne han godt spare sig. Da jeg satte mig ned, stod underskjørtet og nederdelen lige op, så jeg brugte begge mine hænder under hele filmen til at holde både nederdel og skjørt nede. Det var flovt dengang, men der var mange, der oplevede det.

På min senere læreplads var det utænkeligt, at en pige kom i lange bukser. Jeg kom i nederdel, sko med lille hæl (pumpsko), bluse, der gik helt op til halsen eller havde krave på, og nylonstrømper. Jeg skal helt hen til min ansættelse ved Aarhus Kommune Skolevæsen, Mårslet Skole, i 1971, hvor jeg "blev overtalt" til at komme på arbejde i lange bukser, det var virkelig en overvindelse. Min første inspektør hed Hansen, og han var det fineste menneske. En dag sagde han, at han syntes, vi skulle være dus. Jeg kunne ikke drømme om andet end at sige De til "fremmede" mennesker. Så vi blev dus, men længe efter brugte jeg at sige "skal vi ikke" i stedet for "vil du". Det var svært at vænne sig til, både de lange bukser og "dusset".

I min skoletid havde jeg et fritidsjob hos et firma, der hed N.C. Kloster i Haderslev, et firma, der i 1925 grundlagde frugt-engrosforretning med import af sydfrugter og senere kartoffeleksportforretning udover omfattende eksport af levende kreaturer og svin og eksport af slagteriprodukter, som de startede med i 1913. Jeg var med til at sortere tomater og kartofler. Det foregik på den måde, at der var en stor, ret aflang trækonstruktion, der stod på gulvet, og hvor der på den øverste vandrette plade var huller i forskellige størrelser. Når maskinen blev sat i gang, rystede den, pladerne gik vandret frem og tilbage, og vi ledte både tomater og kartofler hen mod det hul, de skulle falde i, dog blev de sorteret hver for sig. Jeg husker, der var de almindelige tomater i forskellige størrelser, og så var der ”bøfferne”. De var ualmindelig store og havde de mest besynderlige former. Men de smagte godt.

I en anden afdeling kom der blandt andet bananer hjem. En dag blev der en farlig ballade. Det viste sig, at der var kommet en skorpion med i sendingen fra Afrika, og kvinderne var fuldstændig hysteriske. Så arbejdet blev indstillet, indtil skorpionen var fundet.

Det kan være svært at forstå for unge mennesker i dag, at det var fantastisk at se en banan og smage den. I 1950'erne kom bananerne til landet i store kølebiler fra Belgien, fik jeg fortalt. De var plukket i Belgisk Congo. Jeg havde aldrig set sådan en frugt før og vidste ikke rigtig, om jeg turde smage den. Det kunne jo være farligt.

Af andre fritidsjob havde jeg også barnepigejobs. Et sted passede jeg tvillinger, et andet sted en sød lille pige, hvor jeg tit overnattede, når forældrene var i byen. Hun boede på Åstrupvej.

Jeg husker ikke, hvad jeg tjente ved N.C. Kloster, pengene skulle afleveres hjemme. Jeg måtte beholde pengene fra børnepasningen, men skulle aflægge regnskab for dem, og så fik jeg ballade med tilbagevirkende kraft, hvis jeg havde købt noget, de ikke syntes om.

I 1957 købte de et fjernsyn. Det år, hvor Danmarks Radio transmitterede tre store underholdningsudsendelser til fordel for Ungarnshjælpen i både radio og tv. De blev sendt fra Radiohusets Koncertsal lørdagene den 2., 9. og 16. marts og varede til langt over midnat. Naboerne fik lov til at komme og se, de skulle bare medbringe en pude, så de kunne sidde på gulvet, alt var optaget. Det var fantastisk. Volmer Sørensen styrede Ungarnsudsendelser-

ne, og udover stemningen og alle de mange penge, der kom ind, husker jeg tydeligt, at Gitte Henning sang sammen med sin far "Giftes med farmand".

Vi kunne tage tyske kanaler. Billederne var meget uskarpe, indimellem var der kun sne på skærmen, men de sendte musik, tyske slagere, landeplager og døgnmelodier. Dengang var Danmark, også udover Sønderjylland, meget mere under indflydelse af tysk schlagermusik end i dag. På dansk hed det slagere. Hvem husker ikke Freddy Quinns "Heimweh", som i øvrigt meget ofte blev spillet i Giro413, et program, hvor det var lytterne, der ønskede musikken. Caterina Valente var populær, Liselotte Malkowsky med "Das Hertz von St. Pauli" og mange andre. I dag oplever jeg meget, at mange får røde knopper af tyske slagere. Men jeg foretrækker langt disse fremfor noget metalmusik, der får håret til at stritte. Allermest holder jeg af den dejlige, gode danske musik, især fædrelandssange som "Skamlingsbanken", "Danmark, mit fædreland", "Der er et yndigt land", "Det haver så nyligen regnet", "Danmark, nu blunder den lyse nat" og mange flere. Selvfølgelig kan jeg også lide både "The Beattles", "Bee Gees", Elvis Presley, Tommy Steele, Roy Orbison, Kenny Rogers, Jerry Lee Lewis, Peter Belli, Otto Brandenburg, "The Cliffers", "The Shadows" og ikke at glemme Johnnie Ray med hans "Yes Tonight, Josephine". Jeg kan stadigvæk det første vers, den var fantastisk at danse til.

*Promise me your lips are mine
Yip yip Way bop de boom ditty boom ditty
Josephine tonight's the time
Yip yip Way bop de boom ditty boom ditty
I will squeeze and hold you tight
Yip yip Way bop de boom ditty boom ditty
Pack each kiss with dynamite
Yip yip Way bop de boom
Yes tonight, Josephine, yes tonight
Everything, Josephine, will be alright
Well I'm gonna give my hearth to you
Don't ask me if I love you cause you know it's true
Tonight, Josephine, yes tonight*

1957 Nu er jeg konfirmeret

Jeg blev konfirmeret i marts 1957, og min konfirmationskjole var syet i organdistof. Den var ikke lang, men gik til under knæene, og så havde jeg hvide sko og hvide handsker, som på det tidspunkt var meget moderne. Der skulle købes andendagstøj, og da fik jeg, som de fleste andre piger, en plisseret nederdel, en stram nederdel, en jakke og en frakke, som jeg husker, kostede 38 kroner, alt i gråt. Jeg fik også en hvid bluse. Jeg havde kortklippet hår til min konfirmation, og sådan noget som neglelak og læbestift var helt udelukket. Jeg husker ikke noget fra selve konfirmationen andet end gaven fra

onkel Christian – lysestager i sølvplet. Dem passede jeg godt på, og langt senere fik min ene svigerdatter dem. Jeg fik også en syet lommetørklædeholder med blondkant, som jeg har endnu. Hvem jeg fik den fra, ved jeg ikke. Mine konfirmationstelegrammer har jeg foræret til Haderslev Museum, da de er meget tidstypiske, og vores børn ikke er interesseret i dem. Museet blev glade for dem. Alle fik på det tidspunkt lavet et visitkort med navn og adresse på, som vi så byttede med medkonfirmanderne, så vi havde en fra alle, de befinder sig også på museet.

Min bedste veninde, Christl, var engang ude hos mig, og vi havde hørt nogen snakke om, at det smagte godt at ryge. Vi havde også hørt, at man kunne lave sine egne cigaretter af blade fra en hæk omviklet med brunt indpakningspapir. Det skulle vi da prøve.

Allernederst i haven var der et hønsehus og en hønsegård samt et lille skur i tilknytning til dette, og vi besluttede os for, vi ville prøve at ryge i hønsehuset. Skulle der komme nogen, ville vi kravle

ud af høselemmen. Vi sad så der og hørte, at nu kom min mors mand hjem, og så var det bare om at komme ud af høselemmen, hvor vi kunne gemme os bag skuret. Der var dog én ting, vi ikke havde taget i betragtning. Christl skulle først ud af høselemmen, men hun sad fast, den var ikke stor nok. Heller ikke, selvom jeg skubbede på. Døren gik op, han så på os, lukkede døren og gik. Han fortalte heldigvis ikke noget til min mor, og længe efter fik jeg at vide, at han havde kunnet lugte, vi røg. Det tror jeg gerne, det var jo hækplanter med ild i.

Vi havde også kaniner bagerst i haven, nogle søde kæledyr. Da der skulle slagtes én, kom en af naboerne, der havde forstand på dette. Jeg husker, kaninen skreg, og spise den kunne jeg ikke, så der var ingen mad til mig den dag. Men det gjorde nu ikke noget, appetitten var væk – det var min kanin.

Min mor og hendes mand fik telefon, og så var den gal igen. Jeg blev stillet til regnskab for telefonregningen, men da jeg ikke brugte den, nægtede jeg at være skyld i det, de kaldte den store regning. Det var så galt, at når de tog i byen, låste de telefonen inde i et skab, så jeg ikke kunne bruge den. Jeg var på det tidspunkt i lære, altså sytten år, og skulle jeg en meget sjældent gang ringe, brugte jeg firmaets. Langt senere viste det sig, at min halvsøster ringede sammen med en pige, der boede overfor, det var min mor fair nok til at fortælle mig.

Engang forsvandt der fem kroner fra en skuffe, og hvem fik skylden? Jeg! Det havde jeg heller ikke noget at gøre med, om de nogensinde fandt ud af hvem, ved jeg ikke. Jeg turde ikke spørge.

Jeg havde også strenge ordrer på ikke at åbne nogen af deres skuffer. Som min mor sagde: *"Det kommer ikke dig ved, hvad der er i skufferne."* Alle ved jo, at børn synes, skuffer er spændende, men jeg turde ikke åbne dem. Da mine halvsøskende blev lidt større, så jeg til min undren, de måtte godt åbne skufferne, men jeg turde ikke sige noget.

Hver lørdag skulle jeg pudse familiens sko, der var mange, syntes jeg, og det var et trælst job, men der var ikke noget at gøre. Værre var det, at jeg skulle stoppe strømperne. Det skulle være pænt, men det er ikke altid lige nemt at få en stoppenål til at makke ret. På et tidspunkt købte de en bil, en bordeauxfarvet V8. Den

skulle vaskes og poleres hver søndag, det gjorde min mors mand, men når han kom til poleringen, skulle jeg hjælpe til. Bilen skulle skinne, det var svært. Jeg syntes, der var for meget polish på, og det tog meget lang tid.

Da vi flyttede til Solbakken, var det et paradys, at der for enden af vejen var marker og hegn samt en å. Der legede vejens børn meget. Åen var herlig at gå på opdagelse i, og vi tændte bål på marken og kogte kartofler til at spise. Det sørgede de ældste børn for.

Ved åen voksede der hulkravet kodriver i massevis, en lille, gul forårsblomst med grønne, rynkede blade. Den blomstrede altid i april, og det er den, jeg husker bedst. Langs åen var der træer, vandet i åen var meget rent, det var herligt at gå med bare tæer i det, og vi fangede smådyr. Om vinteren stod vi på ski, der var bakker nok. De minder hører til nogle af de bedste fra den tid. Marken havde en bakke, som vi brugte til skihop, og jeg blev faktisk rigtig god til det.

I huset til højre for, hvor vi boede, boede min mors kusine fra Christiansfeld, men dem havde vi nu ikke noget at gøre med. De havde en dreng, men min mor ønskede ikke, jeg gik derover. Efter dem var der et hus, hvor der boede en pige, som jeg gerne ville lege med. Hun var et år eller to yngre end mig, og hendes far var over halvfjerds år, så de ville ikke have, jeg gik derop. Hans alder var de meget forarget over, men jeg fandt nu derop alligevel, det var et hyggeligt hjem.

Ved siden af igen boede også en familie, og de havde en søn, som var med i legegruppen, skønt han var en del yngre. Jeg husker ham som en meget stille og sød fyr, så stor var min forbløffelse, da jeg i 1976 kunne læse, at han sammen med en kammerat på bedste Olsen Banden-manér kuppede sig til 1,1 millioner kroner på Haderslev Posthus, hvor han arbejdede. Han blev kaldt Morgenposten, og kammeraten, der havde en succesrig barbersalon i Haderslev, blev kaldt Natbarbereren. Morgenposten havde banket på døren til posthuset i kollegernes kaffepause og gik derefter bare ind og ombyttede en postsæk fyldt med kontanter og rejsecheck ud med en anden postsæk, som de havde fyldt med en stak billige knaldromaner og en grill. De levede firs dage som millionærer sydpå på den danske solkyst, blev anholdt og var nærmest som rockstjerner, da de vendte hjem til Haderslev.

På Jomfrustien lå der en danserrestaurant, som hed "Behrens", og der var vi piger nede en del gange. Der var Christl fra Naffet, der var Annema og Elise fra Kongevej, Birthe G. fra Lindedal og mig. Vi var ofte nede hos Christls mor og tante, der boede sammen i en lejlighed. Der fik vi kaffe og kage, før vi tog i byen. Det var så dejligt at komme der, de fulgte med i vores liv og var altid glade på vores vegne, når vi skulle i byen. Vi var kun på "Behrens" et par timer og så hjem i ordentlig tid. Dengang var det sådan, at det at gå i byen var noget, man gjorde om lørdagen og ikke hver dag i modsætning til de unge mennesker i dag. Annema og Elise var fra Øster Linnet ved Gram, deres far var død, og deres mor drev familiens købmandsforretning videre. De boede i et stort værelse på Kongevejen, og der holdt vi syklub. Det vil sige, de andre syede mest, jeg sov ofte, jeg var altid bange for at skulle hjem om aftenen – uanset hvor jeg havde været, ville jeg få ballade, og det glemte jeg, når jeg sov. De drillede mig med, jeg sov, men jeg gik med på drillerierne for ikke at afsløre noget. Det bedste, jeg kunne gøre, når jeg kom hjem, var at lyve og sige, jeg havde været der og der,

1961 Christl og mig i syklubben

nævne de drenge, der havde været der, ellers troede de, jeg løj. Der var nu ingen drenge til vores strikkeaftener, det var utroligt frustrerende, men vi havde det så sjovt, det opvejede det negative. Det var også Christls mor og tante, der dækkede over mig, når vi tog på "Behrens", officielt var jeg hos dem. Jeg kan ikke fordrage løgn, men hvis ikke jeg en gang imellem stak en lille hvid én, kunne jeg ikke komme med mine veninder, og heldigvis var det mange gange sådan, at jeg blot undlod at sige noget, hvis det kunne lade sig gøre, så havde jeg ikke løjet.

Men jeg havde ikke mine veninder med hjemme, hvis jeg kunne blive fri. Jeg sad og smilede og morede mig, men græd indvendig, min mor skulle altid fortælle dem, hvad jeg ikke duede til. Jeg fattede ikke, hun hadede mig sådan. På et tidspunkt sagde en veninde også, meget forsigtigt: "*Vi behøver ikke at tage ud til dig...*"

På Torvet i Haderslev lå "Kosmorama". Den første film, jeg husker at have set i en biograf, var med Tommy Steele, en engelsk rocksanger. Jeg havde gennem længere tid gemt nogle småpenge, som blev omsat til en biografbillet, men jeg turde ikke fortælle det hjemme. Tommy Steele var det helt store idol blandt pigerne, han både sang, spillede på guitar og var skuespiller. De sange, jeg husker mest, er "Singing the Blues", "Handful of Songs" og "Put a Ring on Her Finger", de kunne købes på de små 45-grammofonplader. I dag finder jeg alle de sange på You Tube, så jeg har genoplevet Tommy Steele, Elvis Presley, Vivi Bak, Otto Brandenburg, Pat Boone, Cliff Richard og en masse andre, heriblandt mange tyske.

Rock'n'roll kom til Danmark - eller "rok og rul", som vi også sagde. Var man rigtig klædt på som pige, var man iført strutskort, stramme bluser og gummisko, som blev gjort pæne med noget kridt eller tandpasta. De unge mænd gik i læderjakker og havde anderumpefrisur, og så brugte de masser af Brylcreme i håret, som kom til at skinne rigtig flot. For at få anderumpe blev nakkehåret klippet og redt tilbage og opad, så det lignede en ands bagparti.

Jeg fik lov til at gå på danseskole, og der mødte jeg en ung mand. Han kom fra Bevtøft og var taget helt til Haderslev, da han ikke ville have, hans kammerater skulle vide, han gik på danseskole. Vi

dansede sammen, og det endte med, vi blev kærester. Ja, det kom så vidt, at vi blev ringforlovede og regnede med at skulle giftes på et tidspunkt. Vi lærte at danse jitterbug sammen til blandt andet "Tutti Frutti", "In the Mood" og "Tivoli Boogie Woogie", ja, sandsynligvis til mange andre melodier, men det er dem, jeg husker mest. Jitterbuggen er en dans med hurtige trin, eventuelle kast, vel nærmest akrobatiske løft. Det var en mærkelig tid, den ældre generation var forargede, lamslåede, der findes næsten ikke ord for, hvad de mente om rock'n'roll, verden var af lave. Der var koncerter, hvor de unge stod og skreg, hoppede, besvimed og lignende. Jeg har aldrig været til en sådan koncert, det måtte jeg ikke, heller ikke, da jeg var over 18 år. Men hvor havde jeg lyst til at opleve det, der blev talt så meget om.

Jeg fik lov til at købe en scooter, da jeg blev 18 år, en meget, meget billig DKW-scooter. Det var Vespa-scooteren, der var højeste mode dengang, men den kostede også en del. Jeg husker desværre ikke, hvad DKW'en kostede, men den lignede Vespa'en i udseende. Men den var speciel, jeg har aldrig set sådan én, hverken før eller siden.

Scooteren var grå, havde to sæder, og der var det meget specielle ved den, at når den skulle startes, foregik det ved, at jeg tog fat i et håndtag med snor i og trak til. Scooteren skulle da endelig stå i frigear, og jeg skulle stå ved siden af scooteren. Glemte jeg frigearet, hoppede den fremad og væltede. Det højeste, den kunne køre, var 80 kilometer i timen. Jeg havde sparet sammen og fået lov til at tage kørekort til motorcykel. Køreprøven foregik især på Gammelting, som havde en trekantet helle, som vi skulle køre rundt om uden at vælte, samtidig med vi skulle se os tilbage, række hånden ud og så videre. Jeg væltede under køreprøven, men var så heldig, at både min kørelærer og den motorsagkyndige stod og snakkede og ikke så det. Jeg bestod.

På Solbakken boede en familie Thomsen, jeg gik i klasse med den mellemste Eigil. Der var en ældre bror og en yngre søster. Som 18-årig gjorde jeg rigtig oprør for første gang. Jeg er vokset op i en dansk by med mange tysksindede, og nu var der karneval i Der Bürgerverein. Var der noget, tyskerne kunne, så var det at feste, og

jeg ville derned som så mange af mine kammerater. Der blev en ballade, men jeg holdt på mit, og det endte med, min mor sagde: *"Det kunne Thomsens drenge aldrig finde på"*. Hvem mødte jeg dernede? Thomsens drenge!

Jeg var atten år, da min mors mand begik underslæb i firmaet, hvor han var ansat som lagerforvalter. Det var en isenkram-engrosforretning M.C. Brincken, og han blev idømt fængsel. Hvor længe, husker jeg faktisk ikke, men det var under et år. Min mor havde sagt til alle, at han var i Sverige for at arbejde. En dag i skolen gik min halvbror helt amok. Han bankede en dreng, der havde sagt til ham, det ikke passede, hans far var i Sverige, han var i fængsel. Det var rigtig synd for min halvbror, han var kun tolv år, hvor må det have været slemt for ham. Jeg er overbevist om, at en del af hans hidsighed og hårdhed stammer fra den periode. Havde vi bare snakket åbent om det, men jeg husker også det som en tid, hvor jeg nødig var derhjemme, og det kan han have følt som et svigt. Jeg har virkelig ondt af ham, han er inderst inde en meget blød mand.

Da min mors mand blev løsladt, skulle han finde et nyt arbejde, og det var svært. Der var en mand i byen, hvad han beskæftigede sig med, husker jeg ikke, men jeg blev spurgt, om jeg ville gå hen til ham for at se, om der var noget arbejde. Jeg havde tjent lidt penge ved at gå i byen for dette firma, men der var intet arbejde. Så blev jeg bedt om at tale med min juniorchef på min læreplads. En af hans venner havde firmaet N.C. Kloster, men der var heller ikke noget. Det var i øvrigt det firma, hvor jeg havde tjent lidt penge efter skoletid.

På et tidspunkt fik han et job som lagerforvalter ved Arkil i Vojens, et stort entreprenørfirma, og der var han, til han gik på pension. Jeg fik at vide ad anden vej, at de var meget glade for ham, og det tror jeg gerne. Både han og min mor var meget vellidte blandt deres venner og bekendte, det kunne tydeligt ses. Det gjorde det blot endnu sværere for mig at betro mig til nogen.

6

Jeg kom til at gå på Sct. Severinskolen de første fem år af min skoletid, som også omfattede lørdage. Skolen lå på Moltrupvej, så jeg havde ikke langt derned. Jeg var meget glad for at gå der, jeg husker mest lærer Vriborg, som var en rar lærer.

Vi skulle møde rene og sømmeligt påklædte og måtte ikke medbringe legetøj eller lignende sager, der ikke skulle bruges i skolen.

Når skoleklokken ringede, skulle vi tage opstilling i skolegården klassevis, og så gik vi ind klasse for klasse under opsyn af lærerne. Det samme gjaldt, når timen var slut, så skulle lærerne sørge for, vi kom ud i skolegården i god orden.

Jeg fik gode udtalelser første år: Flittig og flink, stilfærdig og følger godt med både i dansk og regning, og mine karakterer, inden jeg flyttede skole, lå på mg+ i gennemsnit. Når der var frikvarter, legede vi på tværs af alle klasser "Tag den ring og lad den vandre", "Bro, bro, brille", "Tornerose" og lignende. Gårdvagterne var nogle rigtig flinke lærere, der deltog i legene ved at være tæt på og kommentere, så jeg erindrer faktisk ikke noget mobberi i frikvartererne.

Skråt over for skolen, på hjørnet af Slagtergade og Moltrupvej, lå slikmutter. Jeg husker mest de runde ispinde, der ikke kostede ret meget, jeg er næsten sikker på 15 øre. Det var bestemt ikke hverdagskost at få penge med til slik dengang, men det hændte.

Da vi flyttede til Solbakken, skiftede jeg skole. Solbakken lå i den anden ende af Haderslev, og der var langt til Sct. Severinskolen. Jeg flyttede skole, da jeg skulle i første mellem fra 5. klasse, til Statsseminariets Øvelsesskole for Seminarister, der lå på Lembkesvej. Der var et lærerseminarium tilknyttet, så vi havde ofte seminarister i klassen, der enten overværede timerne eller selv havde dem.

Når skoledagen begyndte, skulle vi også der stille op i skolegården klassevis to og to, og når der så var ro, gik vi ind i en lang række, ligesom på Sct. Severinskolen. Jeg kom i en dejlig klasse, hvor Christl blev min bedste veninde, og vi holdt sammen med vores familier, desværre er de begge døde nu.

I 1956 var vi på lejr, og vi havde vores lærere Marius Riis og

Magnus Mikkelsen med. Grænseborgen hed stedet, som lå et stykke nord for Hejlsminde. Vi cyklede derop og brugte cyklerne flittigt til at komme rundt i området og se på seværdigheder om formiddagen og skrive stil om det om eftermiddagen.

Der var en skovsø med en væltet træstamme i nærheden, hvor drengene konkurrerede om, hvem der hurtigst kunne passere søen. Det hændte ofte, de røg i søen til stor morskab for os piger. Den første nat var der en masse uro, og enden på det blev, at pigerne blev beordret til at sidde ret op og ned ved bordene i en time. Det skulle drengene så også bagefter, men da sov de sødeligt – de uskyldige, og lærerne var trætte.

En dag skulle vi cykle til en lille landsby, Aastrup, og se et mejeri og høre om mælk og oste. På vejen hjem fik jeg virkelig et chok, jeg skulle sådan tisse, det kunne ikke vente, og alle blev bedt om at standse, og så gik jeg ind mellem nogle træer. Jeg råbte skrækslagen på hjælp, og en af lærerne kom løbende. Jeg blødte. Jeg anede ikke, hvad det var, og troede, at jeg skulle dø. Han fik mig beroliget, og vi cyklede til lejrskolen. Der blev jeg bedt om at ringe hjem og fortælle det. Jeg husker endnu meldingen: *"Nå, jeg sender en pakke"*, og så blev røret lagt på. Jeg var endnu mere forvirret efter den besked, hvad skete der? Dagen efter kom pakken, og den indeholdt, uden ord, menstruationsbind og et bånd til at tage om maven, hvor der var to stropper på, så bindet kunne holdes på plads. Jeg anede ikke, hvad jeg skulle stille op, så en af lærerne hjalp mig. Det var en mandlig lærer, vi havde kun Riis og Mikkelsen med, to mænd, men han var meget fin over for mig. Vi talte ikke om sådan noget i klassen, men det gik op for mig, at grunden til, nogle af pigerne blev fritaget for gymnastik en gang imellem, var, at de havde menstruation. Min mor havde også nogle mærkelige klude, som hun vaskede og hængte op, og som jeg havde undret mig over, først nu forstod jeg hvorfor. Men vi talte aldrig om det, og seksualundervisning i skolen var der ikke noget, der hed. Menstruationsbindene blev mange år efter erstattet af tamponer, det var mere hygiejnisk.

Seminarieskolen, som den hed i folkemunde, var en god skole. Den åbnede efter Genforeningen i 1920 som en dansk institution. Skolen havde to opgaver: at undervise og opdrage børn og at give seminarieeleverne deres praktiske uddannelse. Skoleinspektøren hed, mens jeg gik på skolen, A. Kierkegaard. Til dansk havde vi fru

Mikkelsen, Mikkeline, som vi kaldte hende. Hun havde haft polio og haltede en smule, så derfor gik hun altid i lange kjoler. Hun var dygtig, men leflede meget for de fine familier i byen. Tysklæreren hed Marius Riis, og han var også vores klasselærer. Han var en herlig fyr. Han fik os da til at summe på serne i tysktimerne.

I juni 1958 var klassen en tur til Tyskland. Vi kørte i bus derved, lærerne Riis og Mikkelsen var med, og det samme var to personer fra Danmarks Radios Skoleradio. Vi besøgte Fredspaladset i Haag, Deutches Ecke – en landtange, hvor Mosel munder ud i Rhinen, Volendam – nord for Amsterdam, Bismarkhöhe, Loreleiklippen – hvor jeg husker, vi sang: "Ich weiß nicht, was soll es bedeuten, dass ich so traurig bin; ein Märchen aus alten Zeiten, das kommt mir nicht aus dem Sinn. Die Luft ist kühl und es dunkelt, und ruhig fließt der Rhein; der Gipfel des Berges funkelt im Abendsonnenschein".

Lorelei sidder på klippen og kæmmer sit hår. Det fortryllede besætninger på skibene så meget, at de ikke længere var opmærksomme på de kraftige strømninger, og skibe blev derfor smadret mod klippen. Kölner Dom, Seilbahn Rüdesheim – en svævebane, Niederwalddenkmal mit Frau Germania - Rüdesheim am Rhein, Deutscher Bundestag og Vandorglet, Planten und Blumen-parken i Hamborg så vi også.

Da vi kom til Kølne og skulle op i Kölner Dom for at optage udsendelse, var Danmarks Radios repræsentant, lidt pænt sagt, småberuset, så det blev ikke til noget, de ville ikke lukke ham ind. Der var også problemer med påklædningen. Nogle af pigerne havde korte ærmer i bluserne, og de skulle være tildækkede. Så der blev ingen udsendelse overhovedet.

Vores musiklærer hed hr. Hjorth, og han spillede violin, så hans dobbelthager blafrede. I en time kom min klassekammerat Ulla og jeg sådan til at grine, så vi slet ikke kunne holde op. Vi fik en eftersidning og troede selvfølgelig, at den skulle afsones sammen med de andre elever fra skolen om fredagen. Men nej, hr. Hjorth var mere snu. Han tog Ulla og jeg op i et klasselokale, hvor vi i en time skulle synge for ham. Og kun en bestemt sang: "Når egne knoppes" – jeg kan stadigvæk det første vers udenad.

*Når egne knoppes,
og granerne dupper,
og skræpperne kanter den støvede vej;
når frøen fortæller,
mens guldregnen hælder
sig over syrenen i hviskende leg,
da dages, da kommer
den danske skærsommer, farvel og på gensyn, du liflige maj.
(Chr. Richardt/Oluf Ring)*

Jeg fik faktisk meget respekt for ham og hans dobbelthager, det var den helt rigtige reaktion. Vi grinede i hvert fald ikke mere i hans timer.

Min mors mand havde en onkel i Sønderborg, der spillede violin, og nu fandt de ud af, at den skulle jeg have og lære at spille. Hvor de fik den idé fra, ved jeg ikke, jeg brød mig ikke om violinmusik – dengang. Seminaristerne skulle undervise på et musikinstrument, så jeg fik undervisning en gang om ugen til 75 kroner i timen. Det var den pris, de måtte tage. Jeg glemmer det aldrig, aldrig. Der var cirka 600 elever på Seminarieskolen, og en gang årlig var der fælles ”opvisning”. Jeg stod der med den forbandede violin og skulle spille ”Sur, sur, sur” for dem alle. Da vores barnebarn Rasmus blev konfirmeret, fik vi sat violinen i stand, så han fik den. Det kostede 2.000 kroner bare at få violinbuen repareret. Violinkassen var speciel, den var af sort træ og kunne tåle at falde af bagagebæreren på min cykel. Det gjorde den af og til, når jeg cyklede over de toppede brosten på Gammelting med kassen bagpå. En af mine klassekammerater hed Kaj, og vi havde det til fælles, at vi begge spillede violin, og det skete tit hos ham. En dag vi kom i skole, fik vi den frygtelige besked, at Kaj havde skudt sig selv med sin fars våben, han var hjemmeværnsmand og det lå frit fremme. Der gik flere måneder, inden jeg kunne få mig selv til at besøge forældrene og bede om min violin, som stod hos dem.

I realklassen begyndte vi, noget tøvende, at komme i nylonstrømper med søm bagpå og i pumpsko, sko med små hæle. Vi var jo de ældste, så vi var meget forargede over, at pigerne i fjerde mellem

begyndte at komme i skole med læbestift på, så langt ude var vi dog ikke! Jeg tror, jeg havde nylonstrømper på én gang, det var dengang en luksusvare, og løb maskerne, skulle de maskes op, og det kostede. Og ikke nok med det, der skulle en hofteholder til at holde de lange nylonstrømper oppe. Det var et stykke bredt elastik, som gik rundt om maven, og på dette var der syet fire elastiske strømpebånd med en "dippedut" i enden, der skulle holde på strømperne. Det blev senere afløst af et buksekorsét, også med fire elastiske strømpebånd i. Jeg kan huske, da vi i 1966 flyttede til Mårslet, afleverede jeg nylonstrømper til opmaskning hos en dame på de Meza vej i Aarhus. Opmaskning af nylonstrømper var små hjemmeerhverv, som der kom rigtig gang i efter anden verdenskrig og indtil engang i 1970'erne. "Opmaskekvinderne" anskaffede sig en opmaskemaskine, og den var dyr. I øvrigt har jeg i en senere alder prøvet "den selvsiddende", som er nylonstrømper, der holdes fast på låret med et silikonebånd. De er netop lavet, så de giver et pres mod låret og ikke glider ned. Det vidste mine lår åbenbart intet om, strømperne gled til min store irritation ned under nederdelen, vi var nemlig i byen hos nogle venner. Senere erfarede jeg, at silikonebåndene mister opholdelsesdriften, hvis de kommer i kontakt med bodylotion, som jeg havde brugt.

Mens jeg gik i realklassen, havde jeg en kæreste, der var i lære som tømrer, og de fabrikerede ligkister. Når de skulle leveres nogle steder, trak han dem på en tohjulet kærre, og det hændte, han kom op ad Lembckesvej forbi Seminarieskolen, når der var frikvarter. Jeg blev så flov, men det var over ligkisterne. Han boede sammen med sine forældre på Laurids Skaugade, og jeg var af og til derude til aftenkaffe. Han havde de dejligste forældre, som gerne sad og snakkede med os, det nød jeg meget. Men det holdt ikke så længe, og kort tid efter blev jeg inviteret hjem til en anden ung mand til kaffe hos hans forældre. De boede på Naffet i en stor lejlighed og havde en altan ud mod Naffet, hvor vi drak kaffen. Der kunne vi sidde og følge med i, hvad der skete. Det var også kun et sværmeri. Når man blev inviteret med hjem til kaffe, så begyndte det at blive alvorligt dengang, man "kom sammen". Jeg havde nu ikke nogen af dem med hjemme, det var ikke til at vide, hvad der ville komme ud af det. Jo, én ting var jeg sikker på, og det var, at min mor nok skulle få fortalt, hvad jeg ikke kunne, og det ville jeg godt spare mig

selv for. Det at have en kæreste dengang betød selvfølgelig, at man var forelsket, men ikke mere, end man holdt sig på måtten, ikke noget med at gå i seng med hinanden.

Realklassen mødes stadigvæk med års mellemrum, det ses tydeligt, vi er blevet gamle. Der er efterhånden faldet en del bort.

Min hemmelige drøm var at blive etnograf, men jeg var godt klar over, chancerne ikke var store. Jeg måtte ikke tage studentereksamen, selvom lærerne snakkede med min mor, men det var tiden dengang, det var et spørgsmål om penge, og det bedste, der kunne ske, var at få en læreplads. Jeg har altid været nysgerrig med hensyn til andre folkeslag og syntes, det ville være spændende at være med til at beskrive kulturforskelle blandt samfund og folkeslag. Men de var såmænd ikke engang klar over, at det var mit højeste ønske. Havde jeg været lidt mere moden og troet mere på mig selv, kunne jeg vel have kæmpet mig igennem en uddannelse som etnograf med job ved siden af. Men det ville kræve et opgør, og det ville jeg ikke kunne klare. Som tiden var, havde jeg fuld forståelse for, jeg skulle have en læreplads, det var vigtigt at have en uddannelse, fik vi at vide i skolen, af familien med videre. Jeg tilhørte den store årgang, som dækkede over det store antal fødsler i 1940'erne.

Så jeg i kom lære i 1959 på kontoret hos H. Chr. Andersen, "Ducky", en fabrik, der producerede kjoler, nederdele og frakker. Der var en systue med cirka 25 ansatte – syersker, strygersker, tilskærerske og en driftsleder. På kontoret var der senior, junior, en lærling, der var der, da jeg kom. Da lærlingen var færdiguddannet, kom der en anden ung mand.

Fabrikken lå på Storegade i Haderslev i en meget stor bygning på første og anden sal. Der foregik fabrikationen også. Tilskærersken holdt til på anden sal, hvor alle de nye modeller også blev gennemgået. Der var trapper op samt en vareelevator.

Mine chefer var meget skrappe, men også meget retfærdige. De forlangte utroligt meget, men det er kommet mig til gode siden. Jeg blev i løbet af et par måneder sat til at bogføre, og de honorerede det med en månedsløn på 600 kroner, hvilket var uhørt inden for branchen. Min arbejdstid var fra klokken 8.00 til 17.30, og om lørdagen fra 8.00 til 12.00. Det giver 53,5 ugentlige timer, men derfra blev trukket middagspauserne, så jeg kom ned på det tilladte 46 timer ugentlig. Året før var den ugentlige arbejdstid sat ned fra 48 til 47 timer, i 1959 til 46 timer og i 1960 til 45 timer. Det var det rene svir kun at skulle arbejde 45 timer om ugen.

Noget af det første, jeg fik besked på, var, at jeg ikke måtte bruge regnemaskine det første år, det var hovedregning, papir og blyant, der skulle bruges. Som papir skulle jeg bruge de kuverter, dagens post kom i, og da jeg endelig måtte bruge regnemaskinen, var den ubeskrivelig at få fingrene i. Den var af messing, havde svinghåndtag, og når der skulle være et komma, skulle hele den øverste del flyttes fysisk. I dag er den på Haderslev Museum. Jeg udregnede løn til de ansatte, de fik dem udbetalt i kontanter, og der skulle trækkes sygepenge fra. Der var mange énører, toører og så videre. En dag, hvor jeg ikke kunne få det til at stemme, sad jeg til langt ud på aftenen og talte. Det drejede sig om en toøre. Jeg fandt fejlen, den lå på gulvet. Der var ingen kære mor i det firma, men vi lærte disciplin, og det er kommet mig til gode mange gange senere.

Alt, hvad ”Ducky” producerede, blev tilskåret og syet på fabrikken, og alt skulle tegnes i de faconer, de blev kreeret i og med de små finesser, der var udtænkt, det blev jeg sat til. Jeg lavede nogle forskellige modeller i pap af frakker, nederdele og kjoler, og ud fra disse fik jeg alle finesserne tegnet på. På et tidspunkt kom der en norsk rationaliseringsekspert, ham skulle jeg følge og lære at tage tid på, hvor lang tid tilskæring, syning og strygning tog af de forskellige modeller. Det var jeg ikke vild med, det var svært. Men jeg fik det lært.

Senior tog hjem for at spise og hvile sig hver dag klokken 12.00 og kom igen klokken 14.00. Så skulle hans askebæger være tømt og vasket, han røg cigarer som en skorsten, og om lørdagen skulle jeg rense hans fyldepen og putte nyt blæk i. Ude på den store gang, hvor døren gik ind til fabrikken, og hvor der også var dør til anden virksomhed, var vores toilet. Det var et lille, aflangt rum, og det var der, fyldepennen skulle renses.

Jeg var nede på toldkontoret, hver gang der kom stoffer, knapper og tråd hjem. Der skulle klareres og betales told af det. Det kunne tage lang tid, og jeg havde altid først været i banken, Den Tyske Kreditbank, for at hente penge. Der skulle afregnes kontant. Der var to toldere, som jeg altid klarerede hos, og var de i tvivl, om stoffet var ren uld, tog de nogle trevler og satte ild til. Var det ren uld, krøllede det sig sammen. Jeg husker en gang, hvor det tog ekstra lang tid. Der var en vild diskussion om nogle knapper, om de var af perlemor eller ej. Det mente de, men jeg havde fået at vide

fra min chef, at det var ikke perlemor, og det skulle jeg holde fast i. Men spændende var det, og til sidst gav de mig ret i, det var ikke perlemor. Det havde noget med afregningen at gøre, perlemorskapper var dyre at importere.

Alle lærlinge skal udsættes for et eller andet af de andre, og for mit vedkommende blev jeg bedt om at gå ned til en manufakturforretning Orbesen for at købe skotskternet sytråd. Jeg hoppede på den, jeg var ny og skulle ikke nyde noget af at sige dem imod. De morede sig, hvilket jeg også gjorde.

Jeg lærte meget hurtigt at føre regnskab, ikke bare en kassekladde, men jeg var omkring det hele, og det hjalp mig i handelsskolen. Det samme gjorde det, at jeg ikke måtte bruge regnemaskine det første år. På handelsskolen fik vi af og til kolonner med tal, der kunne være fem tal i hver række, som vi skulle lægge sammen uden regnemaskine. Det voldte mig ingen problemer. Min læremester, senior, vidste nok, hvad han gjorde. Jeg holdt meget af, han var retfærdig, der blev ikke gjort forskel.

Fik vi nogle fritimer fra handelsskolen, tog mine kammerater ofte på café, men jeg havde strenge ordrer om at stille på min arbejdsplads. Vi gik i handelsskole fra klokken 16.00 til 20.00, og der var jo tiden mellem 16.00 og 17.30, hvor jeg kunne møde på kontoret. På det tidspunkt var det også sådan, at læremesteren var ansvarlig for, hvad jeg lavede i fritiden, og alle lærlinge på min arbejdsplads fik at vide, at vi ikke måtte ses i byen efter klokken 22.00. Indtil det klokkeslæt skulle vi opføre os meget pænt, ellers blev vi forment total udgang om aftenen.

Når katten er ude, spiller musene på bordet, er der et gammelt ordsprog der siger, og det gjaldt også lærepladsen. Vi kunne kun lave sjov, hvis cheferne ikke var der. En gang drillede vi fra kontoret tilskærerdamen på etagen ovenover og tog vareelevatoren derop, hvilket var strengt forbudt. Vareelevatoren bestod af elevatortræk, eldrevet, og så kun en firkantet plade, hvor der kunne være varer på. Ingen afskærmning. Det var blevet min tur, så jeg hoppede ind i elevatoren, og den blev sat i gang. Halvvejs oppe går døren op, og cheferne kommer ind. Den anden lærling slukkede for vareelevatoren, og der sad jeg så i meget lang tid. Jeg var virkelig bange. I en bygning ved siden af havde firmaet lejet nogle lokaler, hvor der blev opbevaret færdigsyet tøj, der var vi jævnlige ovre for at gøre

status. De andre sagde, jeg var derovre, men de rystede også indvendig. Det blev ikke opdaget denne gang.

Så var der dagen, hvor der var gang i systuen. Der var kun kvinder ansat, de kom op at slås, og det foregik meget højlydt. Jeg blev tilkaldt, men kunne ikke skille dem, de hørte ellers altid efter, hvad jeg sagde. Men det var ikke kun dampstrygejern, der kogte, det gjorde kvinderne også. Balladen holdt dog op, og alle blev enige om, vi skulle fotograferes sammen i forkontoret, under uret.

Et stykke tid senere var der én, der stolt viste billedet til senior uden at tænke over, at vi stod under et kæmpeur, der viste klokken præcist. Der blev ballade, for det var midt i arbejdstiden, ikke i frokostpausen, det kunne tydeligt ses på uret. Det var han ikke tilfreds med, der faldt brænde ned.

De penge, jeg tjente som elev, skulle jeg aflevere hjemme. Jeg fik så lomme penge, som jeg skulle aflægge regnskab for. Engang havde jeg købt et billede af en veninde fra en komsammen, hvor der også var drenge, et ganske uskyldigt billede. Det blev konfiskeret.

I en anden bygning, der var muret sammen med firmaet, lå der i stueetagen en af byens største herreekviperingsforretninger, Valdemar Schmidt hed den. De havde en søn, som meget gerne ville komme sammen med mig, men jeg var ikke interesseret. En dag blev jeg bedt om at møde ham uden for forretningen, og da jeg kom, kunne jeg se hele familien i vindueskarmen på første sal. Han havde en gave med til mig, og da jeg åbnede æsken, var det et guldsmykke. Jeg fik et chok, og min reaktion var derefter. Jeg gav ham hurtigt gaven igen og løb, alt hvad jeg kunne. I lang tid bagefter cyklede jeg en omvej til mit arbejde for ikke at møde nogen fra den forretning, og da helst ikke ham og hans familie. Jeg forstod det slet ikke, sønnen var en meget fin fyr, men jeg havde ikke på noget tidspunkt ladet ham vide, at jeg var interesseret i ham.

Et lille års tid senere var det galt igen. Da havde samme forretning fået en ekspedient, Hans hed han. Jeg havde danset med ham et par gange på Behrens, som vores danserrestaurant hed, men ellers ikke noget. Han sendte et brev til mig, og en dag, jeg kom hjem, gav min mor mig det. Hun havde åbnet det først og var meget stram i masken. Efter han havde skrevet, hvor meget han kunne lide mig, stod der, jeg husker den dag i dag ordret, hvad det

var: *"Jeg takker dine forældre for det miljø, som utvivlsomt ligger bag den naturlige livsglæde, hvorunder du vil udvikles til et modent menneske."* Han skulle bare vide. Men det viste, jeg var god til at gemme mine sorger. Jeg var 18 år, og jeg syntes, han var åndssvag at sende sådan noget til mig. Jeg blev faktisk lidt gal, men når jeg tænker på det nu bagefter, er det et af fineste breve, jeg har fået. Desværre smed jeg det ud, da jeg mødte Mogens. Endnu en gang cyklede jeg en omvej i lang tid for ikke at komme forbi den forretning. Flere år efter sendte han et nyt brev, som også havnede hos min mor. Han skrev, han ikke kunne glemme mig, at han ikke vidste, om jeg var gift, og om jeg havde lyst til at kontakte ham. Jeg var da cirka 25 år, var gift og havde tre børn. Jeg kunne sådan lige akkurat huske, hvordan han så ud, men heller ikke mere. Han var blevet politibetjent, skrev han. Jeg var nok lidt unfair, jeg svarede ikke, jeg anede ikke, hvad jeg skulle. Havde det været i dag, havde han fået et pænt brev.

Da jeg så blev udlært og fik et job som bogholder hos en isenkræmmer i Vojens, mødte jeg Mogens, og for første gang følte jeg, det havde noget at gøre med kærlighed. Jeg faldt pladask for denne flabede sjællandske københavnere. En københavnere var i mine øjne dengang en fra Sjælland, djævløen, der talte helt anderledes og som førte sig frem med en sikkerhed, der var helt ukendt for os jyder. Han var dog fra Holbæk.

Jeg havde i mange år samlet på udstyr, det skulle enhver ung pige dengang, der skulle helst være til tolv personer af alt, så fødselsdagsgaver, julegaver med videre var altid ønsker om udstyr. Det var forventet. Hvad jeg ikke havde regnet med, var, at min daværende kæreste var taget ud til min mor og hendes mand, som havde sagt, han skulle tage alt mit udstyr med, ”så kom jeg nok tilbage”. Det var lidt af et chok at stå der uden noget som helst og samtidig få at vide, de ikke ville se mig: *”Du kan komme hjem, når du ikke ser ham Mogens mere.”* Så da vi blev gift, startede vi med kærlighed, seks teskeer, en ottoman, et skrivebord og en fantastisk familie, som Mogens bragte med. Og det allerbedste – en mave, hvori der lå et kærlighedsbarn.

Mogens var uddannet isenkræmmerekspedient og kom lige fra militærtjenesten, hvor han var MP'er. Han kom fra Holbæk, og det var lidt af en oplevelse for ham at være i en sønderjysk forretning. Der kom en dag en dame, der gerne ville se på nogle siie'tellere. Det kunne Mogens da sagtens klare, så han viste hende stearinlysene. Det var nu desserttallerkener, hun ville købe, men de fandt da ud af det. Sådan var der mange sjove episoder. Han spiste frokost på Vojens Østerkro, der lå i den anden ende af Vojens, og spurgte, om jeg ville spise derude også. Så vi fulgtes ad derud til frokost, kørende på hans motorcykel, en NSU Super Max. Pensionærerne skulle spise i selve krostuen, der var hvid dug på bordet, dækket pænt op, og vi skulle opføre os som krogæster. Ikke spise uden kniv og gaffel. Det var betingelsen. At vi fik resterne af kromaden, gjorde ikke noget, det var rigtig dejlig gammeldags, dansk mad og en utrolig hyggelig stemning.

En dag kørte vi en tur til Flensborg på motorcyklen, og helt tilfældigt mødte vi min mor og hendes mand på gaden dernede. Min mor gik lige forbi os uden at ville hilse, hvorimod han stoppede og snakkede med os. Det var en underlig oplevelse og meget sårende. Jeg ville have givet hvad som helst for et knus af min mor – dengang.

En middag, vi var på vej til pensionatet, ville Mogens overhale en bil, der kørte meget langsomt. Da han var i fuld gang med at overhale, svingede den kvindelige bilist pludselig til venstre, og motorcyklens forreste hjul ramte hendes venstre forskærm. Bagefter fik vi at vide af politiet, at der skete det, at Mogens røg hen ad asfalten og havnede på fortovet. Jeg røg op i højde med telefonpælene og landede på hovedet i et stakit af metalstænger, der heldigvis var bløde nok til at kunne bøjes, og så havnede jeg på numsen på fortovet. Vi husker ikke selv noget af alt det. Men to ting husker jeg, der kom et par forskrækkede mennesker hen til mig og sagde: *"Han er altså død."* Det var Mogens, de mente. Da besvimede jeg. Det andet, som jeg den dag i dag er meget taknemmelig og lykkelig over, var, at der ikke skete noget med vores kærlighedsbarn. Stakitet tilhørte et hus, hvor lægen boede, og han havde ringet efter to ambulancer, som kom med udrykning. Vi kom i hver sin og blev kørt til Amtssygehuset i Haderslev.

Min mor var ansat som sygehjælper på den afdeling, jeg blev indlagt på, og hun blev tosset. Hun tog det nærmest som en personlig fornærmelse og skældte mig ud og ville ellers ikke snakke med mig. Jeg havde brækket den ene ankel og havde hjernerystelse, Mogens slap med at få ryggen rensat for asfalt. Men vi var indlagt i en lille uges tid. Mogens' familie, blandt andet hans faster og onkel fra Esbjerg, kom på besøg. Først var de hos Mogens, der lå på en anden afdeling, mænd og kvinder var dengang adskilte, og så besøgte de mig bagefter. Det faldt ikke i god jord hos min mor, selvom hun ikke ville snakke med mig, så kom hun dog og fik fortalt, at det passede hende ikke, jeg fik besøg af hans familie. Havde det været i dag, havde jeg nok bedt hende om at blande sig udenom, men jeg sagde ingenting.

Efter sygehusopholdet var vi hjemme hos mine svigerforældre en uges tid, og de tog det helt anderledes. Jeg blev taget imod med

åbne arme, også da vi fortalte, jeg ventede mig, de glædede sig på vores vegne. De boede på Munkholmvej i Holbæk i en villa, hvor Mogens' farmor og farfar boede ovenpå. Mogens havde fire søskende – Jørgen, Henning, Gitte og efternøleren Hanne. Han selv blev født i 1941.

Mogens' far hed Hans Erik Carlsen, men blev kun kaldt Erik, og hans mor hed Astrid Kristine, men kaldtes Astrid. Det var en helt anden familie at komme ind i, der var kun Hanne, som boede hjemme, og mine svigerforældre var meget unge af sind. Jeg kan endnu se dem for mig, første gang jeg så dem: Varme, smilende og iført islandske sweatere, som min svigermor havde strikket, og så havde de en Simca-bil, husker jeg. Jeg var meget nervøs, da jeg skulle træffe dem, nervøs for, at de ikke ville kunne lide mig, men de åbnede armene for mig.

1962
*En lykkelig dag
den 1. september*

Mogens boede i et kælderværelse i nærheden af Vojens Østerkro, og jeg boede i et værelse på Benediktevej i Vojens hos en kvinde med et barn på fem år, som hun stadigvæk ammede. Hun var noget så speciel som kønsbestemmer af kyllinger. Vi søgte og fik en loftslejlighed i Vestergade 56 i Vojens, og hvor vi glædede os til at flytte ind! Men inden da blev vi gift, ellers kunne vi ikke få lejligheden. Det var et stort ønske for os at blive gift, og det blev vi den 1. september 1962 i Haderslev Domkirke. Min mors mand, der arbejdede hos Arkil i Vojens, mødte vi en dag og fortalte ham, vi giftede os, og så kom der ellers gang i min mor. Det handlede helt klart om, at familie, venner og bekendte ikke skulle kunne sige, de ikke havde holdt brylluppet, så det blev holdt på Solbakken. Endnu engang havde jeg ikke modet til at sige, vi selv ville afholde det.

Jeg havde lånt en brudekjole af "én, der kendte én", den var kort og meget pæn. Sløret havde jeg selv købt, et kort slør. Vi enedes om, at vi skulle følges op ad kirkegulvet, Mogens og jeg. På det tidspunkt vidste jeg ikke, min mors mand ikke var min far, og andre vidste det heller ikke, så det må have givet anledning til undren. Men jeg kunne ikke lade mig føre op af ham, jeg ville føle mig snavset, inden jeg nåede altret, sådan som han havde opført sig. Og snakke med nogen om det var umuligt.

Mogens var meget flot i jakkesæt, men til min store morskab havde han fået ternede strømper på. Han havde også glemte selerne, som var meget moderne dengang, så han hev af og til op i bukserne. Jeg kan huske, mine svigerforældre også morede sig, som svigermor grinende sagde:

"Ja, jeg var jo ikke i nærheden, da han skulle have bryllupstøjet på."

Jeg havde en veninde, hvis forældre boede på Jomfrustien, der tog jeg jævnligt ned i min middagspause fra min læreplads. Vi havde lang pause dengang. Der var en yngre søster, der var småt begavet, en rigtig sød pige, og hun stod uden for kirken, da vi kom ud. Hun var stukket af hjemmefra og havde revet nogle blomster op ved en grøftkant, hvor rødderne stadig var på nogle af dem. Det var den allerbedste buket, vi fik, den kom lige fra hjertet fra en lille pige. Heldigvis havde forældrene regnet ud, hvor hun var rendt hen.

Bortset fra forældre og søskende var Mogens' fætter, hans kone og deres ældste pige med. Min kusine fra Hostrupskov var selv-

følgelig med. Jeg havde fået strenge ordrer fra min mor om, at jeg ikke måtte holde Mogens i hånden, så det turde jeg ikke. Jeg havde dog fortalt min svigermor det, og det gav mig ro, at hun vidste det.

Vi havde bestilt brudesuiten på Hotel Harmonien, og klokken var ikke ret mange, før vi tog derned. Jeg kunne ikke komme hurtigt nok væk. Mogens' fætter med familie sov også på Harmonien, og vi spiste morgenmad sammen der.

Det var så meningen, vi skulle komme på Solbakken igen dagen efter. Jeg blev straks beordret ud for at vaske op, da jeg kom, men da blandede min svigermor sig og sagde, det skulle hun nok klare, det var mit bryllup.

Ellers husker jeg ikke så meget, jeg skulle bare have det overstået, ikke brylluppet, men det at skulle være sammen med min mor og hendes mand i den sammenhæng. Jeg havde en fantastisk støtte i Mogens, han havde jo selv prøvet at blive behandlet dårligt af dem. En anden fantastisk oplevelse var, at jeg aldrig hørte nogen fra hans familie tale ondt om nogen, var der noget, der blev talt om, var det på en saglig måde. Jeg elskede dem for det.

Vi flyttede ind i lejligheden på Vestergade i Vojens. Det var en loftslejlighed med skrå vægge, og vi skulle selvfølgelig op ad en del trapper, hvor vi kom til en trappeafsats. Der var to døre. Den ene førte ind i et lille, smalt køkken og videre ind i en lille stue med to vinduer, hvor vi kunne kigge op ad Vestergade, der var hovedgade i Vojens. Den anden førte ind i soveværelset. På trappeafsatsen var der en lille lem, hvorfra vi havde lidt rum i en skunk. Toilettet var på gangen, der var ingen bademuligheder, så det var etagevask i køkkenet.

Vi havde fået erstatning fra motorcykeluheldet for tort og svie og for min brækkede ankel. Jeg husker, det var cirka 3.500 kroner, så vi havde råd til at købe en sofa, en høj og lav lænestol, et aflangt sofabord og en skænk til stuen. Alt i teaktræ. Som senge købte vi en to-i-en, som stod slået ud. Det var det billigste. Det var senge af metal, meget simple, men de var nu alligevel gode at ligge i.

Vi boede så dejligt der, og vi glædede os til, det lille barn skulle komme.

Vi fik en bambustremmeseng og en del udstyr fra Mogens' fætter og kone, som de havde brugt til deres piger. Det betød, at vores barn, dreng eller pige, ville komme til at bruge mange lyserøde

sparkedragter, men det var der ikke noget at gøre ved, penge havde vi ikke mange af. Jeg kunne gemme de hvide, til vi fik besøg, og det samme gjaldt sengetøjet til den lille. Tiden var sådan, det var ikke lige meget, hvad der blev brugt, det skulle være hvidt. Jeg havde fået det yndigste betræk, hvidt, men med små blomster på, og det kunne jeg ikke være bekendt at have på, fik jeg at vide, når der kom nogen. Det var husmoderstyret, fuldstændig skørt.

På grund af efterveerne efter motorcykeluheldet kunne jeg ikke fortsætte i mit job, så jeg gik hjemme. Mogens kom hjem hver dag til middag, og jeg nød det. Jeg var dog ganske uerfaren udi kokekunsten, jeg havde aldrig prøvet at lave mad, mit job var at vaske op og vaske gulv. Det kom der noget sjovt ud af, uerfarenheden. Vi havde ikke mange penge, men en dag syntes jeg, vi skulle have noget rigtig godt, og jeg bestemte mig for spansk æggekage. Den var lidt dyr, men nu skulle det være, og jeg kiggede i min kokebog. Der skulle både æg, mælk, kartofler, tomater, bacon, smør, grøn salat og rød peber i. Og så stod der minsandten, at baconen skulle ristes. Tilfældigvis kom min underbo op, og jeg glemmer aldrig, hvad hun sagde: "*Hvad laver du?*" Jeg kendte kun én slags rister, brødristeren, så den havde jeg lagt baconen på. Men jeg blev klogere. Ak, ja.

Jeg har gemt nogle ugers regnskab, som fortæller om husholdnings- og andre udgifter i 1963.

En tilfældig uge fra 8. til 14. februar så sådan ud:

<u>Husholdningsudgifter:</u>		<u>Andre udgifter:</u>	
Mælk	0,74	Gaver, blomster	5,00
Brød, kager	3,18	Kørepenge	3,60
Kød	10,45	Tobak	2,25
<u>Brugsen</u>	<u>44,69</u>	Lamper	28,70
I alt	59,06	Reparationer	1,25
		Blade, aviser	15,20
		<u>Telefon</u>	<u>0,20</u>
		I alt	56,20

Totalt over perioden 1963 til 2020 var inflationen 1046.0%, hvilket svarer til en konstant inflation på 4.4% per år.

Det ville svare til 587,85 i 2020-kroner.

Månederne gik hurtigt, og pludselig var tiden til fødslen nær. Mogens var meget urolig, men jeg tænkte ikke over det, før han sagde: *"Du skal ikke regne med mig, jeg kommer ikke hjem fra arbejde,"* men det mente jeg nu heller ikke, betød noget, så det tog jeg ganske fattet. Mænd var dengang ikke en del af en fødsel, og talt om det blev der slet ikke. Nu var det sådan, at han havde en månedlig friformiddag, og selvfølgelig skulle jeg føde lige den formiddag. Han gik i panik og sagde: *"Jeg bliver inde i stuen, jeg kommer ikke ind i soveværelset."* Jeg måtte selv ned til vores husvært for at ringe efter jordemoderen. Da hun kom, var det første, hun sagde: *"Carlsen, sæt lige noget vand over, og vi skal også have kaffe."* Han adlød uden kny. Der gik ikke mange timer, så kom lægen, og jordemoderen råbte efter Mogens: *"Nu kan De godt komme."* Han kom stille ind i soveværelset, hvor han overværede fødslen. Den havde kun taget fire timer i alt. Men det blev alligevel for meget for ham, da jordemoderen sagde: *"Carlsen, gå lige ned i haven og grav moderkagen ned."* Da kom svaret prompte: *"Nej."* Hendes svar var, at så ville hun da grave den ned i sin egen have. Derefter blev han bedt om at samle sengetøjet, jeg havde født i og gå på vaskeri med det. Jeg ved, han var meget chokeret og bange, og han fortalte mig bagefter, han var gået en omvej, så ingen så ham. Jeg skal love for, han kom til fødsel. Jeg husker nu mest, at lægen havde lodne bukser på, jeg greb ud efter noget, da de sidste veer kom, og det var hans bukser, jeg fik fat i.

Det var en mandag i marts 1963, og i sengen lå en lille dreng. Aldrig havde jeg set så smukt et barn, og Mogens havde det ligedan. Nu var hans angst forsvundet. Vi kunne ikke se os mætte på knægten – hvor var han skøn! Ja, altså lige til en middag, hvor Mogens var hjemme for at spise og ville have en halv time på sofaen med Mikael, som han kom til at hedde. Han løftede ham op, snakkede selvfølgelig til ham i babysprog, og så brækkede knægten sig. Ned i hovedet på sin far og ned i begge ører. Alle ved, hvor meget det lugter, og Mogens skulle af sted på arbejde, så han fik travlt med at blive vasket. Alligevel så syntes vi begge, vi kunne lugte det længe efter.

Mikael blev døbt i april 1963 i Haderslev Domkirke, og igen blev det holdt hos min mor og hendes mand på Solbakken, det ønskede hun, og jeg turde ikke gå imod dette.

En lille, sjov ting var, at Mogens' bror Henning kom til barne-dåben i hjemmesko. Han havde været i byen om aftenen og natten og spillet kort, så han blev samlet op af sine forældre, da de var på vej mod Haderslev, og han var ikke helt klar i hovedet. Mine svi-gerforældre fik dog fortalt Henning, hvad de mente om det – med store bogstaver.

Mikael lå der med sine store, kønne øjne i en hvid dåbskjole med blå sløjfe, som jeg havde lånt. Hvor vi dog elskede ham. Jeg kunne ikke få nok af at gå og kigge på ham, når jeg kørte tur med barnevognen. Han var en meget nem lille baby.

Vi ønskede begge at flytte til Sjælland for at være tættere på Mogens' familie, så han søgte og fik en stilling i Høng.

Men inden da skete der noget meget dramatisk for mig. Jeg fandt ud af, at ham, jeg havde kaldt far, ikke var min far. Jeg må sige, det kom ikke bag på mig, men det var alligevel et kæmpe chok. I mange år havde jeg gået og drømt om, det ikke var mine rigtige forældre, at jeg var adopteret, og "de andre" ville komme og hente mig, skønt jeg godt vidste, min mormor var min rigtige mormor, og min mor hendes datter. Jeg havde også i mange år, når jeg gik hjem ad Aastrupvej, gået og kigget ind ad vinduerne i husene og drømt, det var mig, der sad derinde, hvis jeg så en familie samlet. Lysene i husene havde altid et gyldent skær, og jeg var overbevist om, alle familier var meget lykkelige og glade for deres børn. Sådan er verden jo ikke, men jeg var overbevist om, jeg var et enkeltstående tilfælde.

Jeg var, fire måneder før vi flyttede til Høng, ansat som bogholdervikar ved et firma, Dansk Plasmafabrik i Vojens. Det var et spændende sted. Hver morgen kom der junger med toget fra hele landet. Det var okseblod, der skulle bearbejdes. Jeg fik at vide, at én kilo okseblod efter bearbejdning blev til animapulver og erstattede hviden af 170 æg, det blev brugt af bagerne. Der blev også lavet plasmapulver, som blev brugt i dåseleverpostej, det var hovedproduktionen.

Hver morgen skulle jeg vente på driftslederen, der hentede hovedbogen frem til mig. Den var meget stor og tung, jeg kunne ikke selv bære den. En dag skulle jeg i kælderen for at lede efter nogle papirer, der var en del arkivmateriale, og på samtlige breve stod ved underskriften Hochachtungsvoll Heil Hitler. Det gjorde mig ilde tilpas, men vi havde brug for pengene, og det drejede sig i alt kun om fire måneder. Mikael blev i den periode passet af underboen. Hun var meget husmoderlig og rigtig god ved ham.

En dag, jeg sad på kontoret, kom fabrikkens veterinær. Han hed Jens Frederik Kjær. Han sagde til mig: *"Næste gang du søger en stilling, skal du ikke lægge en kopi af din dåbsattest med."* Det mente jeg

nu nok, jeg skulle, det havde jeg lært i handelsskolen. ”Nej,” svarede han, ”*det kommer ikke nogen ved, det ikke er din rigtige far, der står på din dåbsattest.*” Jeg var godt klar over, der stod ”Lov af 7. Maj 1937 §2, stk. 3”, men svarede, at det var, fordi, jeg var to år, da de blev gift. Men det var det ikke, sagde han. Jeg affejede ham, da jeg var sikker på, det forholdt sig, som jeg sagde. Men han fik alligevel sat nogle tanker i sving.

Da vi var flyttet til Høng og var på besøg hos mine svigerforældre i Holbæk, hvor vi talte om dette, sagde min svigermor: ”*Ring hjem og spørg, hvad det betyder.*” Det gjorde jeg, og min mor ville vide, hvor jeg havde den oplysning fra. Jeg svarede, det var en veterinær på min tidligere arbejdsplads, der hed Jens Frederik Kjær, der havde fortalt det. Hendes svar var: ”*Det rager ikke dig,*” og så smækkede hun røret på. Jeg var noget chokeret og langt nede, men havde heldigvis min svigermor.

Jeg kom i tanker om alt det bøvl, jeg havde haft, da jeg skulle bruge dåbsattesten først til min konfirmation og senere, da vi skulle giftes. Mogens havde undret sig meget over, det skulle være så besværligt. I hans familie sagde man tingene lige ud og var gode ved hinanden.

Hvad jeg senere skulle erfare, var, at min biologiske fars navn også var Jens Frederik Kjær, det samme, som veterinæren hed. De to havde slet intet at gøre med hinanden, så det var et højt mærkværdigt sammentræf, som var helt utroligt. Men det kunne jeg jo ikke vide, og hun havde da haft en mulighed for at fortælle mig sandheden i stedet for at fortsætte med løgne. Jeg kan stadigvæk den dag i dag blive lidt rystet over, de havde samme navn, det var besynderligt.

Jeg talte med min svigermor om det hele, og hun sagde: ”*Vi går på biblioteket og finder ud af, hvad det betyder, der står på din dåbsattest.*” Det betød faktisk, at jeg havde ret til at bære den mands efternavn, hvormed min mor blev gift. Altså var mit efternavn slet ikke Christensen, men stadigvæk Knutzen. Min svigermor syntes, jeg skulle prøve at finde min biologiske far, hvad jeg også var interesseret i. Det var mest min mors: ”*Det rager ikke dig,*” der gjorde, at nu kunne det være nok. Svigermor kunne se, det pinte mig.

Jeg skrev til Fødselsanstaltens Kordegnkontor og fik følgende udskrift af ministerialbogen for Fødselsanstalten i Jylland, Aarhus:

Navn: *Annemarie Knutzen Christensen.*
Fødested: *Fødselsanstalten i Jylland, Aarhus.*
Fødselsaar- og -dag: *1942. 17. marts.*
Daabssted: *Fødselsanstalten i Jylland, Aarhus.*
Daabsaar og -dag: *1942. 26. marts.*
Forældre: *Ugift husassistent Cecilie Marie Knutzen, f. 1. november 1918 og boende i Sønderborg, Kongevej 21.*
Barnefader: *Tjenestekarl Jens Frederik Kjær, f. 26. august 1918 og boende i Krammark pr. Broager.*
Anmærkninger: *Faderskabsanmeldelse, d. 8. maj 1942 fra Sønderborg Politi.*
Navneændring i henhold til lov nr. 131 af 7. maj 1937 §2, stk. 3 efter erklæring af 30. oktober 1944.
Overensstemmelse med ministerialbogen bevidnes.
Fødselsanstaltens Kordegnkontor, N. Juelsgade 57, Aarhus. d. 20. juni 1963 Børge Kristensen, kordegn.

Nu havde jeg ovennævnte at gå udfra, og jeg henvendte mig til folkerregistret, der gav mig følgende oplysninger om min biologiske far:

16.07.1947 Rågeleje
28.07.1947 Vindinge sogn
24.12.1947 Tønder
02.01.1948 Over Tandslet på Als
21.01.1948 Elsmark, Havnbjerg
05.02.1950 Højagergård, Asminderød, Grønholt pr. Fredensborg
Tiden mellem 1950 og 1959 var der ikke noget på.

Jeg talte med en gårdmand på Højagergård, der kunne give mig en adresse på min fars bror, en gård ved Jelshøj nær Mårslet. Jeg kontaktede ham, han ville kontakte min far og give ham min adresse.

Da han havde talt med min far, modtog jeg dette brev:

"Ballehøj" den 30 Juni 1963.

Kære Annemarie,

Hjertelig Tak for dit pæne Brev, jeg havde ventet paa dette Livstegn fra dig i saa lang Tid, at det næsten føltes uvirkelig, da det endelig kom og jeg glæder mig til at se dig, Michael og din Mand ikke at forglemme, I er hjertelig velkomne paa Søndag den 7. Juli og i øvrigt naar som helst, det maatte behage jer at besøge mig. I kan komme naar som helst fra Morgenstunden af, om I vil, jeg kører paa Mejeriet, men kommer dog hurtigt tilbage.

Der er to ældre Mennesker, der gaar her om Dagen og hjælper mig, naar han da ikke er ude at male. Mandens Broder (ogsaa ældre), der altid har været paa "Mandshjemmet" i Bregninge, er her paa Ferie og gør haven i Orden og deslige. (De Kehlerske Institutioner i Bregninge for evnesvage) og det gælder for dem alle tre, at de er evnesvage, dog i saa mild en Grad, at det ikke umiddelbart kan lokaliseres; men de er flinke Mennesker, jeg vil straks notere, at Konen ikke er saa proper, som ønskeligt var og skønt jeg "fyrrer" lidt under hende jævnligt paa dette Omraade, saa hjælper det dog ikke synderligt. Jeg skriver alt dette, fordi det er lettest at forklare saadant.

De har endvidere en Datter paa 16 Aar nu, hun blev efter endt Skolegang taget fra dem af Børneværnet og sendt paa en Pigeskole ved Aarhus og der var megen Sorg og mange Taarer i den Anledning. Hun kommer hjem paa Besøg den første Søndag i hver Maaned, altsaa den 7. sandsynligvis, hun skal være tilbage paa Skolen Kl. 9 Aften og der er bleven ligefrem Tradition for, at jeg kører hende og hendes Forældre derop om Aftenen efter Spisetid og jeg kan ikke svigte dem med dette, de er jo fattige og har ingen Penge selv. Hvis det ikke var for det sene Tidspunkt af hensyn til Michael, da kunde vi jo have kørt til Aarhus om Aftenen til min yngste Broder Willy og Kusine Ruth (de er gift) og saa taget Pigen med til Skolen samtidig; men jeg vil dog gerne, at I kommer først paa Dagen, Tiden løber jo saa hurtigt, naar den ikke skal – nu til Slut de venligste Hilsner til jer alle tre.

Du sender vel et par ord Annemarie?.

Din Fader.

Kan du tyde min Skrift? Ellers maa jeg forsøge at skrive tydeligere.

Jeg svarede ham:

Vojens, den 21. august 1963.

Tak for brevet, jeg har ikke skrevet før, da jeg har haft nok om ørerne den sidste tid. Jeg må desværre fortælle, at vi ikke kan komme på søndag. Jeg håber ikke, du bliver alt for ked af det; men Mikael er syg. Han skulle have været på sygehuset og opereres for brok, men nu ligger han med feber 38,5 og er blevet meget forkølet og så opererer de ikke.

Vi har haft læge mange gange; men der er intet at gøre, før han er feberfri og jeg spurgte lægen, om vi måtte rejse op til dig; men det frarådede han på det stærkeste. Mikael kunne ikke tåle det, sagde han.

Jeg ville så gerne have været oppe hos dig; men det må jo vente, det håber jeg, du forstår.

Jeg har fået brev fra Lissi (datteren til de to ældre mennesker på gården), det vil jeg svare på i aften.

Jeg slutter nu far, du får mere en af de nærmeste dage, jeg vil se, om jeg ikke kan få sovet lidt, jeg er helt udkørt, da jeg har været vågen de fleste timer om natten for Mikael's skyld i de sidste dage.

Vil du hilse Svejgaards og de kærligste hilsner sendes dig fra Mogens, Mikael og Annemarie.

Jeg blev glad for brevet fra min far, men Mikael skulle først opereres for brok og komme sig, så vi var flyttet til Sjælland, før vi besøgte min far. Vi flyttede til Sjælland den 1. oktober 1963, så vi skulle med færgen Kalundborg-Juelsminde, da vi skulle besøge min far, som hentede os ved færgen.

Vi kom til en mindre gård i Aastrup ved Rårup nær Juelsminde. Det sås tydeligt, at der manglede en kvindehånd, der var flere dejlige møbler, men skufferne stod åbne, de kunne ikke lukkes, der var for meget i. Blomsterne i vinduerne var visnede, og der var småsnævset overalt. Men han var jo en ældre ungkarl, så det gav jeg skylden. Vi så ikke noget til det ældre ægtepar, der hjalp ham, eller til deres datter. Senere skulle jeg opleve, at datteren kom til at spille en væsentlig rolle i mit liv.

Jeg var meget spændt på, hvad han var for en mand, min far. Han var glad for at se os, og han viste stolt sin ejendom frem og fortalte, hvor meget jord han havde. Han lød meget intelligent,

hvad vi senere har fået at vide af hans brødre, at han faktisk var. De var alle klar over min eksistens. Ejendommen så dog noget miserabel ud. Der var stuehuset og to længer, som indrammede en gårdsplads.

Han var jo en mand i 40'erne, men jeg kunne da godt se, han sikkert havde været en charmetrold som ung. Hans sprog var lidt gammeldags, han var meget korrekt, men han var nok lige så nervøs, som jeg var. Jeg syntes, han var lidt af en original, hvad jeg også senere fik bekræftet både ved selvsyn og af hans brødre.

Jeg kontaktede så kordegnkontoret i Aarhus, Sct. Johannes Sogn, igen, jeg ville have bekræftet, at jeg ikke var adopteret, det var vigtigt for mig.

Høng, den 6. april 1964

Fødselsanstaltens Kordegnkontor, N. Juelsgade 57, Aarhus.

De bedes venligst oplyse mig om, hvorvidt jeg er adopteret eller ej. Jeg skrev til Dem i juni md. sidste år, og fik en afskrift af ministerialbogen. I denne stod der, at jeg havde fået navneændring i henhold til lov nr. 131 af 7 maj 1937 §2, stk. 3.

I denne står der kun, at jeg har ret til at benytte det efternavn, min mor kom til at bære ved giftermål med en anden end barnets fader.

Jeg mener, jeg har ret til at vide dette; men vil ikke spørge mine forældre, efter engang at have fået at vide, det ikke kom mig ved.

Jeg håber, De kan hjælpe mig med denne oplysning, ikke, fordi det kommer til at betyde noget; men man spekulerer jo alligevel, når de ikke vil fortælle noget.

Med venlig hilsen

Fru A. Carlsen, Tranevej 28, Høng Sjælland

Vedlagt: 1 dåbsattest.

Kordegnen svarede:

Som svar på omstaaende kan jeg oplyse, at den paa nærværende attest og den tidligere udfærdigede udskrift af ministerialbogen har De opfattet rigtigt, idet den kun hjelmer ret til at bære den mands slægtsnavn som moderen har indgaaet ægteskab med, og som ikke er

identisk med den oprindelige fader. Der er altsaa i et saadant tilfælde ikke tale om adoption og derfor heller ikke arveret m.m.

Fødselsanstaltens Kordegnkontor, N. Juelsgade 57, Aarhus N.

Med venlig hilsen. D. 9. april 1940, (ja det står der, der skal nok stå 1964)

Børge Kristensen, kordegn.

Den næste gang jeg besøgte min far, var sammen med Mikael, og vi skulle overnatte. Vi kom med toget, han ville hente os i Vejle, det blev en mærkværdig tur. Han hentede os i en ældre bil, som af en eller anden grund, som jeg stadig ikke fatter, skulle køre baglæns op ad Vejle Bakker for at kunne få benzin. Jeg var lammet. Det må skyldes, benzinpumpen ikke virkede, jeg aner ingenting om biler, men det er for mig den mest logiske forklaring. Jeg husker tallerkenerne, vi spiste af, de var alt andet end rene, så jeg havde den allerstørste lyst til at skrubbe det hele. Jeg havde det skidt med, at min far skulle bo sådan, men jeg var også genert over for ham. Mikael og jeg sov i en seng, hvor vi om morgenen vågnede i samme stilling, som da vi lagde os. Dynerne var af cement, sådan følte det. Han fortalte mig også, at jeg havde en halvsøster, han gav mig navnet på hende, og hun er en meget kendt person i landet, ligesom hendes adoptivfar er. Vi ligner hinanden utrolig meget, men jeg har gjort op med mig selv ikke at ville fortælle nogen, hvem hun er, eller kontakte hende.

Samtidig havde min far travlt med at fortælle mig, at jeg selvfølgelig skulle arve ham, til hvilket jeg svarede, at det ikke var det, der interesserede mig. Det gav mange år senere udslag i, at han i 1980 gennem landsretssagfører Emanuel Jensen skrev til mig, om jeg ville vedstå, at jeg ikke ville kræve min arv. Han havde da fået en søn, min halvbror, med Lissi, som han giftede sig med, men det var nu ikke det, jeg havde sagt. Jeg ville bare ikke tale om det, det var ikke arv, der skulle afgøre, om vi skulle have kontakt. Jeg forstod ham udmærket, han var alene med sønnen, der på det tidspunkt var tretten år, han var enogtres år og ønskede at overdrage gården til sin søn, når han blev tyve år. Mine tanker har altid været, at uanset hvad, så skulle den lille dreng ikke komme til at stå alene i verden, jeg ville altid være hans halvsøster. Moderen kunne ikke tage sig af ham, det var nærmest omvendt. Men jeg blev også en

smule vred. Jeg er hele mit liv blevet valgt fra, og nu også her. Så jeg lod vores advokat svare, at det ville jeg tage stilling til, når tiden kom. Min far havde på et tidspunkt, da min halvbror var fire år, og de var på besøg hos os, spurgt mig, om jeg ikke ville adoptere ham. Det kunne jeg dog ikke overskue, jeg havde selv tre skønne drenge, og den yngste havde samme alder.

Senere, da jeg blev interesseret i slægtsforskning, var det meget nemt at gå i kirkebøgerne og se, hvad der stod, men det vidste jeg ikke noget om dengang.

Århus Sankt Johannes Sogn, Fødselsanstalten 1942 1 1 - 1942 5 31, opslag 187:

Nr. 209, 1942 17. Marts. Sønderborg Kongevej 21.

Annemarie Knutzen Christensen

Ugf. Husass. Cecilie Marie Knutzen, f. 1. Novbr. 1918.

Bf. Tjenestekarl Jens Frederik Kjær, f. 26. Aug. 1918. Bp. Krammark pr. Broager.

Viet i Broager Kirke 28 Octbr. 1944 til Lagerist Peter Christensen, f. 7. Juni 1923.

Døbt: 1942 26. Marts af Spr. paa JF.

Fadder: MK 234.

Bf: Sønderborg P af 8/5-42.

Tilføjet senere:

Erkl. Af 30/10-44.

Lov nr. 131 af 7. maj 1937 om børn uden for ægteskab, §2:

Stk. 3: Har moderen indgået ægteskab med en anden en barnets fader, kan stiftfaderen med moderens samtykke, for så vidt hun har forældremyndigheden over barnet, tillægge dette sit familienavn ved anmeldelse til vedkommende ministerialbog (personregister).

Den stilling, Mogens havde fået i Høng, var hos en købmand, der også havde en isenkramafdeling. Aftalen var, at han skulle have en grundløn og ellers procenter af det solgte. Vi regnede med at kunne leve af det, men købmanden havde glemt at fortælle, at der også var en meget stor isenkræmmer i Høng, som havde det meste af salget. Det ville tage Mogens lang tid at få så stor en markedsandel, at vi kunne leve af det og evt. lægge noget til side. Så vi spinkede og sparede, og jeg fik et job hos en boghandler i Høng.

Vi købte i 1963 en landarbejderbolig på Tranevej 28, matr.nr. 12d i Høng for cirka 38 kroner. Mogens var flyttet til Høng før os for at begynde sit nye arbejde og søge efter en bolig til os og boede da midlertidigt på et værelse. Mine svigerforældre kautionerede for os. Huset var bygget i 1900, og boligstørrelsen var på i alt 106 m² – med førstesal, som ikke kunne bruges. Grunden var på 445 m².

1963 Vores allerførste hus, landarbejderboligen i Høng

Tranevej 28 var et rigtig hyggeligt hus, hvidkalket og med das, et gammeldags toilet uden vand til udskylning. Vores das var dog ”moderne” i den forstand, at det ikke var et indbygget et i træ, men et i plast og fritstående. Huset lå tilbagetrukket i haven, og ud mod vejen var der to stuer, der var slået sammen. Der blev fyret med kakkellovn. I højre side af huset var hoveddøren, fra den kom vi ind i en entré, hvor der gik en dør til disse stuer. Derfra kom vi ud i køkkenet, som egentlig var stort, og fra køkkenet gik én dør til soveværelset og én til et bryggers, som var et overdækket rum med bliktag, uden varme. Derfra var en lille dør til dasset. Vi tapetsere-

de dette med lyseblåt tapet med små, hvide blomster og prøvede på at gøre det lidt hyggeligt. Der var heller ingen varme i dette rum, så det var ikke et sted, vi sad længe. Når dasset skulle tømmes, kom mine svigerforældre fra Holbæk, og så ordnede min svigerfar det. De var meget ofte på besøg hos os, og alt senegræs og skvalderkål i haven tog min svigermor sig af. Det overdækkede rum, som vi kaldte bryggerset, blev brugt til at hænge vasketøj op i og ellers til at opbevare sager i. Køkkenet kunne ikke bruges, som det var, så vi fik sat andre gamle skabe ind.

I stuerne var der lagt kokostæppe over hele gulvet. Det var krast og sled meget på fodtøjet. Fra gangen førte en trappe op til et loft, hvor der var to værelser. Dem brugte vi til opbevaring af sager, det var meningen, vi på et tidspunkt ville have soveværelse deroppe. I det ene rum var der nemlig hul i trægulvet, så det kunne ikke bruges på det tidspunkt.

Vi havde ingen vaskemaskine, intet køleskab, ingen fryser, det var helt almindeligt for den tid. Jeg havde en gammel henkogningskedel, hvori jeg kogte alt bomuldstøj, selv sengetøj. Strømper, bluser og alt andet blev håndvasket. Sengetøjet, viskestykkerne, undertøjet, skjorterne og en del bluser blev strøget, og små flasker blev endvidere stivet.

Det værste var bleerne. I bryggerset havde vi to spande med vand i og en stor, gammel køkkenkniv. Bleen blev først skrabet fri for indhold med kniven, derefter skyllet og til sidst lagt i spanden med det rene vand og rengøringsmiddel, hvorefter den første spand og kniven blev rengjort. Prøv at tænke på, hvor nemt det hele er i dag.

Vi købte noget så moderne som et fjernsyn. Et brugt, gammelt, cirka 19" med store rør i, så det var meget dybt. Jeg har Mogens mistænkt for, vi købte det, fordi der blev sendt noget sport, som han gerne ville se.

Mikael var en glad dreng, og jeg kan se for mig, da han tog sine første skridt. Han var ti måneder gammel, jeg havde lige syet en pyjamas med striber til ham af et gammelt dynebetræk, han så så kær ud. Begge arme holdt han højt oppe i luften, mens han prøvede at holde balancen. Kakkellovnen, som stod i stuen, kom han én gang for nær, det gjorde han aldrig mere. I baggården havde vi en ordentlig bunke sand, som han legede i med sine små biler, skovle

og spande. Fra baggården førte en grusvej ud til Tranevej, jeg slog en streg i gruset og fortalte, at den måtte aldrig overtrædes. Det blev overholdt, så lille han end var. Baghaven ordnede mine svingerforældre også, der havde vi køkkenhave. Det bekymrede mig, at der i gavlen uden for soveværelset var en kule gravet ned i jorden mod muren og lukket med træ og to låger, den havde sikkert været brugt til opbevaring af kartofler, men der var rotter. Vi fik dog bugt med dem eller i hvert fald sendt dem over til naboerne.

Jeg fik arbejde hos boghandler Thorsted i Høng. Jeg førte hans regnskab og hjalp jævnlige i forretningen, dog ikke hver dag, det gav fem kroner i timen – sort. Det hjalp på vores økonomi.

Noget, der står klokkeklart i erindrungen, er den 22. november 1963, hvor det blev bekendtgjort, at der havde været et attentat mod præsident Kennedy i Dallas, Texas. Jeg var ikke stærk i politik dengang, men syntes dog, det var en katastrofe. USA stod som "den almægtige" for mig, som den, der altid ville komme og hjælpe os, så der ikke skete lille Danmark noget.

Jeg var gravid igen og fødte Morten i juni 1964 på Sæby Sygehus ved Høng. Mogens var igen lidt panisk, så da vandet var gået om morgenen, gik jeg selv over til min nabo for at låne telefonen og ringe efter jordemoderen. For at komme over til hende måtte jeg kravle over hønsetråd mellem grundene. Jordemoderen kom, og hun blev tosset over, jeg selv havde ringet. Hun skældte mig ud hele vejen til sygehuset, og Mogens med, selvom han sad hjemme.

Men vi tog til Sæby Sygehus i taxa, og Mogens tog på arbejde. På sygehuset fik jeg lavement for at få tømt tarmene og blev bedt om at sætte mig ud på toilettet. Kort efter kunne jeg mærke, nu skete der noget, og kaldte på jordemoderen. Hun kom ud, lagde sine hænder på mine skuldre og holdt mig nede, mens hun sagde, jeg ikke skulle være hysterisk, det ville være lidt endnu. Jeg slog hende i maven, jeg kunne mærke hovedet, og knap havde jeg lagt mig i sengen, før der kom endnu en dejlig dreng. Klokkeren var ikke mere end cirka ni, jeg var lykkelig og glædede mig til at vise Mogens ham, når han kom om aftenen. Der var travlt på sygehuset, der var mange fødende, så jeg blev lagt ind på en enestue med min lille, dejlige dreng. Der var vi i flere timer, inden de kom i tanker om os. Det var dengang sådan, at børnene blev taget fra mødrene lige efter fødslen og kom kun ind, når de skulle have bryst. Tænk,

jeg havde ham helt alene i så lang tid og så på en enestue, hvilket også var uhørt. Og jeg var slet ikke træt efter fødslen. Jeg havde travlt med at se på ham og fortælle ham, hvor meget jeg elskede ham. Han var lige så vidunderlig som Mikael. Så jeg ville ikke gøre opmærksom på, vi lå der helt alene, så vidste jeg, de ville tage ham. Jeg havde ikke fået morgenmad, og den lille kunne ikke skiftes, men det var hele tiden værd.

Om aftenen kom Mogens, og som han så ud! Da blev jeg træt. Han havde haft lærlingen med ude at køre i forretningens varevogn og havde givet ham lov til at prøvekøre, da han alligevel skulle til køreprøve dagen efter. Det endte ikke godt, i et 90-graders sving havde lærlingen for meget fart på, de havnede på marken, hvor bilen trillede rundt.

Et par dage efter måtte jeg komme hjem. Det var juni, og selv om vejret var godt, var vores hus ikke lunt at komme hjem til. Der var ikke tændt op, så jeg frøs, og Mogens var ikke hjemme til at tage imod. På det tidspunkt kunne man ikke bare bede om fri fra sit arbejde. Det var ulempen med en kakkellovn, den skulle passes, men kunne nemt gå ud. Mikael var blevet passet hos mine svigerforældre, og de kom med ham i deres Simca. Han blev lykkelig for sin lillebror, det var så vidunderligt at se de to. Lykken varede dog ikke længere, end til vi dagen efter ville gå en tur, og jeg lagde Morten i barnevognen. Det var for meget, syntes Mikael, den vogn var hans, og han protesterede hylende. Men det gik hurtigt over.

Vi havde fået en ny barneseng til Mikael, så nu lå Morten i den lille bambustremmeseng. Jeg havde taget sengen ind i stuen, og Mikael var mange gange henne og kigge. En dag kom jeg ind i stuen, hvor Mikael stod ved tremmesengen, da jeg gik derhen, havde han lagt dynen tæt om Morten, også rundt om hovedet. Han var helt farvet i hovedet og sprællede, da jeg tog den af. Mikael var kun femten måneder, så konsekvenserne anede han ikke noget om, han værnede bare om sin lillebror. Engang lå jeg vågen en hel nat på grund af Mikael. Hvad der var sket, ved jeg ikke, men han lå i sengen mellem os med det ene ben lige op i vejret – hele natten – og var meget utilfreds. Der var intet at se på benet, men små børn kan jo se selv en lille plet, og det var helt klart for os, han mente, der var sket noget frygteligt. Sove ville han ikke, og han nægtede at tage benet ned.

Da han var elleve måneder, blev han fotograferet ved en rigtig fotograf i Høng. Det var dyrt, men vi fik noget for pengene. Det tog nemlig meget lang tid. Hver gang fotografen skulle til at knipse, rakte Mikael tunge. Det skulle være en tradition, at vores børn skulle fotograferes, inden de var et år op imod jul, så familien kunne få et foto. Det blev nu kun til Mikael, vores udgifter blev større, så der var ikke råd til det.

Fjerdedagen efter, jeg havde født Morten, var min arbejdsdag i boghandelen, så jeg pakkede begge børn sammen og tog af sted. Se deres hoveder, da jeg kom med to børn, det var festligt. De anede ikke, jeg havde født, men tog meget glade imod os.

Jeg havde altid haft Mikael med på arbejde, og nu også Morten. Når vejret var godt, stod Mikael bundet til flagstangen i boghandlerens dejlige have med en masse legesager, og han nød det faktisk, mange af byens borgere kom og snakkede og legede med ham. Han var aldrig alene og kedede sig ikke.

Morten lå i sin barnevogn uden for forretningen, og brokkede han sig, var der altid kunder, der kom og sagde, nu kørte de lige en tur med ham. Jeg havde lov til at passe dem, så de gik ikke "for lud og koldt vand". De var aldrig alene, og de nød den opmærksomhed, de fik. Bogholderiet passede jeg, når Mogens var hjemme ved børnene. Dengang var det et spørgsmål om penge til mad, tøj, husleje og andet, så det var tvingende nødvendigt, jeg arbejdede.

Samme boghandlerpar havde tvillingedøtre, hvoraf den ene var evnesvag. Engang havde jeg inviteret dem hjem til mig, da katastrofen skete, vil jeg tillade mig at kalde den. Den evnesvage var på toilettet, og da jeg kom derud, havde hun væltet hele dasset. Det var noget med skovl og meget, meget vand, men hun kunne jo ikke gøre for det. Det var nogle meget søde tvillinger.

Min nabo, der boede i stuehuset på den gamle landbrugsskole ved siden af vores hus, drak jeg ofte kaffe med. På landbrugsskolen var der mange høns, og det var unge fyre på femten - seksten år, der passede dem, slagtede dem, plukkede dem med videre, som et led i deres uddannelse. Naboen fortalte mig, at hvis jeg inviterede dem til kaffe en gang imellem, så ville de helt sikkert komme med en slagtet høne hver gang – og det gjorde de. De var såmænd ikke meget yngre end jeg, men jeg følte mig mere voksen, jeg var gift

og havde to små drenge, hvorimod de var i lære. Unge mennesker i dag vil nok have svært ved at tro, at vi fik fire middage ud af én kylling. Den ene dag delte vi det ene lår, den anden dag det næste, så fik vi noget af brystet, og den sidste dag blev kyllingen pillet helt ren til biksemad.

Høng var en lille stationsby kendt for blandt andet Camembert-fabrikken, ja, for alle Høng-oste. Høng Landbrugsskole, der lå på samme vej, som vi boede på, var også meget kendt, ligesom Høng Studenterkursus.

Jeg skrev regninger på bøger til forældrene til en del af de elever, der tog studenterkursus, og mange år senere viste det sig, at en af eleverne, hvor jeg havde sendt regninger til faderen, blev en af vores bedste venner. Vi kom til at arbejde sammen i en del år, og venskabet bestod.

En dag blev Mogens kontaktet af en isenkræmmer i Holbæk, som tilbød ham en stilling i sin forretning, der var en af de store i byen. Vi talte om det, og der var ikke nogen tvivl. Det ville give os flere penge til dagligdagen, og vi kom til Holbæk, hvor hans forældre, lillesøster, farmor og farfar boede, og så var det hans fødeby. Det var den by, vi helst ville have været til, da vi flyttede til Sjælland. Men på det tidspunkt var der ikke noget job at få.

Vi fik solgt huset i Høng til et ældre gårdmandspar, som var lykkelige, det var lige sådan et, de ville have. Inden de kom og så på det, havde Mogens hvidtet huset, for det skulle se pænt ud. Den eneste kommentar, gårdmanden havde, var: *"Ja, det trænger jo lige til at blive hvidtet."* Stakkels Mogens. Men det at hvidte er ikke bare noget, man lige gør. Det må ikke ske i solskin, vejret skal helst være diset og køligt, ellers ser det stribet ud. Hullet i gulvet på loftet var de ligeglade med, og det samme med dasset, det var det hus, de ville have.

Den 20. oktober købte vi hus på Kalundborgvej 163 i Holbæk. Et ældre, rødt murstenshus fra 1900, højt beliggende og med en meget stor grund til, 1635 m², vi gav 86.900 kroner.

Efter vi var flyttet til Holbæk, tog jeg toget hver søndag til Høng og førte boghandlerens regnskab, indtil han fik en anden. Jeg havde også mit almindelige arbejde ved siden af. Det var hårdt, især når jeg kom tilbage til Holbæk. Det var sent, så jeg var nødt til at tage en taxa fra stationen, der var for langt at gå. I Holbæk lå en kaserne, så toget var fyldt med soldater søndag aften, det gjaldt om at kunne løbe stærkest for at få en taxa. En sen aften kom jeg hjem til et syn, som både var morsomt og trættende. Mikael og Mogens sov sødeligt, men Morten havde travlt med at hive alle bøgerne på gulvet. Vi havde en reol stående med mange bøger ude i gangen.

Lige bag grunden kørte toget København - Kalundborg, grunden var stor, så der var langt derned, og der var et stort brombærkrat, så der var ingen fare for, drengene ville kunne komme op på skinnerne.

Der var en dør midt i huset foran, og fra den kom man ind i en stor entré, hvor der til venstre var et værelse og et soveværelse

samt badeværelse. Soveværelset havde noget så eksotisk dengang som et rum, der var klædeskab. Der var to vinduer ud til haven fra soveværelset, vi behøvede bare at åbne et og række hånden ud, så fik vi de dejligste vindruer, når de var modne. Til højre i gangen gik man ind i dagligstuen. Gik man lige ud i entréen, var der en dør, der førte ud i et smalt køkken, gammeldags, med rødmalet trægulv og grønne skabe. Der var en lem i gulvet til et lille rum, hvor der kunne opbevares madvarer. Herfra gik døren direkte ud i haven. Fra køkkenet kom man ind i spisestuen, som hang sammen med dagligstuen. I spisestuen stod en kakkelovn, dog så moderne, at når vi fyrede i denne, drev den radiatorerne i resten af huset. Der skulle fyldes vand på en gang imellem, det var et værre svineri.

Loftet var et kapitel for sig, der var en dør fra entréen, hvor trappen gik op. Der stod en barnejernseng med "guldknopper", en ældgammel tøjrule med sten og andet af den slags, men det mærkeligste var, at der var anbragt en krigssirene på taget. Den tudede hver lørdag klokken 12.00. Det vidste vi selvfølgelig, da vi købte huset. Når klokken så blev 12.00 lørdag middag, og børnene og jeg var hjemme, sørgede jeg for, vi stod i dagligstuen ved grammofo- nen. Vi lagde en plade på, som spillede meget højt, og så kunne det gå. Hvis jeg en gang imellem glemte det, og vi var i haven, skreg begge ungerne. Sirenen satte i med et brag, der var ingen forvarsel. På et tidspunkt blev der opfordret kraftigt til de offentligt ansatte, at de meldte sig ind i Civilforsvaret, så det gjorde jeg. Jeg var ansat ved Holbæk Amts Vandløbsvæsen. Jeg havde den bagtanke at få flyttet krigssirenen, hvis jeg skal være helt ærligt, og det lykkedes. Den kom til at sidde på Stenhus Kostskoles tag i Holbæk. Det var også en fordel, da vi senere skulle sælge huset.

Der var i den ene side af gården to murede skure til opbevaring. Ved siden af disse skure havde de tidligere ejere smidt et spisebord og stole i mahogni. Mogens farfar, der var møbelsnedker, satte bord og stole i stand til os. Nogle senge, der også var efterladt i et af skurene, polerede han op. Det var gamle senge med høje, buede hovedstykker. Endestykkerne var også buede, men de var knap så høje. Træet var i blank mahogni, hvilket betød, de skulle poleres. Sengene var et slot værdigt, men de fyldte meget.

I haven var et fantastisk aspargesbed, og porrer stod der i rækkevis. Der var så mange porrer, at vi jævnligt kogte nogle til aften-

kaffen. Der var frugtbuske og frugttræer, et rigtigt godt sted for børnene at lege.

Når det var varmt, hældte vi vand i en stor zinkbalje, så solen kunne varme vandet op. Det elskede drengene, det var deres badebassin.

Morten blev døbt i Sankt Nikolai Kirke i Holbæk i oktober 1964 sammen med sin kusine Helle, der var datter af hans farbror Henning og tante Gerda. Der var en måned mellem de to. Det var mine svigerforældre, der holdt barnedåbene. Morten var på det tidspunkt fire måneder, så han fik alt med i kirken og så kær ud i sin dåbskjole med blå sløjfe og et rundt, smilende ansigt. Han var heller ikke ældre end ti måneder, da han gik, men han var sej, skulle helst følge med i alt, hvad Mikael foretog sig, og jeg husker, jeg kom ind i stuen, hvor han havde fået fat i kravlegården og stod og ruskede i tremmerne, fik ødelagt en tremme – seks måneder gammel! Da fik jeg travlt, han kunne jo falde.

Vores dejlige lille dreng og hans lige så dejlige storebror, kunne det blive bedre? Det blev det – i 1967.

Jeg vaskede stadigvæk tøj i en henkogningskedel og i håndvasken, men på et tidspunkt fik vi en HAKA-vaskemaskine, det var stort. Den stod i badeværelset, så når der skulle vaskes, skulle udtømmningsslangen hænges på håndvasken, der var ikke særskilt afløb. En dag havde Morten taget denne slange og stod og kiggede op i den, da vandet kom. Heldigvis var det ikke det kogende vand, den smed ud – sikke en katastrofe det ville have været. Jeg husker ham også en morgen, hvor vi skulle af sted på arbejde, han havde ikke fået bukser på endnu og kom glad hen til mig med en meget stor, fast "pølse" i hånden og sagde: "*Værsgo, mor.*" Han havde siddet på potten og syntes nok, den var så flot, at den skulle mor have.

Jeg havde syet flyverdragter til dem af gammelt frakkestof. De blev bare gennemblødt ret hurtigt, så de fik et knaldgult regnsæt med sydvest hver. De var begge to meget glade for vand, så havde det regnet, var det første, de opsøgte, regnpytterne. Jeg havde ikke noget imod, de blev snavsede eller våde, min indstilling var, at jeg hellere vil skifte tøj mange gange på dem end skælde ud over snavs. Jeg huskede stadig, da jeg gik søndag formiddag iført fint tøj og

hvide strømper på fortovet på Moltrupvej og ikke kunne lege med nogen, for så blev tøjet griset til.

Jeg fik hurtigt et job på en tapetfabrik i Holbæk, der skulle jeg varetage al kontorarbejde. Det var, indtil jeg fik et job, jeg gerne ville have, det varede såmænd ikke så længe. Jeg blev ansat på Stadsingeniørkontoret, hvor jeg var cirka fem måneder, indtil en af mine overordnede kom og sagde, der var en stilling på Amtsvandløbsvæsenets kontor i bygningen lige overfor, den kunne han godt unde mig, der kunne man ”komme videre”, og det var jeg egnet til, sagde han.

Det var en dejlig arbejdsplads. Jeg skrev vandløbsregulativer, og på det tidspunkt var en sværteduplikator lige sagen. Så der blev skrevet på folieark med gennemslag, skrev man forkert, skulle det rettes med rød neglelak og skrives ovenpå igen. Når der skulle mangfoldiggøres på duplikatoren, kunne den godt gå amok og sende sværten ud over det nærmeste – tøj, vægge og andet.

Min chef var en rar mand. Han var ofte på inspektion for at tjekke grødeskæringen i amtets åer, og når han kom hjem, var der meget ofte sket det, at han var faldet i åen med checkheftet, som han havde med for at afregne med grødeskærerne. Så måtte jeg have det til tørre på radiatorerne og håbe på, jeg kunne læse det bagefter. Når han spiste sin daglige ostemad, gik han som regel rundt foran mit skrivebord og tegnede ottetaller med sin pegefingert i luften, mens han fortalte om alt muligt. Han hed Møller.

Amtsbygningen var meget stor, og frokosten skulle vi spise i et stort rum, der lå i kælderens, hvor halvdelen af vinduerne kunne ses udefra i en skakt. Vi måtte kun være der i frokosttiden. Der var flere afdelinger, lige nedenunder vandløbsvæsenet lå Amtsvejvæsenet, den største afdeling. Vi var en del assistenter, som mødtes for at snakke lidt, især når hovederne var ude af huset.

En sådan dag, hvor vi var sikre på, de ikke kom foreløbigt, mødtes vi i frokostrummet på et tidspunkt, hvor der ikke var spisepause. Pludselig blev der røre, og de andre forsvandt, de skulle bare lige ind ad en dør fra gangen og op ad få trappetrin. Jeg skulle en anden vej og op på første sal, så jeg var på den.

Jeg kunne ikke tænke klart, jeg vidste, hvad der ville ske, fyring var ikke helt umuligt, det var andre tider, og Amtsvejvæsenets chef

var en meget bestemt herre, man ikke løb om hjørner med. Hvad skulle jeg gøre? Jeg gjorde det vilde, som jeg slet ikke fatter, jeg sprang op i vindueskarmen, der var meget bred og trak gardinerne for. Jeg ville for enhver pris beholde mit arbejde. Var der kommet nogen gående forbi udenfor og kigget ned i skakten, havde de set mig. Amtsvandvejsvæsenets chef kom ind sammen med et par andre høje herrer, og de satte sig og holdt et kort møde. Jeg troede, jeg ville besvime. Jeg var på forbudt område, jeg havde gemt mig, og – ikke mindst – jeg hørte, hvad der blev sagt. Men endelig gik de, og jeg kunne liste af sted i det håb, jeg ikke mødte nogen, hvad jeg heldigvis ikke gjorde. Men jeg skulle ikke derned igen til vores uautoriserede sammenkomster, kun i frokostpausen. Hvad kunne der ikke være sket!

Da den nye Lillebæltsbro skulle have sænket sine ”fødder”, blev jeg inviteret med min chef, Amtsvejvæsenets chef, hans sekretær, amtsborgmesteren og stiftamtmanden en tur over for at se det. Det var utrolig spændende. Desuden skulle vi en tur op ad Vejle Å sammen med deres folk inde for dette område. Jeg har bidt negle, siden jeg som barn blev hentet ”hjem” til Haderslev, og ville gerne have pæne negle, når jeg sådan skulle på tur, så jeg købte et sæt kunstige og fik limet dem på. Jeg kan da lige fortælle, at det var meget svært at få min roll-on af, da jeg skulle tisse, jeg måtte have fat i min kollega fra vejvæsenet. Hvad kan man lære af det? Lad være med at bide negle, men jeg har ikke været lærenem. Men vi morede os, vi har altid haft det sjovt sammen.

Der blev afholdt licitation over grødeskæringen på Vandløbsvæsenets kontor, og det var sjovt. Tilbuddene blev indleveret, og når dagen kom, hvor kuverterne skulle åbnes, stillede tilbudsgiverne op. De fik udleveret cigarer og et glas portvin, og så sad de ude ved mig og røg og drak, mens de spændt ventede på, hvem der fik arbejdet. Hele kontoret stank af røg og mandehørm.

Vi antog en ung pige i huset til at tage sig af Mikael og Morten. Hun var kun fjorten år og kom fra Vipperød. Hun var tvilling og ud af en stor søskendeflok, så der var ikke meget, jeg kunne lære hende. Børnene blev passet tip-top, der blev leget med dem, og når

jeg kom hjem, var huset også i orden. Var vejret rigtig godt, havde hun lavet saftvand og smurt kiks og mødte mig i Strandparken sammen med drengene, når jeg cyklede hjem. Vi havde en klapvogn af den gamle slags, det var helt utroligt, at den kunne holde. Mikael sad nederst og Morten ovenpå, den var meget vakkelvorn. Der var heldigvis ikke så langt mellem Strandparken og vores hus. Når vi skulle hjem, var der både drengene, servicet, klapvognen og min cykel at holde styr på.

Mogens havde ofte snakket om sin mors stegte sild, og en dag på vej hjem fra arbejde kom jeg forbi en købmand, der solgte sild. Jeg kom hjem med dem, og da den unge pige så dem, spurgte hun meget forsigtigt: *"Skal jeg ikke blive og hjælpe fru en?"* Det mente jeg nu ikke, og langt om længe cyklede hun. Hendes mor havde sagt til hende, at hun skulle tiltale mig fru en, og lige meget, hvad jeg sagde, kunne jeg ikke få hende fra det. Hver dag cyklede hun ti kilometer frem og tilbage, hun var aldrig syg og mødte altid til tiden. Nå, det var sildene. Jeg stegte dem og glædede mig, til Mogens kom hjem. Nu var der lige det ved det, at det var spegesild, jeg havde købt. Jeg kan ikke erindre at have fået fisk derhjemme, og da jeg heller aldrig måtte hjælpe i køkkenet, var jeg ikke klar over forskellen på spege- og stegesild. Så kan I selv tænke jer til, hvordan det smagte – rædselsfuldt, men så blev jeg så klog. Det var de sild.

Tøjet, vi havde arvet fra Mogens' fætter og kones børn, var vi glade for. Der var meget, skønt en del var pigetøj, kunne drenge bruge det, det var kun farven, lyserødt, og det var mest sparkedragterne. Kjoler har de dog aldrig fået på. Jeg kan se dem for mig i blå træsko med rem, ankelsokker, bluse med korte ærmer og et par korte bukser, hvor der var elastik ved lårene og smæk på. Børnetøj var dyrt, derfor syede og strikkede jeg selv en del. På et tidspunkt kom der en forretning i Holbæk, der hed Mirakelpriser, der kunne man få billigt børnetøj, så det var lige sagen.

Jeg lærte aldrig Holbæk rigtigt at kende, skønt mine svigerforældre boede der. Vi kom ikke til at bo der mere end to år. Der var to børn, et hus, stor have, rimelig langt at cykle frem og tilbage fra arbejdet, vask, strygning, indkøb med videre, så hverdagen gik hurtigt. Vi havde ingen bil, så det var med offentlig transport, når vi skulle

noget. Men vi kunne gå ture i kvarteret på den anden side af Kalundborgvej, der førte vejene ned mod stranden. Og så besøgte vi selvfølgelig mine svigerforældre. Mogens farmor og farfar boede på første sal i samme hus, så dem så vi også. Da farmor fyldte firs år, var vi inviteret derud – uden børn. Så jeg skulle blive hjemme, vi kendte ingen, der kunne være barnepige, men der skete det, at Morten blev syg, han blødte ud af øjenkrogene og blev indlagt på sygehuset. Mogens, Mikael og jeg tog til fødselsdagen, det viste sig, at den lille kusine også var der, så det gik. Mikael havde en kortærmet skjorte på med slips, som jeg selv havde syet og var stolt af. Morten var blevet indlagt på en voksenafdeling og blev meget, meget forkælet af kvinderne omkring ham, så han led bestemt ingen nød. Der var hele tiden nogen, der ville snakke og lege med ham. Han havde fået infektion i tårekirtlen.

Min mor og hendes mand besøgte os i Holbæk, ikke mange gange, men de var der. Hver gang var jeg rystende nervøs, og klokken var langt hen ad morgenstunden mod den dag, de skulle komme, inden jeg kom i seng. Huset skulle være i orden, der skulle ikke kunne sættes en finger nogen steder. Besøget blev altid lidt akavet, jeg var venlig, men havde ikke noget at snakke med dem om. Mogens havde det på samme måde, det var befriende, at børnene var der. Hver gang kom alt det op i mig, som jeg prøvede at glemme, og jeg kunne have slået dem ned – begge to. Ham for det, han havde udsat mig for, og hende, fordi jeg er helt sikker på, hun vidste noget. Vi var ikke på besøg hos dem i den periode, vi boede i Holbæk, det gav næsten sig selv. Ikke alene havde jeg ikke lyst, vi havde heller ikke nogen bil, så vi skulle med toget, og det tog sin tid og var dyrt. Dengang tog man ikke bare af sted, afstandene var meget større, end de er i dag. Men det var faktisk befriende at bo i Holbæk, Sjælland var jo en ø, så der var vand omkring. I mine tanker gjorde det afstanden til mine mareridt meget større. Vi havde ingen telefon, så den vej kunne jeg ikke nås. En af de gange, de besøgte os, spurgte han mig, om jeg ikke længtes hjem. Da jeg svarede nej, blev han ved med at presse på og sagde, selvfølgelig gjorde jeg det. Det var ubehageligt, gad vide, hvilke tanker der rumsterede i hans hoved.

Vores grund var jo kæmpestor, så Mogens besluttede, at vi skulle udstykke og bygge et såkaldt A-hus til os selv og sælge det

gamle hus. Grunden blev udstykket, byggeriet godkendt, og de var begyndt at grave grunden, da der skete noget. En isenkræmmer på Frederiks Alle i Aarhus havde længe ledt efter en, der kunne overtage hans forretning til sin tid, og så hørte han om Mogens fra repræsentanter og kolleger. Så han kontaktede os, Mogens var en tur derovre – det var ikke en chance, vi lod gå forbi. Det var en af Danmarks største isenkrambutikker, og de havde dengang Danmarks største udvalg i lamper. Så han fik solgt byggeriet i Holbæk. Huset solgte jeg nu. På Amtsvejvæsenets kontor arbejdede der en ingeniør, der havde været så uheldig at få et lyn igennem sig på en rejse til Egypten. Han sad nu og tegnede på et stykke motorvej mellem Nykøbing Sjælland og Odden, og hans kolleger syntes, det ville være alle tiders, hvis han købte vores hus og blev løsrevet fra sin mor, som han stadigvæk boede ved. Han var efter lynnedslaget ikke helt, som han plejede at være. En aften kom moderen på besøg sammen med ham, vi serverede frikadeller og stuvet hvidkål. Men mange gange i løbet af aftenen lå hun på knæ og kørte sine fingre op og ned ad mine ben for at se, om der var fodkoldt. Enden på det hele blev, at han købte huset, og så vidt vi blev orienteret, så var det rigtig godt for ham. Huset har senere fået indrettet tagetagen, så det er på 187 m², og på den del af grunden, vi udstykkede, står der nu et hus fra 1967 på 142 m². Vi havde selvfølgelig været forbi for at se det, når vi var på Sjælland.

Forretningen i Aarhus hed Hindsgaul, det var en meget kendt forretning. Arne og Emma Hindsgaul boede på Grumstolsvej i Højbjerg. Det var meningen, firmaet ville bygge et hus til os, men vi mente, vi fik mere ud af det ved selv at bygge, så vi endte med at købe en grund på Åbakken i Mårslet af kommunen for 14.200 kroner. Vi fik bygget et Roslev-hus på 135 m². Efter datiden et stort hus.

Natten mellem den 31. august og 1. september 1966 kørte vi så fra Holbæk mod Mårslet. Vi havde lejet en flyttevogn med chauffør til vores ejendele. Vi ankom meget tidligt, klokken fire om morgenen, og havde besvær med at finde Åbakken. Vi var såmænd inde og vende ved en gård på Mustrupvej, hvor vi faktisk kørte ind i mælkejungerne. Det gav meget spektakel i den stille nat, og jeg må med skam indrømme, vi bare kørte vores vej.

Jeg havde grædt noget på vejen herover, for mig føltes det som en tur ud i det ukendte. Hvad ventede os? Hvad ventede vores to små, dejlige drenge og det barn, vi ventede?

Vores unge pige var blevet på Sjælland sammen med børnene, og hun ville komme senere med dem med toget, jeg var på det tidspunkt i fjerde måned med vores tredje barn. Vi kunne såmænd have haft fire. I Holbæk var jeg ved lægen, som sørgede for, jeg fik en "kontrolleret" abort. Det var mellem Morten og Erik. Jeg havde fået røde hunde, og der var risiko for, barnet fik et handicap.

Min mors mand havde en lillebror, der boede på Ærø. De havde fået en pige, hvor moderen havde røde hunde under graviditeten. Denne pige lå multihandicappet i en seng i køkkenet, indtil hun blev sytten år. Så døde hun. Så længe jeg selv kunne bestemme, ville jeg ikke byde et lille barn dette, derfor valgte jeg aborten. Det gjorde da ondt, men blev opvejet af, at jeg nu var gravid igen.

Huset i Mårslet var bygget i gule sten, og taget var belagt med brune teglsten, meget flot.

Der var et værelse til alle tre børn, et soveværelse, et badeværelse, en forgang, entré, stor stue, et køkken og bryggers samt en carport. Entréen var så stor, at den i mange år blev brugt til at spille fodbold i. Terrassen mod syd var overdækket. Udenfor lignede det

hele en pløjemark, men sådan så det ud i hele kvarteret. Grunden var aflang, og vi skulle selv anlægge haven. Åbakkekvarteret bestod af Åbakken, hvor vi boede i nr. 18, af Kratleddet, Engleddet og Agervej. Vi var det andensidste hus på højre hånd, og nedenfor var der et grønt område, hvor Giber Å snoede sig bagved. På den anden side af åen, mod nord, var der en masse drivhuse; mod vest og syd var kvarteret omringet af marker. Fra køkkenvinduet var der udsyn til kirken, og vi kunne høre, når kirkeklokkerne ringede. Senere blev drivhusene revet ned, og der blev bygget et stort hus mod Testrupvej, hvor der blev indrettet ungdomsklub. Det havde drengene glæde af, da de kom i den alder. De havde en leder, som gav dem meget frie tøjler, for frie, syntes jeg. De unge kunne komme og være i huset, selvom der ingen voksne var.

I haven fik vi sat gynger op, og drengene havde meget travlt med at grave huller derude. De havde en god fantasi. I det hele taget var der altid mange børn i vores have gennem årene.

Vi glædede os meget til, Mikael og Morten skulle komme, til at vise dem deres nye værelser, hele huset og området, hvor de ville komme til at lege. Vores unge pige kom med dem, de blev installeret og var meget glade og nysgerrige.

Da vi flyttede ind, var der kun to andre huse på vejen, hvor der boede nogen, men der var gang i byggeriet. Ved siden af os i nr. 12 boede der en familie, som på det tidspunkt havde tre børn og senere fik en efternøler; i nr. 10 boede en familie, også med tre børn, alle på samme alder som vores, og de faldt hurtigt i med hinanden.

Der blev efterhånden mange børn på vejen, det sidste hus havde nr. 20, og der manglede numrene 6 og 8 og 14. Der var 31 legebørn, og der kom et par stykker til. Mødrene gik hjemme, hvilket betød, at børnene ikke var i børnehaven, men også "hjemme på vejen". Der var altid liv, og det gik forbløffende godt, der var ingen, der ikke kunne sammen. De rendte ud og ind ved hinanden. Nr. 16 blev bygget for at skaffe penge til et klubhus til TMG - Testrup-Mårslet-Gymnastikforening. Det lå på en koteletgrund til højre for vores hus, det var meningen, der skulle ligge to huse, men nr. 14 blev aldrig bygget.

I 1966 var der mulighed for at få skattelettelse, hvis man flyttede og holdt op med at arbejde, så det gjaldt for mig, og det var gan-

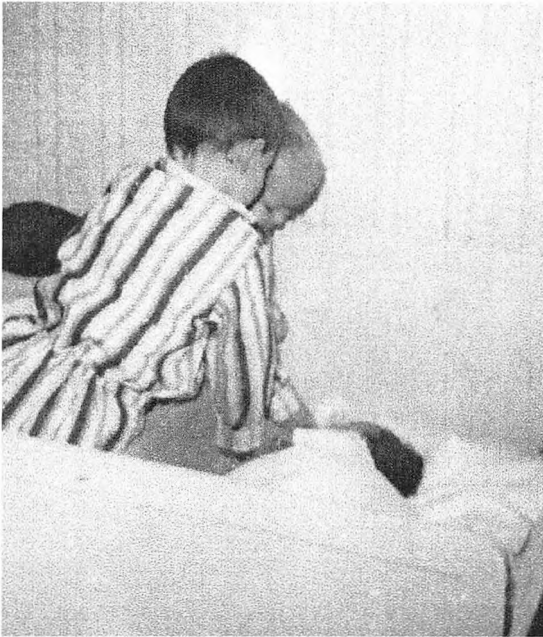
ske vidunderligt at gå hjemme ved Mikael og Morten og samtidig vente et barn mere, som vi alle glædede os til. Jeg havde aldrig haft barselsorlov, det var ikke noget, der var almindeligt dengang. Men jeg havde nu heller aldrig savnet det, jeg vidste faktisk ikke, det eksisterede. Når Mogens var på arbejde om morgenen, satte jeg mig i sofaen sammen med Mikael og Morten, og så læste jeg bøger for dem, inden jeg gik i gang med dagens arbejde. Morten havde en yndlingsbog: "Musen Mads", som han havde lært sig udenad, læse kunne han jo ikke. Den startede med: "Jeg er Musen Mads og ikke særlig stor." De havde hver deres værelse, hvor Mogens havde sat et langt bord op i hvert, så de kunne lege sammen, og det gik meget fint. Vi havde midt på bordene tegnet en streg og fortalt dem, at kunne de ikke enes, måtte de holde sig på hver sin side af strengen. Vi morede os, når de småskændtes, hvilket heldigvis ikke var så tit. Denne streg gjorde, at det aldrig faldt dem ind at smide hinanden ud af de respektive værelser.

Jeg gik til kontrol ved jordemoderen og lægen, som var overbevist om, jeg ville føde i december, selvom jeg sagde, det først skulle ske til februar. Min kusine skulle giftes, hele landsbyen skulle med, og vi fik selvfølgelig også invitationen. Men lægen forbød mig at tage udenamts. Hvis jeg nu skulle føde i det sønderjyske, skulle Aarhus Amt betale, og det ville de ikke. Så vi kom desværre ikke til bryllup, hvilket jeg var meget ked af.

Erik blev født i februar 1967, nøjagtig som jeg havde sagt. Der var en forrygende snestorm i de dage, virkelig slemt, og min jordemoder, fru Hansen fra Malling, som i øvrigt havde en særpræget latter – ho, ho, ho – var noget nervøs over ikke at kunne nå frem. Lægen boede ikke mere end 100 meter fra os, så jeg var rolig. Men hvem kom først? Det gjorde jordemoderen! Der var jordemoderstrejke på det tidspunkt, og vi havde fået at vide, vi skulle betale 700 kroner, inden hun trådte ind over dørtærsklen. Det var mange penge dengang, men de kunne refunderes på Sygekassen, der lå på Hørretvej 13. Vores lille dreng blev født på Åbakken 18, og fødslen tog ikke mere end en halv time. Jeg havde købt to røde lastbiler med et bur bagpå med en løve i. De blev pakket ind, og da jeg var klar over, nu skulle jeg føde, blev Mikael og Morten vækket, kom ud at tisse, og så fik de besked på at blive i deres senge, til vi hentede dem, samtidig med de fik gaven. Det klarede de flot. De

var ikke mere end fire og tre år og blev roligt i deres senge. Jeg kan endnu se dem, da de kom ind og så deres lillebror, de var meget stolte og var lige så ofte som mig henne ved hans lille seng for at røre ved ham. Han blev født klokken seks om morgenen og var så dejlig. Han havde mørkt, sort hår, de andre havde kun haft dun. Jeg elskede den lille nyfødte.

Naboerne kom og så den lille ny, ja, en af dem kom endda med en øl til Mogens og tog alt mit strygetøj med hjem, og aftensmaden serverede en anden nabo. De gav os også deres brugte barnevogn, og det var vi glade for. Der var lige det, at bremserne ikke virkede, og det kunne jeg især mærke, når jeg var med vores lille, røde tog, Oddergrisen, til Aarhus med børnene. Toget svingede i forvejen, det gjorde barnevognen så sandelig også.

*1967 Mikael og Morten
beundrer deres lillebror*

Mogens tog på arbejde lige efter fødslen, så var jeg alene hjemme med mine tre dejlige, dejlige unger. Vores lille, dejlige ny havde meget mørkt hår og store, blå øjne, ligesom de andre. Han var helt vidunderlig, og jeg kunne ikke se mig mæt på ham. Jeg befandt mig meget inde ved hans lille seng den dag, han sov troligt og var kun vågen, når han skulle ammes, men jeg skulle lige ind og kigge. Jeg mærker endnu følelsen, jeg fik, når jeg kiggede på mine tre

dreng den dag. Jeg elskede dem, ja elsker dem stadigvæk. Der gik ikke mange uger, før jeg kunne se, de små barneøjne fulgte de store, der var noget der, han ikke ville gå glip af. Han var det mest rolige barn, indtil han var cirka tre måneder, så fik han kolik, heldigvis ikke ret længe, men da var han utilfreds. Lige netop på det tidspunkt kom byens elektriker og spurgte, om vi havde et værelse, han kunne leje en måned til en svend, og da vi godt kunne bruge pengene, sagde vi ja. Erik sov stadigvæk i sin seng inde ved siden af vores, så svenden kunne bo på hans værelse. Jeg fortalte, vi havde den lille, men at han var meget rolig om natten, der kunne jo godt være lyd i huset. Så skete det, fra den dag, den unge mand flyttede ind, og til han rejste, at knægten skreg, især om natten – af kolik, sagde lægen. Men vi så nu heller ikke meget til den unge mand, hvad jeg godt forstår. Heldigvis forsvandt kolikken, og der blev ro i huset igen, jeg havde hørt noget om, hvor længe sådan noget kunne vare, så jeg var lidt nervøs over det.

Erik blev han døbt – i Mårslet Kirke i marts 1967 af pastor Jens Yde. Jeg kan se ham i dåbskjolen og med det lange, sorte hår, han havde, en dejlig lille dreng, han var vores, og nu havde vi tre at elske. De var i vores øjne selvfølgelig de kønneste, kvikkeste, mest velopdragne, klogeste og dejligste drenge i verden. Erik er opkaldt efter min skønne svigerfar.

Det var en dejlig tid med de tre små. Og et par måneder efter Eriks fødsel kom sommeren, hvor vi kunne sidde ude og spise. Men første gang, jeg lagde ham på maven på græsset, var han ikke glad. Græs var noget mærkeligt noget, han lå som en flitsbue med arme og ben højt hævet og hylede for ikke at komme til at røre det. Men det gik nu over.

Når vi spiste ude i haven, satte vi ham i en skråstol på bordet, så kunne han følge med. Jeg skal love for, han fik det hele med. Han var hurtig om sig, Erik, der var meget, han skulle nå, hvis han skulle følge med i Mikael og Mortens færd. Han kravlede og kravlede for at komme hurtigt med, så han var et år, inden han rejste sig og løb omkring uden at falde. Han havde svært ved at forstå, at de store kunne sidde ved bordene på værelserne og lege, og han ikke kunne kravle derop, når han ville.

Huset på Åbakken var et pragtfuldt hus, bare det at kunne se og høre kirkeklokkerne var skønt. Det store, grønne område for

enden af Åbakken var en yndet legeplads for alle børn. Giber Å var lige for næsen af dem, så der kunne de rigtig blive våde. Der var store træer langs åen, som kunne klatres i. Der blev spillet bold på det grønne område, da de blev lidt større, så der kunne være mange børn. Og så lå det hele lige op ad Mårslet Bymidte. Vi skulle blot gå ad en sti et lille stykke, så var vi i Brugsen.

I stuen på Åbakken havde vi vores teaktræssofagrube, som vi købte efter færdselsuheldet, og et reolarrangement i teak på van-ger. En radio på fire ben, som vi havde byttet os til for en kiste ved Mogens' fætter, kommoden, som Mogens' farfar havde lavet til os af et gammelt klædeskab og appelsinkasser, spisebordet, som han havde ordnet og poleret til os, med stole til. Et stort vægur, brode-rede puder, et bambusblomsterstativ, og så havde vi fået syet gardi-ner i farverne brun og svagt orange samt en anden lys farve. Gulvet var et meget flot egetræsparket, og vi havde et lille tæppe under sofagruppen. Selvfølgelig hang der også en klokkestreng, jeg havde broderet, enhver husmor med respekt for sig selv havde broderet sådan en eller fået en som gave.

Vi havde fået badeværelse med badekar, det var lige sagen. Hver fredag fik Mikael og Morten lov til at pjaske, lige så meget de ville, så det gik ikke stille for sig, og da Erik kunne være med, var der virkelig liv i rummet. Så blev badeværelset grundigt rengjort bag-efter. De andre dage, når de var i bad, skulle de tage hensyn til min rengøring. Noget for noget. Mogens kom sent hjem om fredagen, der var åbent til klokken tyve, og så skulle kassen gøres op bagefter. Så det passede fint med, drengene var rene og klar til at blive leget med, når han kom hjem.

Mikael stod en dag med en af sine legekammerater på bade-værelset, hvor der lå en af mine Tampax på vasken. Jeg overhørte, at kammeraten spurgte, hvad det var, og Mikael svarede prompte: *"Det er noget, min mor bruger til at stikke op i røven."* Jeg blandede mig og fortalte på deres niveau, hvad jeg brugte den til, jeg fortalte det til kammeratens mor, så der ikke skulle være noget at komme efter. Børn er sjove.

Sundhedsplejersken, der kom og så til Erik, hed Kirsten Svendsen, og hun boede sammen med sin mand, der var læge, i Højbjerg. Hun spurgte mig, om jeg havde lyst til at gøre rent hos hende en

gang ugentlig, jeg var velkommen til at tage alle tre drenge med. Hun havde masser af plads, hvor de kunne lege, og mange legesager fra sine egne børn. Erik lå i liften endnu og sov ofte om formiddagen, så det sagde jeg ja til. Vi kunne godt bruge pengene.

Den 10. november 1967 var jeg i fuld gang med rengøringen, da det ringede på døren. Der kom ambulancer og politi, og der var et leben på vejen. Det var det såkaldte "Højbjergmord", hvor en kvinde, Marie Lock-Hansen, blev skudt. Hun boede i huset skråt overfor. Politiet slog lejr i stuen, hvor jeg var, og jeg fik lavet en masse kaffe. Jeg blev afhørt, men jeg havde absolut intet hørt eller set. Jeg havde været i gang med at rengøre badeværelset, børnene legede og snakkede, Erik lavede larm en gang imellem, så selv et skud kunne ikke overdøve min rengøringsdag. "Højbjergmordet" er aldrig blevet opklaret, og der er stadigvæk mange gisninger om, hvad der skete. Et par år efter, en lørdag formiddag, hvor jeg gik hjemme, i øvrigt i en hjemmesyet kimono og med curlere i håret, ringede det på døren. Jeg fik besøg af en af efterforskerne, Iversen, jeg blev afhørt igen, men det kom der ikke noget nyt ud af. Mikael var fire år, og Morten tre år, Erik knap ti måneder, da det skete, så de kunne slet ikke fortælle noget. Men jeg har selvfølgelig fulgt med i, hvad der blev skrevet om sagen. Der havde været mange rygter, koldkrigsspionage på grund af familiens naboskab til Søværnets Operative Kommando, forveksling med berygtet stikkerske fra krigens med videre, men i 2021 blev sagen henlagt, 54 år efter mordet. Morderen er sikkert død nu uden at fortælle det til nogen.

Vi havde ikke boet på Åbakken mere end et lille års tid, før det en aften ringede på døren. Erik Frost, der var sognerådsformand, "sognekongen", ville tale med mig. Der var en stilling på kæmnerkontoret, hvis jeg havde lyst, var den min. Jeg var i knibe, for det første havde vi fået eftergivelse af skat, og for det andet arbejdede jeg sort for en malermester Lars Dybvad, hele hans regnskab lå spredt på vores skrivebord, da Erik Frost kom ind. Men han lod nu som ingenting. Jeg takkede pænt nej, det var ikke til at overskue, hvor skulle jeg gøre af børnene, der fandtes hverken vuggestue eller børnehave i Mårslet.

Vi var nogle mødre, der oprettede en formiddagslegestue i den gamle jordemoderbolig på Obstrupvej, og de penge, vi fik ind, blev

samlet sammen til start på en børnehave. Mikael og Morten deltog i legestuen, og Erik sørgede jeg for, skulle sove i barnevognen, mens legestuen var i gang.

Han havde et dejligt sovehjerte, så der var ingen problemer, kun nogle enkelte gange måtte jeg tage ham ind. Da havde han store øjne, legestuebørnene var i alderen fra tre til seks, så der var gang i den. Red Barnet overtog projektet – legestuen og en masse andet arbejde, da der blev bygget en børnehave i Borrevænget. Erik var så heldig at gå der et par år, de andre to var blevet for gamle.

Mikael og Morten havde fået besked om, de ikke måtte rende rundt på byggepladserne, det var for farligt. Men en dag, hvor solen skinnede, og de havde været ude hele formiddagen, kunne flokken ikke nære sig, men gik over på en byggeplads på parallelvejen, Kratledet. Morten kravlede op på det byggede og faldt ned gennem skorstenen. Der var ingen håndværkere den dag, og vi måtte en tur til lægen. Han havde fået en temmelig lang flænge i munden. Byens læge dr. Sigvald Nielsen var en meget besynderlig mand. Han var nærig ud over alle grænser, og han havde en lang, højlydt samtale med sig selv, om han nu skulle bruge en lille tråd eller en lang tråd til at sy Morten med. Hans kone, der var sygeplejerske, kom, og så fik han meget bestemt besked på, han skulle tage den lange nu og få syet Morten. Lægen overvejede så, om han skulle sy Morten uden bedøvelse eller bedøve ham først, det kunne komme ud på et, han skulle under alle omstændigheder stikke, så han sprang bedøvelsen over. Der skulle nogen sting til, og havde det været i dag, havde han fået med mig at bestille. Men jeg var på det tidspunkt meget autoritetstro. Han var en mærkværdig person, kom der nogen, han ikke havde som patient, var det ikke sikkert, man kunne få hjælp, selv i en nødsituation, og det var ganske vist. Han havde et minimalt kartotekskort på hver patient, det var kun ham, der kunne læse det. Skriften var meget gnidret, der skulle jo stå meget på dette lille kort. Hans liv endte tragisk, han gik i Vilhelmsborg Sø og druknede sig.

Åbakken er en vej, der går stejlt nedad på den sidste halvdel. En dag skulle Mikael lære at cykle på sin nye tohjulede cykel, og vi stod parate til at tage imod ham. Han kom susende ned ad bakken, vi kunne ikke nå at fange ham, og han kørte ind i kantstenen for enden af vejen, fløj af cyklen og landede på hovedet. Hvor blev

jeg bange! Han fik en hjernerystelse, heldigvis skete der ikke noget værre.

En af genboerne var meget glad for Erik, og hun tilbød at passe ham, så vi kunne køre en tur med Mikael og Morten. Vi kørte en tur til den nye Lillebæltsbro. Da vi kunne se den i det fjerne og fortalte, det var den, vi skulle køre på, begyndte Morten at græde, han ville hjem. Broen har hængewirer, han troede, vi skulle op på dem og køre.

Erik var bare tre år, da jeg en lørdag formiddag ikke kunne finde ham. Til sidst løb jeg ned i byen og så ham komme på sin røde, trehjulede cykel imod mig midt ude på Tandervej med en stor lastbil bag efter sig. Chaufføren tog det fuldstændig med ro, han havde styr på det. Der var ikke ret meget trafik igennem Mårslet dengang. En aften blev han så vred på os, at han løb hjemmefra. Det havde vi ikke prøvet med de andre to, så jeg blev meget forskrækket. Men den lille knægt havde gemt sig mellem hybenroserne, der var plantet mellem Åbakken og det grønne område, ikke mere end fem meter borte, vi kunne ikke se ham for bladene, og han svarede ikke, når vi råbte på ham. Men vi fandt ham da. Hvad grunden var til, han ville løbe hjemmefra, husker jeg ikke, men han har ganske givet været utilfreds med noget.

En vidunderlig sommeraften, hvor alting duftede, kunne jeg heller ikke finde ham. Alle naboerne var ude på grund af det dejlige vejr, og de hjalp med at lede efter ham, men han var og forblev væk. Jeg var bange for åen, der kunne være godt med strøm i. Langt om længe fandt jeg ham, han havde gemt sig bag badeværelsesdøren inde af bare forskrækkelse over, alle råbte på ham.

Vi cyklede meget med drengene, mange gange til Vilhelmsborg Skov, hvor det var forbudt at komme, det ville godsejer Hviid ikke have. Vi havde altid saft og kage med, og når vi kom til vandfaldet, stillede vi cyklerne og listede ind i skoven, der på det tidspunkt voksede meget vildt, så der skulle en del til at kunne se os fra hovedbygningen. Vi sad lige så stille, hviskede til hinanden, det syntes drengene, var spændende, så drak vi saft og fik kage, inden vi cyklede hjemad igen.

Mikael erindrer jeg ikke, har lavet noget "vildt". Han var utrolig fornuftig, der var dog lige den dag, hvor han kom op at slås med en legekammerat, hvad der ikke lignede ham. Legekammeratens mor

var ansat på Bagerifabrikken Wixor i Malling, og da Mikael fik fortalt, der ikke var sand i sandkager, blev det for meget, selvfølgelig var der det, så der kom gang i dem. Mikael har været omkring fem år gammel, og det at slås var normalt ikke lige ham.

Vi var meget sammen med familien i nr. 10. Der var Martin, Christian og Ingrid, de var på samme alder som vores børn. Vi drak kaffe sammen næsten hver formiddag, ganske kort, og børnene legede utrolig godt sammen. Om sommeren var vi ved Fløjstrup Strand med kaffe, saft og kiks. Vi var nogle mødre fra vejen, der ofte var dernede med vores børn, så de har haft nogle dejlige oplevelser ved vandet. Ingrid og Erik legede meget sammen med Anne, de var lige gamle og kom til at gå i klasse sammen. En morgen tidligt ringede det på døren, udenfor stod Anne snøftende og spurgte, om jeg havde set Ingrid. Det havde jeg ikke, hvorpå Anne næsten hulkende sagde, at hvis Ingrid havde sin paraplykjole på i skole den dag, ville hun ikke i skole. Jeg har moret mig meget over de to piger, de var sjove, men jeg var lykkelig for, mine børn var drenge. En spade var en spade og dermed basta, pigerne var mere udviklede. Ingrid havde i øvrigt en dag taget en god stak pengesedler, hun havde fundet hjemme, krøllet dem sammen og stukket dem ind forskellige steder i deres hæk mod vejen. Forældrene syntes ikke, det var så morsomt, som vi andre syntes.

I Mårslet var der ikke sket ret meget i flere årtier, der var byens idrætsforening, TMG, spejderne, og så var der danseskolen. Alle tre drenge startede på danseskole i kælderens under skolens bibliotek hos fru Dolleris. Det gik fint med Mikael og Morten, men Erik var ikke meget for det, han var også kun tre år. Han nægtede og stoppede, men de andre to fortsatte. De gik ikke på samme hold som Erik, de var det ældre, så det kan være, det var derfor, han ikke ville. Han havde ellers, ligesom de andre, fået nogle nye sko, men dem var han ikke glad for, jeg havde nok købt dem et nummer for store, så de kunne holde lidt længere, men de svuppede. Han var i øvrigt dyr i sko, dyrere end de andre. Erik har meget brede fødder, så vi måtte købe Jaco-sko til ham, og de kostede. Men fodtøjet skulle være i orden til dem alle tre. Ikke noget med sammenpresede tæer.

Drengene har altid måttet tage de legekammerater med ind, de havde lyst til, og det gjorde de. Det kunne larme meget, og vi blev

enige om at få et gulvtæppe i stuen – fra væg til væg, på trods af det flotte egetræsparket, vi havde. Vi købte et rigtig flot tæppe, cognacfarvet, meget smukt. En lørdag manglede jeg noget i køkkenet, de to store var gået ud, og Erik legede inde, han var knap fire år. Han ville ikke med i Brugsen, der lå meget tæt op ad os, så jeg skyndte mig derned.

Da jeg kom hjem, havde han tegnet en stor cirkel midt på det nye gulvtæppe med en bred, rød tus. Han strøg ind på sit værelse, og der gik lang tid, inden jeg fik pletten næsten væk. Jeg kunne have kvalt ham – tiden var sådan, at skulle vi have noget nyt, måtte vi spare op til det, det var et dyrt tæppe, men som tiden gik, blev den brede, runde ring til en lidt morsom historie. Jeg kunne dog blive ved med at se den i længere tid, end andre kunne.

En dag ringede det på døren, og udenfor stod Mårslets gamle smed Edvard. Han ville lige fortælle, at Morten og nabodrengen, de var på det tidspunkt seks-syv år, havde smidt sten på ruderne i det hus, han brugte som lager på Lindegårdsvej. Jeg beklagede og sagde, vi selvfølgelig ville betale for ødelæggelsen, og så skulle jeg nok tage fat i Morten. Det ville han ikke høre tale om, drengene skulle komme hjem til ham og sige undskyld. De vinduer skulle han nok selv ordne. Han bad mig sige det til kammeratens mor, så det gjorde jeg. Hun mente nu ikke, hendes søn kunne finde på sådan noget, men det var hendes problem. Morten blev sendt om til smeden, det var mere lærerigt, end hvis vi bare havde betalt os fra det.

I 1970 begyndte Mikael i første klasse, og Morten i børnehaveklasse. Jeg kan endnu se dem stå i indkørslen med cowboytøj på og deres skoletasker, som skulle bæres i hanken. Det var en stor dag, en mærkelig dag, hvor jeg skulle sende to af sted på én gang. Det var første år, skolen havde børnehaveklasse, noget "nymodens" fra Aarhus Kommune, men det var rigtig godt. Hvis jeg i dag siger "børnehaveklasse" til et barn, bliver det omgående rettet: "*Det hedder 0. klasse!*" Går man i skole eller ej!

Mikael startede med at få frk. Nielsen som klasselærerinde, hun var ansat på Mårslet Skole i perioden 1934 - 1972. Han lærte skråskrift, lærte stavelser og lærte meget om nordisk mytologi. Efter anden klasse gik frk. Nielsen på pension, og han fik Käthe Nielsen, der kom fra en skole i Aarhus. Så skulle han pludselig lære form-

skrift, hvilket helt ødelagde hans skrift, hele undervisningen blev anderledes. Hun tog det ikke så nøje med lektielæsning, det var der en del forældreutilfredshed med, men vi har altid været glade for hende. Det har ikke været nemt at komme efter frk. Nielsen, som i øvrigt hed Johanne Kathrine til fornavn. Mårslet bestod dengang mest af venstrefolk, bønder, og frk. Nielsen var en markant person i byen, én, man respekterede meget. Hun rejste til Ribe, da hun gik på pension, og flyttede ind i en lejlighed i Sct. Katharine Klosteret. Vi var nede at besøge hende et par gange, hele familien. Det var sådan: Når hun meldte sit besøg i Mårslet, gik jungletrommerne til nogle bestemte, blandt andre mig. Så skulle der gøres rent, hun så alt og ville gerne fortælle, hvordan man gjorde de forskellige ting rene. Jeg fik for eksempel at vide, hvordan jeg skulle polere vores skrivebord. Hendes afsked foregik på Skovmøllen, hvor jeg var med. Der forsvandt virkelig en kapacitet fra Mårslet Skole, da hun rejste. Men hun havde tænkt sig grundigt om, jeg fandt år senere noget papir, hvor hun havde nedskrevet tanker om de undervisningsproblemer, hun syntes, var kommet med tilflytterne. Mårslet var virkelig begyndt at ændre sig, hvilket hun ikke lagde skjul på, når vi talte sammen.

Hun havde funderet meget over ”Døgnetts gang – tidens brug – udnyttelse”.

Sengetid:

I en lørdagstime med 3. klasse mellem 10.00 og 11.00 syntes hun, børnene var så underlig døde i det – fire gable åbenlyst, så hun spurgte om, hvornår de var kommet i seng. Fem var kommet i seng klokken 20.30, fire klokken 21.00, syv klokken 22.00, ni klokken 23.00, to klokken 23.30 og to andre klokken 00.30.

Hendes kommentarer til dette var:

”Jeg finder tidspunktet for disse børns sengetid lovlige sent. Jeg kan oplyse, at 3.kl. havde regning i timen før middag lørdag og jeg tillader mig at formode, at de børn, der er kommet i seng fra kl. 22 – kl. 00.30 ikke er tilstrækkelig opmærksomme – idet forholdet som regel er det, at disse børn i almindelighed er dårligt forberedt. De har ikke deres stykker færdige – glemt deres regnebog eller hæfte – glemt at lære 7

tabellen og da denne 7 tabel skulle bruges specielt i denne time, er det meget svært at få disse elever med.”

Hun havde mange tanker om elevernes ophold i byen – nærmere betegnet hjørnet Tandervej-Obstrupvej-Hørretvej:

”Hvorfor står de der? Der klages fra mange sider over deres opførsel – og de generer færdslen – de spilder tiden, der er børn, der bliver der to timer efter skoletidens ophør. Hvorfor forlanger disse børns forældre ikke, at de skal komme hjem?”

For børn på cykler skulle det være muligt at være hjemme 20 min. efter skoletidens ophør. Jeg er frimodig nok til at antage, at de ikke gør noget ved deres regneopgaver, tabeller og andre ting, efter de har været ude om aftenen. Det kan de simpelthen ikke.”

Forældrenes medhjælp ved lektielæsning:

”Mange her i distriktet udtaler, at de ikke vil sidde og hjælpe deres børn. Hvad har vi lærere til? Det er forståeligt nok, men for børn, det kniber for at følge med – og det må jo være halvdelen, er det nødvendigt, at forældrene interesserer sig for deres arbejde og støtter dem – ellers er de jo bagud med det samme – man kan jo ikke af hensyn til dette lade hele klassens tempo falde. Hvis vi opgiver hjemmearbejde fuldstændigt, kan man for at opnå samme resultat gøre flere ting: Indføre lektielæsning på timeplan – eller forlænge skoletiden 8-9 skoleår og så kun have fået samme resultat, som man fik ud af 7 års skolegang.”

Intelligens:

”Intelligens – begavelse – kan ikke erhverves ved skolegang under nogen anden form.

Dette er en opfattelse, der har bredt sig, at når bare der var tilstrækkeligt med penge til bøger, skoler, lærere osv., så måtte det være muligt at lære børnene meget. Enkelte siger, at de ikke synes, at der var så mange, der ikke kunne regne og læse og skrive, da de gik i skole. Det er i hvert fald en kendsgerning, at mange voksne ikke kan det i dag – og deres børn vil få lige så svært ved det, som de selv havde.”

Levefoden:

”Det er jo en kendsgerning, at levefoden er betydelig højere end forrige generations. Derfor forventer man, at det kan fortsætte og et af midlerne til forhøjelse af denne levefod er bedre skolegang – og det er rigtigt, men der kan ikke være 5 liter i en 2 liters krukke. Der er grænser – endda ret snævre grænser for, hvad mange børn kan lære. Dette må erindres.

Man har fået biler, flyvemaskiner og industrimaskiner, der kan præstere 10 gange så meget som for 30-40 år siden. Det lader til, at man uden videre går ud fra, at børnenes kapacitet er blevet tilsvarende større.

Børn i dag har ikke større intelligens end forrige generation. I almindelighed er de endda ringere stillet af grunde, som vil blive for vidtløftig at komme ind på.

Der kan nævnes få ting: De større krav fra erhvervsside. Børnenes manglende evner trækkes frem i lyset – førhen lod man dem i fred.”

Frk. Nielsen skrev dette, inden hun holdt i 1972, og jeg kan godt følge hende. Fra at have klasser, som hørte efter, når hun sagde noget, forældre, som bakkede hende op i alt, var der nu kommet flere urolige børn på skolen. Hun elskede alle børn, men det var synligt, hvem der havde lært hjemmefra, at de skulle opføre sig ordentligt, og hvem der ikke havde. Jeg har været inde i flere af hendes timer, hun var meget retfærdig over for alle børn og ønskede dem det bedste. Men nu syntes hun, det var på tide at trække sig tilbage til klosteret i Ribe. Den tid kommer for os alle.

I foråret 1971 kom ”sognekongen” Erik Frost igen, nu ville der blive en ledig stilling til august på skolen som sekretær, om ikke jeg var interesseret. Det var jeg.

Mikael og Morten gik i skole, Erik var i børnehaven, det kunne ikke være bedre. Det var ikke mange timer, det drejede sig om. I 1970 var der kommunesammenlægning, og Mårslet kom ind under Aarhus, hvor der var tradition for, at en skole skulle have en sekretær. Det havde de aldrig haft i Mårslet. Inspektøren hed Arne Hansen, han var en rigtig dejlig chef. Han var stille og rolig og meget vellidt. Mit første kontor på skolen var et lille hjørne af lærerværelset, der i forvejen ikke var stort. Jeg havde det faktisk ikke godt, når der var spisebrikvarter, og lærerne kom for at spise.

Min sværteduplikator sodede både væg og papirer, og spritduplikatoren kunne man blive helt høj af. Der var ikke så meget at lave, for som Arne Hansen sagde, papirer skal man ikke have for mange af. Men jeg skal love for, det ændrede sig, da først Aarhus Skolevæsen tog fat.

På det tidspunkt var vi kun én børnehaveklasseleder, syv lærere, skoleinspektøren, én pedel og lille mig. Der var ansat rengøringspersonale, som sorterede under pedellen.

Det var dejligt at arbejde på skolen, ingen af drengene syntes, deres mor arbejdede, ”hun er bare på skolen”, og den lå et stenkast fra, hvor vi boede.

Morten var glad for børnehaveklassen, det handlede meget om at lære børnene at sidde roligt, få dem til at lytte, at udvikle dem med leg, ja, i det hele taget at gøre dem parate til skolegangen. I første klasse fik han fru Flyndersøe, og hun havde en helt anden måde at angribe undervisningen på end frk. Nielsen. Børnene lærte at se ordene, det betød, der gik lidt længere tid, inden de kunne læse. Men de lærte det og var glade for hende. Hun havde desværre en halslidelse, som gjorde, hun måtte tage orlov som lærer i et år, og det benyttede vi os af på den måde, at hun overtog mit job, og jeg gik hjemme i det år. Det var dejligt for alle parter, Erik skulle nemlig også begynde i børnehaveklasse, så det passede mig fint. Efter året var gået, startede jeg igen på skolens kontor. På et tidspunkt fik Morten en ny klasselærer, Carsten Langkilde, han var fantastisk. Han gik ikke så meget op i lektier, men lærte eleverne meget ved at ”opleve tingene”. Han lærte dem utrolig meget om samfundet.

Mogens brugte al sin tid på jobbet, så han kom først hjem, når vi skulle spise, og børnene snart skulle i seng. Hindsgaul havde i sin visdom også fundet ud af, at Mogens skulle hente ham så tidligt om morgenen, at han var kørt, når vi andre skulle have morgenmad. Men sådan var det, ville Mogens overtage forretningen, så var det prisen, og vi skændtes aldrig over det. Men jeg var da ked af det mange gange – der er meget arbejde med tre børn. Det er ikke arbejdet, jeg var ked af, det elskede jeg, men tiden skulle jo slå til. Jeg stod altid meget tidligt op, så jeg havde huset i orden og lagt tøj frem til drengene, før jeg vækkede dem. Det gav mig mest ro i sjælen, og jeg fandt lynhurtigt ud af, at lagde jeg deres tøj frem, tog

de det på, der var ingen diskussion om, hvad det skulle være. Når jeg tænker på de diskussioner, mine naboer kunne have med deres piger om påklædning, så skulle jeg vist være glad.

Den dag Erik startede i skolen, var han meget stolt, han havde en skoletaske som de andre, en firkantet mappe med hank. Kom der mange bøger i, var de tunge at bære, og man kunne få skæv ryg, blev der sagt, så da der kom skoletasker, de kunne bære på ryggen, fik de sådan en hver. Den dag var han flot i et par lilla bukser og ditto jakke, som jeg havde syet til ham. I børnehaveklassen fik han en kammerat, der boede sammen med sin mor i en lejlighed lige skråt bag vores hus. Det var en rigtig sød dreng, en smule forsømt, da moderen var psykisk ustabil, men vi tog os ekstra af ham. De var kammerater i mange år, indtil hans mor flyttede til en anden by. Men de to banditter fandt på, at de ville pjække fra børnehaveklassen og lege nede ved åen i stedet. Da jeg fandt ud af det, blev det stoppet øjeblikkelig, Erik turde ikke mere, men kammeraten havde en del dage, hvor han ikke var i skole, det kunne dog have andre årsager end pjæk.

Erik fik Birthe Frost som klasselærer, og han var glad for hende. Han lærte hurtigt at læse, og de skrev formskrift. Hun var lidt formel i sin væremåde, lidt stiv over for alle forældre, men klassen var glade for hende.

1974 Mikael og Morten på vej i skole

1974 Erik på vej i skole

Da jeg nu var ansat på Mårslet Skole, kunne jeg følge med i børnenes liv der. Jeg var meget, meget glad for, de alle tre var vellidte af deres klassekammerater, og fra lærerne hørte jeg kun rosende ord, selvfølgelig iblandt lidt ”de skal lige øve lidt mere...”

En af de sjoveste forældresamtaler, jeg var til, gjaldt Morten. Hans klasselærer Carsten Langkilde bad mig tale med ham om en hest! Det viste sig, at en af hans klassekammerater, en pige, havde en hest, og Morten havde flere gange sagt til hende, han ville spise den. Hver gang brød hun sammen, så det fik vi lige ordnet.

Erik havde nogle gange følt sig utilpas, og vi fik det undersøgt. Det viste sig at være en meget, meget let form for epilepsi, absencer, hvor man et kort øjeblik bliver fjern. Noget, som jeg i øvrigt også fik i et par år, men jeg var omkring fyrré år. Han skulle så indlægges, for at man kunne finde ud af, hvad der skulle ske. På et tidspunkt var han på Kommunehospitalets børneafdeling, og jeg skal love for, der skete noget. En dag lå der haveslanger, så jeg troede, der havde været ildebrand. Men nej, børnene havde fået lov til at lege med vand i den dejlige have, der hørte til. En anden gang kom Erik drønende ned ad gangen med en dværg i en kørestol, og personalet sagde, det gjorde de hver dag. De havde det sjovt sammen. Erik blev tjekket for alt, og han kunne nøjes med at få medicin i nogle år, så skulle det være helt ok, i øvrigt voksede han fra det, som lægerne havde sagt. Det var en rigtig dejlig afdeling.

Han havde været på neurologisk i starten, og det var en væmmelig afdeling. Den var ikke indrettet til børn, ingen legesager, ingen pædagog, tidligt i seng og så videre. Og en tyrannisk oversygeplejerske, der råbte efter mig, hvis jeg stod uden for døren bare ti minutter for tidligt, uden at gå ind, men ventende. Der var besøgstid, og det blev strengt overholdt. Ikke ind før tid og ikke ud efter tid.

Jeg besøgte ham selvfølgelig hver dag, Mogens sammen med mig i weekenden. Hans brødre måtte ikke komme, der var meget strikse regler dengang.

Jeg bad om at få Eriks sygejournal, og jeg var den første i Danmark, der fik lov til at få udleveret, blev der sagt. Det manglede bare. Der stod nu ikke noget alarmerende. Der stod, Erik var en sød og nem dreng, meget klog og tænkende, han havde et godt for-

hold til sin mor, der forstod at tage ham. Hans intelligens var over middel, han kom fra et velfungerende hjem, men han længtes efter sin familie. Han savnede sin far og sine brødre. Han kunne være stædig, men var til at tale med. Skolemæssigt var der ikke noget at komme efter, han klarede det fint og skulle snart udskrives. Han havde nogle udtalefejl, men ikke mere end andre i den alder, det fik han hjælp til.

Jeg var jo derinde hver eftermiddag, så Mikael og Morten, der ikke var så gamle, måtte være alene hjemme. Jeg talte meget med dem om, hvad de måtte eller ikke måtte, når jeg ikke var der. Der var simpelthen ikke råd til en barnepige hver dag. Så en dag, efter at have besøgt Erik, kom jeg med en bus for tidligt, og den endte ved Moesgård. Vi havde en "Mårsletbus", en 10'er, der en gang imellem kørte til Moesgård, og det var den, jeg var kommet med. Jeg begyndte at græde, jeg kunne ikke overskue, at de to andre skulle være længere alene hjemme, men buschaufføren sagde: *"Jeg kører dig til Mårslet, det kan jeg godt nå."* Og tænk, det gjorde han, han havde lidt ventetid ved Moesgård. Det har jeg aldrig glemt ham for, det ville ikke ske i dag.

Jeg var på Mårslet Skole indtil 1980, og der var mange spændende oplevelser. Min inspektør Arne Hansen fik store problemer med sine tænder, så han blev sygemeldt. Han boede sammen med sin kone i inspektørboligen på skolens grund, men de havde et fritidshus, eller rettere sagt en fritidsmølle, i Rårup nær Juelsminde. Vi var inviteret derned flere gange, og møllen var sådan indrettet, at alle rum fulgte de kantede ydermure. Det var en spændende bolig. Desværre kom han aldrig tilbage til skolen. Som konstitueret inspektør i en periode blev Poul Nørlem ansat. Han var overhovedet ikke interesseret i at få stillingen fast. Der var kommet en lærer fra Fjordsgades Skole i Aarhus, Jørgen Brandt Lassen, og han blev inspektør. Kontoret var under Hansen flyttet et stykke op ad gangen, så vi havde et rigtigt kontor og ikke skulle være på lærerværelset. Der huserede Nørlem, og der startede Brandt Lassen også. Kort tid efter fik vi lokale ved siden af biblioteket, og det var stort, der kunne vi være. Else Schmidt var blevet viceinspektør, hun var både dygtig og behagelig at arbejde sammen med. Jeg fik nogle gode veninder, Ida og Kirsten, begge lærere. Idas mand fik et job

langt pokker i vold, så de rejste, og Kirsten døde desværre af kræft, alt for ung. Til sommerfesten i 1979 havde hun skrevet en lille, sød sang om, hvordan vi skulle klare sommerferien uden eleverne, men skæbnen ville, hun aldrig vendte tilbage. Jeg var en af de få, hun ville have besøg af, hun døde i september 1979.

Det vrिमlede ind med elever og lærere, og i 1978 og 1979 blev A- og B-huset bygget. Morten og Erik kom i A-huset, Mikael i B-huset. Eriks klasse var lige over for kontoret, så jeg kunne se, hvad der skete. En dag så jeg, de havde lokket en lidt svag lærer ud ad den lille sidedør, der var ved siden af vinduerne, og så låst døren. Da kom jeg derned i en fart, det kunne jeg ikke se stiltiende på. Frække unger.

Det var mærkeligt at få så mange nye kolleger, hvoraf langt de fleste var på min alder, nogle lidt yngre. I A- og B-huset var der et mindre lærerværelse, og jeg kom til at høre til A-huset.

Skolens mest afholdte mand var Carlo, skolens pedel. Altid i godt humør, altid hjælpsom over for eleverne, altid bestemt, hvis der var noget, der ikke passede ham. Han kunne det hele, sørge for skolen var i orden, åbne og lukke til fritidsaktiviteter, feje udenfor og meget mere. Men som skolen blev udbygget, skulle der flere hænder til. Carlo og Karen, hans hustru, gik på pension, da de havde alderen til det, og nye kræfter kom til. I dag hedder det ikke pedel, men serviceleder, og der er tilknyttet en del servicemedarbejdere, de servicerer også børneinstitutionerne i Mårslet. Servicelederen har både Mårslet og Solbjerg skoler under sig.

På højre side af Hørretvej, når man kom fra Oddervej, blev der bygget et kvarter, der kom til at hedde Storhøj. Mange følte sig lidt finere end "dem fra Mårslet" af en eller anden grund, de handlede heller ikke i Mårslet, men i Skåde. Jeg husker især, da skolebusruten skulle planlægges, da fik jeg problemer med nogle af dem, men holdt fast i min løsning. Jeg syntes, det var fair, at blev eleverne fra Storhøj hentet sidst om morgenen for ikke at få så lang køretid, så var det rimeligt, at Testrup- og Langballeeleverne kom først hjem om eftermiddagen. Storhøj ville have deres børn hjem først, men det blev min løsning, der blev valgt.

Skolenævnet ville starte et skoleblad Bladet, og det var jeg med i. Det var inden computerens tid, så alt skulle renskrives, klippes ud og limes på ark. Der skulle findes tegninger med videre. I starten var det sådan, at jeg sad og renskrev samme aften, vi satte det

sammen, men det blev da til, at jeg renskrev inden mødet. Jeg kan endnu huske, at formanden altid endte med at hoppe op på et bord og fabulere om det, vi lavede. Men ud kom Bladet da hver gang.

Jeg fik en opringing fra Beder Skoles Skolenævn, der også ville lave et skoleblad, de spurgte, om jeg havde lyst til at komme og fortælle, hvordan vi gjorde. Det ville jeg gerne, og så kom de i gang. Jeg hjalp dem et par gange. Deres inspektør var imod dette skoleblad, så han ville ikke have, vi brugte kontorets skrivemaskine, men vi fik da lov til at være på skolen. Tænk, jeg måtte tage min skrivemaskine med fra Mårslet Skole hver gang!

I 1978 skulle det første afsnit af den nye tilbygning til skolen være færdig. A-huset, som det kom til at hedde. Vi var efterhånden blevet en hel del ansatte og mange elever. Administrationen flyttede over i gangen, der kobledede den gamle skole sammen med A-huset. Inspektøren fik eget kontor, viceren det samme, og der blev et kæmpekontor til mig i midten. Der var en skranke, som delte kontoret og forgangen. Udover dette var der et arkivrum og to mindre rum, som blev brugt af skolepsykologen, talepædagogen og andre. Vi havde et arkivsystem, som jeg havde købt, og det var virkelig godt. Da jeg fik nyt arbejde på Stensagerskolen under amtet, indførte jeg dette arkivsystem, og alle blev glade for det. Da jeg købte systemet, i samråd med Århus Skolevæsen, blev jeg inviteret hjem til fabrikanten privat, og det var en oplevelse. Han boede i en meget stor villa på bakken nord for Skanderborg Sø, og huset var indrettet med den danske designer Verner Pantons lamper. Verner Panton havde også designet gulvtæpperne, og foruden gulvene var også væggene i huset beklædt med dette. Han var kendt for sit rumdesign, og jeg har set samme indretning på Hotel Varna i Aarhus. Det var kraftige farver, han anvendte.

Arbejdet tog meget overhånd. Selvom jeg var gået op i tid, og der var kommet en sekretær mere, var det svært at nå det hele. Jeg ved, jeg er hurtig og nøjagtig med mit arbejde, men det var faktisk sådan, at var der byggemøder eller lignende, så måtte jeg tit tage over, da Brandt Lassen var taget hjem. Han havde den gamle indstilling med, at var man lærer, så har man arbejdet fuld tid fra klokken otte til tretten og kunne så tage hjem, trods han var inspektør. Noget som den gamle gruppe af lærere også så som deres rettighed.

En sommer, den første uge efter eleverne havde fået ferie, forlangte skoleforvaltningen, at kontoret skulle arbejde. Det gjaldt også den uge, før skolen startede efter sommerferien igen. En af skoledirektørerne, Arne Andersen, ringede og ville tale med Brandt Lassen en dag i den første uge. Jeg svarede: "*Han er hjemme på Costa del Altan*". Arne Andersen brummede, og en halv time efter stod Brandt Lassen på kontoret. Der var blevet ringet til ham.

Det var mit job at få uddelt posten hver dag, og skoleforvaltningen gav mig en indendørs scooter, hvor breve og pakker kunne ligge på. Idéen med den var også, at jeg ikke skulle gå så mange skridt, det var efterhånden en stor skole. Der var bare det ved denne scooter, at jeg skulle af og skubbe den de steder, hvor gangen skrånede lidt.

Drengene ønskede sig brændende en hund, og den fik de som julegave. Det var nøje gennemtænkt fra vores side. Vi købte en Sct. Bernhardshund, som jeg hentede sammen med en af damerne fra forretningen, hvorefter den boede hos hende et par dage. Vi kørte i hendes bil, og jeg skal da love for, lopperne havde det morsomt. De var til at få øje på, og det første, hun gjorde, var at give hunden et karbad med loppemiddel. De sidste to dage inden juleaften kom den ind i forretningen, vores chauffør tog den med hjem om natten, han boede lige i nærheden. Senere fortalte personalet, at de pludselig ikke kunne finde hunden midt i juletravlheden, og de turde ikke sige noget til Mogens. De aftalte, de én ad gangen skulle ud i gaderne og lede efter den, så ville de dække over hinanden. Den sad såmænd bag nogle papkasser på lageret og kom ikke frem, når de kaldte. Den var garanteret lige så forskrækket, som de var.

Dagen før juleaften kom Mogens hjem med den, og vi sørgede for, den var i bryggerset, så drengene ikke kunne se eller høre den. Juleaftensdag kom, og de skulle have den fra morgenstunden, det ville være for svært at skjule den til om aftenen. Den blev lukket ind, og Mikael og Morten kom ud af deres senge først. De blev lykkelige. Så løb den ind på Eriks værelse, han var seks år og sov øverst i sin røde kombinerede køje-huleseng, Mogens havde lavet. Hans første kommentar var: "*Jeg så ikke den blive pakket ud.*" Det varede lidt, inden han kom sig over det, det hjalp ikke, vi sagde, den ikke havde været pakket ind. Men hvor blev de glade for den, der blev liv i hu-

set på en lidt andet måde. Erik befandt sig i starten oppe i sofaen eller på sofabordet, hvor han ellers aldrig kunne drømme om at gå. De to andre var det ældre og kunne bedre takle den.

Det var en stor hvalp, og den voksede hurtigt. Havde den lavet noget galt og var klar over det, løb den ud i gangen og gemte sig under en kommode. Der var bare det, hunden voksede, det gjorde kommoden ikke, og jeg nåede en dag lige at gribe fat, inden kommoden havde fået en tur på ryggen af hunden, så jeg fandt hurtigt ud af at lægge noget under møblelementet, så den ikke kunne komme derind. Det var en meget nem hund, men den nåede da en jul at hive i juletræet, så det væltede. Jeg ville lære den at løbe ved siden af mig, når jeg cyklede. Det gik fantastisk, lige indtil vi kom til en mark, hvor der gik nogle køer. De var for store, syntes den, og så væltede både cyklen og jeg, så var det sket med de cykelture.

Sankt Bernhardshunden Mads

Men ellers har den aldrig været slem til at ødelægge noget, den havde dog en overgang en forkærlighed for bøger, der stod i reolen, så vi har et par stykker, den har ”læst” i.

En dag havde Morten fået lov til at cykle til Norsminde for at fiske, og han kom hjem med en meget stor torsk. Der blev fest i det lille hjem, og på et tidspunkt spurgte jeg ham, hvor han havde fanget den, om han havde stået på broen eller et andet sted. Han svarede: ”I et hyttefad.” Så måtte vi lige forklare ham, at det måtte

han ikke en anden gang, hyttefadet tilhørte nogen. Det var på samme tid, han ville være millionær, så han lagde nogle af de fisk, han fangede, i tagrenden lige uden for vores soveværelse. Der skulle så komme en masse mider, som han ville sælge til fiskeri. Men millionær blev han ikke af det, han var nu heller ikke mere end cirka elleve år, så der var tid nok.

Mikael blev konfirmeret i 1977 i Mårslet Kirke af sognepræst Jens Yde, da vi boede på Åbakken. Selve middagen blev holdt på Kragelund Hotel i Højbjerg, vi havde ikke plads derhjemme til hele familien. Efter middagen tog vi hjem til kaffe og en bid brød, der kunne vi klemme os sammen på en anden måde. Vi havde taget borde, stole, service, bestik, glas, lamper og meget andet hjem til dette fra forretningen, og til sidst holdt Mogens auktion over det hele. Han fik solgt alt, familien fik det billigt, og forretningen tabte ikke på det. Mogens stillede som betingelse for den billige pris, at alle tog det med uden at vaske det op først. Det kom der meget sjov ud af, da vi blandt andet havde fået sildemadder, inden de kørte.

Vi havde mange dejlige oplevelser på Åbakken, og vi havde nok boet der endnu, hvis ikke Mogens blev ved med at snakke om at flytte på landet. Vi boede på Åbakken i elleve år, men det endte med, han købte et hus i Ravnholt.

I Mårslet var der frodige marker rundt omkring, der var skove og et kuperet morænelandskab. Mårslet Kommune blev oprettet i 1842, da man foretog en ny administrativ inddeling af Danmark sammen med købstadskommunerne, der blev oprettet i 1838. Mårslet var omgivet af kommunerne Beder-Malling, Solbjerg, Holme-Tranbjerg og Aarhus Købstadskommune og bestod udover Mårslet også af byerne Testrup, Hørret og Langballe samt områderne Langballe Mark, Højballe, Moesgård Huse, Obstrup, Hørretløkken, Visbjerg, Nymark og herregårdene Vilhelmsborg og Moesgård. Helt op til 1960'erne var Mårslet Kommune et landbosamfund, hvor størstedelen af kommunens indbyggere var beskæftiget i landbruget eller i tilknyttede erhverv. Så begyndte udviklingen til et bysamfund, der blev udstykket mange parcelhuskvarterer, og landbrugene blev ét efter ét nedlagt. Der er kun et par stykker tilbage. Ved kommunesammenlægningen i 1970 kom vi til at høre under Aarhus Kommune.

Mogens havde set et hus i landsbyen Ravnholt med masser af plads og to tønder land, han har hele tiden ønsket at komme langt ud på landet. Han købte det, matr.nr. 9f, jeg havde overhovedet ikke set det. Det interesserede mig ikke, men jeg kunne godt mærke, hvis ikke han fik sit ønske opfyldt, så ville det fylde meget fremover. Vi var ikke på noget tidspunkt uvenner over det, men jeg forstod ham ikke. Det lå heldigvis ikke langt fra Mårslet. Over for huset var der en lille sti ind i Ravnholt Skov, og den var ganske dejlig, om foråret var der anemoner overalt, så sprang bøgene ud, og der var en fred, når vi gik ture i skoven. Det pudsige ved den skov var, at den var ejet af mange, der alle havde et lille stykke. Et hold venner boede lige skråt over for os. Deres grund var oprindeligt helt firkantet, men på et tidspunkt blev der tabt et stykke af grunden i kortspil, ikke af dem, det var en gammel historie. Det var underligt at se den regelrette grund, hvor et firkantet stykke i et hjørne ikke hørte med.

Mogens ville holde fri fra forretningen et års tid og bygge værelser til drengene på loftet. Huset var på 300 m², når de sidste to værelser blev bygget. Fordøren førte ind til en meget stor gang, hvor der var en trappe til øverste etage. Til venstre førte en dør ind i et stort køkken og videre til spisestuen. Derfra en dobbeltdør til dagligstuen, hvorfra man også kunne komme ud i gangen.

Fra gangen var der også en dør under trappen, som førte til et stort badeværelse med badekar og derfra til en sauna. En anden dør gik ud til et stort bryggers og videre til et meget stort hobbyrum, hvor der stod et kombifyr. Fra dette hobbyrum var der lavet en trappe til første sal. Huset var oprindeligt et lille husmandssted, hvor to mennesker havde levet af de to tønder land. De solgte til en enlig sygeplejerske, der havde en voksen søn, der var psykisk ustabil. Det var grunden til, hun havde fået lavet den ekstra trappe mellem hobbyrummet og første sal. Det var en flugtmulighed for hende, da sønnen i sine dårlige perioder var voldsom over for hende. Den trappe blev brugt som opbevaringsrum for os, der var en dør i begge ender, så det var et lukket rum.

Fra bryggerset kunne man komme til et lille toilet, og der var også en dør, der førte ud til haven og de to tønder land. Dette lille toilet ændrede Mogens til spisekammer, som vi havde meget glæde af.

Kælder var der også, den kunne man kun komme til ved at gå ud ad døren til haven og ned ad en kældertrappe. Dernede stod en stor rugemaskine, som vi på et senere tidspunkt solgte til Norge. I kælderen var der hverken isoleret, lys eller andet, så det var faktisk også et terrarium, hvor vi kunne støde på diverse småkravl. Store nok efter min mening, vi kunne såmænd have reptiler gående dernede.

På første sal var der et godt køkken, en lille gang med et toilet og senere brusekabine. Overfor var der et lille værelse, hvor alle tre drenge sov i starten. Sengene kunne lige være der. En dag skulle Erik møde senere end vi andre, men var blevet lukket inde på værelset. Døren havde et håndtag, der faldt af en gang imellem. Da jeg kom hjem fra arbejde hen på eftermiddagen, var han derinde endnu. Han havde ikke kunnet tisse eller andet, så der var tryk på. Jeg foreslog til hans store forargelse, at han kunne have tisset ud ad skråvinduet, men det kunne der ikke være tale om.

For enden af den lille gang gik der en dør ind til et stort rum, som vi havde delt i to ved hjælp af skabe og sat vores senge ud mod vejen. Foran, med front mod de to tønder land og flere marker, havde vi indrettet et opholdsrum, som vi brugte meget. Jeg elskede det rum, der var skrivebord, hvor jeg kunne arbejde og plads til både at drikke kaffe og te. Og så gik der en dør ud til en altan, helt ugenert mod markerne, det var et rum med luft i.

Desværre sagde vores førstemand i forretningen op, Mogens kom ikke til at være hjemme, så han kunne få lavet de tre værelser. Han fik lavet et til Mikael, og det tog sin tid, han var træt, når han kom hjem. Han fik begyndt på et mere, hvor han dog kom så langt, at Erik kunne bo derinde.

Og så var der lige de to tønder land, der gjorde, hvad de kunne for at vokse op mod huset.

Morten havde en kammerat, hvis forældre var blevet skilt, så han holdt til hos os. Faktisk så meget, så han sov hos os, og en dag lå hans vasketøj mellem mine drenge. De to drenge sov i det lille værelse, som havde huset vores tre i starten. Så jeg fik en snak med

Morten, tog ud og talte med kammeratens far, og så boede knægten hos os i lang tid. En nat, hvor de to havde været i byen, vågnede jeg og skulle tisse. Jeg kunne høre, kammeraten var på toilettet og havde det rigtig dårligt, han kastede op. Jeg kunne ikke komme forbi, så jeg måtte lide den tort at gå ud på altanen og sætte mig og tisse ned mellem brædderne der. Da var jeg ikke vild med ham, han var ellers en rigtig sød fyr. På et tidspunkt fik han det psykisk dårligt på grund af forældrene, så jeg blev nervøs for ham og tog ud til faderen igen og fortalte, hvad jeg mente om deres opførsel. De måtte se at opføre sig som voksne og tage sig af deres dreng. Enden på det hele blev, at han flyttede hjem til sin far og hans nye kone.

Haven fik Mogens dog styr på, ja, på nær mosegrisene, som levede deres helt eget liv. Jeg havde en kollega fra Mårslet Skole med hjem en eftermiddag til kaffe, som vi indtog i haven. Vi sad faktisk og kunne se en meget stor mælkebøtte blive trukket ned under jorden af en mosegris. På marken havde vi et par år nogle meget store, meget flotte heste gående. Den ene var en søster til den berømte hest Tarok. Det var en af bønderne i Ravnholt, der have fået lov til at lade dem græsse der. Både Mikael og Erik var bange for heste, og en aften, vi sad ovre ved genboerne og drak kaffe, kom Mikael løbende. Der stod en hest helt oppe ved vinduet, det kunne han ikke lide. Jeg må indrømme, de heste havde en størrelse, som gjorde, jeg heller ikke skulle i nærheden af dem, jeg havde været tæt på én gang, og da bed den ene mig bagi.

Drengene havde fået lov til fortsat at gå i Mårslet Skole, de hørte ellers til Solbjerg nu. Men det var betingelsen for, at jeg ville flytte. Men jeg har fortrudt mange gange siden, jeg ikke satte hælene i over for Mogens og sagde, jeg ikke ville. Børnene havde deres kammerater på vejen i Mårslet, de elskede deres værelser, skolen lå i nærheden, de kunne løbe ud og ind hos hinanden.

Heldigvis var de henholdsvis fjorten, tretten og ti år, havde cykler, og der var ikke så langt til Mårslet. Men det var et meget blæsende stykke fra Ravnholt til Mårslet. Var der stormvejr, var det slemt, men kom der snestorm, var det til tider umuligt at komme til Mårslet.

Vi havde to tønder land, som skrånede sådan, at vi kunne kælke og stå på ski, og det var dejligt. Jeg husker en dag, vi var på ski

alle sammen med drengene og nogle af vores venner. Erik var ikke så glad for det, og da han fik et puf i ryggen af Morten, som ville hjælpe ham af sted, var det sidste gang, vi så ham på ski. Det var ikke lige noget for ham.

Morten blev konfirmeret i 1978 af pastor Kontni i Mårslet Kirke. Konfirmationen holdt vi hjemme, da vi nu havde fået så meget plads, det var vi utrolig glade for. Bordpynten var skovens vidunderlige anemoner, det var lige noget for mig. Familie og venner var inviteret, og vi kunne være i det store hobbyrum. På et tidspunkt spurgte Morten mig, om han lige måtte smutte ned i skoven til sine kammerater og hilse på dem, hvad jeg gav ham lov til. Han havde fået nogle rigtig dejlige kammerater, som var hesteinteresserede og lige så meget naturmennesker som Morten. Så jeg syntes, han lige skulle have lov, jeg tænkte, han lige skulle ned og vise sig for dem i sit flotte tøj og fortælle om gaverne, men han blev meget længe væk, det passede mig ikke, havde jeg vidst det, havde han ikke fået lov. Det var jo hans konfirmation, og han var vores stolthed den dag. Men han kom dog. Ligesom til Mikael's konfirmation holdt Mogens auktion over servicet med videre, og familien var glade. Prisen var i orden, og de fik suppleret op. Betingelsen var den samme som ved Mikael's konfirmation, de skulle pakke servicet sammen og vaske det op, når de kom hjem. Det gav igen megen morskab, og vi havde ingen opvask, næsten da. Så endnu engang tog familien hjem med sildelugt i bilerne.

Juleaften 1978 er en jul, ingen af os glemmer. Dagen startede med, at Sct. Bernhardshunden Mads væltede juletræet, der hang noget, den gerne ville have fat i. Det blev en forrygende snestorm, og strømmen gik i hele Ravnholt. Jeg havde fået lavet risalamande, men anden var endnu ikke kommet i ovnen. Mogens sagde meget glad: *"Det betyder ikke noget, vi kan holde varmen, vi har dobbeltfyre."* Hvad han glemte, var, at der skulle elektricitet til cirkulationspumpen for at føre varmen rundt i huset. Da strømmen gik, var det mørkt, og vi begyndte at finde stearinlys frem. Pludselig hørte vi en klirrende lyd fra stuen, det var hunden, der var på spil igen. På reolarrangementet, hvor der nederst var skabe, havde jeg sat mange skåle med hjemmelavet marcipan og andre godter, og da vi fik stearinlysene tændt, var skålene tomme. Det lignede ikke Mads, men der var jo mørkt, så ingen så det vel? Den lignede ikke

en hund, der havde lavet noget, den ikke måtte. Men vi måtte også undvære konfekten.

Aftenen tilbragte vi i hobbyrummet, hvor fyret stod, og maden bestod af risalamanden, ikke andet. Da klokken var hen ad 21, gik vi i seng, det blev for koldt. Erik tog det meget ilde op, han var det yngre end de andre, og for ham var det en katastrofe. Juleaften! Vi kunne se skæret fra kakkelovnen ovre ved genboen, det så varmt og hyggeligt ud gennem de små vinduer.

De boede i et meget gammelt bindingsværkshus, som de selv havde sat i stand, og virkede det ene ikke, så virkede det andet af varmemuligheder. De havde både strøm, gas, fyr med videre, så de fik både andesteg, sovs og kartofler og kunne hygge sig hele aftenen med varme. Vi glemmer aldrig det år.

I 1980 så jeg et stillingsopslag som overassistent på Stensagerskolen i Viby. Det var en skole, der indtil 1980 havde hørt under Åndssvageforsorgen, men var nu blevet udlagt til amtet. Det lød meget spændende. I modsætning til Aarhus Kommune, hvor skoleforvaltningen tog sig af de større sager, var det hele lagt ud på amtets skoler. Alt – på nær lønningerne, men det kom senere. Det betød, jeg skulle tage mig af alt regnskabsmæssigt inden for administration, bygninger, undervisning, inventar, rengøring med videre. Det var der en større udfordring i, og jeg var også ved at være lidt træt af alt det arbejde på Mårslet Skole, som jeg ikke fik løn for. Jeg søgte og fik stillingen.

Da Mikael var færdig med Mårslet Skole, kom han på Marselisborg Gymnasium og blev student derfra. Han havde nogle kammerater fra Testrup: Jens, Charlotte, Anette og Annette D. De holdt meget til i Ravnholt hos os og kom også på Piganavej, da vi flyttede tilbage til Mårslet. De var meget nydende og drak gerne rødvin, og vi blev sandelig også budt på et glas, men mange gange gik vi ovenpå, hvor vi kunne læse med videre.

I 2g gad han ikke gå i gymnasiet mere. Til det svarede Mogens, at det skulle han da heller ikke, hvis han var træt af det, men betingelsen var, at han skaffede sig et job først. Så han blev i gymnasiet. Han havde et fritidsjob på en benzintank på Europaplads i Aarhus, hvor han tjente lidt. En aften, han var på job, ringede han til mig

og bad om hjælp. Han havde besøgt butikken af en ung mand, som han mente, jeg måtte kende fra Stensagerskolen. Den unge mand var ved at tømme hylderne og fryserne, og Mikael kunne ikke få ham til at holde op. Jeg forestillede mig, han var fra Lyngåskolen, så jeg kørte derind. Det var ikke én, jeg kendte, så jeg ringede efter politiet, og de kom og tog ham med. Det viste sig, han var fra en institution for evnesvage i Viborg, hvor han var stået på et tog til Aarhus. Så han havde haft nogle muntre timer.

Jeg havde på et tidspunkt på fornemmelsen, Mikael pjækkede lidt. Da jeg var ansat inden for undervisningssektoren og var vant til at få de oplysninger, jeg skulle bruge, når jeg ringede til de andre skoler, greb jeg røret og ringede til gymnasiet. Præsenterede mig og bad om at få at vide, om Mikael havde nogle pjækkedage. Der blev svaret: "Lige et øjeblik," og så blev jeg omstillet til rektor. Det havde jeg ikke ventet, og han fik da også fortalt mig, at Mikael var over atten år, så jeg kunne ikke få svar på noget. Så blev jeg så klog. Jeg var så bange for mine dejlige drenge på det tidspunkt, der blev talt og skrevet meget om hash, og det skulle mine børn ikke ud i.

Morten var mest nede i skoven hos sine kammerater, jeg var utrolig glad for, han var sådan et naturmenneske. Han ved meget om naturen og ved, hvordan man takler forskellige situationer ude. Engang havde vi en husmus i køkkenet, den var begyndt at gnave af hylderne i skabet, den var kommet ind i. Morten fangede den, jeg bad ham om at sætte den fri i skoven, men så ville han klippe noget af halen af først, så han kunne se, om det var den, der kom ind igen. Da var han "lidt for meget naturmenneske". Det fik han nu ikke lov til.

Et år var han taget ud at fiske i Astrup Mose, jeg skulle til eksamen dagen efter og ventede på, han skulle komme hjem. Klokkeren blev langt over midnat, inden jeg så ham, han havde en del fisk med hjem. Gedder, så mange, at jeg troede, han havde tømt mosen. Normalt skulle han selv rense fiskene, men det sene tidspunkt gjorde, jeg hjalp ham. Jeg var lidt sur, fordi klokken var blevet så mange, jeg havde været bange for, der var sket ham noget. Dagen efter var jeg til eksamen, og det gik rigtig godt, men på vejen hjem kørte jeg ind i en holdende bil, da jeg skulle bakke. Jeg var dødsdøende træt over den manglende søvn og eksamenspres, så da

Mogens kom hjem samme dag fra en rejse til England med sine kolleger, gik det ud over ham. Jeg skældte ud, stakkels mand.

En anden dag, da jeg kom hjem fra arbejde, stod der en mand i mit bryggers. Det var Morten, der havde sendt bud efter en af sine kammeraters far. Morten havde skudt en fasan og ville gerne have den pelset, men vidste ikke hvordan. Jeg var ikke glad, jeg læste mig frem til, det var i fasanernes fredningstid, så vi fik os en lille snak. Morten havde fået et luftgevær af os, hvilket vi faktisk var helt trygge ved.

For sine konfirmationspenge havde han købt en hest, en Nordbagge. Hans kammerater i Ravnholt og Testrup red, så det var et brændende ønske. Ingen af os havde forstand på heste, så en kammerats far tog med ud for at købe den. Den viste sig at være en stædig rad, så vi sendte den til en berider på Skåde Rideskole. Det var meget, meget dyrt, og det hjalp ikke. En dag, jeg kom hjem fra arbejde, sad Morten på taget af en togvogn, der stod på vores grund, og græd. Han kunne ikke få hesten til at adlyde. Jeg var fortvivlet over det, men anede ikke, hvad jeg skulle gøre, jeg turde dårlig røre ved den. Da Mogens kom hjem om aftenen, fortalte jeg ham det, så nu ville han lære den hest at høre efter. Han satte sig op på den, og den red stille og rolig med ham, til de var midt på vejen. Så stoppede den, og han kunne ikke få den til at gå, uanset biler eller ej. Jeg har mange gange fortrudt, jeg ikke satte mig mere ind i hestes psyker for på den måde at få dem til at lystre og hjælpe Morten. Jeg havde læst en del om det, men jeg vidste faktisk ikke, hvad jeg skulle gøre, og var en lille smule bange for den. Det til trods for, jeg havde redet på min onkels arbejdsheste, da jeg var barn. Dem var jeg ikke bange for, men min onkel var der jo også og havde fat i tøjlen.

Mads, vores Sct. Bernhardshund, havde kronede dage i Ravnholt. Der var masser af plads, lange gåture og ikke mindst skoven overfor. Engang havde vi delt et slagtet får med nogle venner, og det indebar, vi også fik et halvt hoved med øje. Det havde jeg svært ved at kapere, så vi gravede det ned ude i haven i et cementrør, hvor der om foråret skulle plantes blomster. Da det havde ligget der et stykke tid, fandt hunden ud af det og gravede det op. Der stank, ja, stank – langt væk.

Erik havde meget tit sine kammerater med hjemme. De spillede bordtennis i hobbyrummet, og klassen og lærerne har været derude til ballondans. Ellers opholdt de sig i haven, hvor de drak litervis af saftvand og spiste mange franskbrød.

Morten kom i lære som mekaniker ved SMC i Viby, han har hele tiden været vild med motorer, og han var rigtig god til det. De roste ham meget derude. Mikael havde købt sig en knallert, som han solgte til Morten. Min veninde, der boede skråt overfor, har fortalt, at hun havde moret sig, når hun så Morten stå ved vores bil i Ravnholt og suge benzin op, som han brugte til knallerten, noget, vi ikke var klar over, og som hun dengang ikke ville fortælle os.

En gang, da de havde julefrokost på SMC, blev der ringet efter os. Svendene skulle holde øje med lærlingene, og Morten sad med hovedet i sildesalaten, sagde de. Vi startede den grønne folkevogn og kørte ud for at hente ham. Vi fik ham da ind i bilen på forsædet, og jeg sad på bagsædet og holdt om ham. Det var jeg nødt til, han ville ikke med hjem, han ville i byen. Mogens kørte, og på vejen hjem brækkede Morten sig lige ned i varmeapparatet, der sad nederst i stellet ved fordøren. Hvor det lugtede, men han kendte råd derfor. Dagen efter tog han et stykke håndsæbe, blødgjorde det og puttede det ned gennem risten til varmeapparatet. Lugten var borte.

Han fik fat i en gammel Morris Mascot, som han kørte ræs i på vores mark i Ravnholt. Mogens, Mikael og Erik prøvede også, som Erik sagde, det foregik på to hjul. Jeg skulle ikke nyde noget. Bilen rullede rundt med dem, og mange gange sad jeg indenfor på stuegulvet for ikke at se det. Det var frygteligt. Jeg fatter den dag i dag ikke, at jeg ikke satte hælene i og forbød det.

Erik blev konfirmeret i 1981, også af pastor Kontni, i Mårslet Kirke, og hans konfirmation blev også holdt i Ravnholt med familie og venner. Vi havde stadigvæk det store, dejlige hobbyrum med masser af plads. Jeg havde glædet mig til igen til at pynte op med anemoner, som jeg holder så meget af, men de var afblomstrede det år, så jeg købte primulaer. Denne gang blev der nu ikke holdt auktion, familien var mættet med tallerkner, kopper, bestik, lysestager og andet, men nogle få af dem fik suppleret op og var glade. Selv i dag har de, hvad de købte. Det var nogle gode, dejlige konfirmationer.

Drengene var efterhånden blevet unge mennesker, der gerne tog i byen sammen med deres kammerater, hvilket betød, i hvert fald i weekenden, at jeg kørte efter først den ene, så den anden og tredje. Det var som regel mig, der hentede dem, Mogens sov som en sten. Vi havde indprentet dem, de skulle ringe uanset tidspunkt, vi ønskede ikke, de gik rundt i Aarhus alene efter midnat. Der var flyttet en del ikkevestlige folk herop, og de samledes i byen i store flokke og var ikke bange for at genere andre. Jeg oplevede det selv en nat ved ettiden, hvor jeg havde aftalt med Erik, han skulle hentes i Frederiksgade. Jeg kom i god tid og kunne parkere lige uden for døren, hvor han var. Der stod så en flok af disse utilpassede og uopdragne unge, der startede med at sparke på min bil mange gange og råbe ukvemsord. Da Erik kom ud ad døren, hvor der i øvrigt var gitter for på grund af disse grupper, nåede han hurtigt ind i bilen, og så kørte vi. Det var en ubehagelig oplevelse, men desværre ikke den eneste af den slags.

Der kom kun én rutebil om dagen gennem Ravnholt, så der var ingen mulighed for børnene at komme hjem om natten. På et tidspunkt var vi til et stormøde på Testrup Højskole, hvor det lykkedes borgerne at få presset igennem, at der også kørte en rutebil klokken ét om natten, men det var ikke altid, det passede ind. Det var rigtig træls for alle parter. Men Ravnholt var et bus-uland.

En dejlig sommerdag var Mikael i Botanisk Have med sine venner fra Testrup. Ud på aftenen ringede han fra politistationen, det havde han fået lov til, fordi de var så høflige, var der blevet sagt. De var blevet anholdt. Mogens spurgte Mikael, om de havde været med til noget ulovligt, og svaret var nej. Så ville vi støtte dem, selvfølgelig, ellers havde de måttet tage ansvar for, hvad de havde gjort. Vi ringede til et andet forældrepar og aftalte, vi tog derind og hjalp de unge mennesker.

I Botanisk Have var de stødt sammen med en gruppe fra Nordaaarhus og havde haft en rar eftermiddag. Da de ville hjem, gik de i to hold ud af Botanisk Have, men det viste sig, den anden gruppe sprang op på bilerne, der stod parkerede udenfor. Det var der nogle mennesker på en altan, der havde set, og de ringede til politiet, der kom. Mikael's gruppe, der ikke havde noget med det at gøre, endsige set det, blev også lagt ned på fortovet og anholdt. Mikael fortalte, det var det værste ved det hele, det var flovt. På politista-

tionen havde den anden gruppe pointeret, at Mikael og vennerne ikke havde haft noget med det at gøre. Da vi kom derind, fik vi at vide, at de alligevel ville blive anklaget for gadeuorden, hvad Mogens ikke ville acceptere. Så ville han køre Mikael på sygehuset, da han havde skrammer efter at være blevet ”nedlagt”. Så det faldt til jorden, og vi fik gruppen med hjem. Men det gav dem heldigvis stof til eftertanke, der var masser af ”liv” på politistationen den nat, alt lige fra fulde mennesker, prostituerede og dem med andre grunde til anholdelser.

Drengene skulle lære lidt om pengenes værdi ved at betale for at bo hjemme og for mad, når de begyndte at tjene penge. Men hvordan skulle det gøres på en retfærdig måde? Vi enedes om, at uanset hvad de tjente, så skulle de aflevere 20% hjemme af nettobeløbet. Vi kunne så tilbyde dem, at halvdelen blev sat til side, dem ville de få senere, resten gik ”til huset”. Hvis de ikke var enige i det, ville hele beløbet gå ”til huset”, så kunne de vælge, betale skulle de. Så der var ikke noget at betænke sig på, selvom Mikael ikke var helt tilfreds. Men sådan blev det, og da han på et senere tidspunkt kom på Universitetet, var han glad for de penge, bøgerne var dyre. Morten brugte sine til udbetaling til et hus på Tandervej i Mårslet, som han senere købte sammen med en kammerat. Erik brugte også sine til udbetaling til huset på Nørrevænget i Tranbjerg. Vi ville ikke forlange det samme beløb fra dem, der var stor forskel på, hvad de tjente. Mikael var studerende og tjente ikke meget, de andre havde lærlingeløn.

I Ravnholt boede nogle dejlige genboer. Lige over for os i et gammelt bindingsværkshus, som de selv havde restaureret. Manden arbejdede for kommunen og reparerede meget på deres gamle huse og gårde. Han havde den indstilling, at alt kunne lade sig gøre, vi kunne være sikre på, at havde en håndværker sagt nej til noget, så ordnede han det. De var de sødeste og varmeste mennesker, vi kendte, og vi så dem i alle årene, indtil de døde.

Hun bagte i mange år mine julesmåkager, og han hjalp os med alt. Da de ikke kunne klare det gamle hus mere, solgte de og flyttede til Mårslet i et moderne hus. I Ravnholt sørgede de for, vi kom med i gruppen af ”skovfolkene”. Det var folk, der havde huse midt

i Ravnholt Skov, og der var nogle festlige sammenkomster. Det var herlige mennesker. Vi blev en del af deres familie og havde mange skønne stunder hos dem. Vi hjalp dem, det vi kunne, især i de sidste år.

Vi har mange gange siddet i deres have og fået kaffe, mens vi kunne se ud på alle deres blomster og træer og på dammen, hvor der var vandplanter og fisk. Lige ved dammen stod der et meget stort grantræ, som lyste op hver år i juletiden.

Alle dyrene i skoven elskede de to mennesker. Der kom mange rådyr ind i haven, og de var ikke bange. Der var en spættefamilie, der kom og præsenterede alle ungerne, spætmejsen løb op og ned ad grantræet. Mange forskellige fugle, harer og andet vildt vidste, der var fred, så der kunne de komme. Der var også rotter, dem var de ikke glade for, så han satte sig hver gang på en stol med sit gevær, og når de dukkede op, skød han dem. De to dejlige menneskers yndlingsspise var hvidkålssuppe kogt på grisetæer og -haler. Der er en sjov lille historie, ja, der er mange om ham. Han brød sig ikke om, der gik noget til spil, så da han så, der lå roser langs vejen ved huset overfor, det var efter, vi var flyttet tilbage til Mårslet, samlede han dem op og gav dem til sin hustru. Det skete et par gange, men så gik sandheden op for ham og genboen, der ikke kunne forstå, hvor roserne blev af. De havde en ung pige boende, og hendes kat var blevet kørt over lige uden for huset, så det var hende, der lagde roserne til minde om katten. Det måtte genboen høre meget for.

Han havde bygget et par skure i skoven bag huset af genbrugs-materialer, og der opbevarede han alt. Han var samler. Der var en hylde fyldt med gamle skoletasker, en hylde med termokander, én med boremaskiner, én med pudsemaskiner, og så videre, ja, alt havde han. Stod man og manglede en bestemt skrue, som ikke kunne købes mere, så var det bare at komme til ham. Han solgte det, han havde istandsat, selv skafter til spader, river med videre snittede han selv. Jeg sagde en dag, jeg så gerne ville have en flagstang. Han gik i skoven, fandt et passende træ, og så fik jeg en flagstang.

Vi havde nogle dejlige år i Ravnholt, men jeg ville gerne tilbage til Mårslet, det var besværligt med tre teenagere og ingen jævnlige busforbindelser. Var vi ikke flyttet til Ravnholt, havde vi ikke lært

genboerne at kende, så det var det hele værd. De blev meget kede af at høre, vi ville flytte, men kontakten blev holdt tæt. Der var ikke mere end sytten års forskel på hende og mig, men jeg har altid betragtet hende som min ekstra mor, hvad jeg heldigvis aldrig fik sagt. Hun kom mig i forkøbet ved at sige, hun betragtede mig som en søster. Ups. Af indstilling og udseende var der en generation til forskel, men vi kunne rigtig godt sammen.

Det har ikke været kedeligt at være gift med hr. Carlsen. Der har været rigtig mange spændende og sjove oplevelser, nogle mere frivillige end andre. Jeg vil her holde mig til at fortælle om hans forhold til penge. Mogens har altid haft styr på pengene og er meget regulær i den henseende. Han er en af de få, jeg kender, der for eksempel ikke ville bruge repræsentationskontoen i forretningen for at slippe for selv at skulle betale. Men han har også været meget enerådende, og det havde jeg det godt med de fleste gange. Han har nu også været uheldig nogle gange, hvad mine historier om ham og penge fortæller om.

Der har været mange flere episoder, men jeg vil nøjes med et par enkelte.

Mogens havde fire søskende, og mange gange var der smalhans. Min dejlige svigermor, som fik det hele til at løbe rundt, gik meget op i, hvad de forskellige ting kostede. Når vi besøgte dem, fik vi som regel at vide, hvor meget det kød, vi nu sad og spiste, havde kostet. I starten blev jeg noget forskrækket over det, økonomi var ikke noget, vi havde talt om hos min mor og hendes mand, jeg havde der helt klart opfattelsen af, det talte man ikke med børn om. En meget forkert indstilling efter min mening. Men der kom det ud af prisen på kødet og andet, at jeg ikke spiste ret meget, og når vi så gik tur bagefter, ville jeg gerne til en pølsevogn. I dag kan jeg more mig over det. Det var min svigermor, der lærte mig at lave mad og fortalte mig, hvordan det billigst kunne gøres. Jeg har meget at være hende taknemmelig for. Mogens er den af de fem søskende, der på det punkt ligner sin mor mest. Han kan godt lide at fortælle, hvor meget de forskellige ting koster, det er helt klart noget, han havde med hjemmefra. Det er dog ændret en smule, vores gæster skulle gerne kunne spise sig mætte uden at tænke på, hvad det koster. Han behøver bare at kigge på mig, så holder han op. Men tilbage til Mogens og pengene og de sjove oplevelser.

I tresserne og halvfjerdserne tog vi til København, hver gang der skulle købes varer hjem til forretningen. Lige så mange leverandører der var, lige så mange forskellige priser på de samme varer, så det var om at holde tungen lige i munden. Der var ikke

noget med fælles indkøb af alt, så det var om at vælge det bedste og billigste.

En weekend sidst i 1970'erne var vi af sted, vi fløj derover. Vejret var ganske forskrækkeligt, der var snestorm, så vi skulle med toget hjem. Mogens var henne ved lugen på Hovedbanegården og købte billetter, og så fandt vi et sted, hvor vi kunne få noget kaffe. Efter en tid spurgte Mogens, hvor hans mappe var, hvilket jeg ikke havde nogen idé om. Han sprang op og fór ned til billetlugen, om nogen havde set hans mappe. Det var der ingen, der havde. Han kom tilbage og sagde: *"Du skal lige vide, hele fredagens omsætning lå i mappen, og jeg vil ikke tale mere om det."* Jeg kunne se, hvor ærgerlig han var, det var mange penge, det drejede sig om. Han havde ikke nået at være i banken om fredagen, før vi skulle af sted. Han var ved politiet på Hovedbanegården, som sagde, de penge kunne han godt glemme alt om. Lige før vi skulle med toget, ville han ned til billetlugen igen. Han spurgte til mappen, den var der ikke, lige til der var én, der vidste, der havde været en lille dreng med en mappe. Det viste sig at være den, og alle pengene lå i den. Mogens blev helt konfus, fór hen og købte en del flasker med hvidvin og gav dem til "lugedamerne", selvom det burde have været den lille fyr, der skulle have noget. Men hvor var han?

Nu skulle vi tro, vi kunne sætte os ind i kupéen og slappe af hele vejen til Aarhus, men nej. Der kom en ung mand fra Mellemøsten ind og satte sig, og han var snaksalig. Havde vi vidst en lille smule om de mellemøstlige problemer, havde vi nok reageret, men vi hørte på ham med undren. Han havde en kuffert med, og i den var der mange billeder af Bhutto-familien fra Pakistan. Zulfikar Ali Bhutto overtog præsidentembedet i Pakistan i 1971 og blev Pakistans første folkevalgte premierminister i 1973. Han blev henrettet i 1979. Det var dette styrt, den unge mand i kupéen fortalte om. Han var på vej til England, hvor han skulle mødes med andre og planlægge, han prøvede sågar på at få fast adresse, vores forretningsadresse, i Danmark. Men den gik ikke. Vi var noget forvirrede og kan i dag hverken beskrive nøjagtigt, hvad han sagde, eller hvordan han så ud. Men vi kom til Aarhus fuldstændig udmattede.

En anden gang, da jeg hentede Mogens ved forretningen i Frederiks Allé, spurgte han, om vi ikke skulle køre en tur hen i Jægergårdsgade. Der lå en forretning, der solgte malerier, og det var

sådan et, vi skulle se på. Solen skinnede, jeg havde guldsandaler på, og alt var godt, indtil jeg trådte i en blød hundelort. Jeg blev lettere hysterisk, og vi kørte tilbage til forretningen, for at jeg kunne få vasket det hele af – i koldt vand, der var ikke indlagt varmt. Så kom Mogens spørgsmål: ”*Hvor er posen?*” Den havde han sat uden for forretningen i Jægergårdsgade, så vi fik travlt igen. I den lå dagens omsætning, som vi skulle aflevere i banken på vejen hjem. Vi fik fart på, ja, kørte endda over for rødt ved Frederiks Alle og Jægergårdsgade. Posen var der endnu.

I Ryesgade var der kommet en bar, hvor vi var inde for at få noget at drikke, og vi er nu henne først i 1980’erne. Da vi kom hjem, opdagede Mogens, han havde mistet sit checkhæfte, hvor han også havde penge i, og han kørte derind med det samme. De havde opdaget det og afleveret pungen til politiet, hvor Mogens så tog ned. Han ville have navnet på hende, der havde afleveret pungen, men det måtte de ikke oplyse, da det var på hendes arbejdssted, det var sket, så hun skulle ikke have findeløn. Men de var så fine på politistationen, at de vendte ryggen til, mens Mogens kunne se navnet. Så han kørte hen med nogle flasker til hende.

Først i 1980’erne, da Mogens var på vej på arbejde, var der en dag meget sneglat. Han kørte i grøften på landevejen fra Ravnholt til Aarhus, og varebilen satte sig fast med taget nedad. Han havde ikke sikkerhedsseler på, hvilket i dette tilfælde viste sig at være et held. For at komme ud af bilen måtte han kravle om bagside og smadre bagruden. Han kom hen til et hus, ringede på og besvime. Hans pandelap var revet op, og det havde den fantastiske virkning, at den hovedpine, han ofte led af, forsvandt. Det var dog et plus. Men omsætningen fra dagen før? Den havde han med i en pose, og den kom selvfølgelig med på sygehuset. Politiet ringede til mig, så jeg tog ud på sygehuset for at hente ham. Han havde brækket næsen og var noget konfus. Det fik ham til at fare på mig og slå, da jeg kom derud. Noget, han ellers aldrig kunne finde på. Så sygehuset beholdt ham en dag mere, som de smilende sagde, for min skyld. De kunne godt se, han ikke anede, hvad han gjorde. Jeg hentede ham næste dag, og vi skulle selvfølgelig ind i banken med pengene. Han så morsom ud, syntes jeg, det syntes han ikke. De havde givet ham gips på, hen over panden og ned over næsen, og da han samtidig med tog sin strikkede hue med kvast på, og vi kom ind i

banken, blev der faktisk ganske stille. Først da indså vi, han lignede en bankrøver, men alt endte godt, da de genkendte ham.

En anden gang, sidst i 1970'erne, havde han udsalg, og det gik strygende. Mogens var meget respekteret i banken, dengang kunne han bare ringe derop og sige, han skulle bruge så og så mange penge, og han fik dem. Udsalget var forrygende, så meget, at han måtte tømme kasserne jævnlige og gemme pengene i nogle gryder nede på lageret. Så ringede han til banken, som straks sendte to mand, der gik ned i kælderen, talte pengene op og tog dem med. Det ville aldrig ske i dag. Da kan man dårligt få lov til at aflevere penge til banken, uden de nøje undersøger, om de har været i vaskemaskinen – hvidvask kalder de det.

Vi var en tur på familiebesøg på Sjælland, og så ringer Morten. Han skulle bruge nogle penge og ville gerne låne. Så var det, jeg hørte Mogens sige i telefonen, noget jeg nok ikke skulle have hørt. *"Hvis du nu går hen til skorstenen, så ligger der penge i den, jeg nåede ikke at komme i banken, før vi tog af sted. Der kan du tage dem, du skal bruge."* Jeg fik da fortalt, hvad jeg mente om det – penge i skorstenen! De Mezas Vej, hvor banken lå på et hjørne, var blevet delt i to af et hegn, så det var mere besværligt at komme til banken på hjemvejen, men nemmere om morgenen, så han var begyndt at vente med at aflevere omsætningen til dagen efter.

1981 Mogens i lære som bankrøver.

Huen med kvasten, som han også havde på, mangler dog.

”Det gør ikke noget, du siger, jeg er idiot – bare fortæl mig hvorfor.”

Jeg startede på Stensagerskolen den 1. marts 1980, og der var nok at gå i gang med. Der lå regnskabsbilag for de første tre måneder af året i en stor bunke på gulvet, ikke sorteret, med mangler og tekst, hvor der ikke kunne udledes, hvad der var købt. Og regnskabet blev ført på kraftigt papir, der skulle i skrivemaskinen, og bagefter skulle tallene lægges sammen, trækkes fra bevillingen og så videre. Men det var kun lige, til edb'en holdt sit indtog.

Inspektøren var Niels Albertsen, en dejlig mand. På kontoret var en kvinde ansat, hun var cirka ti år ældre end jeg. Hun havde været der i mange år, hun var rigtig sød, men bitter over, at skolen var overgået til amtet fra Åndssvageforsorgen. Det udmøntede sig i, at *”amtet ikke skulle bestemme, hvad hun skulle lave”*, så hun saboterede faktisk henvendelser. Niels Albertsen, som var inspektør på skolen og en guru i den sammenhæng, havde fortalt mig om problemet. På et tidspunkt gemte hun en transport i sin skuffe. Det handlede om, at penge, der normalt skulle sendes for kørsel til et af busselskaberne, skulle sendes et andet sted hen, da de var i vanskeligheder. Jeg fik ikke nogen besked, og jeg har såmænd også tænkt på, om hun var klar over, hvad det var – en transport. Men jeg kom da i retten sammen med amtets jurist, fordi jeg havde sendt pengene til busselskabet. Vi tabte, så det kom til at blive en rimelig stor udgift for amtet. På et tidspunkt blev jeg kaldt ind til dommerne, der viste mig et stykke papir og spurgte om, hvad der stod der. Det var Niels Albertsens underskrift, rene kruseduller. De var nødt til at tro på mig, selvom de så tvivlende ud.

Niels Albertsen, gurun, var meget kendt inden for området i hele Danmark. Han var en fantastisk chef. Han var en af foregangsmændene til den nye lov, som krævede, at alle åndssvage skulle gå i skole, også de, der før ”bare” var blevet passet hjemme eller på institution. Alle havde krav på skoletid.

Det indebar desværre også, at de ”gode” elever fra skolen kom ud i de lokale folkeskoler, og hvor var det synd. Det var Niels Albertsens kongstanke, som han havde kæmpet for i mange år. Jeg

forstod godt tanken bag det, men jeg var ikke sikker på, lokalsamfundene var modne til det. Stensagerskolens velfungerende elever kom så ud i folkeskolen, hvor jeg har set flere eksempler på, de blev "bunden af folkeskolen", hvor var det tragisk. Niels Albertsen var elevernes mand hele vejen igennem. Da han nogle år senere blev så syg, at han vidste, han skulle dø, indrømmede han dog, under nogle af vores mange samtaler, at samfundet nok ikke havde været parat til det.

Han var en spændende mand, men ikke meget for det administrative, så jeg blev mange gange sendt på amtet til møder i stedet for ham. Han lærte mig at leve efter dette: *"Det gør ikke noget, du siger, jeg er idiot, bare fortæl mig hvorfor"*. Ja, han lærte os alle, hvis der var noget, vi var utilfredse med, så skulle det siges og ikke gemmes. Når vi så fik at vide, hvorfor vi *"var idioter"*, skulle vi tænke over det. Måske kunne der være noget om det, så eventuelle beslutninger skulle ændres, måske skulle vi bare holde fast i *beslutningen*. Han sagde også til mig: *"Du er så sød, når du er vred."* Det var, når der blev besluttet noget, som jeg lige ville vende med ham en ekstra gang. Men var beslutningerne taget, stod vi alle solidarisk sammen.

Han var også lidt distraet. En gang ringede han til mig fra Odense og spurgte om, hvor han skulle hen. Jeg kunne da fortælle ham, det var i Aalborg, han skulle have været. Han var også til møde i Aarhus og ringede til mig, han kunne ikke huske, hvor han havde sat bilen. Så det varede lidt, inden vi så ham. Hans kontor var et kapitel for sig. Der var huller i gulvtæppet, skrivebordet var et gammelt elevbord og så videre – han ville ikke have noget "fint", da han ikke opholdt sig så meget der. Han ønskede, hans personale skulle have det bedste, og det fik vi. Det mest morsomme var engang efter en fest, hvor han tog hjem og gik helt ind i soveværelset – hos naboen. Husene var ens. Han gik altid i træsko, så man kunne høre, når han kom. *"Det er ikke det, han går med træsko på, det er måden altså, at han går på ..."*

Niels var psykolog, som han selv sagde, lomme psykolog fra Lærerhøjskolen. Engang bad Aarhus Kommune ham om at teste en af deres skoleelever, så det gjorde han. Da han bagefter talte med lærerne, sagde han, at eleven var dum. Det var et fagtermisk udtryk og ikke nedladende ment. Lærerne var lidt spidse og svarede,

at det kunne de da godt have fortalt. Dertil svarede Niels: ”Ja, men JEG ved, HVOR dum.” Han var ikke til at løbe om hjørnerne med. Han skrev en eventyrbog – ”Hans med fløjten”. Det gav penge for udlån og brug af bogen en gang årligt, de penge drak vi op i snaps til julefrokosten.

Da jeg startede på skolen, var der fem børneskoler inden for området: Stensagerskolen i Viby; Dybkjær Specialskole i Silkeborg – dengang hed forsorgslederen Theodor H. Gram, han gik på pension i 1993 og blev erstattet af Bjarne Harboe; Udbyhøj Specialskole i Randers med Leif Vind som leder; Vestergades Skole i Skanderborg med Aage Kjems som leder og Centerskolen i Skanderborg med Hans Steensig. Alle lederne var rigtige forsorgsledere, de havde varmen i sig over for både elever og personale, men var ikke meget for det administrative. Stensagerskolen var den største.

Ved en fælles pædagogisk weekend for specialskolerne, der blev afholdt på amtet, skulle en af forsorgslederne optræde. Han ville enemand danse ballet på scenen iført strutskørt af tyl og en undertrøje uden ærmer. Han var bare så dejlig. Han kom ind på scenen, stillede sig i position og ventede på musikken. Den kom ikke. Så skete der det, at han gik ud bag tæppet, som ikke dækkede hele scenen, og så kunne vi sidde og se ham hoppe og springe rundt af raseri derude i sit strutskørt. Hele salen jublede, det hørte han ikke, men hoppede videre. Men han gennemførte, da der kom gang i musikken igen. Til samme revy havde jeg skrevet en sang om lærerinders tasker gennem tiden, den skulle en af mine kolleger, der var lærerinde, synge. Hun var så nervøs, så hun drak sig mod til. Det betød, hun ikke var ædru, da hun kom på scenen, og jeg forventede det værste. Men hvor var hun god, tilskuerne troede, hun skulle have en lille fjer på, så de klappede. Jeg skrev også en på Frank Sinatras ”My Way” om kultur, som en anden lærer fremførte.

Niels Albertsen blev syg, han blev opereret for kræft fem gange i hjernen, det var hårdt for familien. Jeg var ofte ude at besøge ham og hans hustru, når jeg var færdig med arbejdet. Når jeg besøgte ham på sygehuset, var det til tider en festforestilling. Han kendte mange mennesker i kraft af sit arbejde inden for Åndssvageforsorgen, så han blev af sygehuset bedt om at holde hof ude i gan-

gen, når der var mange, alt andet forstyrrede afdelingen. Blandt andet kom ministeren Erling Olesen en del og mange andre, der var spændende at høre på. Så hans seng stod som regel ude i den store gang.

En dag, jeg besøgte ham hjemme, fortalte han, at han havde læst til lærer i Silkeborg sammen med maleren Asger Jorn. Sog-net, hvor Niels Albertsen kom fra, havde skillinget sammen, så han havde råd til at få uddannelsen. Alligevel kunne han låne Asger Jorn penge til at leve for. Han kunne til gengæld aldrig betale tilbage, men gav malerier i stedet for. Hjemme havde Niels Albertsen et stort chatol stående, og den nederste skuffe, som var meget høj og dyb, blev brugt til at opbevare disse malerier. En dag blev han træt af dem og brændte dem. Men som han sagde, det kunne jo ikke laves om, og hvem kunne vide, det krimskrams blev så meget værd.

Så var der mine skønne kolleger. De var noget anderledes end dem i Mårslet, som var lige så skønne, men på en anden måde. Det smitter af på ens væremåde, tolerance og meget andet ved at have med disse specielle elever at gøre. Ikke én dag var ens. Derude lærte jeg, at uenighed ikke gør noget. Alle personalegrupper var med til møderne, på nær lige rengøringspersonalet, der havde helt andre arbejdstidspunkter, men de havde fået budet. Vi havde mange skønne oplevelser sammen. I forbindelse med administrationen lå personalerummet, hvor vi holdt møder. Der skete mange sjove ting, som jeg lige skulle sluge i starten, men ret hurtigt lærte at tage humoristisk. Blandt andet historien om skolens termokander til personalebrug. Jeg fattede ikke, de forsvandt, så da jeg havde suppleret op til femogtredive styk for anden gang, fik jeg nok. Jeg sendte pedellen ned til isenkræmmeren efter en kæde og hængelås. Kæden blev trukket igennem alle termokander og låst fast til et køkkenskab, så kunne personalet gå derop og hente kaffen. Det vakte en del postyr, hvilket var min mening, jeg havde flere gange påtalt det på møderne uden virkning. Især én af lærerinderne var meget fortørnet, det kunne ikke være rigtigt, vi mistænkte hinanden. Jeg gik så hen og tog kæden af og var glad for opmærksomheden på problemet. Jeg havde set mange af termokanderne i klasserne, og de tilhørte personalerummet. Det pragtfulde ved Stensagerskolen var, at efter et sådant møde var alle lige gode venner, så jeg var overhovedet ikke nervøs for

at "demonstrere" på den måde. Jeg var bare brandirriteret over de forsvundne kander, når jeg nu kunne se, hvordan det skete. Og så kommer det pudsige. Den lærerinde, der havde været mest oppe at køre, inviterede mig kort tid efter hjem til kaffe, og hvad stod der på hendes bord? En termokande med Stensagerskolens navn på!

En eftermiddag havde jeg inviteret de, der havde lyst, til kaffe i haven i Ravnholt, og der kom en del.

Vi fik kaffe, øl eller sodavand og Gammel Dansk, som var Stensagerskolens drik. Vi skulle i byen om aftenen, så vores den yngste skulle være alene hjemme. Da vi skulle til at tage af sted, var der ikke nogen af mine kolleger, der var klar til at tage hjem. De havde det så festligt. Jamen, så måtte de da blive, selvom jeg var lidt urolig over, hvordan vores dreng ville tage det.

Da vi kom hjem, fortalte han, at en af lærerne og hans pige var taget af sted på deres motorcykel, og som styrthjelm havde de hver en af mine Eva Trio-gryder på hovedet. Det kunne ligne dem, men jeg vidste også, de var i stand til at køre, så ansvarlige var de dog. En af de ældre lærerinder havde om eftermiddagen siddet i et stort cementrør, som var anbragt til at plante blomster i. Hun var en meget ansvarlig lærerinde, havde taget sin guitar med, og der sad hun i cementrøret og spillede, omgivet af to tønder land fyldt med mælkebøtter. Jeg kan se det for mig endnu, det var et smukt syn. Både hende og mælkebøtterne.

Jeg fandt for et par år siden et interview med en tidligere elev på Stensagerskolen, han gik der indtil 1982, så jeg kendte ham i to år. Jeg vil gengive hans udtalelser om Niels Albertsen og skolen, da det fortæller meget om mange af elevernes væremåde og reaktioner. De elever forsvandt desværre efterhånden ud i folkeskolen.

Jeg synes, jeg skylder at fortælle, hvor elevens historie kan læses: www.2017aarhusianere.dk/

SKOLEGANGEN PÅ STENSAGER SKOLE

"Der var jeg helt fra barnsben af fra 1970'erne og frem til 1982, hvor jeg kom på Lyngåskolen. Der havde vi en dejlig skoleinspektør ved navn Albertsen. Han var så rar, og alle kunne lide ham. Nogle gange ville de andre elever tæve ham. Det gjorde mig stiktosset! Da det så en gang kom mig for øre, at der var en, som ville tæske Albertsen, så

tog jeg fat i kraven på ham! Jeg var så glad for vores skoleinspektør, og jeg ville gøre alt for, at han undgik at blive slået på. Også selvom det betød, at jeg fik tæskene i stedet. Det var jeg ligeglads med. Bare HAN ikke fik bank”.

HVORDAN VIL DU BESKRIVE DIG SELV I FOLKESKOLEN?

”Selv om jeg beskyttede skoleinspektøren, vil jeg ikke kalde mig selv en god fyr. Jeg har også været en rod. Særligt i min folkeskoletid på Stensager Skolen var jeg kendt for at være en slagsbror. At være kendt for at være en rod betød nemlig, at de andre elever havde respekt for mig. Og jeg kan godt lide, at folk har respekt for mig, men jeg bryder mig nu ikke om at blive respekteret, fordi folk er bange for mig. Det er jo ikke det, der er meningen.

Min far kunne godt være lidt hård, når det kom til at slå os børn. Det betød dog ikke, at jeg ikke kunne lide ham. Det var bare den måde, han var på. Han var jo fra en ældre tid, hvor det var normalt at slå sine børn. Og fordi det var i den ånd, jeg blev opdraget, så var det kun naturligt for mig at tro, at det var sådan, man opførte sig. At man altså skulle slå folk, hvis de ikke opførte sig ordentligt. Jeg tænkte slet ikke over, om det var rigtigt eller forkert.

I min barn- og ungdom opdragede man sine børn med en på hovedet og smæk bagi. Tæsk fik jeg mange af som barn. Og det jeg havde med hjemmefra, det tog jeg med hen i skolen i min måde at være på overfor de andre elever. Gjorde man noget forkert, så blev man straffet med bank. Jeg klarede mig nok igennem folkeskolen som så mange andre dengang, ved at slå på mine klassekammerater, hvis de ikke gjorde, som jeg sagde”.

KOM DU PÅ BEDRE TANKER?

”Ja, senere fandt jeg ud af, at det faktisk var forkert at slå på folk. Med alderen bliver man oftere klogere. Men tilbage i folkeskolen kunne jeg ikke se andre muligheder, fordi jeg troede, at det var sådan livet hang sammen.

Mine pædagoger vidste heller ikke, hvad de skulle stille op med mig. Til gengæld følte jeg ikke, de var til nogen hjælp. De blev bare sure og kunne ikke forstå min hidsige opførsel. Havde jeg bare kunne forklare dem grunden til, at jeg slog de andre elever. Men jeg vidste ikke hvordan. Jeg troede, at jeg gjorde det rigtige. Også selvom det var forkert. På grund af det var vi nogle rødder i klassen, som fandt sammen. I dag har jeg ikke lyst til at være kendt for at være en slags-

bror. Men det er svært at fjerne sit dårlige renommé. Folk husker bedre de dårlige ting fremfor de gode ting”.

HAVDE DU ET YNDLINGSFAG?

”Jeg husker, at vi nogle gange sammen med en naturlærer tog ud i skoven for at studere dyre- og plantelivet. Jeg var vild med udflugterne i skoven. Noget af det bedste jeg vidste var at komme ud i naturen. Vi var ofte ude og sejle, og på sådan en sejltur fandt vi en gang nogle mågeæg. Dem skulle vi selvfølgelig prøve at spise. Til min store overraskelse smagte mågeæggen faktisk godt!”

OG SÅ OPDAGEDE DU FORNØJELSEN VED AT GÅ PÅ ÆBLEROV?

”Ja, en anden gang gik turen nemlig til en kolonihave. Og der var der æbler. Jeg synes det var skægt at stjæle æblerne, for når ejeren kom ud og opdagede os, så blev han godt og grundig gal i skralden. Så tog han sin stok og råbte truende ad os ”I SKAL SATME...”. Det syntes vi var hylende morsomt, så derfor fortsatte vi selvfølgelig med at gøre det. Til sidst gik der helt sport i at stjæle æbler, fordi vi havde så meget skæg og ballade med det. Det at ejeren kunne komme farende når som helst, syntes vi, var spændende.

Vi brugte æblerne til at lave æblegrød. Vores lærer sagde nemlig til os: ”Når I kan stjæle æbler i skoletiden, så skal vi have æblegrød i klassen!” Og så fik vi ellers æblegrød i skolen! Han var nu ikke helt ved siden af, ham vores lærer. Jeg havde ellers planlagt at tage æblerne med hjem til mine forældre, men det måtte jeg ikke for ham.

Vi kendte også til et andet sted, hvor vi huggede æbler. Men der satte ejerne frivilligt æbler ud til os. Det var der jo ikke noget ved og så gad vi forresten ikke stjæle æbler der mere. I stedet begyndte vi at lede efter nye steder at stjæle æbler fra.

Jeg husker et sted nede ved Grønnegade, hvor vi stjal æbler i massevis. I dag ligger der et flyttefirma. Der husker jeg også en sur mand, der råbte ad os! Min flugtplan var at kravle op i træet. Så stod han og råbte efter os ”Nu skal jeg satme komme efter jer!”. Han blev så tosset, at han blev helt rød i hovedet. Jo mere gal han blev, desto sjovere syntes vi det var. I sin arrigskab hentede han vandsprøjten og sprøjtede vand efter os med vandslangen. Vi blev fuldstændig drivvåde! Det endte med, at han blev så træt af os, at han plukkede alle æblerne og opbevarede dem indendørs fra deraf”.

Der gik mange elever på Stensagerskolen som ovennævnte. Det var disse elever, der efter udlægningen af forsorgen til amtet kom i den almindelige folkeskole. Ovennævnte var så heldig at komme på Lyngåskolen.

Niels Albertsen døde i midten af 1980'erne og blev begravet på Vedersø Kirkegård. Han havde en gammel granittrappesten, som han ønskede, skulle være gravstenen. Den var præget af årenes slid på midten, men var meget flot. Vi havde været ovre og se den.

Vestergades Skole i Skanderborg var en specialskole magen til Stensagerskolen, men den var blevet nedlagt, og lærerne fordelt på de andre. Aage Kjems, der var leder, skulle have tre års ventepenge-løn, mens han var hjemme, men inden de tre år var gået, hentede amtet ham til Stensagerskolen. Så han blev vores nye chef. Han røg i øvrigt cigarer af de gode, han var ligeglad med, hvad de kostede. Hvert år til julefrokosten blev der tradition for, jeg fik én og røg den, ja, nogle gange føltes det, som om den var halv meter lang. Jeg er ikke cigarryger, men vi havde det morsomt. Han var også en af de gamle forsorgsledere, der var elevernes repræsentant og ikke regnskabsinteresseret. Dog lidt mere end Albertsen. Han blev amtets dyreste udgift i småkager, drillede vi ham ofte med. Han var en rigtig dejlig mand, der tog sig godt af personalet. Hans hustru arbejdede på skolen, hun var også blevet overflyttet. En morgen, da Kjems lige var kommet, ringede telefonen, det var hans hustru. Jeg skulle sende ham hjem med det samme. Han havde låst hende inde i soveværelset, som lå på første sal, så hun kunne ikke komme på arbejde. Det måtte han høre noget for. Han kunne tåle at blive drillet.

En morgen kom han til sit kontor, hvor vi havde fået fat i en cirka to meter høj grøn frø lavet i papmache. Den havde vi sat i hans stol og strøet halm rundt i resten af kontoret. Han ryddede selv op. Jeg har været til en del fester hos ham sammen med kollegerne, og der skete altid noget. Han havde en vikingebåd liggende ved Hylke Sø, som vi sejlede ud i.

Der begyndte nogle meget spændende år. Jeg kunne få de uddannelser og kurser, jeg ønskede, jeg fik aldrig et nej, tværtimod. Da jeg startede på skolen, købte jeg en ny skrivemaskine til mig selv.

Det gav nogle reaktioner fra amtet. Jeg blev ringet op, jeg måtte ikke have en skrivemaskine, der kunne mere end de, skriverkontoret på amtet havde, så den skulle jeg returnere. Det gjorde jeg nu ikke, det vedkom ikke dem efter min mening, den blev i øvrigt overflødig, da edb'en holdt sit indtog på Stensagerskolen, hvor var det dejligt, og jeg gjorde, hvad jeg kunne for at være på forkant med udviklingen. I 1986 kom Kjems ind på kontoret, satte en computer foran mig og sagde: *"Her har du en computer, lav et regnskabsprogram."* Det var en Commodore64, han havde købt, og det var absolut edbens barn-dom. Jeg gloede på den og var overbevist om, den eksploderede, hvis jeg rørte ved den. Jeg tog den med hjem og fandt da ud af, det var bare en skrivemaskine. Så blev jeg sendt på Forvaltningshøjskolen i Grenå "for at forholde mig til computere", hvilket betød, at jeg skulle gøre op med mig selv, om jeg ville arbejde med sådan en maskine. Selvfølgelig ville jeg det. Da jeg kom hjem, havde Kjems tilmeldt mig et kursus i programmering. Men da havde han forregnet sig. Jeg skulle stille i et privat firma i Aarhus, og hvem kom jeg sammen med? Jo, alle computernørder, der vidste en del om programmering, og det var jo ikke det, jeg skulle bruge den til. Jeg skulle ikke programmere, men bruge de programmer, jeg fik stillet til rådighed. Jeg blev senere involveret i en del arbejde på amtet, jeg kørte forsøg på nye regnskabsprogrammer for undervisnings- og kulturafdelingens regnskabschef, og jeg var også med i diskussionen om oprettelse af en stilling som administrativ leder på skolerne. Det var længe før, Aarhus Kommune overhovedet tænkte de tanker. Regnskabet blev også ført på skolen direkte i amtets regnskab, da edb'en holdt sit indtog derude, ikke noget med at kontere bilagene og sende dem ind, så de kunne bogføre dem, ligesom det var på Mårslet Skole. Her var vi ajour med det samme, det var en lettelse. En anden forskel var revisionen. Hvor jeg aldrig havde set en revisor på Mårslet Skole, kom de nu flere gange om året. Der var tjek på sagerne, og jeg så det også som en hjælp til mig. Der kom også det, de kaldte kritisk revision. Det betød, der stillede flere mænd op, der blandt andet spurgte, om jeg mente, det var muligt at snyde med det offentlige regnskab, hvad jeg svarede ja til. Men jeg sagde også: *"I kan ikke finde en fem øre galt herude."*

Både inspektøren, der nu var en kvinde, og viceren kunne ikke lide mit svar, men sådan var det. De skulle skrive under på, de

havde set samtlige bilag, der var gået igennem mine hænder, men da vi havde lov til at have ét underskriftsbilag, der dækkede samtlige bilag i stakken, er der ingen, der skal bilde mig ind, de så dem alle. De vidste, de kunne stole på mig.

For at synliggøre, man kunne snyde, hvis man ville, lagde jeg en privat varmeregning ind mellem den næste stak bilag. Det var viceren, der var til stede, og han skrev gladelig under, og bagefter viste jeg ham min varmeregning. Jeg ved ikke, om han blev mere sur, men det kunne jeg ikke tage mig af. Det var fakta, det, jeg havde sagt.

Eleverne gik i klasser efter deres formåen – ikke alder. Den første dag, jeg var der, sad jeg i personalestuen og spiste min frokost. Da kom en lille, rødhåret, fræk og kvik udseende elev hen til mig, kiggede på mig og spyttede i min mad. Så gik han, og jeg fik ikke noget at spise. Dagen efter kom en af eleverne, hvis arme var skruet helt forkert sammen. Han havde en T-shirt på, hvor der stod "Cambridge University". En tredje kom hele tiden og sagde: "*Banker du din mand, Rie?*" Han boede på Trøjborg, hvor der lå en stor isenkramforretning, som han altid stod og sang udenfor. Han havde høretelefoner på, så musikken kunne kun han høre, så han vakte opsigt. Vores den ældste boede sammen med sin familie i nogle år på Trøjborg, og jeg passede meget på, han ikke fandt ud af hvor, så ville han garanteret besøge dem. Da der var gået et stykke tid på skolen, sagde jeg til min husbond: "*Der bliver jeg ikke.*" Det var en overvældende verden at komme ind i, men jeg blev der i toogtyve år, og jeg elskede de elever. Jeg plejer gerne at sige, det er synd for de mennesker, der ikke kender dem – når de nu er der. Der har været utrolig mange sjove oplevelser.

En af mine kolleger fik en dag revet en stor tot af sit hår af en af eleverne, en stor tamp, som normalt var meget fredelig. Samme kollega tog en dag fusen på mig. Hun kom ind på kontoret og spurgte meget sødt, om vi ikke skulle have en kop kaffe. Hun havde købt en basse til os. Vi satte os ind i personalerummet, og da jeg pakkede min basse ud, lå der et glasøje midt i den. Øjet havde hun lånt fra en af sine elever, og der gik mange år, inden jeg igen ville have en basse med gul creme i midten. Vi drillede hinanden, når vi kunne komme til det.

En dag ringede afdelingschefen for dengang Privatbanken, som vi selv brugte, og undskyldte meget, at han forstyrrede mig. Men han vidste ikke, hvad han skulle gøre. Det viste sig, at en af vores ældste elever var kommet ind i banken, som havde en lille repos ved vinduerne mod De Mezas Vej, der havde han lagt sig og ville ikke flytte sig. Så jeg kørte ind og hentede ham. Han var en fin fyr, rigtig god til at synge og spille, men havde selvfølgelig sine begrænsninger. Hver gang der var festuge i Aarhus, og Arosia spillede i jazzteltet på Sct. Pauls Plads, fik han lov til at synge to sange før pausen, mens Arosia spillede til.

Et andet år, også i en festuge, blev der ringet fra en forretning i Frederiksgade. Der stod en af vores elever og tissede op ad deres vindue, og han ville ikke flytte sig. Der var efterhånden blevet et helt optrin af mennesker, der stod og så på. Han var efterhånden færdig med at tisse, men ville ikke tage sin lille mand ind. Inden da havde en lærer fra vores ældste klasse ringet til mig og fortalt, de manglede en elev. De var nede ved havnen, og var meget bange for, hvad der kunne være sket. Jeg kørte ind og hentede "tisseren", fik ham overtalt til at stige ind i min bil, og så kørte vi ud på skolen. Det var ikke den manglende elev fra havnen, ham fandt de.

Viceinspektøren for Beder Skole ringede en dag, da han kendte mig. Der gik en pige ude i skolegården uden tøj på, og han var sikker på, pigen kom fra os. Jeg hentede hende, det viste sig, hun var stukket af fra sin klasse, der var på tur, og de rendte rundt og ledte efter hende i skoven. Hun kom også med hjem til skolen.

En anden elev blev meget fortørnet, når hun fik menstruation, det var en personlig fornærmelse. Hun kom med en taxa før skolebusserne og gik ude på parkeringspladsen, mens hun ventede på, skolen åbnede. Hun var rasende, når tiden kom, og så hun en af os, tog hun sit bind af og smed det efter os. Stakkels, stakkels pige, hvordan skulle man forklare én, der havde svært ved så meget, at menstruationen kunne hun ikke undgå. Hun var en rigtig sød pige.

En anden elev spiste alle de insekter, han kunne finde. Det var sådan, at skulle for eksempel telefonvæsenet grave lidt på grunden, skulle de lægge græstørvene ned, nøjagtig som de lå, før de gravede. Og de skulle komme, før skolen startede. Alligevel fandt han stedet og tog græstørvene op, der var meget guf under. Han havde røntgenøjne.

Klassemøder med forældrene foregik på samme aften for alle klasser. Der blev lavet mad, købt vin, bagt kager og lignende, og så spiste elever, forældre og vi andre sammen. Jeg var altid med ved den ældste klasse. Bagefter dansede vi, det var forrygende, selv kørestole kunne svinge.

Engang skulle de ældste elever tjene penge til en lejrskole ved at arbejde, så de havde sammen med lærerne fundet på, at personalets biler kunne blive vasket og støvsuget mod kontanter. En helt ny lærerbil ville de rigtig give den store tur, den skulle være helt ren og skinne, så de brugte en skuresvamp for at gøre det grundigt. Læreren kom ophidset ind på kontoret, om jeg havde en forsikring, der dækkede alle de ridser i hans nye bil. Det havde jeg ikke, han skulle tale med forældrene. Det var dog ikke alle elever, forældrene kunne få forsikret, så jeg ved egentlig ikke, hvordan det endte.

En vinter med meget stille vejr, ingen vind overhovedet, ringede vi ned i klassen til samme lærer og sagde, hans bil stod med lys på. Det kunne ikke være rigtigt, men han gik dog alligevel op for at se. Vi havde sat et stearinlys på hver skærm, så rigtigt var det.

Jeg har været med på en del lejrskoler, og det har været en pragtfuld oplevelse hver gang. Engang skulle vi til Struer Vandrehjem, der ligger lidt uden for byen, så vi drog glade af sted fra morgenstunden efter at have fået pakket bussen med alt grejet. Eleverne, der var cirka ti år, var blevet fordelt mellem os, inden vi kørte af sted, og jeg havde fået ansvaret for to elever med Downs syndrom. Da vi ankom, blev vi enige om at skifte ble på de elever, der gik med ble, og så gå en tur ind til Struer. Elever med Downs syndrom kan være utrolig stædige, sætter de sig ned og ikke vil rejse sig, ja, så bliver de siddende. Jeg ”stjal” en indkøbsvogn, som de kom op i, hvis de ikke ville gå længere. Tilbage til vandrehjemmet var der politi, der ledte efter os, så vi blev lidt forskrækkede. Moderen havde ringet til skolen, da drengen ikke kom hjem, helt ude af den, og hun blev meget forbløffet, da hun fandt ud af, vi var på lejr i Struer. Hun havde ikke fået noget at vide. Hvis nu – ja, hvis nu den lærer, der havde ansvaret for ham, inden afkørslen havde tjekket, om elevens kuffert var på bussen, var det nok blevet opdaget, der var noget galt. Der var ingen kuffert. Men nu holdt politiet der, det hele blev løst, og vi havde en dejlig uge. For en ordens skyld vil jeg lige fortælle, indkøbsvognen blev sat på plads, inden vi tog hjem. Der

var forskellige hold på vandrerhjemmet: Der var os, der var et hold håndværkere, og så kom der et hold læger, der lige netop skulle snakke om det at være anderledes. Det kunne ikke blive mere morsomt, de kunne ikke tåle vores elever, der ikke altid var til at styre, hvorimod håndværkerne var glade for at snakke med dem.

En af de elever, jeg havde ansvar for, fandt jeg en aften på taget. Det gjorde mig noget forskrækket, men ned kom han da. Vi var på mange ture med eleverne, og om aftenen, når de var faldet i søvn, sad vi længe med vin, krabber, hummere med videre og hyggede os. Jeg har været med på flere lejrskoler, og det var fantastisk, hvad lærerne gjorde for dem. Det skal lige siges, at timerne, jeg var med på lejrskoler, arbejdede jeg selvfølgelig af på andre tidspunkter.

En af vores elever havde enetime med skolens musiklærerinde, og det gik ikke stille for sig. Hun elskede at spille på banjo, men det var mere, end eleven kunne klare. Ofte skete det, han smed rundt med møblerne, men hun nægtede at lade være med at spille på banjo, så måtte møblerne tage en tur gennem klasselokalet.

Vi havde også en lærerinde, som virkelig havde oplevet anden verdenskrig med alle dens grusomheder, blandt andet sult. Da vi fik madpakker og mælk til eleverne med EU-tilskud, var reglen den, at vi ikke måtte tage rester med hjem, alt skulle smides ud. Lærerinden samlede dog alt sammen og tog det med hjem, hun kunne ikke bære, det skulle smides ud. Vi andre accepterede. Hun kom også meget tidligt på arbejde en gang om ugen, da skulle hun i bad og have vasket hår og sat curlere i. Under sangsalen var der en kælder, hvor der var brusekabiner, så dernede regerede hun en morgen ugentlig. Så gik hun over i klassen, hvor der var to miniovne. Den ene blev brugt til klassen, den anden til at tørre hendes hår med. Hun lagde sig på en briks foran og tændte for ovnen. Var håret ikke blevet tørt, gik hun rundt med curler i håret i skoletiden. En anden klasse manglede på et tidspunkt en miniovn, og jeg kom galt af sted på et personalemøde, da jeg sagde, at samme lærerindes klasse havde to. Men nej, vi måtte købe en ekstra, hun skulle bruge den til at tørre hår med.

En anden lærerinde var også helt speciel. Hun var altid iklædt en kjole, tykke nylonstrømper og praktiske, fodformede sko, og så havde hun ingen tænder i munden. Hun havde langt, opsat hår i

en knold. Hun kom altid tidligt og sad på kontoret ved mig og røg cigarer. I et par år tog hun en taxa lige før klokken otte ud til sine børnebørn, som skulle vækkes og i skole, og så tog hun en taxa til skolen igen. At hun skulle starte timerne klokken otte, kunne hun ikke tage sig af, men der var selvfølgelig også flerlærersystem. Mange gange har jeg ringet til klassen og spurgt, om de lige kunne tage sig af hendes elever, til hun kom. Da hendes mor døde, skulle urnen sendes med toget fra København til Aarhus. Der skete bare det, at urnen blev væk undervejs, og jeg skal love for, hun involverede mig og mine drenge. Hun ringede ofte, dybt ulykkelig, hjem til mig om denne urne. Var jeg ikke ved telefonen, så læssede hun det hele af på drengene. Jeg måtte bede hende om at lade være med at ringe om dette. En urne, der var forsvundet med et brændt lig i, det var mere, end de kunne klare.

Hun havde gebis, men brugte det ikke i undervisningen. Havde vi fest, og hun skulle holde tale, tog hun det i munden. Der var stil over hende. Engang jeg havde besøg af to fra amtet, stod vi i personalerummet, da hun kom ind. Hun var sommetider lidt naiv at høre på, men hun var faktisk lynende intelligent. Da de var taget tilbage til amtet, den ene vidste ikke meget om vores skole, havde vedkommende spurgt, hvad det var for en elev, der hjalp mig. Hun fik at vide, det var en lærerinde, og at eleverne ude hos os ikke var ældre end atten år.

Det var også hende, der blev ved med at ringe til amtets lønningsskontor, da hun havde deltaget i en strejke sammen med sine kolleger. Hun var ked af deltagelsen og ville have amtet til at slette dette, så de ikke trak hende i løn. Det blev så slemt, at de bad mig om at sige til hende, hun ikke måtte ringe til dem mere, det skulle gå igennem mig.

En af skolens flotteste lærerinder havde til en sommerfrokost fået rigeligt at drikke, så hun ville have en taxa hjem. Den kom, og hun betalte med en check på 4.000 kroner. Den ville chaufføren ikke tage imod, men hun insisterede. Da skolen startede igen i august, kom han ind og afleverede checken og fik det rigtige beløb. Det var ikke blot eleverne, der var kendte ved taxaselskabet, personalet var også.

En dag, jeg er sikker på, det var i 1990'erne, kom en kvindelig lærer hen til mig og spurgte, om hun måtte låne min fax til privat

brug. Det måtte hun selvfølgelig. Hun stod ved faxen i lang, lang tid, den stod i et andet rum, og så kom hun ud til mig og spurgte: *"Hvornår forsvinder papirerne?"* Hvordan hun kunne tro, papirerne forsvandt ind i maskinen og kom ud hos modtageren, ved jeg ikke, men herligt var det. Hun havde sendt det mange gange, gad vide, hvad modtageren tænkte.

I 1990 blev skolenævn ændret til skolebestyrelse. Folketinget ønskede en øget decentralisering og større forældreindflydelse. Selvom jeg ikke var valgt, var jeg med til hvert møde for at "holde styr på papirerne, skrive referat med videre." Det var spændende. Amtets skoler havde en repræsentant fra amtsrådet tilknyttet, og jeg husker Lone Hindø, Birthe Skaarup og Frede Bakkær. Det var sidstnævnte, der hviskede til mig på et møde: *"Kan du ikke sørge for, det er dig, der fremlægger regnskab og budget og ikke en lærer? Vi kan ikke forstå det."*

En tidligere elev, som var på alder med mig, havde fået lov til at komme hver dag og hjælpe til, efter han var gået ud af skolen. Hans arbejdsområde var klasserne, ærinder for os alle, og så gik han pedellen til hånde. Vi gav ham 100 kroner om måneden for det, et symbolsk beløb. Der var ikke mulighed for at ansætte ham, og hans evner rakte heller ikke til noget helt fast. Han var godmodigheden selv, alting var for ham meget logisk, og det kom der mange sjove episoder ud af. Da vi havde fået elever, som skulle skiftes, skulle han hver morgen gå rundt i klasserne og tage de sorte sække med brugte bleer op i affaldscontaineren. Han kom til pedelbygningen, hvor der også lå en sort sæk, så den tog han, det var jo det, han var blevet bedt om. At det var en meget tung sæk, havde ikke noget med sagen at gøre efter hans mening. Så kom pedellen senere på dagen meget ophidset over til mig – der var forsvundet en sort sæk. I den lå der for 30.000 kroner forskelligt værktøj og maskiner, som han havde været nede at købe i Viby Centret. Vi strøg over til containerne, men de var selvfølgelig blevet tømte. Så vi måtte ofre pengene én gang til, pedellen skulle bruge værktøjet. Jeg bad ham om at lade den tidligere elev være, han gjorde jo kun det, der var aftalt. Pedellen vidste, at sorte sække blev fjernet om morgenen.

En dag blev jeg ringet op fra amtet, de havde set, vi udbetalte ham penge, det skulle stoppes, det var ulovligt. Han fik sin pen-

sion, og vi opgav ikke de 100 kroner nogen steder. Jeg tænkte noget over det og blev enig med mig selv om, det var for småligt. Skulle det blive stoppet, ville jeg samle ind hver måned, så han fik de penge, eller jeg ville selv give ham dem. Det ville vælte hans verden, hvis det blev ændret, han ville ikke kunne forstå det, så jeg fortsatte med at betale ham og hørte aldrig mere fra amtet.

På et tidspunkt fik han lov til at tage sit og moderens tøj med ud på skolen og vaske det. Det tog han meget bogstaveligt. SFO'en brugte også vaskemaskinen, men når han kom, skulle der vaskes, det var jo aftalen, så han stoppede maskinen og tog det vasketøj ud, der lå i den. At SFO's vasketøj lå smaddervådt på gulvet, koblede han ikke sammen med, at han skulle vaske. Han boede alene med sin mor i en lejlighed i Aarhus, og hun var meget bekymret for, hvad der skulle ske med ham, når hun døde. Hun ringede ofte til mig, men jeg kunne ikke hjælpe hende, de måtte gå til deres sagsbehandler i kommunen.

Hans logik var som et lille barns. En dag havde han været i byen for mig, og da han kom hjem, manglede der fem kroner. Det sagde jeg til ham og tænkte ikke mere over det, før en kollega kom og spurgte, om jeg vidste, hvor han var. Ganske rigtigt, han var taget ind til Aarhus til det sted, hvor han havde købt noget for mig, og der gik han og ledte efter fem kronen. Han købte hver dag BT på tankstationen. Den første, der måtte læse den, var Albertsen, skoleinspektøren. Da jeg så blev ansat, røg jeg på andenpladsen, men på et tidspunkt blev der ansat en pædagogmedhjælper, og han røg op ad rangstigen, og jeg røg ned. Det er sådanne skønne oplevelser, som jeg holdt så meget af.

Ved siden af Stensagerskolen lå Stensagergården, som var et aflastningshjem for børn som vores elever. De havde en forstander, som flere gange havde fat i mig, om jeg ikke ville derover og arbejde, men det var jeg ikke interesseret i. Engang skulle Stensagerskolen og Stensagergården på en fælles udflugt, og det var forstanderen på gården, der skulle arrangere. Vi blev bedt om at stille på vores fælles parkeringsplads klædt på, som skulle vi på charterferie sydpå. Jeg havde kuffert og parasol med. Så blev vi stuvet ind i en bus og kørt ud i den mørke aften. Det var efterår. Bussen kørte gennem Aarhus, hvor vi fik fortalt om de markante bygninger, der

var tegnet af kendte arkitekter, og så fortsatte bussen ud forbi Marselisborg Slot, hvor minsandtten ”Dronning Margrethe” stod og vinkede til os uden for porten. Så bussen kørte nogle omgange om rundkørslen. Så gik turen til Marselisborg Skov, hvor vi fik fortalt, hvad vi så. Det var efterhånden så mørkt og intet lys, vi kunne ikke se noget, men det var det sjove. Der blev uddelt bankoplader, og så blev der spillet i bussen. Spændingen var stor, alle sad og ventede på at få lige den sidste brik, og den kom. Til alle på samme tid. Sikke et råben og skrigen der blev, men det var morsomt.

Vi kørte videre mod Harlev, hvor bussen kørte ned ad en markvej til et husmandsbrug, hvor vi skulle ud at kigge ind ad vinduerne for at se, hvordan man boede i gamle dage. Selv katten sad på trappetrinnet, og i det ene rum sad husmoderen og spandt på rokken. I alle rum var der stearinlys.

Efter denne oplevelse kørte vi til et forsamlingshus, hvor der var spising og dans. Det var en pragtfuld aften.

Da Aage Kjems holdt på grund af alder, fik vi en ny inspektør. Han var en helt anden type. Med hensyn til det administrative var han ligesom de andre skoleinspektører, det interesserede ham ikke. Han gjorde forskel på os på kontoret, det var mig, han satte højest, og som han henvendte sig til. Det var ikke særlig smart, men han mente ikke noget ondt med det. En gang han kom ind, sagde han til min kollega, at nu ville han godt have kaffe. Hendes svar var, om han skulle have serveret med eller uden forklæde. Og så mente hun i øvrigt, han selv kunne lave sin kaffe. Siden passede han lidt på, og jeg klukkede indvendigt. Var der kaffe på kanden, kunne han tage, var der ikke, kunne han sætte over. Vi havde mere end rigeligt arbejdsmæssigt, og vi havde ikke mange pauser.

På kontoret sad en tidligere elev, der også havde været elev på skolen, og som Albertsen havde fået ansat til almindelig løn, en af hans idéer med eleverne i lokalsamfundet. Han var nu sidst i fyrrerne. Inspektøren kunne godt finde på at kræve for meget af den ansatte, som han slet ikke kunne overskue. Det udmøntede sig i en reaktion, som var lidt aparte, og som gav mig en masse bryderier og ekstra arbejde. Det var forår, vi skulle holde konferencer om eleverne med deres psykologer, bosteder og andre relevante, så jeg

sendte indkaldelser ud. Der var ingen, der modtog nogen. Skolen sad og ventede på dem til møderne – der kom ingen.

Jeg blev mistænksom. Det var vores kontorkollegas job at gå over til postkassen med skolens breve, inden han tog hjem. Jeg spurgte ham, om han nu afleverede brevene, og selvfølgelig gjorde han det. Jeg var stadigvæk mistænksom, så jeg tog ham efter aftale med postmesteren ned på postkontoret i Viby, der fortalte, hvad der skete med brevene fra postkasse til modtager. Ingen reaktioner. Efter flere samtaler med ham måtte jeg lade det ligge og bare undre mig. Min mistanke faldt nu på Viby Postkontor, jeg var sikker på, brevene altid blev punktligt afleveret, og jeg stolede på ham. Han kørte hver dag hjem med en af vores busser, og en dag kom en af chaufførerne og spurgte, om vi gav en kop kaffe. Pludselig sagde chaufføren: *"Det er dog en farlig masse breve, du har med, når vi kører hjem."* Det tog jeg en snak med ham om bagefter med det resultat, at dagen efter lå alle brevene med indkaldelser til møder og andet i postkassen hos modtagerne, flere uger og endda måneder for sent. Så begyndte ringeriet fra dem, jeg bad dem sende brevene retur til mig sammen med kuverterne. Inspektøren blev tosset, hvor jeg mente, han selv var lidt skyld i det. At det udmøntede sig på den måde, var uforudsigeligt, men et reaktionsmønster, som godt kunne komme fra en af vores elever. Skolen havde ansat en tidligere elev på kontoret, så måtte vi også tage de ulemper, der var. Det var min mening, selvom det sommetider kunne være svært, at han anså sig selv som fuldmægtig, når jeg ikke var til stede, hvilket der kunne komme besynderlige aftaler ud af.

Desværre blev han fyret. Det skal lige tilføjes, at amtet heller ikke var vild med det skete, jeg bestemt heller ikke.

Han var en ener, i dag ville man nok sige, han også var autist. Han var musikkender, og de største dirigenter i hele verden kendte ham og havde givet ham deres autografer. Han kom meget i Musikhuset til de store koncerter og kunne fortælle i hvilken rille på en grammofonplade, der blev spillet hvad. En dag blev vi ringet op af et medlem af bestyrelsen for Århus Byorkester, der meget forsigtigt spurgte, om han måtte stille et spørgsmål. Den kunstneriske leder og chefkapelmester for byorkesteret havde sørget for, han blev medlem af bestyrelsen, problemet var nu, at de skulle have en ny kasserer, og han stod for tur. Mon vi mente, han kunne klare

det. Det kunne han bestemt ikke. Han kunne ikke have med tal at gøre, og han ville komme til at lide et meget stort nederlag. Han var et stolt bestyrelsesmedlem, og sådan skulle det blive ved. Han inviterede mig i øvrigt til en meget stor koncert i Musikhuset engang, og da jeg kom derind, stod han i smoking og med en kæmpe stor buket røde roser til mig. Han var godheden selv.

Et andet nummer, han lavede med mig, var et år, hvor hans mor op imod jul var indlagt på sygehuset, så jeg spurgte ham, om han så skulle sidde alene juleaften. Det skulle han, blev der svaret. Det kunne jeg ikke klare, så jeg fortalte mine børn, han kom til os juleaften, og det gjorde han, meget nydeligt klædt og med gaver. Senere fandt jeg ud af, at hans mor var alene hjemme juleaften, men han ville hellere være hos mig.

En af mine kolleger kom en dag ind på kontoret og spurgte mig, om jeg kunne huske, hvordan han var blevet ansat som lærer. Umiddelbart kunne jeg ikke, men han fortalte, jeg havde ringet til ham en morgen efter at have fået hans nummer fra Aarhus Skolevæsen. Jeg havde sagt til ham, at han skulle være vikar i klassen K1, hvor der var en elev, som helst ville befinde sig på taget, men det skulle han ikke tage sig af. Da han kom fra Aarhus Skolevæsen, hvor eleverne som regel ikke befandt sig på taget, kunne han ikke have det, så det meste af skoletiden kravlede han rundt deroppe efter eleven. Han blev dog så betaget af skolen og dens elever, at han søgte ud til os og fik stillingen.

Inspektøren begyndte at komme ind på mit kontor hver dag omkring middagstid og sige, han og jeg lige skulle ud at køre. Det betød, vi skulle en tur rundt om McDonalds i Viby og så til skolen igen. Det fik jeg nu stoppet, da jeg lige havde sundet mig efter et par gange. Jeg var ikke en disse interesseret i McDonalds mad til frokost.

Han havde på et kursus mødt en flot finsk kvinde, og hende giftede han sig med. Han var seksoghalvtreds år, da de fik en lille pige, og jeg må nok sige, det tog på ham. Han fik sat en rød lampe op uden for sit kontor og fortalte personalet, at når den var tændt, ville han ikke forstyrres. Efter et par uger syntes jeg, det kunne være nok. Jeg havde været ude og kigge ind ad vinduet en del gange, han

sad og sov. Jeg kunne ikke være afhængig af ikke at kunne komme i kontakt med ham, så jeg bankede på og gik ind.

Da han brokkede sig, fortalte jeg ham, at jeg vidste, han sov, og han accepterede, jeg gik ind. Jeg holdt hånden over ham et stykke tid, men så kom lampen ned. Det var også en uhørt idé på en specialskole, der var en del oprør over den.

Hans kone var den øverste leder i Finland inden for specialfor-sorgen, så på et tidspunkt skulle hun tilbage til Finland, hun havde haft orlov, og han rejste med. Vi har været ude at spise hos ham en del gange og været med i deres sommerhus i Blåvand. Han var altid festlig at være sammen med.

Han var noget distræt. Skolens parkeringsplads, som var på størrelse med en halv fodboldbane, havde nogle få træer stående med stor afstand, og selvfølgelig gik han lige ind i et af dem og fik en flænge. Men han var en rigtig rar chef.

Der har været mange sjove episoder med eleverne, og hvor jeg elsker dem. Men det skal ikke glemmes, at lærerne gjorde et meget, meget stort stykke arbejde for dem alle. Eleverne blev undervist på hver deres niveau og kunne faktisk lære en masse. Jeg har stor beundring for lærernes entusiasme, og hvad de kunne udrette. Eleverne optrådte ofte, når der var forældrearrangementer – det at se deres glæde, smil og stolthed var meget bevægende.

Jeg havde en stor kontantkasse på kontoret, lærerne brugte det til at lære eleverne om penge. De hentede penge hos mig, købte ind sammen med lærerne og kom og afregnede. Jeg kom dog til kort over for en elev, hvor jeg havde lavet en aftale med lærerne om, at hun skulle have et stykke slik, når hun kom med penge. Jeg er meget, meget slikken og havde spist det sidste, da hun kom. Siden ville hun ikke kendes ved mig, hvad jeg godt forstår. Jeg havde regnet med at få købt noget, inden hun kom næste gang.

Vi skulle nu have en ny inspektør, og der var ansættelsessamtaler. Amtet havde bedt mig om at deltage, og vi fik en kvindelig inspektør. Det viste sig at være en kæmpe hjælp for mig, en inspektør, der var interesseret i regnskabet, og som vidste noget om det. Jeg må indrømme, jeg husker ikke meget fra ansættelsessamtalen, ikke engang hvad jeg spurgte om, jeg havde faktisk høj feber, men ville ikke blive hjemme. Det var for spændende. Vores nye inspektør var knalddygtig, og hun var god til personalet. Hun

vidste, hvad hun ville, og fik som regel gennemført det. Hun var altid velforberedt, lyttede til forslag og indvendinger, inden hun tog stilling.

I 1999 var jeg så uheldig at få en frossen skulder. Jeg var til undersøgelse på sygehuset mange gange og fik at vide, det var en "rigtig frossen skulder", og der ville gå nogle år, inden jeg var ovre det. Det var utroligt smertefuldt, jeg sad oppe hver nat og græd, så ondt gjorde det. Jeg blev sygemeldt nogle måneder, men blev så klar til at starte igen, men der gik faktisk tre år, inden skulderen var helt i orden.

Inden jeg skulle starte igen, fik jeg en opringning fra Lyngåskolen, vores "gymnasium". De var i bekneb med regnskabet og spurgte, om ikke jeg havde lyst til at komme ud til dem et stykke tid. Jeg syntes, det lød spændende, så det sagde jeg ja til. Jeg kom til at være der i halvandet år.

Lyngåskolen er en voksenskole, og en del af vores elever kom derud, når de var færdige med grundskolen. Der var begrænsning for, hvor mange elever Lyngåskolen kunne have, og det satte dem i den situation, at de kunne vælge. Det betød, de valgte de elever, der kunne gå, snakke, lære noget og så videre. Men som tiden gik, blandede amtet sig, og Lyngåskolen skulle også tage multihandicappede elever. Der burde efter min mening være to "Lyngåskoler", så alle fik en chance. Det offentlige system var og er sådan skruet sammen, at blev en elev færdig med grundskolen, fik han eller hun ikke automatisk en "Lyngåplads" eller en plads i et fritidstilbud. Der syntes jeg, det offentlige spillede fallit. Det gjorde ondt at opleve. Forældrene stod tilbage med et kæmpeproblem med deres unge mennesker, der ikke fik plads nogen steder – hvor skulle de være, mens forældrene arbejdede? Og hvad skete der med deres sociale kompetencer, når de ikke så andre, eller deres viden, når de ikke blev udfordret?

Lyngåskolen ligger på Graham Bells Vej i det nordlige Aarhus og er et uddannelsessted med "særligt tilrettelagt ungdomsuddannelse for unge, der ikke kan gennemføre en ordinær ungdomsuddannelse på grund af udviklingshæmning".

Skolelederen var i mange år Jørgen Buttenschøn, som jeg havde haft meget at gøre med via mit arbejde på Stensagerskolen. Han var ligesom Niels Albertsen en guru inden for Åndsvageforsorgen,

og hans ekspertise var seksualundervisning og vejledning til unge. Det er ham, man kan takke for, at tvungen sterilisering af unge, åndsvage piger blev afskaffet. Hans intentioner med det er ok, men personligt bryder jeg mig ikke om det. De unge piger har selvfølgelig et stort ønske om at få et barn, men konsekvenserne er store, og jeg synes ikke, der er tænkt på børnene. Deres liv kan blive helt ødelagt, uanset hvilke hjælpeforanstaltninger der sættes ind.

Buts udgangspunkt var, at mange udviklingshæmmede fik problemer med deres seksualitet dels på grund af deres handicap, og dels fordi deres omgivelser har svært ved at rumme en seksualitet, der kan være præget af en krop, der er anderledes. Mennesker med forskellige former for nedsat funktionsevne havde dog ret til få støtte og hjælp til at opfylde deres seksuelle og følelsesmæssige behov, mente han, og han havde forsket i udviklingshæmmedes seksualitet.

Der blev sat spørgsmålstegn ved, om udviklingshæmmede overhovedet havde nogen seksualitet, det var lige før, særfor sorgen blev decentraliseret, og de udviklingshæmmede, der dengang blev kaldt åndssvage, boede på store centrale institutioner, hvor de gik i uniform og færdedes i store grupper. But var op gennem 70'erne og 80'erne medarrangør til mange forskellige konferencer og kurser om handicappede og seksualitet. Da han senere rejste landet rundt med foredrag, temadage og kurser, modtog han også breve med trusler og beskyldninger om at være svinsk og uterlig. Nogle var underskrevne, andre anonyme.

De udviklingshæmmede blev dopet med seksualdæmpende medicin for at holde dem i ro. På institutioner for udviklingshæmmede kunne man finde kvinder med skægvækst og mænd med store bryster.

Grunden til, jeg omtaler hans virke inden for dette felt, er, at han elskede at chokere mig, når jeg kom på Lyngåskolen i et eller andet ærinde. Han havde en skuffe fuld af sexlegetøj, som han underviste i, og den trak han ud. Om han ventede, jeg faldt besvimet om, ved jeg ikke, men han fik da sat mig i forlegenhed mange gange.

Men han var alletiders forstander, personalet og de unge mennesker elskede ham. Han blev den sidste rigtige forsorgsforstander på Lyngåskolen.

Da hans efterfølger skulle findes, var administrationerne ved

voksenskolerne på udflugt til Traktørstedet Ludvigsløst, som ligger ved Julsøs vestligste bred nær Svejlbæk. Samme dag var der ansættelsessamtale på amtet. Både viceinspektørerne, forstanderne og det administrative personale var en smule oprørte. Der var forlydender om, at amtet ville ansætte en generalist og ikke en læreruddannet, og sådan blev det. Jeg skulle ikke have udtrykt min mening den dag, jeg ville nemlig gerne have en generalist som leder, men så skulle der selvfølgelig også være en pædagogisk leder, der kunne koncentrere sig om dette. Det har været min indstilling i mange år, tiderne ændrede sig, og jeg kunne tydeligt se, det ikke var en god idé fremover med de meget elskede typer af forsorgsledere rent administrativt. Hvis de kunne blive pædagogiske ledere, ville alt være super for eleverne. But, som vi kaldte ham, døde i 2012 – 76 år gammel.

Da de halvandet år var gået, var tiden nær til min fratræden i arbejdslivet. Jeg fyldte tres år i marts 2002 og ville gå på efterløn. Lyngåskolen holdt en fantastisk afskedsreception for mig, de havde endda inviteret administrationen fra Stensagerskolen med. Bente Mortensen spurgte mig, om jeg havde mulighed for at hjælpe på Stensagerskolens SFO med regnskab i to måneder, hvilket jeg sagde ja til. Jeg fik også en dejlig afsked derudefra. Bente tager jeg hatten af for, tiden var efterhånden til mere målbar administration og selvfølgelig pædagogisk ledelse, og hun kunne begge dele. Hun tilbød mig at få en hjemmearbejdsplads, hvis jeg bare ville blive, men det var ikke det, det handlede om. Mogens og jeg var enige om at holde på arbejdsmarkedet i god tid, vi havde set for mange holde for sent, og kort efter var de døde. Vi ønskede mange år sammen endnu. Og jeg syntes efterhånden, mit hoved var træt af alle de tal, møder og stillingtagen.

Da jeg startede på Stensagerskolen, blev jeg en dag ringet op af Lærerforeningen af en af deres ledere, jeg kendte, som sagde: *"Jeg er nødt til at spørge dig om noget. Kan du ikke fortælle mig om jeres lærere og deres aflønninger, det er så meget anderledes end, hvad vi er vant til."*

Vores lærere hørte under Åndsvageforsorgens Lærerforening, deres løn var en del større end den, folkeskolens lærere fik, og så skulle de ikke undervise så mange timer. Men nu skulle Åndsvageforsorgens Lærerforening nedlægges, og vores lærere skulle under

”den normale lærerforening”. Begrebet tjenestemand var under udvikling, skolens nye inspektør var den sidste, der blev ansat som tjenestemand.

Vores nye inspektør forstod virkelig at tilrettelægge det administrative omkring undervisningen. De nyansatte skulle overenskomstansættes, arbejdsvilkårene var anderledes for dem, og alt skulle stemme med budgettet. Der kom efterhånden mange elever, så det var rart, hun vidste en del om regnskab.

Efter hun gik på pension fra skolen, er der blevet ansat en generalist. Hun er uddannet som fysioterapeut.

Jeg kunne blive ved med at fortælle. Både Stensagerskolens elever og Lyngåskolens voksne var de dejligste mennesker, og mine kolleger begge steder ikke mindst.

Jeg holdt så meget af dem, men var også meget taknemmelig over, mine egne børn var sluppet for handicaps. Det burde mange flere skønne på. Alligevel blev jeg så ramt af de mange skæbner, som greb ind i familielivet hos dem alle, at jeg vil sige:

Vidste jeg, jeg skulle føde et handicappet barn, ville jeg have det fjernet.

Fødte jeg et handicappet barn, ville jeg kæmpe for det.

Vi flyttede tilbage til Mårslet fra Ravnholt i 1982. Vi solgte huset for 725.000 kroner og købte huset på Piganavej 10. Det var et to-etageshus på 186 m². Vi gav 648.728 kroner, og da vi flyttede til Agervej, fik vi 960.000 kroner. Fra hoveddøren kom man ind i en entré, hvor der til venstre var et gæstetoilet, så trådte man ind i en stor gang, hvor der gik en vindeltrappe op til første sal. Der var også to andre døre, den ene førte til køkkenet, den anden til pejsestuen. Køkkenet var stort og rummede også en spiseplads. Fra køkkenet gik man ind i spisestuen, som var i vinkel med selve stuen, hvorfra man også kunne komme til pejsestuen.

Gik man op ad trappen til første sal, var der en lang, smal gang. Den første dør til venstre førte ind til et stort værelse, hvor Morten flyttede ind. Det var i øvrigt så stort, at han på et tidspunkt havde sin knallert med deroppe, mens han ordnede den. Derefter kom et lidt mindre, hvor Mikael boede, og lige overfor et magen til, hvor Erik flyttede ind. Døren for enden ad gangen førte ind til et meget stort rum, hvor vi fik soveværelse og opholdsrum. Vi kunne gå fra dette rum ud på en altan, hvor solnedgangen rigtig kunne ses, en altan magen til fandtes på huset mod gaden. Den sidste dør til højre efter vindeltrappen førte ind til badeværelset, der var i vinkel. Udover toilet og badekar var der to håndvaske og et bidét. Vi lavede lidt om, Mogens byggede en brusekabine derude og fjernede den ene håndvask.

I køkkenet fjernede han muren og døren til spisestuen og byggede en halvmur, så køkkenet blev delt i to, hvoraf den ene del blev en forlængelse af spisestuen. Der kom en masse lys i både køkken og spisestue på den måde.

Der var også en bagdør på huset ind til et bryggers, hvorfra man gik ind i køkkenet.

I 1984 flyttede Mikael hjemmefra. Han var kommet sammen med Bettina i nogle år, og nu ville de gerne flytte sammen. Hun var en virkelig dejlig pige, så vi var glade. Det var underligt, men der var da to tilbage. I 1986 flyttede så Morten. Han havde sammen med en kammerat købt et hus på Tandervej 26. Vi havde købt en tredjedel af huset, så var huslejen overskuelig for de unge menne-

sker. Hvis en af dem fandt en pige, de ville flytte sammen med, var aftalen, at den anden skulle købes ud.

Der gik nogle år, så fandt Morten Rikke, og hun købte kammeraten ud. Rikke kom fra Tranbjerg og var endnu en sød svigerdatter, så vi var glade. Der var bare det, at nu var de to ældste fløjet fra reden, det var lidt underligt, men vi havde da heldigvis Erik tilbage.

Han blev udlært som isenkræmmer i Odder i april 1988. Mogens underviste på det tidspunkt på Handelsfagskolen i Odder i glas, porcelæn og værktøj, så Erik var under de ansattes vinger i forretningen. Han skulle engang hente noget i kælderen, og så smækkede døren i. Der gik flere timer, inden de fandt ud af, hvor han var. Da han var færdig med læretiden, tog han på højskole i to sæsoner, 1988 og 1989. Han valgte Hoptrup Højskole, hvor det viste sig, en af mine klassekammerater fra Seminariskolen var forstander. Erik var meget glad for at være dernede, de oplevede en masse, og han fik en del kammerater.

Da han kom hjem efter højskolen, fik han et job hos Dansk Supermarked, hvor han stadigvæk arbejder. Han er logistikmedarbejder og havde et lederjob en overgang, men det havde han ikke lyst til, de skulle altid være der som de sidste, der gik.

Der kom liv i huset igen. I hvert fald indtil 1993, hvor han i januar måned købte et rækkehus i Tranbjerg og flyttede. Så var vi pludselig helt alene i det store hus, det var underligt. Han solgte huset med god fortjeneste i 2006 og flyttede i lejlighed på Holme Møllevej i Viby. Han havde hele tiden sagt, når hans hund Molly engang døde, ville han sælge. Han var græsallergiker og fik det meget dårligt, hver gang han skulle slå græs.

Mikael og Bettina fik den yndigste lille pige i december 1988. Hun blev født på Odder Sygehus, og der blev ringet, vi kunne komme og se hende. Vi havde Bettinas forældre med, de havde gæster og fået noget vin, så de ville ikke køre. En vidunderlig pige så vi, og første gang jeg holdt hende, var dejligt. Hun fik navnet Katrine.

Halvandet år efter kom Rasmus, der var lige så skøn. Han blev også født på Odder Sygehus, det var i august 1990. Vi sad og ventede på, de skulle ringe, så vi kunne komme ned og se ham. Han blev født med rygmarvshindebrok, så det blev ikke den aften. Han

blev overført til Kommunehospitalet i Aarhus, men kom hjem, da han blev forkølet et par gange og så ikke kunne opereres. Da tiden kom, måtte Bettina heldigvis være hos ham hele døgnet, noget var da forandret fra dengang, Erik var indlagt. Det blev en meget vellykket operation. Rasmus var den mest bedårende lille fyr, der fulgte godt med i, hvad der foregik, og det var dejligt at få ham i armene. En rigtig bamse.

Julen 1990 gav vi Mogens en julegave, som vi vidste, han ville blive glad for. På muren mellem stuen og pejsestuen blev der sat en tænkende kakkelovn op, den havde vi virkelig glæde af. Det var en Hess-o-Matic emaljeovn fra 1950'erne lavet af støbejern, og Mogens havde altid været meget vild med den. Han havde i sin tid som isenkræmmerlærling muret mange kakkelovne op. Vi havde en stor kobberkedel stående på kakkelovnen, så der var altid varmt vand – det var der nu også i hanerne! Jeg havde fået en murer til at komme og lave et hul til røret fra kakkelovnen og ind i pejsen, det passede fint med, der hang et billede, så Mogens ikke kunne se det. Kakkelovnen havde jeg gemt i skuret. Samme aften, hvor hullet var blevet lavet, fandt Mogens ud af, at han havde lyst til at bytte rundt på nogle af billederne, blandt andet det, der skjulte hullet. Jeg måtte til sidst blive så vred, at jeg truede med at forlade huset, hvis ikke han lod de billeder hænge. Jeg kom med alle mulige undskyldninger, nu lige op til jul, det ville støve og så videre, men jeg havde glædet mig så meget til at give ham den kakkelovn, og nu kunne det hele blive ødelagt. Han lod billederne være, selvom jeg kunne se, det forstod han ikke noget af. Men se ham i hovedet, da vi bad ham om at hente sin gave i skuret! Han blev så glad.

Katrine var ikke mere end to år gammel, da hun var med Mogens nede ved hønsene at hente æg. De to skulle bage, og det gik fint, indtil hun syntes, nu havde hun for meget dej på hænderne, så kom mundvigen nedad. Men hun var med til at knuse æggene, hælde mel, mælk, gær og sukker i. Da bollerne var bagte, og hun skulle have nogle af dem med hjem, blev det sjovt. De største skulle far have, så var der nogle mellemstore til hendes mor, hende selv og Rasmus. Men nej, så blev en af de mellemstore byttet ud med en helt lille, det var til Rasmus. Det er utroligt, at et toårigt barn kan tænke i de baner. Der var hierarki, i hvert fald aldersmæssigt. Der

var ingen tvivl om, at hendes far var den store, hendes mor kom lige bagefter, så var hun selv stor i forhold til den lille Rasmus. Det skulle lige understreges.

Min store stuebirk blev grundigt undersøgt af Rasmus, da han var to år. Han var helt fortabt over, at hele planten rystede, når han tog fat i et blad. Han har altid været meget tænksum og undersøgende.

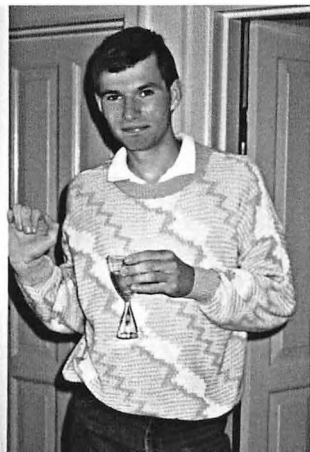
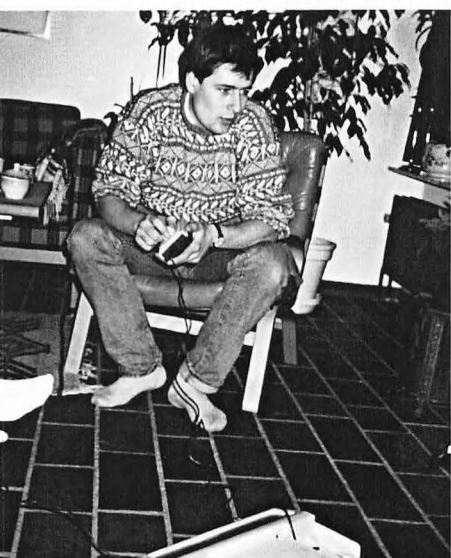
I 1992 var jeg en tur med dem i Randers Regnskov. Da vi skulle hjem, sagde Rasmus, han gerne ville til Tosse Ros. Der var nemlig legesager, så vi kørte selvfølgelig til TOYS"R"US.

Fire år gammel ville han undersøge mine persienner i pejsestuen. Det tog lang, lang tid, han trak dem op, det kunne han da forstå, men hvordan kom de ned? Nogle gange faldt de nemlig ned af sig selv, andre gange, når han tog i snoren. Han var meget optaget af det mysterium, helt tabt for omverdenen i lang tid.

Jeg havde fra forretningen temmelig mange lyskranse formet som silkeblomster til mine lysestager. De blev taget op af skuffen mange gange, og så blev hele stuen pyntet med dem. Der kunne gå et par dage, inden jeg fandt de sidste, efter de var taget hjem. De hang i blomsterne, lysekronen, på nipsting, på malerierne, i vaser, ja, alle steder.

De legede fantastisk sammen, de to, men kunne selvfølgelig også drille hinanden. Rasmus toppede med det, men når jeg mente, nu kunne de ikke selv klare det, greb jeg ind og satte ham på plads. Han blev mopset, men endte altid med at putte sig ind til mig, og så var det overstået. Katrine holdt med det samme, når jeg sagde, nu er det nok. Det er jo ikke sikkert, hun havde gjort det hjemme, men hos mig gjorde hun det.

Jeg var engang i Storcenter Nord sammen med dem, Rasmus var fire år. De elskede begge to pizzaer, det gjorde jeg også, så nu ville vi have en. Føtex havde et sted, hvor der kunne købes pizzaer, og der var sat borde og stole op ude i området, hvor kunderne gik. Vi bestilte og satte os der. Rasmus havde lidt problemer med hørelsen, så da der blev råbt: "Nr. 10", som var os, råbte han med sin fireårs skingre røst, så alle kunne høre det: "*Politi? Jamen har vi da taget noget i dag, farmor?*" Det glemmer jeg aldrig, der blev helt stille, alle kiggede, det lød, som om vi stjal hver dag.

*Fra øverst til venstre:
 1978: Morten med sin hest
 1981: Morten kører ræs på marken
 1982: Morten med sin knallert
 1984: Mikael og mig
 1984: Erik holder muren
 1987: Mikael
 1986: Mikael med computerspil
 1981: Erik i bordtennisrummet
 1987: Morten
 1987: Erik*

Haven fik Mogens gjort rigtig skøn. Han indrettede en stor del af baghaven til urtehave, og allernederst fik han bygget et skur med et stort hønsehus. Der blev også bygget en overdækket hønsegård, så de ikke kunne flygte, når vi var på arbejde. Han fik lavet en terrasse på sydsiden og én på vestsiden. Der blev bygget et skur ved bagdøren, og ud for stuevinduerne fik vi en dam med både planter og fisk i.

Katrine og Rasmus var hos os mange gange, de elskede at gå ude i haven og hjælpe deres farfar. De var med til at gøre urtehaven klar, såede urter, satte kartofler og ikke mindst høstede. Se dem grave kartofler op, det var et dejligt syn. De hentede æg hos hønse-sene, muggede ud hos dem, hjalp med at vande haven, helst overvande. De fejede og rev. Fra vestterrassen gik der en flisegang ned til urtehaven, den havde Mogens lagt med en enkelt række fliser, så vi kunne gå tørskoet derned. En gang de var på besøg, kørte de på hver deres traktor, det endte med, at Katrine var på vej op mod huset, mens Rasmus var på vej ned mod urtehaven – på denne ene række af fliser. Det kom til et sammenstød, og jeg kan se dem endnu, de sad der længe, længe, ingen ville give sig, ingen sagde noget, de så meget sure på hinanden. Efter lang tid gik jeg hen og satte dem begge to ud på græsset med deres traktorer. Så var der ingen, der fik ret eller uret, og så var de gode venner igen. Nu var det mig, der var noget i vejen med, og det var bare fint.

Vi havde også et drivhus, hvor to vagtler, Hans og Grete, samt en skrubbudse Pedro levede i mange år. Og så havde vi Sankt Bernhardshunden Mads. Den blev gammel og kunne slet ikke holde på vandet mere, så den måtte aflives til sidst. Hunde skal ikke tabe deres værdighed, men det var en sorgens dag. Erik købte i 1991 en hund, en Labrador Retriever, Rockystars Gowen, kaldet Molly. Den har vi passet mange gange, så helt undvære en hund kom vi ikke til.

En meget kold aften med snestorm ville Rasmus med farfar ud at skovle sne fra bagdøren til fortovet. Se den lille fyr med en skovl, godt pakket ind, og en snestorm, der væltede ham mange gange. Han var ikke mere end fire år, men det var stort for ham. Vild snestorm, hvor man næsten ikke kunne se noget, men farfar var da i nærheden, så helt galt kunne det da ikke gå. Og så ind til saftevand og franskbrød bagefter. Katrine og jeg hyggede os indenfor imens

og holdt øje med dem gennem køkkenvinduet, men ud i det vejr ville vi ikke.

Var vejret til det, fik de lov til at lege med vand, lige så meget de ville. Det sjoveste var, når de løb gennem vandet fra vores havvandingslange, som viftede fra den ene side til den anden, der blev hvinet noget. Vi var ofte nede på skolens legeplads, jeg kendte da stadigvæk nogle af de gamle kolleger, jeg havde haft, så vi blev et par gange lukket ind i deres lille gymnastiksal, hvor vi brugte alle motorikredskaberne, det var en fest for dem.

Vi sejlede til Amerika i papkasser i stuen, byggede huler, ja, fantasien fejlede ikke noget. De elskede medisterpølse, men fik det ikke hjemme, så det serverede jeg gerne. Engang de kom, fik de noget andet, og jeg sagde til dem: *"Når farmor engang ikke er her mere, så skal I da ikke kunne sige – hun kunne kun lave medisterpølse."* De har nu fået meget andet også. De legede med vand i baljer i stuen, jeg lagde bare masser af håndklæder under.

I juni 1993 giftede Morten og Rikke sig i Tranbjerg Kirke. De kørte i karet til kirken, og Katrine og Rasmus var med i kareten. Brylluppet blev holdt på Hørning Kro, de lånte vores varebil for at køre hen, hvor de skulle være bryllupsnatten. De fortalte det ikke til nogen, men det, de gjorde, var at køre lidt og vende tilbage til Hørning Kro, hvor de sov. Det var der ingen, der fandt ud af.

En morgen, hvor Katrine og Rasmus havde sovet hos os, tog de alle mine smykker frem og pyntede sig hver især med dem. De ville giftes, nu havde de lige været til bryllup, og det endte med, jeg stod og sang brudevalsen, mens de gik fra den ene ende af soveværelset til den anden iført undertøj og smykker. Jeg fik dem gift, det var meget højtideligt.

Mads blev født i maj 1994 på Odder Sygehus. Der har altid været fart på ham, og sådan ville han også til verden. Rikke ringede meget tidligt om morgenen den 1. maj, om ikke jeg kunne komme. Vandet var gået, Morten var besvimet, bagboerne havde hun ringet efter, men hun ville gerne, jeg kom. Jeg ruskede i Mogens, han skulle op NU og rydde varebilen bagi for det, der lå der. Hvis hun nu skulle ligge der, mens jeg kørte hende på Odder Sygehus. Jeg kom i tøjet og så ellers af sted. Da jeg kom, gik bagboerne hjem, og vi ringede til Odder, som sagde, vi skulle komme. Rikke havde det sådan, at hun godt ville køre derned i deres egen bil, så det gjorde

vi. På sygehuset gik Morten i gulvet igen og blev lagt i en seng og kørt ind på en stue. Jeg sad ved Rikke, jeg kunne se, hun havde det meget, meget dårligt. Det gjorde ondt langt inde i hjertet, jeg fattede ikke, der ikke blev gjort noget. På et tidspunkt gik jeg ud i gangen, jeg havde ikke fået morgenmad og havde kvalme. Der stod jordemoderen og talte med nogle sygeplejersker og læger. De talte om Rikke, de ville have hende til kejsersnit med det samme, så der ikke skete noget med hende og barnet. Da de fik øje på mig, blev de helt mærkelige og undskyldte, jeg havde hørt på, hvad de sagde. Jeg svarede, det gjorde ikke noget, jeg kunne ikke få det værre, end jeg havde det. Jeg var fortvivlet over at se, hvor slemt det var for Rikke, og blev lettet, da de hentede hende til kejsersnit. Så var det bare at vente. Morten var nu kommet til sig selv og var oppegående.

Rikke kom tilbage til fødeafdelingen, og med sig havde hun Mads. En lille, lys, meget køn og pragtfuld dreng, hvor var det dejligt at holde ham. Han havde de skønneste blå øjne. Jeg ringede efter Mogens, der kom med det samme og så ham. Efter nogen tid kørte vi hjem, vi syntes, den lille familie skulle have det for sig selv nu. Jeg var selv helt opløst over oplevelsen, men vi tog derned senere på dagen igen. Han var så vidunderlig, den lille, men vi kunne se på Rikke, hvor hårdt det havde været.

Mads blev døbt i Tranbjerg Kirke, og dåbsfesten blev holdt hjemme hos os. Katrine og Rasmus var meget glade for ham, især Rasmus var mange gange henne at kigge på ham. Han var glad for små børn, han var jo selv meget stor, nemlig fire år.

Samme år flyttede vi til Agervej. Jeg syntes, huset på Piganavej var meget stort, da vi nu var alene, der var så meget vedligeholdelse. Det var mig, der malede vinduer og træværk, og der var første sal på med altaner af træ til begge sider.

Vinnie og Lars, som boede over for os i Ravnholt, solgte deres hus i Ravnholt og flyttede til Piganavej lige over for os. Det morde vi os meget over, så da vi fortalte dem, vi flyttede, ville vi ikke fortælle dem hvorhen, så kom de bare bagefter, det fandt de nu ud af. Men det var nu dejligt, at de var på Piganavej. Vi kendte ikke vejen i forvejen, det viste sig at være en del, ikke alle, originaler, der boede der. Til venstre for os boede en familie, de var svære at komme udenom. Når han kom hjem fra arbejde, skulle der drikkes, ikke øl, men whisky, cognac og lignende, og der blev råbt efter

os, når de bare så et glimt af os – vi skulle komme. Til højre for os boede en ungkarl sammen med sin mor, hans far var død. Han var speciel, han var bogholder på en institution på Oddervej og havde en stemme, der skar igennem alt, og han talte meget højt. Vi kunne høre alt, hvad han sagde, også når han var indenfor, men vinduerne må absolut have stået åbent hver gang. Han var en smule handicappet, så hans mor skulle hjælpe ham i badekarret og op igen. Det hændte meget ofte, hun glemte det sidste, og så kunne vi høre, han sad og råbte på hende. Han sørgede også for, moderen kom ud i haven, hvor hun så til gengæld sad og råbte på ham, at hun frøs. Hans svar var altid, hun skulle luftes og måtte vente lidt. En aften sad jeg ude på bagtrappen og nød en kop kaffe, da hans verden brød sammen. Hans mor var lige død, og vi kunne høre ham råbe i telefonen til sin moster. Det viste sig, moderen havde et barn født uden for ægteskab, som han ikke kendte noget til, og nu skulle denne søster også arve. Katastrofe. Jeg syntes dog, han var en meget regulær fyr, en spade var en spade, som den dag, han ringede og sagde, han ikke ville have de store fugle gående i sin have. Det var vores høns, han mente, de var sluppet ud. Selvfølgelig skulle de ikke rende rundt i hans have, så vi fik fat i dem.

Vi delte i øvrigt høns med Vinnie på den måde, at når eftersommeren kom, lånte hun vores høns, som så rensede hendes have. Så det var bare om at tage fat i to høns ad gangen og over vejen med dem. Vinnie og Lars blev skilt, og slutningen på historien er faktisk, efter vi langt senere er flyttet i en boligforening for at have en vicevært på vores gamle dage, så bor hun nu lige bag ved os. Men det er dejligt.

I juni 1994 solgte vi huset på Piganavej 10, det var stort, og der var meget, der skulle males. Og nu var vi bare to. Huset blev solgt i løbet af kort tid, og så stod vi der uden tag over hovedet. Der var på det tidspunkt kun ét hus til salg i Mårslet, Agervej 55. Det tilhørte en enlig, ældre kvinde, der var kommet på Lokalcenter Solbjerg. Hun havde boet sammen med sin bror på et lille husmandssted, og da han døde, flyttede hun til Mårslet. Vi købte huset til overtagelse den 1. september. Hun var meget speciel, ville kun tale med Mogens, manden i huset, og da de var blevet enige om prisen, gav de håndslag. Efter nogle dage blev jeg bekymret, havde vi nu købt huset? Vi havde ikke set nogen papirer overhovedet. Jeg ringede til vores advokat, der svarede mig sådan: *"Jeg plejer ikke at fortælle om mine andre klienter, men I kan tage det roligt, hun er også klient hos mig, og har hun givet sit ord, så er det i orden."* Han fortalte, når han besøgte dem på husmandsstedet, sad hun på en stol i køkkenet, stolen var udstoppet med avispapir, og hun skulle bruge sin mors tøj. Det var kun broderen, der bestemte.

Vi fik travlt med at pakke Piganavej sammen og fik hjælp af børnene. Dagen kom, da vi skulle flytte. Da vi kom til Agervej, viste det sig, sælgerens familie ikke havde fået tømt hele huset. Der stod gamle, antikke skabe stoppet med avispapir i revnerne, køkkenet var slet ikke ryddet, så vores flyttelæs blev sat, hvor der nu var plads. Jeg startede med at rydde køkkenet, og da gik det galt for mig, jeg satte mig på trappen mellem køkkenet og bryggers og hylede. Jeg ville skilles og rejse langt, langt væk, til Australien. Udover 25 år gamle henkogningsglas med blandt andet rødbeder og frugter, fuglefjer til at støve af med pakket ind i avispapir, gammel stegepande, der aldrig var vasket af, og meget andet, var der en skåret kop med et gebis i, også pakket ind i avispapir. Det var den, der satte prikken over i'et, det kunne såmænd have været hvad som helst. Emhætten i køkkenet var det nyeste af hvidevarerne og det eneste, der duede. Det viste sig dog, at plastikslangen var ført op på loftet, som den skulle, men deroppe var der sat en plasticpose for enden af slangen med bånd om. Sådan. Hvor svært kan det være. I bryggerset stod der et gammelt oliefyr og to vaskemaskiner, som

ikke duede, så de skulle ud, når vi kom så langt. Efter skorstenen blev brudt ned, fik vi indlagt fjernvarme. Hun havde været meget sparsommelig. Naboerne ved siden af fortalte, hun tændte ikke for lyset, men brugte en lommelygte. Kun til jul, når de blev inviteret over til et glas portvin, fordi de slog græs for hende, blev der tændt lys. Der blev heller ikke brugt varme, så det forklarede revnerne på de flotte, gamle møbler.

Jeg spurgte hende, om storesgardinerne, der hang i stuen, måtte blive hængende et par måneder, mens vi lige kom til rette, og det var ok. Da der var gået et par måneder, ringede telefonen, jeg tog den, og der blev kort sagt: "*Det var de gardiner.*" Jeg kunne regne ud, hvem det var, og spurgte, om hun ville have dem nu. "*Ja,*" var det korte svar, og så lagde hun røret på. Inden ville jeg da lige vaske dem, vi havde støvet meget, og stor var min forbløffelse, da de viste sig at være hvide – de var grålige, da vi flyttede ind. Jeg kørte over med dem, hun så dem og sagde: "*Det er ikke mine gardiner.*" Hun havde arvet dem fra hende, hun købte huset af. Men jeg holdt fast i det og kørte. Jeg kunne faktisk godt lide hende, hun var typen "en spade er en spade", og så ikke mere snak.

Det var lidt uheldigt, at jeg på flyttetidspunktet blev ringet op af den tidligere sognekonge Erik Frost. Han var leder af Høreinstitut- tet på Peter Sabroes Gade 10 i Aarhus og spurgte, om jeg havde mulighed for at hjælpe ham med instituttets regnskab. Hvis han ikke fik styr på det, ville han blive sat under administration af Aarhus Amt, så selvfølgelig ville jeg hjælpe ham, han havde skaffet mig jobbet på Mårslet Skole. Det var svært: Flytte ind, sætte på plads, renovere huset og så videre – og så rette op på et regnskab, samtidig med jeg skulle passe mit eget job. Det tog mig tre måneder at rette hans regnskab op. Men jeg fornemmede hele atmosfæren på Høreinstituttet, der var en dejlig stemning og en helt anden verden, men stadigvæk noget med handicap. Et høreapparatfirma inviterede os til en festaften, fordi vi handlede med dem, de betalte det hele, og det var virkelig festligt. I dag ville det nok blive betegnet som korrupsion, men jeg kan garantere for, der ikke var penge imellem parterne, det kunne jeg se på regnskabet.

Agervej 55 lå i Åbakke kvarteret på hjørnet af den sidste stikvej til venstre ud mod marken, hvor vi i det fjerne kunne se Testrup.

Bag hækken, mod Testrup var der en sti og grønt område, som blev afsluttet af et åløb til Giber Å. Huset lå øst-vest, og mod vest var der en dør. Vi startede med at hugge en del af muren ned og sætte vinduer og ny dør i, så vi kunne nyde synet af de smukke solnedgange, dyrene på marken, såningen og høsten. En eftermiddag, nogle år senere, da jeg kom hjem fra arbejde, var hele haven fyldt med halm. Det var midt i høsttiden. Jeg undrede mig, der var ikke noget på vejen eller i naboens have, kun hos os. Det viste sig, fortalte en forbipasserende, at der var kommet en hvirvelvind, der havde sørget for udsmykningen. Hun havde helt tilfældigt set det. Jeg stod det meste af aftenen med en kost og fejede halmen ned fra indersiden af hækkene og af græsplænen.

Vi sov på madrasser på stuegulvet mellem smårester af murstene, støv og flyttegods.

Vi fik et nyt køkken, og der kom en halvmur mellem stue og køkken også mod vest, så nu fik vi masser af lys ind. Det var Morten, der satte køkkenet op, væggene var skæve, ligesom resten af væggene i huset, det havde vi aldrig selv kunnet klare. Der blev plads til et bord, hvor vi kunne spise. Mortens hænder sidder, som de skal, han er meget dygtig til alt håndværkerarbejde og ikke mindst til løsninger. Han har sparet os for utrolig mange håndværkerudgifter, og vi er glade for det, meget glade. Ikke blot besparelserne, men især det, at Morten altid er parat til at hjælpe os.

Mikael og Erik tog også fat med det, de kunne hjælpe med, og det var skønt. Erik slæbte på materialer, og Mikael hvidtede loftsbrædder. Loftet i stuen var også skævt, fandt vi ud af, da der skulle træ op i stedet for gipsplader, og så stillede Morten igen op. Der var parketgulv, men det havde taget skade nogle steder af ikke at have varme på radiatorerne, så vi fik lagt et gråt tæppe på. Senere fik vi et trægulv lagt, og det var selvfølgelig Morten, der gjorde det. Det var så dejligt, da vi kunne få møblerne på plads og gøre det hyggeligt. Det gamle tapet rev vi ned og satte nye baner op, og det hele blev malet hvidt.

I det ene værelse mod vejen indrettede vi et foreløbigt opbevaringsværelse. Mogens satte en reol op, hvor en del service blev anbragt. Blandt andet vores ret dyre spisestel Offenbach fra Bing & Grøndahl – til 12 personer. Hvad skete der? Jo, reolen kunne ikke holde, og så havde vi ikke noget spisestel mere.

Fra stuen gik der en dør ud til en gang, som bare blev malet. I gangen var der seks døre, hvoraf den ene var hoveddøren. Det første rum til højre fra stuen var et værelse, der blev indrettet som computerrum og legerum til børnebørnene og os. Så kom soveværelset. Der havde Morten flyttet skabene fra én væg til en anden, det gav mere plads. For enden af gangen var døren til opbevaringsværelset, der senere blev indrettet, så børnebørnene kunne sove der, da de blev ældre. Som mindre sov de i soveværelset hos mig, og vi havde en stående vittighed, som gik ud på, at farfar skulle sove i badekarret. De jublede hver gang, skønt de vidste, det gjorde han ikke.

På den anden side af gangen var døren til badeværelset, der var et badekar, som børnebørnene virkelig har brugt mange gange. Badeværelset fik nyt inventar, men vi beholdt de nostalgiske, lyseblå fliser. Der var gulvvarme, men det virkede ikke, så det afbrød vi. Langt senere smed vi badekarret ud og byggede en brusekabine.

Fra hoveddøren kom man ind i en lille, firkantet forgang, hvorfra der gik en dør til et gæstetoilet. Denne lille forgang fik vi lagt til resten af gangen.

Bryggerset blev også helt som nyt med Mortens hjælp, ja, det vil sige, Katrine, Rasmus og Mads gjorde deres til, at den gamle skorsten blev fjernet. De fik hver en hammer, og så var det bare om at gå i gang. Det var i 1996, Katrine var otte år, Rasmus seks, og Mads var to år. Han slog en gang imellem på skorstenen og gik så ellers udenfor, hvorfra han forbløffet kiggede på de andre to. Det var overvældende at stå der med en hammer i hånden og måtte slå på murene. Ikke nok med det, hans kusine og fætter fik murstenene til at falde ned på gulvet, det skulle der tænkes over. Da vi var færdig med bryggerset, der var aflangt, var der bordplads og skabe derude samt opvaskemaskine, så den ikke skulle larme i køkkenet. Et rigtig dejligt bryggers. Den udvendige del af skorstenen hjalp resten af familien med at bryde ned.

Så var der haven. Der var en carport, og i den stod mange papirposer fra mel og sukker. I poserne var der småsten samlet i haven af den tidligere ejer, men poserne var så skøre, at de gik i stykker, når vi ville fjerne dem. Selve carporten savede Mogens nogle af stolperne over på, og så væltede han den ved at skubbe til den, mere solid var den ikke. Han og Morten byggede en dobbelt

carport, i starten med et mindre skur til, det blev dog hurtigt udvidet med et stort redskabsskur, hvor der blev indrettet værksted og atelier med indlagt varme.

Vi har haft den glæde, at børnebørnene tit var hos os. Og der foregik altid noget.

I stuen blev der gjort gymnastik til fjernsynsprogrammer, løbet, hoppet, bygget huler, slået på trommer på mine Eva Trio-gryder, leget med dyner, pudelege, set film, læst, ja, alt, der ikke kunne skade, fik børnebørnene lov til. Det var især Katrine, Rasmus og Mads, der legede, men efterhånden kom Mathias også til, og han tog revanche. Det var spændende for ham med de store, men da Katrine og Rasmus blev lidt ældre, var det ham og Mads, der gjorde vores hverdage spændende.

Børnebørnene hjalp os med at lave mad, de stegte frikadeller, skrællede kartofler, gulerødder med videre. Ved bordet blev der leget med modellervoks, tegnet, malet, spillet kort, dryppet stearinlys i vand, lavet marcipan til jul og så videre. Alt var tilladt, næsten. Og på gulvet var det helt legalt at lege med masser af vand, farmor havde jo håndklæder, der kunne lægges under.

I 2002 sad Mathias, halvanden år gammel, sammen med sin farfar og spiste ved bordet i køkkenet, og der begyndte en magtkamp. Han fandt på at spytte på sin farfar, som selvfølgelig bad ham om at lade være. Men det skulle afprøves et par gange, inden den unge mand fandt ud af, at farfar vist både var større, ældre og stærkere end ham. Det var en festlig oplevelse at se på, vi kunne se på Mathias' øjne, at det var helt bevidst. Han skulle lige afprøve, hvor langt han kunne gå, men var udmærket klar over, hvornår han skulle stoppe.

Vi fik efterhånden anlagt haven, så den blev dejlig med små kroge, der var altid et sted, vi kunne sidde i læ. Især en lille krog nederst i haven elskede vi at sidde i. Der var store træer mod det grønne område, og Mogens plantede hvide potentilbuske i en halvcirkel og lagde fliser. Han havde også anlagt en lille dam, hvor der var masser af blomster rundtom. Den lå ved den store terrasse, vi gik ud på fra bryggerset. Denne del af haven lå mod nord og skrånede, så der var en del trapper, som Morten og Mads hjalp med at lægge. Midt

i græsset stod der fyrretræer, som vi stammede op og lavede et bed rundtom. Der plantede vi to rododendron og forskellige stauder, det var et meget smukt bed. Langs med den nye carport blev der også anlagt et blandet buske- og blomsterbed. De første år havde vi køkkenhave i denne del af haven ud mod det grønne område.

I haven har alle børnebørnene spillet bold, leget med hønsene, solet sig på tæpper, fået serveret saft og andet og ikke mindst løbet skrigende igennem vandstrålerne fra vores havevander. I nærheden er der en ungdomsklub, hvor der også er dyr, og det var et hit at besøge dem. Mads byggede et skur til sig selv i haven af gamle brædder, og det blev virkelig til noget. Mathias havde også glæde af det, han kom endda og forlangte gulvtæppe til skuret, samt en nøgle.

Da Mogens lagde fliser foran huset og mod syd, var Rasmus der for at hjælpe. Han skovlede og skovlede sand og havde meget travlt, en lille femårgut, og de fik selvfølgelig serveret kaffe, saftvand og arbejdsmændsmadder udenfor.

Over mod den eneste nabo, vi havde, var grunden ikke ret bred, det vendte mod syd, så vi besluttede at flytte urtehaven fra nordsiden af huset og herom. Mogens byggede den op i store kasser. Det fik vi meget ud af. Vi havde langs muren et jordbærbed. En vinter med sne, da Mathias var to år gammel, fandt vi ham liggende på maven på fliserne i sneen foran jordbærbedet iført sit termosæt, halstørklæde, vinterhue, vanter og vinterstøvler, forundret over, at han ikke kunne finde jordbær. Men så fik han da lært, at jordbær hører sommeren til. Mads og Mathias hjalp hvert forår Mogens med at rense og tilså disse kasser, og selvfølgelig blev de beværtet flere gange, imens der blev holdt pauser på bænken. Der var ribsbuske, som de plyndrede, rabarber og gulerødder og meget andet. Foran stuevinduet havde vi anbragt en bæk, hvor der blev holdt pause, drukket kaffe, spist frokost og lignende, og det nød de to meget.

Vi havde også høns. Mogens havde bygget et meget flot hønsehus og en hønsegård, der var overdækket med tråd, så de ikke kunne rende ud af haven. Det var en betingelse fra mig, ellers ville jeg ikke have ro, mens jeg var på arbejde. Børnebørnene måtte gå ind i

høsegården, lige så meget de ville, de skulle bare behandle dyrene ordentligt. Hønsene gik ret ofte i hele haven, når vi var hjemme, og de rensede bedene grundigt. En gang var de gået over til naboen, hvor de lagde æg på deres hovedtrappe. Mathias var heller ikke mere end tre år, da Mads kom styrtdende og fortalte, at hans lillebror smed hønsene i en dam. Jeg havde sagt, de skulle behandle hønsene ordentligt, så nu ville jeg lige fortælle ham, hvad jeg mente om det. Inden jeg nåede at sige noget, kom det fra Mathias: "*De havde snavsede fødder!*" Desværre måtte vi aflive hønsene omkring 2006. Der var kommet fugleinfluenza til landet, og det var kommet så vidt, at hønsene skulle blive i hønsehuset og måtte ikke komme ud, det kunne vi ikke nænne. De skulle både spise og drikke inde, og den lille udendørsdam skulle fjernes. Der var risiko for, at virusset skulle mutere, så mennesker også blev smittede, og det kunne koste tab af menneskeliv.

Der blev plantet ligusterhæk på nær ud mod det grønne område, hvor der var hybenhæk og andet, der havde selvsået sig. Der var nogle store hægtræer, som er meget smukke i den korte tid, de blomstrer i maj efter løvspring. Blomsterne er hvide og har en lidt tung, sød duft. Der kommer sortrøde frugter, og de kan virkelig grise, når de falder af, og vi træder på dem. Til efteråret bliver bladene gule og rødorange. Jeg elskede dette træ, ligesom hyldebærtræet, som også var selvsået i hækken. Det gav et stort udbytte hvert år, og Mads og Mathias hjalp med at plukke dem – de skulle selvfølgelig op på en stige, det var spændende.

Gennem en del år var det meget slemt med dræbersnegle. Et år fra 1. april til 30. september førte jeg regnskab over, hvor mange jeg slog ihjel per dag. Sammenlagt for hele perioden blev det 11.000!!! Jeg sendte oversigten til Aarhus Kommune og bad dem om at slå det stykke af det grønne område mod vest ned mod Giber Åens tilløb, som de lod vokse vildt. Jeg kunne se, der kom mange dræbersnegle derfra, og jeg ville simpelthen ikke have dem ind i min køkkenhave. Det lykkedes mig at holde dem ude, men kun fordi jeg tog affære hver dag. Meget ofte stod jeg også op omkring midnatstid og gik ud med en lommelygte, på det tidspunkt var der mange fremme. På den anden side af vejen boede et ægtepar, hvor

konen en dag sagde, at de havde da ingen dræbersnegle, hvortil jeg grinende svarede: *"Nej, for dem har jeg stoppet."*

Udenfor mod vest i Giberåens tilløb var vi ofte nede med børnebørnene. I selve Giber Å har de også gået meget og slæbt store grene, somme tider stammer fra træerne, med hjem. Alt, der var interessant, kom med. Giberåen løb sagte af sted, som regel ikke med mere vand i, end de kunne bunde med støvler på. Det var mest i efteråret, den kunne være farlig med masser af vand og strøm. Ænder og ællinger svømmede rundt, og der var en masse spændende i åen. Jeg kan se Rasmus for mig slæbende på en meget stor stamme, men med hjem skulle den. Der går en bro over åen, den skulle vi passere, hver gang vi ville op til dyrene ved ungdomsklubben, der ligger ud til Testrupvej. Langs med åen inden broen er der et meget stejlt stykke med gamle træer, en lille skov, og den skrænt skulle altid bestiges. Da hele familien en dag var ude at gå tur, kom det fra Mikael: *"Ja, det var på skrænten mellem træerne, vi sad, når I ikke måtte se, vi røg."* Om det også gjaldt Morten, ved jeg ikke, Erik har aldrig røget. I det grønne område var også en bakke, hvor der kunne kælkes om vinteren. På et tidspunkt havde kommunen sat et stort fældet træ omvendt på græsset. Det kunne de klatre på, og der sad meget ofte en hejre. Træet blev på et tidspunkt fjernet, da det ikke var klatresikkert mere, det rådnede.

Mads var bare fire år, da vi pakkede en kurv med saftevand og kager, som vi så ofte gjorde. Det var som et eventyr for ham, han gik nede i vandløbet i gummistøvler sammen med farfar, og de havde selvfølgelig et net og et glas med – der skulle fanges små dyr. De fangede nogle små, vilde krabater og kom dem i glasset. Jeg sad på et tæppe på græsset med kaffe, saft og madder, og på et tidspunkt råbte Mogens til mig, mens han viste de fangede småkryb, der drønedede rundt: *"Prøv at se, hvor de cykler rundt."* Tilbage ved huset ville Mads gerne have glasset med ind i køkkenet. Han sad længe og studerede de små dyr, og så kom det: *"Hvor er cyklen?"*

Vi har passet børnebørnenes kæledyr – hunde, katte, skildpadde, ja sågar vinbjergsnegle. Vinbjergsneglene kom i en papkasse med grønt, tomater og andet og låg på. Den ene havde hul på sneglehuset. Jeg tog låget af, det kunne der vel ikke ske noget ved, jeg tog

sneglefart helt bogstaveligt, men en af sneglene forsvandt til min store forskrækkelse. Heldigvis kom den igen, og til min store forbløffelse helede hullet i sneglehuset sig ret hurtigt.

Da Mads var ti år, lærte Mogens ham at bruge den elektriske boremaskine. Det var et stort skrummel efter min mening, som var opstillet efter alle sikkerhedsregler, så nu skulle Mads så lære at bore huller. Jeg var noget bange for det, men han overholdt alle regler. Det gik rigtig fint, men Mathias, der også var der, var noget utilfreds med at få stukket en almindelig sav i hånden og et stykke træ. Værre blev det, da han savede sig selv i fingeren, da brød hans verden sammen. Så vi måtte have en lille snak om, hvordan man gjorde det. Sin unge alder til trods var han meget ferm på fingrene, så vi var ikke nervøse. Hvad han ikke vidste, var, at han havde fået en meget sløv sav, vi skulle jo holde øje med ham hele tiden, mens Mads var i gang med at lære at bruge den store boremaskine.

Værkstedet spillede i øvrigt en stor rolle en weekend, hvor jeg med mine tre sønderjydske veninder var på "Rom-tur". Vi havde bestilt en tur til den italienske hovedstad, men rejseselskabet Apollo lavede om på afrejsetidspunktet så mange gange, at vi fik nok. Så jeg inviterede dem op til mig, og de kom i strålende humør. I løbet af dagen var vi en tur til Tiberen, som var erstattet af Giber Ås tilløb, som lå lige ud for vores have. Det antikke Rom, Vatikanet og Roms Centrum blev erstattet af en tur i haven, hvor vi studerede planterne og så på de affaldsbunker af sten og andet, som lå i krogene. Colosseum kunne ikke være bedre. Michelangelos Sixtinske Kapel blev erstattet af en maleriudstilling af mine malerier i værkstedet. Om aftenen havde jeg bestilt bord på den italienske restaurant på Åboulevarden. Hvad mine tre veninder ikke vidste, var, at jeg havde sørget for at invitere mændene. Det var vores "Rom-tur", vi havde det festligt.

Vi var i London med Rasmus i maj 2001, et år senere, end vi skulle have været. Det var en rigtig dejlig tur, han var pragtfuld at have med. The London Dungeon er en turistattraktion i Tooley Street nær London Bridge Station. Det er en udstilling over forskellige grufulde begivenheder i historien, der forsøger at formidle histo-

rien på en morsom og spændende måde, og den var han meget interesseret i at se. Katrine og Rasmus er meget historisk interesserede, noget, som Bettina og Mikael har opelsket hos dem, til stor glæde for os. Mens vi var i London, ringede telefonen, da vi var på vej til The London Dungeon: Mathias var kommet til verden maj 2001 på Odder Sygehus. Jeg kan endnu se Rasmus, da vi fortalte, han havde fået en fætter, han var glad og stolt.

Der var kun én ting på turen til London, vi ikke lige var enige om. Rasmus gik med kasket, men vi forlangte, han skulle tage den af, når vi spiste i restauranten. Det ville han ikke, men så måtte han undlade at få noget mad, og så kom kasketten af. Men utilfreds var han, det kunne ses. Det nyttede ikke, vi forklarede ham, der var noget, der hed pli, og noget, der hed hensyn til andre. Vi sagde det ellers stille og roligt, bestemt ikke som anklage, men mopset var han.

Han fik det hele med, han er en meget tænksom og klog dreng, og det var en oplevelse at have ham med. En dag, vi var i Westminster Abbey, en fantastisk flot gotisk kirke, var der en officiel kirkedag, hvilken fandt vi ikke ud af, men præsten kom hen til Rasmus og bad ham om at lukke en udskåret gitterport i, en del af ritual, som vi desværre ikke fangede, hvad var. Men det var meget højtideligt, og Rasmus var i centrum. I Westminster Abbey er de kongelige begravede, og det er også det traditionelle kroningssted.

I en del år hjalp jeg en tidligere kollega og veninde fra Skanderborg med at gøre rent. Hun var kørt træt i arbejdet, men havde nogen tid endnu, inden hun gik på pension. Jeg syntes, jeg havde overskuddet til at hjælpe hende, vi havde arbejdet med det samme på hver sin skole, og jeg var gået på efterløn. En vinterdag i 2003, hvor der var en gruelig snestorm, kom jeg virkelig galt af sted. Når jeg gjorde rent hos hende, var jeg iført et par underbukser, joggingbukser og en undertrøje, ikke andet, fordi jeg svedte så meget, der skulle rigtig skures. Jeg ville ryste noget udenfor, og så smækkede døren i. Telefon, nøgler, ja, alt var indenfor, og min bil udenfor var låst. Der var en forrygende snestorm, og der gik ikke længe, før jeg var gennemblødt, selvom jeg stod i carporten, jeg havde heller ingen strømper eller træsko på. Jeg kiggede på de huse, der var på vejen, og så, der var lys i ét lige overfor. Så jeg tog mod til mig og

trådte ud i snestormen. Jeg kom derover, kom indenfor, fik kaffe, lånte noget tøj og ringede hjem. Morten kom og hentede mig i sin bil, Mogens havde jo ingen chancer for at komme mig til hjælp, jeg havde jo bilen. Min veninde og hendes mand var på vej til Aalborg og kunne heller ikke komme. Naboen fortalte mig, hun havde set mig og undret sig. Så hun havde fundet telefonnummeret frem til Sølund, amtets bosted for evnesvage, og numrene til plejehjemmene i Skanderborg Kommune. Men hun havde ikke nået at ringe, før jeg kom. Siden den dag har genboen og jeg altid vinket til hinanden.

I august måned 2003 købte vi ny bil, en Suzuki Wagon R. Den bedste bil, vi nogensinde har haft, for mig i hvert fald. Sæderne var lidt højere oppe end normalt, og jeg fik overhovedet ikke ondt i ryggen af at sidde i den. Den kostede 108.000 kroner,, og vi fik 12.000 kroner for det gamle vrage af en varebil, en Nissan, som vi havde. Den var fra ny en meget god, solid varebil, som havde tjent os i mange år. Jeg kørte i dens alderdom en dag til vores sommerhus ved Rude Strand, og på grusvejen derfra gik den forreste kofanger løs i den ene side, hvorefter jeg kørte over den løse del, samtidig med den stadigvæk sad fast i den anden side på bilen. Da var min kærlighed til den bil som blæst væk, der var ingen mennesker at se nogen steder, og jeg knoklede næsten en time med at kunne køre videre – det var mere komplekst, end man skulle tro.

Det har været så dejligt, at børnebørnene er kommet hos os, men vi har selvfølgelig haft Mads og Mathias mere end Katrine og Rasmus. Morten og Rikke bor jo i Mårslet, så det var så nemt at smutte op til os. Der er faldet mange guldkorn af fra dem alle, og jeg vil fortælle om nogle af dem, som faldt, mens vi boede på Agervej.

Som treårig kørte Mads som så ofte før med mig til Odder for at hente Mogens i forretningen. Det var en mørk aften, og månen hang stor og rund på himlen. Mads var meget stille, og så lød det: "Hvem har sparket den bold derop, og hvornår falder den ned?"

Mads havde lidt vanskeligheder med nogle ord, men ikke mere end så mange andre børn, han havde et fantastisk ordforråd, og følgende

udspandt sig: Tre år gammel spurgte han mig: "Må jeg godt få en mat, farmor?" Pædagogisk svarede jeg ham: "Ja, du må godt få en tomat". Han kiggede lidt overbærende på mig og sagde: "Nej, kun én, farmor."

Som fireårig brugte han dette skønne udtryk: "Jeg tænkte mig ikke omkring."

Fem år gammel ringede han til mig. Han sagde: "Farmor, vil du gerne høre, hvordan det lyder, når en lastbil bakker?" "Ja," svarede jeg, og så lagde han røret på. Det skete et par gange, så jeg ringede ham op og spurgte, om han ikke syntes, det var uartigt at smække røret på. Han morede sig gevaldigt og svarede: "Jamen du ville jo gerne høre, hvordan det lyder, når en lastbil bakker." Og ganske rigtigt, når han havde lagt røret på, sagde telefonen: Dut, dut, dut ... Frække unge.

Efter et par dage i første klasse sagde han: "20 og 4 er 24. Nu bruger jeg ikke fingrene mere, men hovedet."

I 2001 var Mads, syv år gammel, med os på sommerferie på Als, og han skulle skrives ind i vores pas. Vi tog til landbetjenten i Malling, der havde station i sit parcelhus, og da det var overstået, satte Mads sine hænder i siden og sagde: "Må jeg så se dine fanger?" Han morede sig kongeligt, landbetjenten. Da vi så skulle en tur til Flensborg og holdt ved grænsen, havde vi glemt hans pas i sommerhuset, men vi tog over alligevel, så måtte det briste eller bære, hvis vi blev tjekket. Mads havde en kniv på sig, som han ikke ville af med. Mogens sagde: "Vi er ikke sikker på, du må få din kniv med over grænsen," hvortil Mads svarede: "Vi kan da bare køre ved siden af grænsen."

Da han var mellem otte og ni år gammel, var han sammen med en kammerat hos os. Det var vinter og mørkt, men de blev ved med at plage, om de ikke måtte gå ud lidt. Jeg gav mig, betingelsen var dog, de skulle komme ind klokken 16.00. Klokken blev over, og jeg var meget urolig. Så ringede telefonen, det var Mads: "Kan du ikke komme og hente os, farmor, vi sidder fast i noget pløre på marken og kan ikke komme op." Mathias var også hos mig. Han var blot tre år gammel og skulle først i noget tøj, og så gik vi op til, hvor åen slog et

sving. Tilfældigvis kom der en dame gående med sin hund på mark-siden, så jeg spurgte, om hun ville hjælpe mig over åen med Mathias, så vi ikke blev våde, og jeg forklarede situationen. Damen spurgte: "Er det ikke Mads' farmor? Så er det mit barnebarn, han leger med." Jeg kunne næsten ikke få dem op af pløret, de var sunket langt ned, og det var efterhånden helt mørkt. Mads havde mine støvler på, og de blev også ødelagte. Men det lykkedes til sidst – og så hjem til pandekager. Det var heldigt, kammeraten havde sin mobiltelefon med. Jeg er ikke sikker på andet, end jeg havde ringet til politiet, hvis der var gået en time mere.

Mathias var også en skæg lille en med mange morsomme udtryk. Som treårig stod han ude på vores fortov og kaldte på mig, mens han pegede på et hus skråt over for os: "Farmor, gå lige over i det hus og spørg, om de har noget tyggegummi."

Efter at have sovet hos os, som fireårig, kom det en morgen: "Farfar har ikke sure tæer, han har strømper på."

Hans fireårsfødselsdag er ikke én, der nogensinde glemmes. Vi sad alle og nød traktementet, da han ville vise sin kusine, der var på samme alder, hvor godt han kunne tegne. Til det brugte han en sten og så fik de biler, der stod på vejen samt deres egen campingvogn ellers nogle tegninger i lakken. Morten var rundt med ham ved naboerne, for at han skulle sige undskyld.

Som femårig. Da han var fem år gammel, fik vi følgende udsagn: "Jeg vil ikke sove ved siden af farfar, han støver." Han mente snorker.

Jeg fik et maleri af ham til min fødselsdag, han var da fem år. Der kom følgende bemærkning: "Jeg vil have det igen, når du dør."

Han var seks år, da vi kørte til Odder. Der lå en øldåse i vejkanten, jeg stoppede, samlede den op og fortalte ham, at bortset fra det var noget svineri at smide de tomme dåser, så var det også penge, der blev smidt. På vejen hjem var vi i Brugsen, han afleverede dåsen og fik penge for den. Det var ikke meget, men han kunne få lidt slik, samtidig med jeg fik vist ham, dåsen var penge værd. Om aftenen

ringede Morten til mig og spurgte, hvad jeg havde lært ham. Mathias var gået ud i deres skur og havde samlet deres tomme flasker og dåser sammen. Nu ville han i Brugsen og sælge dem.

Katrine og Rasmus brugte vores computere meget. Jeg husker især farvelægning af tøj til en meget flot tegnet pige, det fik de mange timer til at gå med. Vi var også ude på Stensagerskolen i gymnastiksalen, hvor alle motorikredskaber kom frem, og så blev der leget, der var Mads med.

Engang ville Rasmus og Mads gerne tjene nogle penge ved at optræde. Rasmus optrådte med et diabolosæt, og Mads spillede på mundharpe imens. Selvfølgelig fandt vi pungene frem.

Da Mads gik i niende klasse, havde vi en aftale med lærerne om, jeg læste engelsk og dansk med ham, så han var eksamensklar. I engelsk kom han op i "What Are the Police doing to Stop the Hooligans?", og han fik et firetal, hvilket var fint efter den nye karakterskala. I dansk havde han valgt en novellefilm "Fucking 14" og fik et flot tital. Den handlede om pubertet, seksualitet og identitet. Jeg spurgte ham, om han var klar over det, da det var sin farmor, han skulle gennemgå det med. Det gjorde ikke mig noget, men jeg vidste ikke, om han var klar over, det handlede en del om sex. Jeg fik det mest dejlige svar, Mads syntes, det var lige der, han selv stod, så det ville han gerne gennemgå med mig. Han skulle fortælle om titel, historien, instruktør, de filmiske virkemidler som længde, billedbeskæring, optageperspektiv, tidsperiode, inddeling af novellefilmen, længde af hver del, hvorfor, lyd med videre. Jeg var stolt.

Efter eksamen skulle klassen mødes i Mindeparken. Mads havnede på skadestuen, han havde fået en flaske i hovedet af en fyr fra Mellemøsten. Ganske umotiveret.

Årene på Agervej gik dog ikke følelsesmæssigt stille af for mig. Jeg var stadigvæk meget mærket af mine oplevelser som barn. Og da min lille æske med kæde og lås sprang, efter min mors mand døde i 1995, gik jeg først og tumlede med det selv, indtil min mor døde i 2004. Da samlede jeg mig sammen og skrev ned, hvad jeg på det tidspunkt syntes, mine børn og svigerbørn skulle vide. Jeg inviterede dem en aften og læste op fra det skrevne, jeg ville ikke

tabe tråden eller bryde i gråd. Uanset hvor meget jeg har prøvet at fortrænge det, kunne det ikke skjules, og jeg ville så gerne lukke nogle huller hos mine børn, hvis de havde nogle. De måtte da have undret sig over, jeg ikke havde omtalt min mor, men nu kunne jeg så fortælle dem, hun var død, og fortælle om måden, jeg fik det at vide på. De kunne bare spørge, men det var der ingen af dem, der gjorde. Hverken den aften eller senere, hvilket har gjort lidt ondt, men det kan ikke være anderledes, jeg tror, det betyder en del, de er drenge. Når selv min bedre halvdel aldrig omtalte det eller forsøgte at hjælpe, hvad skulle *de* så egentlig spørge om? Jeg elsker mine drenge og deres familier, og det er det, der betyder noget. Det er ikke nogen kritik. Rent historisk ved alle, der har oplevet noget lignende, at der ikke bliver talt om det, at det ”nok er hendes egen skyld”, og at det kunne sådan en rar mand da aldrig finde på, ja, der er masser af eksempler på det. Men jeg ved, min familie tror på mig.

Mogens var jo blevet headhuntet af en isenkræmmer i Aarhus, Arne Hindsgaul. Han søgte en disponent, der kunne overtage forretningen efter ham. Vi købte en grund i den lille landsby, Mårslet, af kommunen for 14.200 kroner og byggede et Roslevhus på 135 m³. Det kostede 135.000 kroner at bygge. Et stort hus efter datiden, og der flyttede vi ind den 1. september 1966. Mikael var på det tidspunkt tre år, Morten to år, og jeg var gravid igen.

Mogens startede som disponent. I 1970 blev forretningen omdannet til et aktieselskab, hvor Mogens købte aktier, og i 1972 blev han administrerende direktør. Den 1. juli 1976 købte han aktiemajoriteten af Hindsgaul, hvorefter han var eneejer. På daværende var Hindsgaul den største isenkramforretning i Aarhus og den forretning med det største udvalg i belysninger i hele Danmark, ifølge repræsentanterne.

Det var nogle dejlige år. Mogens havde en fast stab af kvinder i forretningen, de var meget trofaste og blev, til vi solgte bygningerne i 1982. Jeg var inde at hjælpe i perioder, men ikke ret meget, det var ikke lige mig. Jeg havde ikke varekundskab nok og næde da også at klokke i det et par gange.

Min mors mand sagde et par gange til mig, at han gerne ville komme og hjælpe, men jeg svarede, det havde vi ikke behov for. Jeg fik mareridt hver gang, han havde sagt det, det ville betyde, han nok kom et par dage ad gangen og skulle sove hos os, hvilket betød, at jeg sikkert ikke kunne sove de nætter.

Jeg husker stadigvæk en jul, hvor der var meget, meget travlt, da jeg kom forbi og gerne ville give et nap med. Det blev til en del timer, og på et tidspunkt kom en mand ind, der gerne ville købe en kaffemaskine. Jeg var kørt træt, hovedet summede, benene var som bly, og om noget var porcelæn eller keramik, var jeg alt for træt til at kunne se. Det havde jeg ellers ikke problemer med. Nå, tilbage til kaffemaskinen. Jeg havde solgt et par stykker den dag, nu kom spørgsmålene igen: Brygger den hurtigt, er der en eller to varmelegemer, er den håndtérbar, snak om design, farve, afkalkning, vandkapacitet, nem at rengøre og meget andet. Det røg ud af mig: *"Hvis du skal handle med mig, så skal du købe dén kaffemaskine,*

ellers må du vente til én af de andre er ledige” – og så pegede jeg på én. Han grinede og svarede: ”Den tager jeg, du er vist træt!”

Det værste var at pakke gaver ind, syntes jeg. Jeg fik ti tommelfingre, og det skyldtes ikke mindst den første vare, jeg skulle pakke ind – det var en ottearmet lysekroner. Den næste et strygebræt. For ikke at snakke om Margretheskåle.

Et par gange om året var vi i København for at handle. Dengang var det mere omstændeligt, end det blev senere, da computeren kom ind i billedet. Indkøbsturen tog en weekend. Der var mange leverandører med de samme varer og forskellige priser. Mogens skulle så huske fra den ene til anden, hvilke priser var de bedste for den samme vare. Brochurer fik vi i stakkevis, sammen med prøver, og alt det var jeg med til at bære på. Samtidig var dresscoden jo: Høje hæle, nylonstrømper, pæn nederdel og bluse, håret sat flot, og makeuppen også. I to hele dage travede vi rundt og så på varer, bestilte dem og snakkede med leverandører og kolleger. Lørdag aften var der mange kolleger, der gik i byen, men vi sørgede altid for at komme til hotellet og i seng, så hurtigt det kunne lade sig gøre. Der var en arbejdsdag dagen efter.

Mogens kunne på et tidspunkt godt tænke sig at flytte forretningen ned i midtbyen, derfor salget af bygningerne. Kommunen havde i deres visdom fået anbragt et stålhegn midt på De Mezas Vej, og det kunne mærkes i antal af biler, der bare holdt ind og handlede. Man kunne kun krydse vejen som gående bestemte steder. Flere og flere butikker lukkede, forretningen gik ellers strygende, men Mogens har egentlig altid være forudseende. Han fik en aftale om lejemål på Ryesgade og troede faktisk, alt var i orden. Det viste sig så, lige inden papirerne skulle skrives under, at en daværende stor butik spændte ben og tilbød en større sum for lejemålet, og de fik det. Han flyttede nu aldrig sin forretning derned, men ville sørge for, der ikke kom til at ligge en stor isenkramforretning i nærheden.

Vi besluttede at søge om tilladelse til at drive discountbutik, det fik vi, dog med krav om et vist antal parkeringspladser på matriklen. Interessen for discountbutikker var meget stor på det tidspunkt, discountbølgen skyllede ind over Danmark. Der var rift om butikken, men undervejs opstod der et uventet problem. Varetølførslen til forretningen var altid foregået over en matrikel, vi

ikke ejede, men nu viste det sig, at der i 1930'erne var tinglyst ret til kørsel med hestevogn over denne matrikel. Ikke biler. Ejeren af denne matrikel, vinduespudser Kolling, gav os lov til at køre med biler, blot han fik to udendørslamper. Mogens var ellers parat til at give en del penge for det.

Ejendommene i Frederiks Allé var vores, og vi solgte til det danske firma Alta. Det tyske firma Aldi ville også gerne købe, men de var meget aggressive og stod og ventede uden for forretningen hver aften, når Mogens skulle hjem, så dem ville han ikke sælge til. De ville ikke tage hensyn til naboerne, sagde de, og det betød meget for Mogens.

Nu skulle vi i gang med en større oprydning og ophørsudsalg. Vi fandt på det allerøverste loft cirka 5.000 badesandaler fra anden verdenskrig. De var lavet med bøgetræsbund og en gjord over, og de var smalle, alt for smalle til nutidens fødder. De blev så senere anvendt som brænde i vores pejs på Piganavej, men sandalerne var så tørre, at pejsen efterhånden blev nedbrudt af den kraftige varme, disse meget tørre badesandaler udviklede.

Nu fik Mogens det, jeg kalder nykker – han ville holde op med at arbejde og gå på pension. I en alder af enogfyre år. Det kunne der bestemt ikke være tale om, jeg kunne ikke forestille mig det, så han lejede et mindre lokale i Frederiksgade og startede op der. Også under navnet Hindsgaul, som vi havde købt. Et par af damerne fra den gamle butik kom med, og der gik en del år dernede.

Han havde nu altid haft et godt øje til en forretning i Odder. Den havde han omtalt en del gange, og pludselig var den til salg. Den havde til huse i lokaler på Torvet, og i første omgang købte han den sammen med vores tidligere førstemand i Aarhus, Mogens var også begyndt at undervise i glas, porcelæn og værktøj på Handelsfagskolen i Odder, og det var lige noget for ham. Han elskede det job, og jeg forstod ham godt. Det var unge, interesserede elever fra hele landet, og samtidig med lavede han undervisningsforløb for elever fra Bilka og Salling. Han skrev også undervisningsbøger for ministeriet, som bruges den dag i dag.

På den anden side af Torvet blev der et meget stort lokale ledigt, og der flyttede han senere forretningen over. Hele vores dejlige familie og nogle venner var nede at hjælpe med at male og flytte varer, forretningen blev rigtig flot.

Da vi havde forretning i Odder, var der hvert år Odder Marked den første weekend i august. Mads var med et par år i træk, hvor han oprettede sin egen lille forretning uden for vores. Han havde legesager med og andet, og han fik virkelig solgt noget. Selv de gratis småting fra McDonalds fik han penge for. Han var ikke mere end fire, fem og seks år, men gik lige ind i folk med træsko på og forstod at tilkalde sig deres opmærksomhed. Han stod også med en bod ved Nova i Odder i 2003, da solgte han for 50 kroner, ligesom han hjalp, da vi havde en bod i Malling. Der har altid været gemt en kræmmer i ham.

I 2003 solgte vi forretningen i Odder til én fra kæden "Din aktive Isenkræmmer". Vi var for år tilbage blevet enige om, når Mogens fyldte treogtres, så skulle han gå på pension. Vi havde set for mange eksempler på folk, der holdt for sent, og så døde de. På sin fødselsdag i januar blev han kontaktet af en mand fra kæden "Din aktive Isenkræmmer", der var interesseret i at købe forretningen. Mogens gav en pris, og den 17. februar fik vi besked om, det gik i orden, han skulle dog søge vækstfonden om driftsmidler, men det kom jo ikke os ved. Overtagelsen skulle ske den 1. maj. Der var to mere, Inspiration fra Viby Centret og én fra hovedkontoret Imerco, der var interesseret i forretningen til sin datter. Men det var Din Aktive Isenkræmmer, der fik den. Indkøbskæden Imerco gik jo ned i april 2002. Den øverste i koncernen begik ulovligheder, som fik betydning for mange, blandt andet os. Vi mistede hele vores opsparing (pension) på dette, og det er virkelig ikke småpenge, vi taler om. Men vi var raske begge to, havde hinanden og børnene, som var en utrolig støtte i det sidste år, så det skulle nok gå. Vi havde ophørsudsalg i april måned, da køberen ville overtage en tom butik. Vi havde arbejdet fra morgen til sen aften det meste af måneden, jeg med en brækket tå og i træsko, selv i påskedagene havde vi åbent. Vi fik travlt med at få ryddet forretningen, der var meget. En del skulle på genbrugspladsen, de var lykkelige, når Mogens kom, der var meget godt. Men vi kunne jo ikke beholde alt. Revisionspapirerne blev kørt hjem på loftet, de skulle gemmes i et vist antal år, men så blev de også smidt ud. Morten var flink til at hjælpe med at køre på genbrugspladsen. De andre hjalp i forretningen, når de kunne. Vi skulle holde status den 30. april, og da var alle med. Mogens blev

interviewet af Horsens Folkeblad, og der var en artikel i avisen den sjette februar.

Mogens fik en tjans hos sin tidligere Imercokollega i Skanderborg, så var overgangen fra en meget aktiv isenkræmmer til pensionist ikke så slem. Der var han i en del år, indtil kollegaen fik en Imercobutik i Randers, hvor han boede sammen med sin familie.

Vi købte i første halvdel af 1990'erne et sommerhus i Vorupør, et område, vi holdt meget af. Vi var kommet der en del hos nogle venner. Vorupør er en kystby og et fiskerleje i det vestlige Thy. Der findes blandt andet en gammel indremissionsk kirkegård, som vi altid besøger, Vorupør Gl. Kirkegaard. Lokalt kaldes den "æ gammel kjærwe".

Den ligger ved Kapelvej i klitheden og rummer mange historiske gravstene og grave. Da kirken blev revet ned, blev våbenhuset forlænget, og fungerer som gravkapel. Kirkegården er stadigvæk i brug, men meget sjældent, man skal have en speciel tilknytning til kirkegården. Begravelserne fortsatte indtil 1925, og det fremgår også tydeligt, at børnedødeligheden var stor. Der er begravet mange ukendte strandvaskere uden gravsten. Tre tyskere fra første verdenskrig ligger begravet øst-vest (omvendt) som en demonstration af det dansk-tyske forhold dengang. Naturen har frit spil, og det skaber en særlig stemning. Det er en meget smuk kirkegård, og vi besøger den altid, når vi er i Vorupør.

Fiskerbådene trækkes endnu ud og ind fra åben strand, siden 1940 med et motorspil. Det var dejligt at gå på stranden og se på fiskerkutterne, og læmolen er et kapitel for sig. Når det rigtig stormede, vovede vi os ikke derud. Gåturene i klitterne er en lise for sjælen. Men der var langt til Vorupør, vi kunne først komme hjemmefra, når Mogens var færdig i forretningen lørdag eftermiddag, og så skulle vi hjem søndag eftermiddag. Vi lejede det ud, og når der var NATO-øvelser, lejede de det hver gang. Vi enedes om at købe et sommerhus tættere på, hvor vi kunne bo hele sommeren, så kunne Mogens køre i forretningen derfra. Det blev ved Rude Strand, og Mogens købte det sammen med Erik. Der var så mange birketræer i alle haverne, at jeg blev birkeallergiker, meget voldsomt endda. Vi måtte i hvert fald sælge huset, mine øjnede svulmede op, og

næsen lukkede til, selvom jeg fik medicin og indsprøjtninger. Der var ellers en dejlig strand, hvor vi kunne gå lange ture og bade. Nu låner vi Mikael og Bettinas sommerhus i Vorupør eller vores veninde Vinnies i Bratten ved Frederikshavn. Vi har masser af tid til at køre begge steder som pensionister, så hverdagene kan bruges. Som årene er gået, er det også for meget for os med et sommerhus, der også skal passes.

På et tidspunkt var min mors mand indlagt på Odense Universitetshospital. Jeg ringede til hende og fortalte, vi ville komme en tur derned, men fik at vide, det ikke var så godt. Hun skulle, sammen med familien, som hun sagde, have en samtale med lægen den dag. Altså hørte jeg endnu en gang ikke til, men han var jo heller ikke min far. Han gav mig stadig mange natlige mareridt og søvnløse timer, det var begyndt at røre sig meget i mig.

Han blev meget syg af kræft og blev indlagt på Haderslev Sygehus. Efter det med Odense vidste jeg ikke, om jeg skulle besøge ham, og hvordan det ville blive taget, men så ringede min halvbror og overtalte mig, han sagde, jeg ville fortryde, hvis jeg ikke kom. Men vi skulle åbenbart lige have det sidste drama.

Jeg tog af sted og mødte min halvbror på Seggelund Cafeteria, hvor vi spiste middag sammen. Han sagde, han ville støtte mig, når vi kom derned.

Da vi trådte ind, var den første kommentar fra min mor: *"Nej, kommer du her?"* Det slog mig helt ud, og jeg svarede bare: *"Ja, det tillader jeg mig."* Det var den eneste måde, jeg kunne reagere på, alternativet ville være, jeg brød sammen, så jeg var tavs resten af tiden. Det gav jo ikke den bedste stemning, og hvor har min halvbror skældt mig ud over det. Hvis han havde lyttet til det, der blev sagt, ville han nok have reageret anderledes. Hvordan skulle jeg i det hele taget kunne sige noget med den velkomst – ingen mennesker kan klare gang på gang at få at vide, de ikke hører hjemme der, enten det bliver sagt ligeud eller gemt i det sagte.

Min halvbror holder jeg utrolig meget af, men han er en meget sammensat person. Han har ikke haft det nemt. Han glemte vist sine mange raserianfald over sine forældre gennem årene, deres skænderier og alle de gange, han har sagt, han hadede dem. Men han er meget følsom og har haft et rigtig godt forhold til dem i den sidste tid, tror jeg da. Jeg tror, det gav ham ro i sindet. Men hidsig er han.

I 1995 døde min mors mand, og han blev begravet i marts. Det var for mig en forfærdelig begravelse. "Familien" sad sammen, og jeg sad for mig selv sammen med Mogens og børnene. Min onkel Christian kom hen og satte sig hos mig og tog mig i hånden, det

var meget trygt. Jeg kunne forstå på ham, han syntes, min mor opførte sig skammeligt. Nu er der nok nogle, der ville spørge, hvorfor jeg egentlig tog med til begravelsen. Jeg vidste ikke, hvad jeg skulle gøre. Mine børn vidste ikke noget om mine mareridt, Mogens talte ikke om det, og drengene troede, det var deres morfar. Jeg syntes ikke, jeg havde noget valg.

Efter hans død og begravelse var jeg meget naiv. Der faldt en sten fra mit hjerte, og jeg troede, nu ville jeg blive hel. Jeg ville fortælle det hele til min halvbror, og han ville selvfølgelig tage om mig, trøste mig og hjælpe mig. Jeg havde ikke i min vildeste fantasi drømt om, at han ikke ville tro mig. Nu er det så, min naivitet kommer frem. Det var jo hans far, så jeg burde have sagt mig selv, jeg ikke skulle fortælle det. Det var en katastrofe, at jeg fortalte ham om overgrebene. Enhver, der har læst blot en smule om dette, ved, det som regel er den, det er gået ud over, der også er noget i vejen med i omgivelsernes øjne.

Jeg fik et brev i december 1995, hvor min halvbror skrev:

Haderslev d. 11/12-95

Kære Rie,

Tak for dit fine fødselsdags-/julekort.

Jeg har siden vor samtale tænkt på dig, og hvad du sagde til mig.

Jeg tror overhovedet ikke på dig. Jeg mener, du lyver som bare og må have det ad H. til med dig selv.

Du siger, at vor far kom ind til om aftenen, gu' gjorde han ej. Hvis han overhovedet kom, stod han i døren i et par sekunder og sagde på sin ubehagelige måde "godnat" – that is all.

Husk på, du er ikke meget ældre end jeg er (selvom du selv altid slår på det). Du mener, du havde det værre end jeg havde. Jeg husker f.eks. også, da vor far var "fraværende" i en periode, hvor du og din daværende kæreste var meget ubehagelige overfor mig sammen med vor mor. Da følte du dig som noget særligt.

Du og din familie har altid haft samvær med vore forældre (det har jeg ikke, derved fik jeg afstand). Du har, fra du flyttede hjemmefra, gjort forholdet mellem din familie og vore forældre værre og værre. Hvorfor holdt du dig ikke væk?

Hvorfor gjorde han ikke noget ved vor søster. Det ville han have gjort, hvis han havde tendenser i den retning. Du kunne have fortalt mig det for 15-20 år siden, hvorfor ikke.

Lige en ting til. Dit brev til din ikke biologiske kusine. Der var du rigtig dum. Hun har jo døden meget tæt inde på livet. Jeg har ikke hørt fra hende selv, hvad du skrev, men er det den syge, som skal henvende sig til familien? Eller er det de pårørende, der bør kontakte den syge?

Jeg kender ganske udmærket vore forældres svagheder. Det beretter under ingen omstændigheder din uforskammede opførsel ude på sygehuset.

Du skal ikke svare på mine spørgsmål, idet jeg ikke ønsker nogen kontakt med dig. Jeg synes, du er for langt ude.

Skal vi have kontakt med hinanden, skal det ske via vor mor, dvs. hvis du først opnår et nogenlunde forhold til hende, vil jeg gerne have kontakt med dig.

Tænk, jeg lider ikke, som du gør. Ikke fordi jeg mener, jeg er rigtig på den, men jeg har i dag et afklaret forhold til fortiden. Uden en livlig fantasi, hvor du ønsker at ramme.

Håber vi mødes igen, engang.

Hilsen din halvbror.

PS. Til din orientering: Kommer din løgnagtige tale om vor far mig for ørerne fra andre mennesker, politianmelder jeg dig.

I ovennævnte står der navne, som jeg har slettet. Det var en ordentlig svada, men med mit kendskab til ham fortalte det mig, at han inderst inde troede på mig, men ikke kunne kapere det og blev rasende, som ofte var hans måde at reagere på.

Jeg skrev nogle bemærkninger til hans brev, men efter aftale med Mogens, sendte jeg det ikke.

Alder:

Der er seks år mellem min halvbror og mig. Nu betyder det ikke noget, men dengang var det meget.

Han 4 år Jeg 10 år

Han 6 år Jeg 12 år.

Da min mors mand var i fængsel for underslæb:

Det er utrolig synd for min halvbror, at han føler, jeg var ubehagelig over for ham. Det passer ikke, jeg var ikke meget hjemme i den periode, det var en svær tid, og min mor var ikke til at snakke med. Hun var træt, hvilket var naturligt, da hun havde fået et opvaskejob hos Skotts Konditori i Storegade for at få pengene til at slå til. Jeg var meget hos mine veninder og ved, jeg ikke har talt med min halvbror om det, da jeg blev forbudt at sige noget af min mor. Hun havde fortalt alle, at hendes mand arbejdede i Sverige. I samme periode prøvede jeg at skaffe et værelse, jeg kunne flytte hen i for at komme hjemmefra. Jeg så på et på Åstrupvej i en gammel villa, men jeg havde ikke det økonomiske overblik. Jeg var i lære og afleverede alle mine penge hjemme på nær en smule, som jeg fik i lommepenge. Jeg turde ikke spørge, om de var afhængig af mine penge, især i denne tid, så flytteriet blev ikke til noget. Men det gør mig meget ondt med min halvbror, havde jeg bare taget hånd om ham, jeg var ikke klar over, han vidste noget og gik alene og spekulerede over det. Senere fik jeg at vide, at han en dag i skolen bankede en klassekammerat sønder og sammen, da han havde sagt, at hans far var i fængsel og ikke i Sverige. Han havde det meget, meget svært dengang, og hans følsomhed er meget ofte kommet til udtryk gennem vrede og hidsig-hed gennem årene.

Samvær:

Vi var nu ikke så meget sammen med familien. Vi havde ingen bil og boede langt væk efter datidens normer. Og så kunne de ikke lide Mogens, selvom han opførte sig høfligt over for dem. Vi kom, når de inviterede, ellers ikke. At min halvbror mente, jeg havde gjort forholdet mellem min familie og min mor og hendes mand værre og værre, efter jeg var flyttet hjemmefra, kendte han ikke baggrunden til for at udtale sådan. Jeg ved, jeg holdt afstand, så meget jeg kunne. Jeg var ubehagelig berørt ved at komme på besøg, men mit hensyn til børnene gjorde, vi kom en gang imellem. Måden, de havde behandlet Mogens på, var meget uforskammet, han havde ikke gjort dem noget. Jeg tog ikke nogens parti, men forstod ham fuldt ud, når han ikke ligefrem faldt dem om halsen. Han var altid høflig over for dem, men fortrolige blev de aldrig.

Brev til min "kusine":

Det handler om et julebrev til min "kusine" i Aalborg. Udover at fortælle, hvordan vi havde det, skrev jeg, at "det går jo ikke så godt hos dem, men det er jo ikke, fordi de fortæller så meget". Hvad min halvbror ikke ved, er, at når jeg ringede til min mor, blev jeg mange gange afvist: "Det er ikke så godt, du kommer, familien skal ..." og så vedere, samt når de var til noget vigtigt, var jeg nok den eneste, der ikke blev orienteret.

Uforskammet opførsel:

Jeg tog med min halvbror ud på sygehuset for at besøge hans far. Uforskammet var jeg ikke, men stille. Jeg blev mødt med ordene: "Nej, kommer du her?", og det eneste, jeg kunne svare, var: "Ja, det tillader jeg mig." Hun kunne lige så godt have sagt: "Hvad laver du her?" Hvis ikke jeg havde forholdt mig tavs, var jeg brudt sammen.

Livlig fantasi:

Ak, bare det var min fantasi! Men min halvbrors reaktion er vel naturlig, jeg forbander den dag, jeg fortalte ham det. Men skuffet er jeg. Jeg har aldrig løjet for ham. Jeg hader løgne.

Der var kun én ting at gøre, at lade tiden gå. Jeg kender ham godt nok til at vide, at han på et tidspunkt erkender, at jeg ikke har løjet for ham, det ligger mig fjernt. Hvis han kunne fortælle mig bare én ting, jeg havde løjet om, ville jeg blive forbløffet.

I maj 2003 fortalte min veninde fra Haderslev, at hun havde talt med ham. Han syntes, det var trist, som det var gået.

Han havde også fortalt, at der var blevet skrevet til mig, men jeg har nu ikke modtaget et brev. Jeg havde skrevet til min mor for at fortælle, at hun havde fået endnu et oldebarn, Mathias, det syntes jeg, hun skulle vide. Hun reagerede ikke på brevet fra mig, men jeg ved, hun skrev til forældrene. De kom og viste mig det. Det kan være det eneste brev, det handler om.

Den 12. juli 2003 var Mogens og jeg en tur ved min onkel Christian og tante Inge, hvor vi overnattede. Han fortalte, at min mor var indlagt på Haderslev Sygehus, hvad jeg ikke vidste, og da vi kørte hjem om lørdagen, tog vi derud. Jeg fik fat i en sygeplejerske og bad hende om hjælp til at se min mor, uden hun så mig. Onkel

havde fortalt, hun var dement, men var selv klar over det. Hun ville blive sendt hjem, hvorefter lokalpsykiatrien skulle bestemme, om hun skulle på plejehjem.

Hun tilbragte sine sidste år på plejehjemmet, Hiort Lorenzens Vej 69, lejlighed 135 i Haderslev. Vi besøgte hende jævnligt, men noget af det første, hun altid sagde, var: *"Jeg vil ikke have, I rører noget."* Så det gjorde vi ikke, vi kunne lige få lov til at lave kaffe. Jeg har mange gange undret mig over, hun altid skulle sige, jeg ikke måtte røre noget. Jeg har aldrig gået og rodet i deres sager, aldrig. Hun havde en bog liggende, hvor de besøgende kunne skrive, de havde været der, men heller ikke den måtte jeg læse i, sådan blev det. At vi besøgte hende jævnligt, vil jeg være så ærlig at sige, at det gjorde jeg for min egen skyld, hun var fremmed for mig.

Mandag den 7. november var vi også dernede. Hun lå i sin seng, og jeg syntes, hun så ud til at skulle dø, men da jeg ikke havde hørt noget fra min halvbror, og der var lidt liv i hendes øjne, blev jeg enig med mig selv om, at det nok ikke passede. Jeg snakkede med hende, men hun svarede ikke, og vi kørte hjem. Hvis jeg skal beskrive, hvordan jeg så hende, lignede hun gennemsigtigt husblas og var lige så flad som et strygebræt. Jeg var noget chokeret.

Om fredagen i samme uge, den 11. november, var jeg alene en tur på Aabenraa Sygehus for at se til min onkel Christian. Min fætter Jes Peter og hans kone Lilian var der også, og på et tidspunkt gik vi ned for at få en kop kaffe. Jeg fortalte dem, jeg havde været på besøg hos min mor på plejehjemmet, at jeg var lidt underlig over, at hun faktisk lå, som om hun var død. Jes Peter kiggede på mig og svarede: *"Jamen, det er hun da også."* Jeg husker, jeg gentog, hvad jeg havde sagt, jeg kunne godt høre, hvad han sagde, men fattede det ikke. Hun var død om tirsdagen, dagen efter, vi havde været der. Og hun skulle begraves om lørdagen, dagen efter, jeg nu var i Aabenraa. Jeg mærkede tårerne trille ned ad kinderne og gik lidt væk. Efter at have sundet mig sagde jeg til Jes Peter og Lilian, at jeg håbede, de forstod, at jeg ikke kom til begravelsen. Det var mere, end jeg kunne klare, og de forstod det. Ingen af mine halvsøskende fortalte mig, hun var død, senere fik jeg vist en dødsannonce i avisen, hvor deres navne stod. Jeg var godt klar over, at jeg selvfølgelig blev den store skurk, der ikke kom til sin mors begravelse, det sorte får i familien, den utaknemmelige og så videre. Jeg kom altså ikke,

og den dag i dag ved jeg ikke, hvor de er begravet. Jeg ved, på hvilken kirkegård, men jeg har ikke lyst til at tage derhen.

Der gik et stykke tid, så kom der et brev fra Skifteretten, Gammelting 1 i Haderslev. Jeg skulle give besked, om jeg ville være med til privat skifte eller have en bobestyrer på. Jeg var i min fulde ret til at bede om en bobestyrer, så det gjorde jeg. Jeg syntes, mine halvsøskende havde været meget lusede over for mig, da de ikke engang fortalte mig, min mor var død, så jeg ville have, det hele skulle gå regulært for sig. Det blev advokat Ole Majbæk fra firmaet Advodan, Nørregade 23-25 i Haderslev, skifteretten udpegede som bobestyrer. Vi var til møde den 4. januar, og der blev oplyst, at der var to fællesbørn, og jeg var særbarn af sidst afdøde. Der var ikke oprettet noget testamente, så min mors mands halvdel skulle deles ligeligt mellem mine halvsøskendes og min mors halvdel i tre lige store dele. Jeg spurgte mine halvsøskende, om de havde fundet nogle personlige papirer, der vedrørte mig, men det havde de ikke.

Jeg oplyste, at jeg havde modtaget et brev fra Odense Universitetshospital i januar 1997 fra en forskergruppe, hvori de skrev, at "ud fra oplysninger om fødselsdato, fødested og fødeefternavn ser det ud til, at De muligvis kunne være en tvilling". Jeg tog dengang selv til Viborg på Landsarkivet, men fandt ikke noget. Det indebar, at advokaten ville undersøge, om det var rigtigt, så jeg sendte en kopi af brevet til ham. Advokaten sendte mig et svar fra Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, hvor der stod, at der ikke var registreret en tvilling hverken i kirkebogen for Sct. Johannes Sogn eller i jordemoderprotokollen for Fødselsanstalten. Det ville nu have været dejligt med en søster eller bror. Advokaten havde også været i kontakt med Haderslev og Vojens Kommune, men de kendte heller ikke til nogen tvilling.

Lejligheden, som min mor havde boet i til sidst, havde mine halvsøskende ryddet, inden hun kom på plejehjem. Hendes bolig på plejehjemmet havde de også ryddet, og der blev spurgt til dette af advokaten. Min halvsøster havde taget et sybord, min halvbror et kaffesæt i sølv, og så var der et chatol tilbage. Der var ikke andet, sagde de. Det passede ikke, vidste jeg, men det kunne ikke betale sig at gøre noget ved det, selvom jeg havde et lille ønske om, der måske var lidt fra min mormor, jeg kunne få som erindring.

Jeg fik modet og sagde, jeg gerne ville have chatollet. Advo-

katen ønskede at vide, hvordan jeg ville få det, og min halvsøster var faktisk uforskammet. Det stod hjemme hos min halvbror, og som hun sagde, han kunne da bare stille det ud på gårdspladsen, så kunne jeg hente det der. Det skal tilføjes, vejret var ikke godt i den periode, det regnede meget. Vi enedes om, at min halvbror kunne tage det med på sit arbejde, han var på en genbrugsstation i Haderslev, der ville det blive hentet på en bestemt dato af Mogens og en af vores venner.

Den 16. maj 2006 var der igen møde på advokatens kontor, og det var ikke et rart møde. Der var en fjendtlig stemning, men den kom bestemt ikke fra min side. Jeg kan forestille mig, der var utilfredshed med, at jeg havde valgt en bobestyrer, men det var min ret. Det kunne de også have gjort. Og så det med min eventuelle tvilling, der udskudte sagen. Det ville have været forkert ikke at oplyse dette, da advokaten nævnte os, der var til stede som eneste arvinger.

Vi fik en boopgørelse på kontanterne, det andet havde de jo delt. Jeg var faktisk ikke interesseret i at arve noget, andet end hvis der var en lille ting fra min mormors hjem, chatollet blev givet til vores ældste barnebarn, hun behøvede jo ikke kende til historien.

Kontantfordelingen blev således, beløbet blev tilsendt mig på check:

<i>Annemarie Carlsen</i>	<i>kr. 29.735,32</i>
<i>Min halvbror</i>	<i>kr. 74.340,78</i>
<i>Min halvsøster</i>	<i>kr. 74.340,78</i>

Jeg ville gerne af med disse penge, helt ærligt, fordi de kom fra "hende", det gjorde jeg på følgende måde:

Mine fire børnebørn fik 1.000 kroner hver. Mine børn fik 6.500 kroner hver. Jeg følte virkelig, jeg havde frigjort mig for et arveåg.

Et år, da min halvbror boede i Christiansfeld med sin familie, var han, sammen med sin far, min halvsøsters daværende mand og Mogens ude at gå en tur. Mogens var meget chokeret, da han fortalte om gåturen. Min halvbror var gået agurk og havde bebrejdet sin far, at de ikke havde fået at vide, at han ikke var far til mig. De

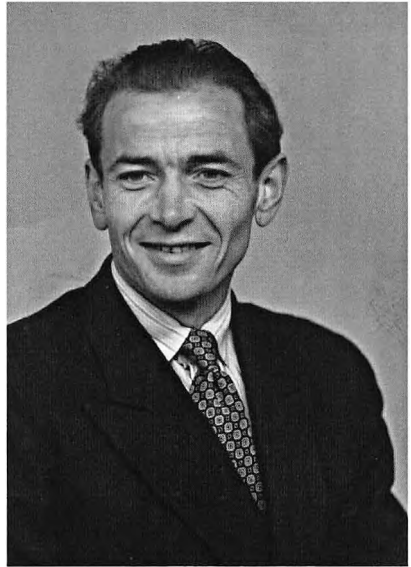
var lige ved at komme op at slås, fortalte Mogens. Min mors mand var blevet chokeret over, at jeg var klar over det, hvad han ikke vidste. Det betød jo, at min mor ikke havde fortalt ham om min opringning i sin tid, om forespørgslen om, hvad den lov, der var anført på min dåbsattest, betød.

På et senere tidspunkt kom han ind på, at jeg da selvfølgelig var adopteret og ville arve på lige fod med de andre. Jeg svarede, at jeg var ligeglad med arven, det var mere det, at alt var løgn. Det bedyrede han, at det var det ikke, jeg var adopteret, men mon ikke bodelingen fortæller sandheden.

I 2014 var jeg til sammenkomst med min gamle klasse fra Seminarieskolen, der kom et billede i avisen af os. Min halvbror skrev til mig på Facebook: *"Har lige set vores ugeavis med et billede af jer. Jeg kom til at tænke på, om du var her, og det er du, kan jeg se. Livet er kort, og vi bliver gamle, selvom jeg synes, du ser godt ud på billederne."* Det var pænt af ham, men jeg blev enig med mig selv om, jeg ville tænke på mig selv nu. Det er ikke stædighed, det har jeg ikke i mig, som han har. Men jeg har en dejlig familie, en dejlig mand, tre dejlige sønner og svigerdøtre, for ikke at glemme syv børnebørn, fire i Danmark og tre i Thailand, der betyder alt for mig, to oldebørn i Danmark og to i Thailand.

Jeg havde jo fundet min biologiske far og var kommet i kontakt med ham. Noget nært forhold fik vi aldrig, men jeg respekterede ham som menneske, om end han var lidt af en original. Jeg lærte hans brødre at kende, de fortalte, det havde han altid været. Men han var meget intelligent, sagde de, og det var der ingen tvivl om.

Han blev født i 1918 i Grevlund, Vive Sogn i Aalborg Amt, som søn af Kristen Kjær og Anna Kathrine Karoline Nielsen. Min farfar Kristen Kjær blev født 1894 på Rebild Hede, og min farmor 1896 i Grevlund. De blev gift i maj 1918 i Vive Kirke. Min far var den ældste fødte, og han fik fire brødre. Aage, f. 1920, Kristian, f. 1923, Harry, f. 1925 og Villy, f. 1927. Min farmor døde allerede i 1930 som 34-årig. Kort efter giftede min farfar sig igen, og de fik seks børn sammen. Min fars barndom kender jeg ikke noget til, men jeg har kunnet sammensætte hans liv ud fra dokumenter, jeg er kommet i besiddelse af.

Min far Jens Frederik Kjær

De fleste stammer fra Rigsarkivet i Stockholm, som har været meget behjælpelige.

I tiden 29/4 - 30/12 1939 fuldførte min far sin militærtjeneste og uddannedes til infanterist ved 5:e-bataljon i Odense. På grund af hjertefejl måtte han imidlertid afbryde denne tjeneste.

Jeg kan skrive om perioden 1939 - 1944 ud fra oplysningerne fra Rigsarkivet i Stockholm og en smule fra Rigsarkivet i Danmark.

Han var i 1941 kommet i slagsmål med en dansk civilist og blev i Danmark først idømt 30-dages betinget fængsel for vold. I 1943 blev han idømt tres dages fængsel for vold, de indeholdt også de

tredivede dage fra 1941. Dem afsonede han i marts og april 1942. Han blev beskrevet som voldsmand.

I 1944 fik han tyve dagbøder for rømning som letmatros.

Jens Frederik Kjær er født af danske forældre og voksede op i forældrehjemmet, hvorunder han fik undervisning i folkeskolen. Ved fjortenårsalderen, efter afsluttet skolegang, tog han arbejde hos en landmand og har siden da arbejdet inden for dette felt på forskellige pladser i hjemlandet. Det seneste sted, hvor han var i tre år, var hos landmanden Hans Clemmensen i Skelde.

Han havde aldrig tilhørt nogen politisk sammenslutning eller overhovedet været interesseret i politik. Snarest af ren eventyrlyst, et andet sted har jeg læst "af kærestesorger", meldte han sig i juni måned 1942 i København som frivillig i Waffen SS og blev i juli måned samme år sendt til Frankrig. Her fik han en forberedende uddannelse i militærtjeneste samt fik lært det tyske sprog. Efter to måneder, i september, blev han sendt til Klagenfurt i Østrig og i december overført til Westland. I Klagenfurt blev man "germaniseret" i SS-Regiment Nordland. "Forført til landsforræderi", skrevet af Peter Møller Hansen, er en meget omfattende bog, som giver et godt indtryk af situationen dengang.

Men efterhånden som min far begyndte at længes hjem, ansøgte han om at blive forflyttet til Frikorps Danmark i København, et forbund, der bestod af danske nationalsocialister. Dette bevilgedes ikke. Han blev kommanderet til Mittau i Estland, men rømte i Berlin, og det lykkedes ham at komme til København med en troppetransport, hvortil han nåede i december 1942. Der meldte han sig til Waffen SS igen, men blev imidlertid sendt til sit hjem i Jylland. Han modtog i slutningen af marts måned 1943 et brev fra SS-Indsatskompagniet i København, hvor han blev bedt om at melde sig. Da han ikke gjorde dette, beordredes han i maj måned til at melde sig til sin tjeneste i Waffen SS.

Min far turde ikke længere blive i hjemmet, så han besluttede sig at søge arbejde på et fartøj og rømme. Han havde sin adresse hos Hans Clemmensen, Frydenlund i Skelde, indtil han sluttede i juni 1943 og afrejste samme dag til Holbæk. Han boede på et sømandshjem og kom i kontakt med nogle danske sømænd tilhørende besætningen på m/s "Clutia".

Eftersom min far hørte, at dette fartøj skulle afgå til Sverige, og

nyt mandskab skulle påmønstres, meldte han sig og blev antaget som letmatros om bord. I starten af juli måned 1943 sejlede han med fartøjet til Lybeck i Tyskland, hvor de indtog en last af salt. Fra denne by afgik m/s "Clutia" til Stockholm, hvor de ankom i juli 1943 ved 14-tiden. Han havde allerede tidligere besluttet sig for at rømme, men fik ligesom de andre landlov og forlod fartøjet ved 18.30-tiden.

Fartøjet lå ved Stadsgården, og min far spurgte en politimand om adressen til det britiske konsulat og, hvis han ikke kunne komme i kontakt med dette, adressen til kriminalpolitiet i Stockholm. Han fik en lap papir med adresser på. Ved 20.30-tiden kom han til det britiske konsulat i nr. 5B Hovslagtargatan. Her mødte han sandsynligvis konsulen, hvis navn han ikke kendte. Da min far havde berettet, hvem han var, og at han tidligere havde tilhørt Waffen SS, ringede konsulen til legationen og opfordrede ham desuden til at melde sig til politiet, samt at han næste dag, den 21. juli 1943, klokken ni skulle melde sig på den britiske legation, 82 Strändvägen. Efter tyve minutters venten blev der taget hånd om ham af en dansk mand, som sagde, han hed Pedersen. Min far fortalte, hvem han var, og hvorfor han var rømmet, og Pedersen ringede til det engelske paskontor og underrettede nogen der. Straks efter ankomsten anden person, som talte dansk eller muligvis svensk. Efter en halv time forlod min far det britiske konsulat.

På et særskilt spørgsmål, om han havde overladt noget til det britiske konsulat i form af forsendelse, skriftligt eller mundtlig, svarede han, at det havde han ikke. Han havde heller ikke fået nogle penge eller anden refundering eller hjælp for sit ophold i Sverige.

Min far havde siden 20. juli 1943 boet på Hotel Östergöten i nr. 35 Österlånggatan i Stockholm.

Da min far havde sagt, han ville have hjælp til at komme til England, meddelte den sidst ankomne person, at han ville modtage hjælp, men først efter han havde meldt sig til det svenske politi og fået opholdsvisum.

Min far forklarede, at ingen af personalet ved nævnte legation havde udspurgt ham om tyske militære anliggender eller om forholdene i Danmark i det hele taget.

Han nægtede, at han havde overladt noget til legationen hverken skriftligt, mundtligt eller nogen meddelelser.

Ved ellevetiden var han færdig med sit ærinde på legationen og kørte med sporvogn til kriminalafdelingen, hvor han med det samme meldte sig. De havde i forvejen fået meddelelse fra en tjenestemand ved den britiske legation om, at min far ville komme, ligesom anmeldelse af rømningen var indgivet af skibets kommandør. Inden min far forlod Danmark, talte han med en person om sin tiltænkte rømning til Sverige og blev opfordret til at melde sig på et britisk konsulat. Han turde ikke umiddelbart melde sig til politimyndigheden, da han frygtede at blive afleveret på skibet igen. Han fortalte, at han var rømmet fra m/s "Clutia" af politiske grunde, og nu ønskede at modtage asyl i Sverige. Han blev bedt om at melde sig dagligt til politiet.

Da han forlod skibet, havde han et dansk pas nr. 15/40 – 41, udfærdiget den 6/7 1940 af politimyndigheden i Rougsø Herrerod og gældende til den 6/7 1945. Han medførte sytten svenske kroner, som han havde fået af skibsføreren.

Min far havde til hensigt i øjeblikket at forblive i Sverige for at se, om det var muligt at rejse til England. Han savnede imidlertid midler til sit ophold og vidste på det tidspunkt ikke, hvordan han skulle få dette. Om det var muligt, ville han søge arbejdstilladelse i Sverige.

Han betragtede sig selv som politisk flygtning på grund af årsagerne til, han forlod Danmark. Af de samme grunde kunne han ikke vende tilbage til sit hjemland, da han ville risikere en hård straf.

Befragteren Evald Linné fra Simsonrederiets Skibsmæglervirksomhed A.B. havde fra skibets kaptajn fået meddelelse om rømningen. Der havde kaptajn Carl Fiedler-Jensen forklaret, at de ikke betragtede min far som politisk flytning, da han havde påmønstreret skibet gennem en statslig mønstringsinstitution, der altid undersøgte sømandens forhold før ansættelse. Politiske personer blev ikke ansat om bord. Min far var opført i skibets sømandsrulle, og Linné ønskede politiets hjælp til at bringe min far tilbage til skibet. Han skulle have indfundet sig om bord for den 21. juli at deltage i losningsarbejdet ved Hammarbyhamnen, kajplads 16, hvor skibet lå.

Kaptajnen var i besiddelse af min fars søfartsbog, og han kunne oplyse, at min far havde blå øjne, blondt hår og var 172 cm lang.

Desuden havde han et tatoveret kvindehoved på højre underarm.

Han blev også kropsviseret hos det svenske politi, og der blev ført en protokol.

Der er et par enkelte ord, jeg ikke kan tyde, men ellers var han i besiddelse af kniv, spejl, kam, pung, papir, spiritus, tandbørste, barberskum, cigaretetui, tandpasta, cigaretskod, halstørklæde, barbermaskine, slips, bælte, barbevand, kontanter kr. 10,42 i svenske penge og kr. 1,56 i danske penge.

Politiet tjekkede samtlige svenske registre, men fandt ikke noget på ham.

Den 22. juli 1943 afleverede Stockholms politimyndighed en rapport til Socialstyrelsen, som i overensstemmelse med §20, andet afsnit, i udlændingeloven den 23. juli udviste min far, hvilket de også meddelte Højesteret. Samme dag blev han ført om bord på m/s "Clutia", som jo lå i Hammarbyhamnen. De skulle videre til Wäija uden for Härnösand, hvorfra det siden skulle afgå til Danmark. Stockholm Politi mente, der var stor risiko, min far ville flygte igen ved første lejlighed. Min far havde udtalt, han ikke havde til hensigt at arbejde og ville flygte igen. Kaptajnen anmodede herefter om, at min far blev taget i forvaring af det svenske politi og sendt ad landevejen til Danmark. Men han skulle blive om bord. Skibets afgang var ikke bestemt, så paskontrollen overtog bevogtningen af min far, indtil m/s "Clutia" forlod kajen. Han undslap igen natten mellem 29. og 30. juli 1943, da skibet lå i Wäija, før de skulle til Danmark, og han ville blive efterlyst. Min far havde modtaget 40 svenske kroner fra Den Kongelige Socialstyrelse, og de formodede, han ville rejse til Stockholm.

Den 25. november 1943 besluttede Den Kongelige Socialstyrelse at frigøre min far for tilbageholdelse, og han blev placeret i flygtningeforlægningen Hälsingmo med opholdstilladelse kun inden for Leksands Lfd, Kopparbergs Län i perioden 25. november 1943 til 25. februar 1944.

Han kom dog tilbage til Danmark i december 1943 og fik i Jernbanegade ordnet sine hjemsendelsespapirer.

Rigsadvokaten i Danmark har under P-sager 1945 - 1952 et anklageskrift, hvor følgende kan læses:

Min far blev sat under tiltale ved Retten for Sønderborg Købstad mv. til straf for overtrædelse af Lov nr. 259 af 1. juni 1945, §10, stk. 1.

Tiltalen gik på, at han havde ladet sig hverve til tysk krigstjeneste i Frikorps Danmark, hvorefter han blev overflyttet til Tyskland og siden deserterede. Der var nogle noter til dette anklageskrift, som fortalte, at min far fik arbejde i 1944 hos en gårdejer, hvor han før havde været, og her modtog han også flere indkaldelsesordrer fra SS, men reagerede ikke. Under en uenighed med gårdejeren i sommeren samme år hævder min far at have søgt assistance ved henvendelse til det tyske arbejdsanvisningskontor, men gårdejeren oplyste, at han blev ringet op af Gestapo, der spurgte ham om årsagen til uenigheden, da min far var under Gestapos beskyttelse.

Politimesteren indstillede, at der ikke var nogen grund for tiltale. Materialet er ikke så udfyldende som det svenske, men giver alligevel nogle oplysninger. Da min far meldte sig til Waffen SS, havde han adresse "Dybbølsnede" pr. Sønderborg. Det danske politi fik spærret hans konto i Danmarks Nationalbank, det stod at læse i Statstidende den 16. januar 1945. Han boede i Røj på Als. Han blev anholdt den 10. maj 1945 klokken 20.30 og løsladt den 21. november samme år. Hvad det handlede om, stod der ikke.

Der kunne også læses: Med hensyn til forholdet vedrørende uenigheden er der formentlig ikke grundlag for tiltale. Hvad angår tjenesten i Frikorps Danmark har man kun arrestantens forklaring at holde sig til, og der er mærkeligt nok intet, der kan bekræfte denne.

Arrestanten hævder aldrig at have båret våben i Danmark og under sit ophold i Tyskland aldrig at have været ved fronten eller uddannet i fronttjeneste.

Min far købte i 1959 en gård i Lemming, solgte den året efter og købte i 1961 "Ballehøj", Aastrup pr. Rårup ved Juelsminde, og den 26. januar 1961 blev skødet underskrevet. Han havde købt gården af gårdejer Holger Jakobsen af Aastrup, og min fars adresse på skødet er Oue pr. Hobro, hvor hans far boede. Af tilbehør fulgte to heste, to køer, en griseso, fem svin og alle hønsene, cirka tredive stk., vogne, maskiner, avls- og mejeriredskaber, men sælgeren forbeholdt sig 300 kg kartofler og halvdelen af æblebeholdningen. Min far forpligtigede sig desuden til at køre mælketur for mejeriet Kirkedal. Købesummen for Ballehøj var 53.237 kroner, og da han i 1987 solgte til min halvbror, fik han 480.000 kroner.

Det var nu ikke meget udkomme, min far fik for sit arbejde.

I en kendelse afsat af Landsskatteretten den 16. juni 1964 stod der bl.a.:

"Thi eragtes:

Den af skatterådet for Bjerre m.fl. herreders skattekreds for skatteåret 1963/64 fortagne ansættelse af gårdejer Jens Kjær's skattepligtige indkomst til kr. 6.089 nedsættes til kr. 1.921. Jeg faldt for kancelisproget - Thi eragtes.

Jeg har en forskudsopgørelse for 1988 som ender med en skattepligtig indkomst på kr. 31.275 og en skattepligtig formue på kr. 48.000."

Det svarer til i nutidskroner - 2020:

Kr. 31.275 = kr. 56.395

Kr. 48.000 = kr. 86.553

De to ældre mennesker, som hjalp ham på gården, havde en datter Lissi, som jeg har omtalt tidligere. Hun var ikke ret gammel, nitten år, da min far gjorde hende gravid. Han giftede sig med hende i Rårup Kirke i juli 1966. Hun var som fjortenårig blevet registreret under Bregninge - De Kellerske Anstalter - Danmarks og Nord-europas største anstalt for åndssvage eller udviklingshæmmede. Den blev oprettet i 1865 og nedlagt i 1990. Der har sandsynligvis været en masse ballade, men gift blev de da. De fik en søn, min halvbror, i maj 1967.

I 1975 blev min far og Lissi, ved dom af Horsens by- og herredsret 2. afdeling, separeret. Min far boede stadig på Ballehøj, og Lissi var flyttet til Horsens, hvor hun anmodede om skifte af fællesboet, da de ikke kunne blive enige. Der var formuefællesskab, og min far havde fået forældreretten over min halvbror. Fællesboets aktiver var gården "Ballehøj", et landbrug på cirka 17 tønder land, hvoraf 13-14 tønder land lå hjemme ved bygningerne, og den øvrige jord cirka to - tre kilometer fra ejendommen. Den bestod af eng og kær.

Ejendommens bygninger bestod af et lille, forsømt rødstensstuehus uden nogen form for moderne bekvemmeligheder. Udover stuehuset var der to udhuse, stald og lade, begge faldefærdige og meget forsømte, en eventuel reparation ville være håbløs. Vand-

forsyningen skete fra eget vandværk, der var kasseret af myndighederne, da det var galt med ejendommens kloakvand. Besætningen bestod af otte køer og to gamle, udslidte traktorer fra cirka 1948 til 1952. Og så havde de en personvogn, Opel 1961.

Det var sådan, at Lissis arv efter sine forældre bestod af en ejendom, som Lissi solgte for 16.000 kroner, og en femtenfodsjolle, senere solgt for 4.000 kroner.

Retten fastslog i 1976, at Lissi skulle tillægges 20.000 kroner, og resten skulle tilhøre min far, da det var noget, han havde bragt i ægteskabet, hun havde intet bidraget til det.

Lissi fortalte retten, at hun som cirka fjortenårig blev registreret under Bregninge og som femten - sekstenårig blev optaget på et skolehjem i Kolding.

I 1965 blev hun udskrevet til hjemmet, blev gift med min far i 1966, og de fik en søn i 1967. I begyndelsen af ægteskabet boede hendes far hos dem, han lavede mad og passede huset, mens hun passede drengen. Hun fortalte, at min far slog hende, og i 1970 begyndte hun at forlade hjemmet i perioder fra en dag op til otte dage. Hun søgte tilflugt hos en af min fars bekendte, hvor han tit havde hentet hende. Første gang hun gik hjemmefra, blev hun eftersøgt af politiet på min fars anledning, men derefter gik hun sin vej flere gange uden at meddele, hvor hun var, hun forsvandt bare. I 1974 prøvede hun to gange med fjorten dages mellemrum at begå selvmord ved at indtage piller. Da hun en dag bad min far om at hente kartofler i marken, blev han så ophidset, at han smed spannen efter hende og råbte: "*Skrub af, din mær!*" Hun forlod straks hjemmet, min far kørte efter hende, men afleverede hende hos hendes familievejleder.

Min far fortalte, at Lissi ikke havde deltaget i ejendommens drift på grund af helbredsæssige årsager, men ikke mindst hendes uovervindelige uvilje mod alt arbejde. Da Lissis far døde, fik de hjemmehjælp fra Juelsminde Kommune til pasning af huset og madlavning.

I 1974 var det helt galt med vandet på gården, og Steins Laboratorium kom ind i billedet.

Den 27. juni 1974 skrev de blandt andet følgende:

”Vandet er i bakteriologisk henseende så stærkt forurennet, at det skal koges, før det må anvendes som drikkevand.

Det tilrådes at efterse, om der er utætheder i indmuringen, hvorigennem forureningen kan trænge ind, bl.a. bør det i telefonen omtalte rør enten fjernes eller udskiftes med et plastrør.

Da vandet indeholder ”ægte” colibakterier, der hidrører fra varmblodede dyrs eller menneskers tarmudtømmelser, er det overvejende sandsynligt, at brønden forurenes af tilløb fra septik-tank, kloak el.lign.

Det bør derfor efterses, om det tilløb, der nu kommer til brønden ikke inficeres på sit løb fra naboen til Deres brønd.

Når eventuelle mangler er udbedrede, skal brønden desinficeres med 1 liter blegeessens (natriumhypoklorit) pr. m³ vand brønden rummer.

Efter henstand natten over med klor, pumpes til klorlugten er forsvundet.

Ca. 8 dage efter desinfektionen tages ny prøve til bakteriologisk undersøgelse til kontrol på, at de påviste colibakterier er fjernede.

Efter den anden undersøgelse skrev Steins laboratorium den 31. juli 1974:

Vandet er i bakteriologisk henseende så stærkt forurennet, at det er sundhedsfarligt at anvende som drikkevand.

Da der er påvist ”ægte” colibakterier, stammende fra menneskers eller varmblodede dyrs tarmudtømmelser, skal opmærksomheden særlig rettes mod, om der sker forurening fra septiktanke, mødding, latrin el.lign.”

Da jeg havde læst om vandundersøgelserne, gjorde det mig meget ked af det, selvom jeg vidste, renligheden ikke var til stede. Min far var 56 år på det tidspunkt og alene med min halvbror, så han burde vide bedre. Jeg ønskede ikke at besøge ham med Mogens og drengene, og det kom jeg udenom på den måde, at jeg inviterede dem hjem til os med den undskyldning, at det var nemmere, jeg lavede maden. Det skal siges, de var altid rene og pæne, begge to.

I 1983 var min far stadigvæk alenefar, og han fik selv mellemste invalidepension på det tidspunkt. Han søgte Juelsminde Kommune om varmhjælp, men fik afslag, da han ikke fremsendte oplysninger om el- og olieforbrug.

Denne afgørelse indankede han for Amsankenævnet i Vejle Amt og fik det svar, at de tiltrådte det sociale udvalgs afgørelse, da han ikke havde ønsket at medvirke til sagens opklaring. Dog fik han den besked, at socialforvaltningen i Juelsminde gerne ville hjælpe ham med at fremskaffe dokumentation for el- og olieforbrug ved at rette henvendelse til selskaberne. Hvad det blev til, ved jeg ikke.

Min far havde et stridbart sind, han var lynende intelligent, men meget påståelig, nærmest kværlantisk. Efter sin skilsmisse i 1980 ønskede han hjemmehjælp af Juelsminde Kommune. Det ville de ikke give ham, og i et brev fra 28. august 1980, begrundede de: *"På baggrund af de mange års erfaringer med stadigt skiftende hjemmehjælpere hos Dem har udvalget nu besluttet, at der ikke mere kan tilbydes Dem hjemmehjælp ved kommunens hjemmehjælpere."*

De besluttede at give ham følgende tilbud: *"I henhold til bi-standslovens §56 tilbydes De tilskud til privat antaget hushjælp med et beløb svarende til maksimalt 8-10 timers hushjælp ugentlig."*

De ville endvidere sikre madudbringning til min far og min halvbror, hvis han søgte om det.

I 1978 skal den endelige bodeling foretages, og der indkaldes til møde i Horsens By- og Skifteret, et møde, som min far forlader i ophidset tilstand. Min far fortalte retten, at hans fraseparerede ægtefælle har ringet til ham dagen før og meddelt, at hun har til hensigt at vende tilbage og genoptage samlivet. Men resultatet blev, som besluttet i 1976.

Sognepræsten i Rårup meddelte, at der forgæves var forsøgt mægling. Det var en forudsætning for, at amtet kunne udfærdige skilsmissebevilling, at de begge mødte til vilkårsforhandling. Min far blev væk fra møderne, og det indebar, at Lissi skulle anlægge retssag imod ham og få skilsmisse ved dom. Så hun sendte en stævning, hvori hun også ønskede forældremyndighed over deres barn. I juni 1980 var skilsmissen en realitet.

Min opfattelse af Lissi var, at hun var meget sød og kærlig, hun kunne samtale med om alt, så længe det var "nede på jorden", hendes realitetssans var lidt svævende. At tage ansvaret for noget kunne hun ikke, men hendes dagligdag, kunne jeg fornemme, var ganske fin, bare hun havde en kæreste, så hun ikke var alene. Der

er ingen tvivl om, hun var evnesvag, og at rengøring var en by i Rusland. Der er heller ingen tvivl om, at min far i sin tid gik langt over stregen, da han blev gift med hende og gjorde hende gravid, men jeg er heller ikke i tvivl om, at hun gjorde sit dertil. Heldigvis kom der en dejlig dreng ud af det, min halvbror.

I 1971, da min halvbror var fire år, var han på besøg hos os på Åbakken. Min far fortalte, at han gerne ville emigrere til Canada, men det kunne han da vist godt skyde en hvid pind efter. De ville vide, at han i sin tid havde meldt sig til Waffen SS, så han ville ikke få lov til at komme ind.

Da vi boede på Agervej, ringede Lissi og spurgte, om vi ville give kaffe. Hun havde fået en kæreste, og ham ville hun tage med. Jeg inviterede dem og vores børn. Jeg husker ikke, om Mikael og hans familie kom, men jeg fik sagt til dem: "Hun (Lissi) skal være her, I *må* være her i dag." De kom, og det var som sædvanlig lidt af en prøvelse. Hendes kæreste, som var på samme niveau som hende, sad hele eftermiddagen og pillede næse.

Lissi flyttede på et tidspunkt til Silkeborg, og hun inviterede til sin fødselsdag, vi skulle hilse på hendes nye kæreste. Mogens og jeg tog af sted spændte på, hvad det nu var for en fyr, hun havde fundet. Sikke en eftermiddag.

Han vandrede rundt i lejligheden med en walkie-talkie og fortalte, han var en meget vigtig person. Han var leder af den NATO-øvelse, der foregik på nuværende tidspunkt, og de skulle kunne komme i kontakt med ham til enhver tid. Mogens prøvede at få ham på glatis med hensyn til militæret, men det lykkedes ikke. Han havde svar på alt, og svarene var korrekte. Da vi kørte hjem, måtte vi holde ind til siden og tage en lur, vi var fuldstændig udmattede. Hvis jeg ikke havde arbejdet på Stensagerskolen i så mange år, ved jeg ikke, hvordan jeg havde reageret.

Hvis jeg skulle beskrive Lissi, så er hun en kvinde iført en lamelkjole med masser af glimmer, tykke strømper og rågummisko. Hendes hår er fedtet, og øjenlågene hænger til midt på øjnene. Det ene mere end det andet. Hun er kraftig, men jeg vil understrege, hun er et menneske på godt og ondt. Godheden selv, men ikke for klog. Jeg kunne godt lide hende. Der skal være plads til alle. Hun elskede sin søn, men kunne ikke magte at være der for ham som mor.

Da min far lå på det sidste, ringede min ”mor” Lissi til mig. Hun havde det med at sige: ”Jeg er jo en slags mor for dig,” hun var fem år yngre end mig, men hvis det gjorde hende glad, gik der ingen skår af mig. Hun fortalte, min far var indlagt på Horsens Sygehus, og hun endte med at sige, det ville være en god idé, hvis jeg tog derned. Jeg tog af sted samme dag, og sikken en oplevelse! Der lå fire ældre herrer på stuen, som stank. Den ene havde roskildesyge, og han var meget forvirret og bad mig hente hjælp, hvilket jeg selvfølgelig gjorde. Jeg sad ved min far i tre kvarter, men kunne ikke komme i kontakt med ham, og så kørte jeg hjem, dybt chokeret over forholdene på stuen.

Jeg ringede til drengene, da jeg kom hjem og fortalte om besøget. Det var efterhånden mange år siden, de havde set ham, så jeg syntes, de skulle tage med mig derned dagen efter. Morten og Erik tog med, Mikael kunne ikke før to dage senere. Min far var flyttet til en anden og mere rolig stue, og han var vågen, men forvirret. Han vidste ikke, hvem jeg var, men da jeg sagde, jeg var hans datter, begyndte han at græde, men ville ikke kendes ved mig. Jeg spurgte, om han kunne huske min mor, det kunne han, ja, han spurgte endda til hendes bror og søster, men jeg kunne fortælle, de var døde alle sammen.

Jeg husker endnu hans usammenhængende snak, som jeg kun kan gengive sådan: Han fortalte om fyrsten i Lichtenstein og noget, han havde lavet for ham, og den store sum penge, han skulle have for dette. Horsens Politi havde eskorteret ham derned. Han havde reddet en prins under sit ophold i Tyskland under krigen – jeg tror, han sagde Claus – som ville give ham en stor gård, hvis han kom derned. Historien havde jeg fået fortalt flere gange, men det er umuligt for mig at finde hoved og hale i den. Så det skal nok tages med et gran salt. Jeg tror personligt, hans tanker kredsene om den tid, han var i Frikorps Danmark, men det er svært at vide.

Han kom ind på sine brødre, og da græd han. Flere gange spurgte han mig, hvem jeg var. Morten og Erik var forbløffede over, han så så stærk ud, de havde forventet en lille, indskrumpet én.

Dagen efter kørte jeg til min fars bror, der boede på Jelshøj, ikke langt fra os, og det var også en oplevelse i sig selv. Gården, de havde haft, var revet ned, i stedet havde de bygget et toplanshus. Der var ingen ordentlig vej ned til huset, og jeg blev mødt af et hav af

katte, virkelig mange. Jeg bankede mange gange på døren, der var lys indenfor, og endelig kom han ud. Han var meget usoigneret og ravede rundt og kunne heller ikke kende mig. Da han fandt ud af, hvem jeg var – han havde set mig flere gange – smækkede han døren i, og vi stod begge ude i en strid blæst, det var meget koldt. Han fortalte, at han ikke kunne tage ned og besøge min far, han havde lige været på sygehuset, hans kone var også syg, hende kunne han ikke lade være alene. Men han vidste, hans to andre brødre skulle derned et par dage senere. Men jeg havde gjort, hvad jeg kunne.

Jeg har en skrivelse liggende fra Statsminister Poul Schlütter til min far, dateret København, den 6. marts 1990.

Øverst til venstre: Et rundt stempel, hvor der står ”statsministeren”, der er en krone i midten.

”Hr. Jens Frederik Kjær

Aastrupvej 29

7130 Juelsminde.

Kære Jens Frederik Kjær,

Mange tak for dit brev om amnesti og benådning i anledning af Hendes Majestæts Dronningens

50års fødselsdag.

Jeg kan oplyse, at der aldrig har været nedsat et udvalg under Justitsministeriet med henblik på benådning i anledning af Dronningens 50års fødselsdag – og det kommer derfor heller ikke på tale at give benådning i den anledning.

Med venlig hilsen Poul Schlütter”

Jeg undrede mig over, hvad min far ville søge amnesti og benådning for og spurgte i Rigsarkivet. I 2014 gav de mig følgende oplysninger:

”Din fars henvendelse til Statsministeriet tyder på, at han blev dømt under retsopgøret efter besættelsen. De fleste sager i den forbindelse blev ført ved Københavns Byret. Sagen vil kunne identificeres ved hjælp af Byrettens navneregister til hovedjournal vedrørende retsopgøret.”

Jeg undrede mig meget over, at der stod ”statsministeren” og ikke ”statsministeriet” på svarbrevet af 6. marts 1990. En bekendt, der har arbejdet på en af landets store aviser, kunne fortælle mig, at brevpapir med stempel statsministeren og underskrift af samme, havde den betydning, at det var stilet direkte til ham og ikke blev offentliggjort.

I 1996 blev min far hjemløs af julebrand. Det blev meget dramatisk beskrevet i Horsens Folkeblad: *”Det var midt i julenat. Krudtrøg stod ud af løbet på seksløberen i en western i fjernsynet”*.

Klokken tre om natten stod min far ude på vejen foran gården og så det hele brænde. Telefonen var i den stue, hvor branden begyndte. Heldigvis var han så heldig, at en af kommunens hjemmehjælpere kom forbi, så hun kontaktede Falck.

Min far havde købt en campingvogn af en nabo for 500 kroner tre år før branden, og den boede han i sammen med sin hund Bølle, indtil der blev opført et nyt typehus på grunden. Hunden havde rang af vagtmester.

Han havde holdt juleaften hos min halvbror, og da han kom hjem, ville han have sit eget juletræ tændt og se to western i fjernsynet. Efter at have set den første, slukkede han lysene på juletræet, så kun de elektriske lamper var tændt, men han måtte have overset ét, for der gik ild i træet. Alt brændte, og han var meget ked af, at hans 2.000 bøger gik op i røg. Flere af dem var over 200 år gamle og kunne ikke erstattes.

I 1993 havde der også været brand, den 12. maj, hvor den ene staldlænge nedbrændte. Han troede, det var det elektriske hegn, der var skyld i branden, men betjenten sagde, den var påsat.

Brandens årsag er stadigvæk uopklaret.

Før min far flyttede ind i campingvognen, som han kaldte sit sommerhus, boede han hos min halvbror en måneds tid, men han ville helst være sig selv. Han sov meget af tiden, så han syntes ikke, det var nemt at bo hos nogen. Når han var vågen, læste han bøger om Tordenskjold.

Han laver selv sin mad, te og ostemadder. I den første tid havde han kun stearinlys i vognen, men elektrikereren trak en ledning, så der var en enkelt ubeskyttet lille pære.

Min halvbror ringede til mig og fortalte, vores far lå på det sidste, så Mogens og jeg tog ned på Horsens Sygehus. Vi kørte sent hjem, og om natten blev der ringet, at nu var han død. Det var den 9. april 2007.

Min halvbror tog sig af alt med hensyn til begravelsen, men han ringede og var ked af det. Han kunne ikke forestille sig vores far i bedemandstøj. Jeg spurgte, hvad han mente, han skulle have på, og svaret var vadmelsbukser, islandsk sweater, træsko og kasket. Jeg svarede, han skulle sige det til bedemanden. Det skulle selvfølgelig være, som min halvbror ønskede. Vi tog ned på sygehuset, da min far skulle køres til As Kirkes kapel. Han ligger begravet på As Kirkegård.

Efter min fars død fik jeg en skrivelse i 2008 fra Sydøstjyllands Politikontoret, Horsens, hvori de skrev, at min far var registreret i besiddelse af et glatløbet haglggevær, mrk. Spansk, model Herkules, kaliber 12, nr. 28559. Da det kræver jagttegn samt anmeldelse af besiddelse til politiet, ville de gerne vide, hvor det var henne. De havde prøvet min halvbror uden at få svar. Jeg kunne svare, at det havde jeg ingen anelse om.

Jeg er senere kommet i besiddelse af papirer fra 1984 og 1986.

I 1984 fik min far udstedt en samlervåbentilladelse nr. 439/84. Her fik han tilladelse til at besidde en samling blanke våben med over 12 cm klinge til dekoration. Tilladelsen udløb den 10. juli 1994.

I 1986 fik min far en skrivelse, hvor Politimesteren i Horsens, Våbenkontoret, gør ham opmærksom på, at gyldighedsperioden for hans våbentilladelse til 10 års samling til Jagtriffel, kal. 30.30, Winchester, nr. CC 5843, jagtriffel, kal. 30, Winchester, nr. KGR 7563 og jagtriffel, kal. 30.30, Winchester, nr. 3838 S.U.O. udløb den 31. marts 1986. Der blev gjort opmærksom på, at min far nu i henhold til våbenlovens §1 og §2, stk. 1 var i ulovlig besiddelse af våbenene.

Jeg har ikke kendskab til, hvad der er blevet af ovennævnte våben.

Min far havde oprettet et testamente den 7. august 1980, hvori der stod, jeg skulle have tvangsarven og ikke mere. Resten skulle gå til min halvbror.

Da min halvbror blev 20 år, levede min far endnu, og han solg-

te hele herligheden til ham. Så var det på plads. Han giftede sig i august 2007 på Juelsminde Rådhus, og vi var inviteret med. De har fire børn og bor i et dejligt hus i Overby ved Juelsminde. Vi har kontakt med hinanden, ikke meget, men vi har.

Det gav stof til eftertanke, at der faktisk var mange, vi kendte, som efterhånden døde. En del var ældre end os, og vi så, at deres børn måtte tage over på et tidspunkt, når de ikke kunne mere. Det ville vi godt spare vores børn for. Alt skulle være i orden, så der ikke blev nogen problemer for dem og helt ærligt, så kunne vi godt tænke os et sted, hvor der var en vicevært, vi kunne ringe efter, men der måtte godt gå nogle år. Drengene har været fantastiske til at hjælpe, især Morten, der stillede, når noget skulle repareres eller regnes ud. Men hver gang det blæste kraftigt, røg der nogle tagsten mod vest, så jeg har mange gange kravlet på stige for at sætte dem på igen, ligesom vinduerne også skulle males – af mig.

Der var i Mårslet bygget 55+ huse, lejeboliger, og vi enedes om at sælge huset og søge en lejlighed der. Så ville ønsket om en vicevært også blive opfyldt. Så vi satte huset til salg i den tro, der nok ville gå mindst tre år, inden det blev solgt, så passede det fint. Selvom vi havde fået lavet en del, var det ikke ligefremt et luksus-hus. Der gik fjorten dage! Det var lidt frustrerende. Jeg var heldigvis boligsøgende i det, der dengang hed B83, og vi fik tilbudt en treværelses. Lige lovlig lille, men det var den eneste, der var ledig. Jeg havde meget høj anciennitet, så vi var heldige. Vi havde solgt huset til overtagelse første november, men kunne først flytte ind første december. Vi boede i Rikke og Mortens sommerhus ved Saxild Strand. Rikke købte det af sin far sammen med sin bror, som ønskede, vi skulle betale husleje, så det gjorde vi. Vi betalte, hvad broderen kunne have fået ind som sin halvpart.

Vi havde lejet et rum til opbevaring af vores ejendele, indtil vi kunne flytte ind. Det var så godt organiseret, at Mogens og Mads, der på det tidspunkt kun var fjorten år, flyttede det hele på en trailer. Alt lige fra småting til sofa, spisebord og andet. Mads er lige så praktisk anlagt som sin far og kommer, når vi har brug for hjælp.

Vi havde virkelig gjort meget ud af at få sorteret vores ejendele, fået givet børnene det, de gerne ville have, og resten stod Mogens og solgte på Ingerslev Boulevard, hvor der var loppemarked i perioden april - september på søndage. Han er kræmmer og solgte for 35.000 kroner, det var flot. Selv en gasovn solgte han til Afrika,

de ville dog ikke have gasflasken med. Jeg havde haft en dille med at samle på askebægre. Ikke et hvilket som helst askebæger, det skulle være af træ med rund fod, drejet skaft og en plade ovenpå med askebæger og et dyr. Sådan et askebæger var hvermandseje engang, i hvert fald stod de på gårdene rundt omkring. Jeg havde ikke flere end ti, men Mogens tog dem med ind for at sælge. De ældre så dem og sagde til hinanden: "Husker du?", de unge så dem og sagde: "Hvad er det?", men ingen købte nogen. Så satte Mogens en blomst i askebægrene, og så blev de solgt – alle sammen.

Mogens, Mads og jeg tog i 2009 en tur til Bournemouth i England som en afslutning på, at jeg havde læst engelsk med Mads. Vi var selvfølgelig en tur i Monkey World for at hilse på Ash, en chimpanseabe, som Mads og Mathias havde adopteret. Vi spiste frokost i Monkey Worlds uderestaurant, og mens vi sad der, kom tjeneren hen med en seddel til Mads. Det var fra en ung engelsk pige, som meget gerne ville have, Mads ringede til hende. Han blev noget fortørnet over dette, men vi kunne se, det var af generthed. Han gemte i hvert fald sedlen i mange år, men vi fik aldrig at vide, om han havde ringet til hende. Pigen så vi ikke noget til, hun var som forsvundet. Vi boede på et hotel, hvor der havde boet mange kendte musikidoler. Der hang mange musikplakater og mange musikinstrumenter på væggene, det var spændende. Mads fik lov til at færdes i baren, han var ellers ikke gammel nok, men ville gerne snakke med bartenderen på engelsk.

Vi havde aftalt, det var Mads, der skulle føre ordet på engelsk under hele turen, og det gjorde han fremragende. Han bestilte også mad, en aften endte det med, der kom en stor fisk på bordet *med* øjne. Det havde han ikke regnet med, vi heller ikke.

Da vi skulle til Stansted Airport fra London, var der fyldt i toget. Vi var lige gået ind i det, men enedes om, vi ville vente på det næste, så vi kunne komme til at sidde ned. Mogens og Mads nåede ud af toget, men døren smækkede i, inden jeg kom ud. Nu var gode råd dyre, vi havde fået at vide, der altid var kontrol, de slog hårdt ned, og jeg befandt mig i toget uden billet og uden penge. Det var Mads, der i London talte med togansatte og forklarede dem situationen, på engelsk, det var flot. De prøvede at få fat i en ansat i toget, det lykkedes ikke, og imens kom jeg til Stansted Airport, helt

uvidende om al den aktivitet. Der var ingen kontrol den dag. Mads fik prøvet sit engelsk af i den uge, han klarede det strålende.

I 2009 lejede vi et sommerhus i Hals ved Limfjorden. Erik og Mathias, dengang otte år, tog med derop. Mogens og Mathias fiskede hele tiden i en put and take-sø, hvortil der hørte en meget stor, veludstyret fiskebutik. De handlede med fiskegrej, gaver, tøj, slik, is, kioskvarer og lignende.

Erik og jeg besøgte dem ofte med kaffe og lignende, men vi gad ikke fiske. Mathias gik rundt og snakkede med alle og gav dem gode råd. Han gik ind i folk med træsko på.

En aften ville jeg ned at se til dem. Jeg kunne ikke få øje på dem, men deres fiskestænger lå i græsset ved bænken, deres faste plads. Det lignede dem ikke. Pludselig så jeg Mogens komme småløbende, og han fortalte, at Mathias var låst inde i butikken. Hvordan han var blevet låst inde, vidste Mogens ikke, men han kom lige fra et supermarked i nærheden, hvor han havde spurgt, om de kendte fiskemandens private telefonnummer. Mathias stod inde i butikken og hylede, der var mørkt og gitter for vinduerne.

I det samme kom fiskemanden, han var blevet alarmeret af Vagtcentralen, som havde sagt, der gik én inde i forretningen, hvilket han først nægtede at tro på. Det viste sig, han havde låst, sat alarmeren til og var kørt. Så kom han i tanker om, han havde glemt noget piskefløde, kørte tilbage og gik ind på kontoret for at hente det. I det samme gik Mathias ind for at købe den is, han havde fået lov til. Mens han stod ved isboksen, var fiskemanden gået ud igen og låst. Alt endte godt, men Mathias ville aldrig ind i den butik igen. Fiskemanden gav ham en is, og dagen efter fik han en bluse af ham. Det endte med, Mathias godt kunne indse, det hverken var fiskemanden eller butikkens skyld. Han fangede i øvrigt flere meget store fisk, blandt andet én på fire kilo, det var han stolt af. Knap så stolt, når han skulle rense dem, men det var betingelsen for at fiske med farfar. Mathias fik sig en grundig snak med de voksne mænd, der også stod og rensede deres fisk.

I 2010 var vi i sommerhus ved Tranum Klit, halvtreds meter fra Vesterhavet, så det var skønt. Erik, Mathias, Mads og hans kammerat var med. Aftalen var, at Mads og kammeraten skulle sove i et telt, da sommerhuset var meget lille. Det voldte Mathias lidt

problemer – hvad kunne han dog ikke gå glip af! Om morgenen var han oppe før de to andre, han lagde sig på maven foran teltet og lyttede. Men det var sjældent, de to store var vågne på det tidspunkt. De gik tur midt om natten langs Vesterhavet og spiste natmad, når de kom hjem. Det fandt Mathias selvfølgelig også ud af, så nu skulle vi andre have natmad ved ellevetiden. Selvfølgelig skulle vi det.

Jeg har malet en del år, hvilket børnebørnene også fik lov til, når de ville. Mathias havde fået malet et billede, som jeg syntes, var meget flot. På det tidspunkt var han elleve år. Kunstmuseet Aros ville afholde en udstilling "Catch 12 Junior Biennale". De havde afholdt workshops over temaerne video, fotografi, billedkunst og skulptur med kendte kunstnere, og mange deltagere fra disse workshops skulle udstille. Jeg ringede derind, Mathias måtte gerne sende malerier ind, og han blev den eneste, der ikke havde deltaget i workshops på Aros, der udstillede. Han tog ind med fire malerier. "Kartoffelfamilien", "Anders And", "Prikken" og "Glæden". Værket "Glæden" kom igennem censuren, så han blev indbudt til en præsentationsrunde, hvor han skulle tale med kunstnerne Andreas Schulenburg, Mormor, Jacob Juhl og Iben West om de tanker, han havde gjort sig om sine værker. Mathias udtalte sig om sit maleri: *"På mit maleri er der en masse svampefigurer. Nederst har jeg lavet nogle lodrette streger, og ovenpå ligger nogle af figurerne. De andre er hvirvlet rundt af de skrå streger, som jeg har malet med forskellige farver, som jeg synes, gør billedet levende. Der er også en drage og andre figurer. For at prøve noget andet ville jeg male mit billede med en svamp og en pensel, og det var sjovt, for jeg kan godt lide at lege med farverne og blande dem."* Han var alene til præsentationsrunden, så om det lige var sådan, det blev sagt, ved jeg ikke, men det var det, han mente om maleriet, når vi talte om det. Jeg var stolt over det billede. Mathias er senere blevet budt penge for billedet, men det hænger stadigvæk hjemme hos hans forældre, heldigvis.

Jeg malede sammen med tyve andre fra 2010 og en del år frem i Pakhuset i Odder. Der er et atelier på første sal med ovenlysvinduer, staffelier med videre. Rummet var meget stort, der var rigelig med plads. I 2012 udstillede jeg i "Spektrum" og "Pakhuset" i Odder, "Fælleshuset" i Mårslet og i "Ørting Hallen". Jeg solgte et stort

maleri af en delvis nøgen kvinde, da jeg udstillede i Fælleshuset. Det har jeg faktisk fortrudt, det var et flot billede. Jeg har kun et par malerier tilbage, de andre blev med tiden solgt.

I 2010 fik jeg en henvendelse fra en lærer på Solbjerg Skole, om jeg kunne tænke mig at male med en elev med store personlige problemer. Det gjorde jeg to gange om ugen i to sæsoner, det var givende både for hende og mig. Hun var en sød pige, men selvskadende og trængte til at tro på sig selv.

Den 1. maj 2012 blev Mads atten år, og han fik, ligesom de andre, Kay Bojesens-aben, opsparingspengene fra os og en mappe med de tegninger, vi havde fået af ham gennem årene.

I juni havde Katrine været til eksamen i religionsfilosofi og fået et tolvtal, så vi var inde at spise på Det Grønne Hjørne i Aarhus. Rasmus arbejdede i en pladeforretning med gamle plader, og den var vi nede at se bagefter, det var faktisk spændende. Han blev uddannet scenetekniker ved Musikhuset i Aarhus.

Der skete to større ting i 2012. Vi havde guldbryllup, og Nom kom ind i billedet.

Vores guldbryllup blev holdt på Malling Kro sammen med venner og familie. Det var en hyggelig aften med forskellige indslag, den tale, de andre husker mest, var den, Mikael holdt. Han omtalte, at det var hans skyld, vi nu sad her alle sammen, det morede de sig over.

Men tilbage til Nom. Erik ringede en dag hjem og sagde, han skulle tale med os, men han havde ikke meget tid. Han kom, sagde, han havde forlovet sig og ville giftes med en pige fra Thailand, uanset hvad vi sagde. Men kunne vi sige andet end tillykke? Det var en glædelig overraskelse, selvom jeg i nogen tid havde haft mistanke til noget uden at vide hvad.

Han kørte, og så begyndte bekymringerne at tage fat i mit hoved. Jeg endte med at ringe til hans storebrødre, og de kom herover om aftenen sammen med svigerdøtrene. Erik havde en del penge på det tidspunkt, han så kun det gode i alle mennesker, og jeg forestillede mig det værste. Det hele endte med, Morten sagde: *"Hør her, det eneste, der kan ske, er, at Erik taber alle sine penge, og hvad så?"* Jeg faldt ned på jorden igen.

Jeg var glad, fordi Erik havde fundet en pige, uanset hvad, så

skulle hun være velkommen, men jeg var også bekymret. Vi var tæt på vores guldbryllupsdag, men der ville hun ikke være til stede. Det var for overvældende for hende, mente Erik, hun var nervøs for at møde os.

Tre dage efter kom han og præsenterede hende. Hun var meget ydmyg, som de thailandske kvinder er over for ældre mennesker, og da de gik, bøjede hun sig ned og bandt Eriks snørebånd. Han kiggede på mig og sagde med et lunt glimt i øjet: *"Bare rolig, det skal jeg nok vænne hende af med."* Engang først i november fik de andre hilst på Nom.

Hun kom fra en helt anden kultur end vores. Nom er en meget sød og naturlig kvinde, hun har været gift i Thailand og har tre børn, en dreng og to piger. Det bedste af det hele var, at hun kun er tre år yngre end Erik – det, jeg havde været mest bange for, var, at det var en helt ung pige, der kun var ude på at snøre en mand for penge.

Mogens, Erik og jeg var nede at besøge hendes forældre i 2015, og det gav stof til eftertanke. Nom og hendes veninde hentede os i Bangkok. Erik havde lejet en bil med chauffør, så vi kunne opleve noget på vej til Noms forældre. I rutebil ville turen tage ti timer. Vi gjorde ophold undervejs og så virkelig meget af Thailand, som er et meget smukt land. Noms forældre bor i en lille landsby højt mod nordøst i det, vi ville kalde en større garage, men som var deres hjem. Der var et fjernsyn på en reol, hvor der også var værktøj. Der stod langs væggene nogle skabe, hvor deres tøj lå på hylder. Når de hvilede sig, lå de på sivmætter på cementgulvet. Nom havde, fordi vi kom, købt et spisebord med stole til, som hendes familie ikke brugte. De sad udenfor med korslagte ben, når de spiste, og maden var larver, blade, grønt, chili med videre. Den første aften, vi var der, havde Nom købt en stor fisk på et marked, som hun stegte over et bål, tændt i garagen. Den fik Mogens, Erik og jeg uden tilbehør. Køkkenet var udenfor, kopperne hang i træerne, ja, alt, hvad der kunne hænge, var hængt op. Chaufføren var med på hele turen. En dag så jeg ham stå i det udendørs køkken og hakke noget kød med en slagterkniv på en træstub. Erik fortalte, da han var nede at besøge Nom og hendes forældre første gang, havde de en stor tønde med vand i, som de skulle hente et andet sted. Det var badeværelset, og når de havde vasket sig, tog de vand fra tønden

med en gryde og skyllede sæben af. Erik og Nom har bygget et hus lige ved siden af hendes forældre, og det var vi lykkelige for, der boede vi fri for insekter og småkryb, der var net for vinduerne og badeværelse med bruser. Ja, selv internet fik hun installeret, mens vi var der. Hendes børn bruger huset, når de er hjemme hos bedsteforældrene, som selv fortsat ønsker at bo, hvor de altid har boet.

En aften blev vi præsenteret for hendes fars søskende. Den ene var en søster, der gik meget krumrygget. Hun var faldet ned af en trappe som barn, ryggen var brækket, men der blev ikke gjort noget ved det. Den næste, en bror, var meget stolt af at eje en lædersofa. Den var skåret i, men det gjorde ikke glæden mindre. Den sidste bror boede i en hytte, hvor vi først skulle gå over en pløret mark i mørke. Hytten var ikke tæt, men han sad med korslagte ben på et bord, da vi kom. Han var iført en kridhvid skjorte, jeg kan stadigvæk undre mig over, hvor rent alt deres tøj er. Særligt det hvide. Se hendes piger i skoleuniform – kridhvide bluser, ingen vaskemaskine, det var ufatteligt.

Fælles for dem alle var, at de var utrolig gæstfrie, lykkelige over at se os, og alle steder bad de for os, samtidig med de bandt snoede bomuldstråde om både vores, Noms og Eriks håndled.

Det var en fantastisk oplevelse, det var utroligt at se, hvor taknemmelige alle var over livet.

Der var kun én forretning i landsbyen, den udstillede meget flotte dragter, som kunne lejes til deres store begivenheder.

En formiddag vi gik en tur og kom forbi landsbyens skole. Der kunne børnene gå de første tre år. Der var en stor boldbane til, på den gik en enkelt ko og græssede. Da vi gik forbi, kom elever og lærere frem i vinduet og diskuterede. Mange havde ikke set hvide mennesker før, så det var en stor oplevelse. Vi blev inviteret indenfor i en klasse. Eleverne havde skoleuniformer på, der var en tavle, og under den en tagrende, hvori kridt og andet lå. Lærerinden var i uniform og havde rang ligesom i hæren. Ellers havde vi på vores gåtur en hale af drenge efter os, alle på cykel. De kiggede nysgerrigt på os og fniste, men de skulle nok passe på ikke at komme for tæt på.

I december 2013 blev Nom og Erik viet på Aarhus Rådhus. Vi var der alle sammen, også Noms kusine med mand og barn fra Danmark. Nom kom fra Kalasinområdet i Thailand, og hun gav Erik

tre bonusbørn, så vi fik tre børnebørn mere. Om de er biologiske eller ej, betyder intet for mig, de er også vores. De skal ikke føle, de ikke hører til hos deres mor og Erik og os. Erik elsker disse børn, og de kalder ham far. Senere er der kommet børnebørn og oldebørn til, en pige og en dreng.

I øvrigt er Nom en meget dygtig kvinde. Hun styrer nærmest familien i Thailand fra sit hjem i Danmark. Det er også nødvendigt. Hun har nogle meget søde forældre, men faderen har til tider svært ved at holde sig fra flasken. Så sørger Nom for, han bliver munk et stykke tid, og så er han tørlagt.

I 2014 vi var med hende og Erik i København. Hun skulle til eksamen i dansk og bestod, og vi gav hende et ur i den anledning.

Nom kunne godt tænke sig at starte en klinik med Thaimassage. Hun arbejdede for sin kusine, der havde en anerkendt klinik i Aarhus, og om aftenen gjorde hun rent. Hun blev træt af at arbejde for andre, når hun selv kunne tjene flere penge, hvis det ellers ville gå godt. Hun fandt lokaler på Ny Munkegade i Aarhus, og den 1. august 2021 gik vi i gang. Det var noget misligholdt, der var huller i væggene, og alt skulle males, så der blev slidt i det. Erik hjalp, Nom sled i det, vi gik derinde fra morgen til aften, han havde sit job at passe. Morten og hans familie gjorde deres, og det blev alletiders klinik. Et stort modtagerum, et stort massagerum, en gang, toilet og et rimeligt køkken. Glæden ved at kunne hænge hendes uddannelsesattester på væggen var dejlig, og det hele til en husleje på 2.900 kroner om måneden plus vand og varme. Det er et kælderrum, hvor der er nogle trin ned, men vinduerne er i gadehøjde, og så er der gratis vaskemaskine og tørretumbler, hvilket er fantastisk, da hun har mange håndklæder at vaske og tørre. Klinikken går rigtig, rigtig godt, hendes tidligere kunder kommer, der er både læger, kiropraktorer og andre med link til faget, der er meget begejstret for den massage, de får. En læge har skrevet om hende: *"Enestående traditionel thai massage, dygtig, professionel, forstående overfor de fysiske udfordringer, man har."* Bedre anbefaling kan vel næppe fås. Hun har en hjemmeside, hvor man kan læse om kundernes tilfredshed.

Klinikken valgte hun at indrette meget dansk, hvor man de fleste andre steder ser blinkende pærer, buddhaer og lignende, og mange har sagt, det er en flot og hyggelig klinik.

Det glæder mig meget, at hun har flere penge mellem hænderne, da hun og Erik sørger for, hendes piger i Thailand får en uddannelse, og sønnen bliver hjulpet, når det er nødvendigt. Der nede skal man betale for alt. De to børnebørn bliver også hjulpet, men heldigvis er drengen og pigerne nu så gamle, at de kan klare sig selv. Det er kun den yngste pige, der ikke er færdig med sin uddannelse endnu.

Det var administrativt meget besværligt at få både en erhvervs-konto i banken og Mobile Pay Erhverv, finansstilsynet hang som en drage over hovedet på Mogens, der ordnede alt dette – på grund af al den hvidvaskning, der sker. Det er forståeligt nok, men det er gået over stregen, de skyder gråspurve med kanoner. Alt i Noms klinik kører fuldstændig korrekt, så vi nyder, det er gået sådan.

I 2015 fik vi vores første oldebarn, som fik navnet Ella, og i 2017 kom Anna. De er så dejlige piger, og vi har den glæde at se dem med jævne mellemrum. De har gået i samme børnehave i Odder, Ella er startet på Rathlouskolen i Odder, i 0. klasse i 2021. Tiden går alt for hurtigt. De er døtre af Katrine og Martin, som købte hus i Odder. I 2022 solgte de huset og købte, også i Odder, et noget større, der ligger lige over for Rathlouskolen, hvor begge piger skal gå.

September 2015 var det år, Katrine og Martin blev gift. Vi fik det at vide en uge før, brylluppet skulle foregå hjemme hos Martins forældre i haven, og forældrene på begge sider var med. Om der var søskende med, ved vi ikke. Vi fejrede det ved at gå ud og spise, det var jo vores dejlige første barnebarn, som nu blev gift – hvor ville jeg gerne have set hende! Vi har fået et billede af dem, bærende på Ella, og de ser begge meget lykkelige ud. Vejret var med dem, kan vi se på billedet.

Rasmus bor sammen med Isabella i en lejlighed lige midt i hjertet af Aarhus. Han er uddannet som scenetekniker, men arbejder i et firma, der sælger skateboards online. Isabella arbejder i en børnehave, hun er en glad og rigtig sød pige.

Mads og Mini bor i Kongsvang, også Aarhus. Mads blev udlært i forretning, men har skiftet retning og er nu i voksenalere som elek-

triker. Det passer ham lige, og Mini er udlært hos Lagkagehuset, hvor hun har meget kundetække, kan vi se. Normalt ville vi ikke sådan lige smutte ind i Lagkagehuset, men når nu hun er der, så ... Hun er blevet fastansat i deres afdeling i Risskov, de vil gerne beholde hende.

Mathias bor hjemme endnu, han blev handelsstudent i foråret 2021 og holder så et års orlov. Han er e-sportspiller på højt plan, og det vil han hellige året til. Hans kæreste bor i Odense og går i gymnasiet. Hun er endnu ny i familien, men vi glæder os til at lære hende at kende.

En morgen i 2017 fik Mogens en blodprop i hjernen. Han var stået først op, og jeg lå i sengen og ventede på at komme i bad, da han kom ravende ind og faldt om i sengen. Han kunne ikke sige noget, så jeg fik ringet efter en ambulance, som kom i løbet af otte minutter, og så gik det af sted til sygehuset. Det var sket, mens han stod under bruseren, han havde fået revet næsten alt ned på badeværelset for at komme ind til mig, ja, selv toilettet havde han fået slået noget porcelæn af, det undrer vi os over endnu, hvordan han kunne gøre det. Jeg havde ikke hørt det mindste i soveværelset men lå også og blundede. På sygehuset blev han scannet og opereret med det samme. Jeg talte med en læge, som sagde, jeg måtte forvente det værste og nok skulle gå ind og sige farvel. Hvis han overlevede, kunne det i værste fald ende med, han ville blive en grøntsag, og ellers ville det kræve genoptræning. Jeg havde forlangt at få sandheden at vide.

Jeg svarede, at han ikke blev grøntsag, og jeg tror, lægen fattede, hvad jeg mente. Det skulle Mogens ikke udsættes for. Da han var blevet opereret, kom operationslægen ud og sagde, det var gået over al forventning, det var en operation, han var stolt af. Jeg havde ringet til Mikael og Erik, de kom begge to, og det gjorde Vinnie også. Mikael ringede til Morten, der var på ferie i Italien, og de kørte hjem i ét stræk. Da Mogens var kommet fra opvågningsstuen, var hans første ord til mig: *"Hvor er mit ur?"*

Dagen efter fik jeg faktisk et chok. De ringede fra sygehuset, at jeg kunne hente ham til aften, han kunne lige så godt være hjemme, så godt var operationen gået. Han havde det meget, meget

dårligt med alle de andre patienter, der ikke var kommet over det, som han var, og kunne ikke holde ud at være der. Han græd. Jeg havde under hele "seancen" været meget rolig og kun grædt, når jeg var alene, jeg var faktisk chokeret over, hvad der var sket. Men at kunne hente ham dagen efter tog helt pippet fra mig, jeg var lykkelig over resultatet, men rystet over, jeg fik ham hjem så tidligt. Og så gik han tur på parkeringspladsen, da vi kom hjem – det var for meget. Jeg kunne ikke tro på, alt var endt så godt. Men det var det. Jeg havde faktisk mareridt et helt år, fordi jeg skulle hente ham dagen efter.

Det første år kunne Mogens ikke så meget, han var meget træt, sov formiddag og eftermiddag og gik tidligt i seng, og så var han blevet grådlabil. Der skulle ingenting til, før han græd. Men hvad betyder det, når han er i live uden mén! Vi var lykkelige over det. Der er ingen tvivl om, at der skete noget under blodproppen, men det er i "light afdelingen", hvor jeg nok er den, der opfatter det. Men vi taler om det og hjælper hinanden. Ellers er han, som han plejer at være.

Vi har rigtig dejlige naboer, alle passer på, der ikke sker noget med nogen, men ingen overrender hinanden, og der er ingen sladder. Der er en del fællesarrangementer, som vi kan melde os til. Gymnastik for kvinderne, syning, banko, onsdagsgåture med årlig udflugt og diverse andre aktiviteter, når idéerne kommer. Mogens er tilmeldt Frokostklubben for mænd, som foregår hver anden onsdag i Sognehuset. Menighedsrådet giver rundstykker og kaffe, frokosten betaler herrerne selv. Og der er en oplevelse hver gang, et foredrag, fremvisning af noget, besøg af kendte forfattere, lokale borgere og meget andet.

Vi arbejder begge en del i Mårslet Egnarkiv, det er meget spændende, Mogens står for avisudklip, og jeg for blandt andet billedserier, der kører på monitorer i SuperBrugsen, Rema1000 og Lokalcenter Kildevang. Jeg har hele billedområdet, men har også lavet meget andet. I flere år brugte jeg 1.500 timer om året på arbejdet, det var min store interesse, men de sidste to år har jeg kunnet mærke, nu skulle der drosles ned. Min krop sagde nej. Så nu er mine arbejdsområder fordelt på de andre medarbejdere. Fremover vil jeg kun tage mig af gårde og huse i det gamle Mårslet Sogn og beskrive deres historie.

Jeg har taget 120 Vi8-bånd med optagelser af børnebørnene, og det har jeg fået lavet en del film af. Men der mangler meget endnu. Og så skriver jeg stadigvæk sange for folk, selvom jeg tænker på at trappe lidt ned der også. Jeg bliver jo ikke yngre. Jeg går meget op i slægtsforskning og har der "slægtet" for en del af vores venner, udover vores egne familier. Det har udmøntet sig i en del slægtsbøger, som jeg har fået trykt. Alt det kan jeg kun få tid til, fordi Mogens tager sig af al madlavning og andet her i huset. Rengøring er vi dog fælles om.

Ligesom på Agervej og nu Hørretløkken har jeg mine vågne nætter, helt fri for mareridt er jeg ikke, men jeg er blevet meget bedre til at sige til mig selv: *"Nu har du mareridt over det skete, stå så op og beskæftig dig med et eller andet i stedet for at ligge og vende og dreje dig."*

Det er en god ting. Jeg kan finde på at gå i gang med at gøre rent, registrere noget for arkivet, slægtsforske med videre, men på et eller andet tidspunkt længes jeg efter sengen og kan så falde i søvn.

Mange gange har jeg også lagt mig på sofaen med min dyne, tændt for fjernsynet og faldet i søvn. Jeg var overbevist om, jeg havde lært at leve med det.

Det lå mig meget fjernt at søge psykologhjælp, det var min klare opfattelse, det var for sent. Hele mit indre blev dog endevendt så meget ved at skrive denne bog, at jeg indså, det var nødvendigt at tale med en, der ikke på forhånd kendte historien. Så jeg kontaktede en psykoterapeut og forklarede, at mit ønske var, hun læste min bog og ud fra dette talte med mig om det skete. Jeg ved, jeg ikke har kræfter til at fortælle hende historien, jeg er interesseret i at få nogle redskaber til at se fremad. Vel vidende intet kan glemmes, men måske lukkes inde i æsken igen.

Nedenstående har jeg taget med, da det giver en meget god oversigt over, at jeg har været aktiv og haft et rigt liv sammen med min egen dejlige familie:

Ansættelser:

- 01.04.1959 - 01.05.1962 H. Chr. Andersen, "Ducky", Haderslev, læreplads, handelseksamen.
- 01.05.1962 - 01.03.1963 Isenkræmmer Schønning, Vojens.
- 01.07.1963 - 01.10.1963 Dansk Plasmafabrik, Vojens.
- 01.10.1963 - 31.05.1965 Boghandel, Høng.
- 01.06.1965 - 30.10.1965 Stadsingeniørkontoret, Holbæk.
- 01.11.1965 - 01.10.1966 Holbæk Amts Vandløbsvæsen.
- 01.10.1966 - 31.12.1970 Malermester Dybvad, Mårslet, samt hos hans revisor.
- 01.01.1971 - 29.02.1980 Århus Skolevæsen, Mårslet Skole.
- 01.03.1980 - 31.07.2000 Århus Amt, Børn og Unge, Stensager-skolen.
- 01.09.1994 - 16.12.1994 Århus Amt, Voksenhandicap, Høreinsti-tuttet, udenfor min arbejdstid på skolen.
- 01.08.2000 - 31.03.2002 Århus Amt, Voksenhandicap, Lyngå-skolen, regnskab
- 01.04.2002 Gået på efterløn

Som overgangshjælp:

- 03.04.2002 - 31.05.2002 Århus Amt, Børn og Unge, SFO, Stensa-ger.
- 23.02.2004 - 21.05.2004 Århus Kommune, Familieafdelingen, Center for Misbrugsbehandling.
- 31.01.2005 - 30.04.2005 Århus Kommune, Familieafdelingen, Center for Misbrugsbehandling.
- 10.01.2006 - 31.03.2006 Århus Kommune, Mag.1. afdl., Allésko-len.
- 11.12.2006 - 10.02.2007 Århus Kommune, Mag.1. afdl., Center for Misbrugsbehandling.
- 17.09.2007 - 16.10.2007 Århus Kommune, Social- og beskæft., Center for Misbrugsbehandling.

Kurser, mens jeg var ansat ved Århus Skolevæsen, Mårslet Skole:

Dansk Kommunalkursus I:

- 1978/79 Offentlig forvaltning
- Kommunal Økonomi I
- Borgerlig ret
- Statistik og regnskabslære.

Kurser, mens jeg var ansat ved Århus Amt, Stensagerskolen:

Århus Amts tilbud om specialundervisning på egne institutioner

Transaktionsanalyse

Personaleadministration på institutioner

Videokursus

Førstehjælp

Medvirken til udformning af Stensagerskolens personalepolitik

Introduktion til EDB

Grundkursus i EDB

PC-specialistkursus

DOS-kursus

WordPerfect-grundkursus

WordPerfect videregående kursus

Symphony-grundkursus

Symphony videregående kursus

QuattroPro-grundkursus

QuattroPro videregående kursus

Samtlige kurser i Navison afholdt af Århus Amt

Gennemprøvet og testet GAS-systemet for Århus Amt (regnskab)

Gennemprøvet og testet Navigator/Navision for Århus Amt.

Dansk Kommunalkursus II:

1980 Fællesfag, økonomisk/administrativ linie

1981 Kulturel forvaltning (folkeskolen, gymnasieskolen, fritidssektoren, biblioteksvæsenet, øvrige)

1982 Kommunal Økonomi II

1982/83 Kommunal ansættelse

Forvaltningshøjskolen:

At forholde sig til Edb

1993/94 Kommunalt budget - Kommunalt regnskab

Udover dette en masse småkurser.

Kunst:

- 2006: 11. + 12. november Saeed Fadavi: Figurmaleri efter levende modeller.
- 2006/2007 VUC, Aarhus: Billedkunst, malerier, skulpturer, arkitektur.
- 2007: 27. + 28. maj Saeed Fadavi: Figurmaleri efter levende modeller.
- 2007: 03. + 04. november Verner Brems: Ekspressiv portrætmaleri.
- 2008: 19 - 21. maj Ruth Zachariassen, naturmaleri, Ebdrup Strand.
- 2009: 11. - 13.09 Bo Johansen, Tversted: individuel undervisning.
- 2010: 18. - 31. juli Engelsholm Højskole: Samtidskunstens brug af virkeligheden.
- 2011: 10. - 23. juli Engelsholm Højskole: Jobim Jochimsen og Håkan Nyström: Malerkursus.
- 2011: 10 gange fra 16.09 Aros Kunstmuseum: Kunstner Line Sandvad: Performens.
- 2012: 16. + 17. juni Billedkunstner Niels Frank - Akrylmaling, lyrisk abstrakt billedudtryk, Ørbæk Skov, 8586 Ørum Djurs.

Udover ovennævnte har jeg deltaget i flere kurser, som jeg ikke har papir på.

Interesser:

- Maleri Malet i Pakhusets atelier i Odder gennem flere år.
Haft atelier hos en privat virksomhed i Mårslet.
- Slægtsforskning Har fået udgivet ti bøger med slægter i.

Udstillinger:

2010-2011-2012	Fælleshuset, Hørretløkken
2011	Farvecirklen: Pakhuset, Odder
2012	Farvecirklen: Pakhuset, Odder
2012	Ørting Hallen
2012	Farvecirklen: Spektrum, Odder.

Undervist:

Administrationen	Specialscole i Silkeborg vedr. ledelse af kontor.
2010: foråret 1 x ugt. i maleri	Elev med personlige problemer fra Solbjerg skole.
Flere år i maleri	Mathias, endte med at få et billede gennem censuren på Aros i 2012.
Andet	Regnskab, slægtsforskning, EDB mv.

Kurser, Sammenslutningen af Landsarkiver:

2013: 18. + 25. januar	SLA Modul 3 Modul 3: Billedtyper, digitale billeder, ophavsret, registrering af billeder mv.
2014 17. september	SLA, Modul 0.
2015: 23. + 30. oktober	SLA: Modul 4: Lokalarlivets forhold til omverdenen og formidlingen af lokalhistorien.
2016 05. oktober	SLA, Andkærhus, Andkærvej 19, 7100 Vejle: Facebook og andre sociale medier.
2016 16.+23. november	SLA Modul 2 Kulturhuset Inside, Hammel.
2017: 25. september	SLA Vejle, Digitalisering af film.
2020 06. maj	SLA Vejle, onlinekursus 10,00 - 12,00 WordPress.
2022 maj	Seminar - Immigration.

Jeg tror på Gud.

Jeg tror på et liv efter døden. Jeg tror på en anden verden fuld af skønhed, et meget varmt lys og fred.

Jeg tror på, at selvom kroppen mister sin funktion, så lever vores sjæl og ånd videre.

Jeg tror på, at vi genforenes med de døde.

Det sidste kan give mig en smule mareridt. Hvis det viser sig at være sådan, møder jeg så de personer, som faktisk vingeskød mig?

Er der mulighed for selv at vælge fra i den anden verden?

Kan jeg svæve lige forbi og gå hen til de mennesker, jeg elsker?

Er min mormor og onkler og tanter der?

Får jeg set min morfar, der døde, før jeg blev født?

Vil jeg genforenes med hele min egen skønne familie?

Jeg har ikke læst om emnet for ikke at blive forvirret, det er mine egne tanker, og det er det, jeg tror på.

Jeg tror på Gud.

Kilder:

Mødrehjælpen for Aabenraa-Sønderborg, Haderslev, Tønder og Vejle Amts personalakter

Rigsarkivet i Aabenraa

Rigsarkivet i Stockholm, Sverige

Fødselsanstaltens Kordegnkontor, Aarhus

Kirkebøger

Slægtsforskning

Folketællinger

Tingbøger

Min fars personlige papirer

Korrespondance fra advokatfirmaet Advodan, Haderslev,
i forbindelse med arvesag

August Korse, realskolebestyrer i Broager

Med taknemmelighed: Min onkel Christian, min moster Maria og
onkel Max, min mors kusine Dora og min fætter Jes Peter.

I året 1942 bliver et uønsket barn født på Fødselsanstalten i Aarhus.

Barnet døde ikke, selvom moderen havde gjort, hvad hun kunne, for at det skulle ske. Det blev heller ikke afleveret på Strib Børnehjem, som moderen ønskede.

Graviditeten havde hun kun fortalt sin kusine om, før hun tog et job som husassistent i Sønderborg og først ville vende tilbage til sit barndomshjem, en gård i Gammelegab, efter fødslen.

Hendes mor havde gennem kusinen fået nys om sagen og forlangte barnet hjem, og sådan blev det til, at den lille pige voksede op hos sin mormor, der drev gården sammen med sin søn, pigens onkel.

Det blev en tid, hvor pigen fik masser af kærlighed fra disse to.

Tragedien indtraf, da moderen, der nu var blevet gift, forlangte pigen "hjem". Hun var nu i skolealderen, og barndommen ændrede sig til et mareridt.

Hun blev misbrugt og oplevede, at hun ikke turde betro sig til dem, hun holdt allermost af.

For det var da hendes skyld, ikke? Det sagde han i hvert fald, og så måtte det jo passe. Han var jo voksen.

Pigen flytter hjemmefra og oplever at få sin egen familie, at føde tre ønskebørn, at få en dejlig svigerfamilie, hvilket hun fortæller om i bogen.

Hun oplever også at få kontakt med sin biologiske far, men ikke helt på den måde, hun havde ønsket.

Hun fortæller om hans tid som medlem af Frikorps Danmark, hans flugt fra Waffen SS.

Men noget er tabt på den turbulente vej mod voksenlivet, noget, der aldrig kan heles, selvom den æske dybt i hendes indre, forsejlet med kæder og nøgle, hvor hun gemte oplevelserne, sprang.

At æsken sprang, er grunden til, hun har skrevet om sit liv på godt og ondt.

Annemarie Carlsen
2022

ISBN 978-87-7153-423-8

